

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Odsjek za pedagogiju

***Učim od kuće: školovanje u vrijeme
pandemije COVID – 19***

Završni magistarski rad

Mentor: prof. dr. Emina Dedić Bukvić

Studentica: Koro Amina

Sarajevo, septembar 2022. god.

Zahvala

*„Uvijek imajte na umu da je vaša odluka
da uspijete bitnija od bilo koje druge.“*

Abraham Linkoln

Ovu priliku želim da iskoristim da se posebno zahvalim mojim roditeljima, sestri i momku koji su bili moja podrška u pisanju završnog magistarskog rada. Hvala vam za nesebičnu podršku, jak vjetar u leđa i čvrst oslonac. Za sve riječi utjehe i najljepše savjete.

Veliku zahvalnost dugujem i svojoj mentorici, profesorici i velikom uzoru prof. dr. Emini Dedić Bukvić na iskazanom strpljenju, pomoći, savjetima i stručnom vodstvu pri pisanju ovog magistarskog rada. Veliko hvala na sugestijama i podstrecima koji su utjecali da ovaj magistarski rad primi finalni oblik i formu u kojoj ga prezentujem.

Također, zahvaljujem se i ostalim profesorima i asistentima Odsjeka za pedagogiju koji su mi prenijeli izuzetno puno znanja, iskustva, vrijednosti i mudrosti tokom pet godina obrazovanja koje nosim sa sobom u praktični rad. Posebno im se zahvaljujem na nesebičnoj pomoći i razumijevanju koje su mi pružili u najtežim trenucima.

Hvala svim učenicima razredne nastave i njihovim roditeljima koji su sudjelovali u ovom istraživanju. Zahvaljujem se i svim prijateljima koji su bili uz mene bez obzira da li se radilo o teškim ili sretnim vremenima.

Veliko hvala svima.

SADRŽAJ

UVOD	5
DEFINIRANJE KLJUČNIH POJMOVA	8
I TEORIJSKI OKVIR RADA	12
1. <i>ONLINE NASTAVA.....</i>	12
1.1. <i>Teorijske osnovne online nastave .....</i>	12
1.2. <i>Historijski razvoj online nastave .....</i>	14
2. <i>ONLINE NASTAVA U VRIJEME PANDEMIJE COVID – 19 U KS.....</i>	16
2.1. <i>Organizacija online nastave u vrijeme pandemije.....</i>	16
2.2. <i>Prednosti i nedostaci online nastave tokom pandemije .....</i>	21
3. <i>UČENIK I RODITELJ U ONLINE NASTAVI ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID – 19 U KS.....</i>	23
3.1. <i>Uloga učenika.....</i>	23
3.2. <i>Uloga roditelja.....</i>	25
4. <i>PARTNERSTVO RODITELJA I UČENIKA SA UČITELJEM TOKOM PANDEMIJE COVID – 19.....</i>	28
II METODOLOŠKI OKVIR RADA	31
2.1. <i>Izbor i formulacija teme .....</i>	31
2.2. <i>Definisanje istraživačkog problema i predmeta istraživanja .....</i>	31
2.3. <i>Značaj istraživanja.....</i>	33
2.4. <i>Cilj istraživanja .....</i>	34
2.5. <i>Zadaci istraživanja.....</i>	34
2.6. <i>Istraživačka pitanja.....</i>	36
2.7. <i>Metode istraživanja.....</i>	36
2.8. <i>Tehnike istraživanja.....</i>	37
2.9. <i>Instrumenti istraživanja.....</i>	39
2.10. <i>Uzorak istraživanja.....</i>	39
III ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	43
3.1. <i>Zastupljenost tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave .....</i>	43
3.2. <i>Tehničke poteškoće i prostorni uslovi za praćenje online nastave .....</i>	47
3.3. <i>Složenost i obim zadataka koji su učenici realizirali tokom online nastave .....</i>	50

3.4.	<i>Način vrednovanja realiziranih zadataka tokom online nastave</i>	54
3.5.	<i>Usvojena znanja učenika tokom online nastave</i>	58
3.6.	<i>Podrška učitelja/ škole učenicima i roditeljima tokom online nastave, te kvaliteta digitalnih kompetencija učitelja</i> .	61
3.7.	<i>Komunikacija i kvaliteta povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj tokom online nastave</i>	65
3.8.	<i>Način izvođenja online nastave tokom pandemije</i>	67
3.9.	<i>Prednosti i nedostaci online nastave tokom pandemije</i>	71
IV	DISKUSIJA I RASPRAVA	77
V	ZAKLJUČAK I PREPORUKE	82
VI	LITERATURA	89
PRILOZI	.....	97
	<i>Prilog br. 1. Evidencioni list</i>	97
	<i>Prilog br. 2. Izjave o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada</i>	98
	<i>Prilog br. 3. Protokol struktuiranog intervjua za roditelje učenika razredne nastave</i>	104
	<i>Prilog br. 4. Protokol struktuiranog intervjua za učenike razredne nastave</i>	109
	<i>Prilog br. 5. Odgovori ispitanika u skladu sa oblastima zadataka istraživanja</i>	113
5.1.	Zastupljenost tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave	113
5.2.	Tehničke poteškoće i prostorni uslovi za praćenje online nastave.....	123
5.3.	Složenost i obim zadataka koji su učenici realizirali tokom online nastave	133
5.4.	Način vrednovanja realiziranih zadataka tokom online nastave	143
5.5.	Usvojena znanja učenika tokom online nastave.....	150
5.6.	Podrška učitelja/ škole učenicima i roditeljima tokom online nastave, te kvaliteta digitalnih kompetencija učitelja.....	155
5.7.	Komunikacija i kvaliteta povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj tokom online nastave ..	164
5.8.	Način izvođenja online nastave tokom pandemije.....	168
5.9.	Prednosti i nedostaci online nastave tokom pandemije.....	173
	<i>Prilog br. 6. Popis slika</i>	178

UVOD

“Ne preživljavaju ni najjači, ni najpametniji. Preživljavaju oni koji se najbolje prilagođavaju promjenama.”

Charles Darwin

Čovjek je biće koje je sklono promjenama i prilagodbi. Situacije koje nam se svakodnevno događaju primoravaju nas na razmišljanje i snalaženje u trenutku. Međutim, kraj 2019. godine donio je veliki izazov za čovječanstvo, kad je život na koji su ljudi naviknuli gotovo preko noći promijenjen zbog pandemije koronavirusa planetarno popularne kao COVID – 19. Ljudi u ovakvim uslovima bili su prisiljeni priviknuti se na novonastalu situaciju ne znajući koliko bi mogla eskalirati niti koliko bi mogla trajati.

Uvođenjem različitih mjera s ciljem smanjenja širenja virusa različiti oblici ljudske djelatnosti su reorganizirale svoj rad i preselile posao iz matičnih prostora u obiteljske domove, te je tako došlo i do zatvaranja odgojno – obrazovnih institucija. Tonković i sur. (2020) u skladu sa prethodno navedenim ističu kako je Kina bila prva država koja je zatvorila sve škole kao jednu od mjera za sprečavanje širenja ovog virusa. Dana 19. marta 2020. godine 50 % učenika širom svijeta bilo je pod utjecajem zatvaranja škola, dan kasnije više od 70 % učenika, a na kraju mjeseca oko 90 % učenika. Od kraja jula 2020. godine, oko 1.725 milijardi učenika bilo je pogođeno zatvaranjem škola odnosno 106 država provodilo je potpuno zatvaranje škola, 55 djelomično, a otvorene su bile samo u 48 država. Zatvaranjem škola širom svijeta promijenio se način funkcioniranja obrazovanja koje se više nije moglo odvijati u učioničkim uslovima, nego se trebalo prilagoditi beskontaktnom održavanju nastave oslanjajući se na tehnologiju izvođeci nastavu poznatu pod nazivom online nastava.

Ovakav oblik nastave tokom pandemije¹ na samom početku se odvijao asinhrono gdje su učenici imali pristup materijalima koje su učitelji² najčešće slali roditeljima preko različitih aplikacija (npr. Viber, WhatsApp itd.), a nastava se održavala putem televizijskih programa na kojima su učenici svakodnevno mogli pratiti sadržaje specifične za njihov razred. Prelaz na sinhroni oblik online nastave bio je brz uz pomoć različitih digitalnih platformi do tada

---

¹ Kada se u radu pomene pandemija misli se na pandemiju virusa COVID – 19

² Rad karakterizira rodna senzitivnost tako da pojam učitelj/ učenik koji je kontinuirano korišten u radu označava i pripadnicu ženskog spola – učiteljicu/ učenicu

namjenjenih isključivo za poslovne sastanke (npr. Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom i sl.), a o čijem su odabiru najčešće odlučivale osnovne škole. Dakle, nešto što je najčešće dotad bilo „rezervisano“ za poslovni svijet, odnosno za svijet odraslih, postalo je svakodnevnicom miliona učenika širom svijeta, posebno onih koji pohađaju razrednu nastavu. Gaković (2020) objašnjava kako je razredna nastava vrijeme usvajanja prvih činjenica, novih pravila ponašanja, dobivanja prvih ocjena, te između ostalog, stjecanja mnogih prijateljstava što tokom pandemije nije bilo moguće. Učenicima razredne nastave i njihovim roditeljima online nastava³ je bila teorijski poznata, ali ne i iskustveno. Online nastava tokom pandemije uistinu je proticala u prilagođavanju kako učenika, učitelja tako i roditelja na novonastalu situaciju. Batarelo Kokić i sur. (2020) navode kako su u ovakvoj situaciji subjekti odgojno – obrazovnog procesa postali dio eksperimenta u kojem se svako suočava sa ličnim i profesionalnim izazovima pazeći pritom da se učenicima ne uskraćuju pravo na obrazovanje, da roditelji budu zadovoljni, te da propisani nastavni sadržaji budu realizirani što kvalitetnije.

Odgojno – obrazovni proces tokom dvije godine pandemije uistinu nam je pokazao da ne možemo biti potpuno spremni na ono što nas u budućnosti čeka. Tonković i sur. (2020) potvrđuju prethodno navedeno ukazujući nam na nespremnost država širom svijeta na novonastalu situaciju ističući kako da je samo 20 % država imalo digitalna sredstva za učenje u nastavi prije pandemije, te da niti jedna država nije do tada imala univerzalni digitalni kurikulum za podučavanje i učenje tokom online nastave. S druge strane, najveći izazov koji je online nastava sa sobom donijela, a koja se direktno odnosi na učenike i njihove roditelje jeste poticanje nejednakosti u obrazovanju što je vidljivo kroz “digitalni jaz” među učenicima. Bakker i Wagner (2020) naglašavaju da su se učenici suočavali sa velikim izazovima u pogledu nedostatka pristupa Internetu, nedostatka tehničkih uređaja zbog lošeg socioekonomskog statusa, te neposjedovanja visokoobrazovanih roditelja koji su spremni pomoći u procesu učenja kod kuće. Stoga, s pravom možemo zaključiti kako bi online nastava bila idealno rješenje samo ako bi svim učenicima mogli omogućiti isti uslovi. Coman i sur. (2020) slijedeći prethodno navedeno iznose preporuke za učinkovitiju online nastavu tokom pandemije što obuhvata: kvalitetnu upotrebu tehnologije; poticanje komunikacije između učitelja, učenika i roditelja; saradničko učenje; brzu povratnu informaciju; aktivno učenje; poticanje učenika da potroše više vremena na izvršavanje zadataka; raznoliko učenje, te podizanje očekivanja kako bi se motiviralo i potaknulo učenike na učenje.

---

³ Kada se u ovom radu pomene online nastava misli se na online nastavu u vrijeme pandemije COVID – 19

Tokom pandemije mnogo puta smo imali priliku preko masovnih medija čuti različite stavove učenika razredne nastave i njihovih roditelja vezanih za zadovoljstvo pojedinim aspektima online nastave, a brojni pojedinci su se uhvatili u koštac sa istraživanjem upravo ove problematike koju tada kao i sada možemo smatrati aktuelnom. *Kako je tekao sam proces online nastave? Da li su učenici bili pripremljeni za praćenje online nastave tokom pandemije s obzirom na prostorne, tehničke i tehnološke uslove? Kako učenici i roditelji percipiraju zadatke, usvojeno znanje kod učenika i način vrednovanja njihovog postignuća tokom online nastave u vrijeme pandemije? Da li su i u kojoj mjeri učenici i roditelji zadovoljni podrškom koja im je pružena tokom online nastave od strane učitelja i škole, digitalnim kompetencijama učitelja, kvalitetom komunikacije i povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj? Šta učenici i roditelji smatraju prednostima i nedostacima online nastave tokom pandemije?* Na sva ova pitanja nastojali smo odgovoriti provedenim istraživanjem i pisanjem ovog rada.

DEFINIRANJE KLJUČNIH POJMOVA

U nastavku bit će predstavljeni ključni pojmovi ovog rada sa njihovim obrazloženjem radi lakšeg i kvalitetnijeg uvida u rad. Riječ je o sljedećim pojmovima: *učenik, učitelj, roditelj, informacijsko – komunikacijska tehnologija, online nastava i pandemija COVID – 19.*

Učenik je glavni subjekt nastavnog procesa bez kojeg isti ne bi imalo svrhu realizirati. Muminović (2013) pojašnjava kako je učenik ličnost koja u didaktičkoj organizaciji odgojno – obrazovnog rada usvaja znanja, umijeća, navike, razvija stvaralačke i druge sposobnosti, afirmiše i potvrđuje svoju ličnost. Učenik predstavlja osobu koja uči, te on obuhvata djecu, adolescente kao i odrasle osobe. Vučak (2001) navodi kako učenik sa učiteljem i nastavnim sadržajem čini osnovne faktore nastave. Stjecanje znanja, umijeća i navika, razvijanje sposobnosti i odgojnih vrijednosti učeniku je omogućeno zbog odnosa koji u nastavi ostvaruje sa učiteljem i nastavnim sadržajima. Tomić i Osmić (2006) ističu kako je učenik redovni ili izvanredni polaznik određenog oblika obrazovnih institucija ili je uključen u izvaninstitucionalne asocijacije. U savremenoj didaktici on se javlja kao subjekt nastavnog procesa i to u svim njezinim fazama, počevši od planiranja, preko realizacije do vrednovanja i evaluacije.

Učitelj je lice koje je kvalifikovano za izvođenje nastavnog procesa odnosno obavljanje odgojno – obrazovnog rada sa djecom u okviru razredne nastave. Muminović (2013) definiše učitelja kao profesionalnog odgajatelja, stručnjaka koji određenim sadržajima, metodama, tehnikama i sredstvima pomaže učenicima da dosegnu društveno poželjne, objektivno moguće rezultate u domenu znanja, stvaralačkih sposobnosti i ukupne zrelosti za samoupravni život i rad u društvu. Učitelj treba da ima široko i temeljno opšte obrazovanje, da dobro poznaje grupu kojoj predaje, da poznaje psihološko – pedagoške i didaktičko – metodičke osnove nastave kao i da ima ljudske kvalitete neophodne za učiteljsku profesiju. Strugar (2014) u skladu s tim ukazuje kako se učiteljem može nazvati svaka osoba koja ima stručnu spremu da može poučavati, kojoj su prosvjetne vlasti priznale kvalifikacije za obrazovanje djece, mladih i odraslih, te osoba koja poznaje pedagogiju, didaktiku i metodiku i voditelj je odgojno – obrazovnog procesa. Vučak (2001) naglašava kako se učitelj tokom svog obrazovanja osposobljava za prenošenje dijela ljudskog iskustva (ponajprije znanja) na učenike. Dakle, učitelj ostvaruje društvene ciljeve i zadatke odgoja, pružajući učenicima teorijska i praktična znanja i umijeća formirajući kod njih pravilan pogled na svijet, razvijajući njihov karakter i crte ličnosti kao i društvenu aktivnost.

Roditelj je pojedinac koji obavlja aktivnost zvanu roditeljstvo, a koju obavljaju u odnosu

na njihovu djecu. Gegić (2017) definira roditelja kao osobu odgovornu za odlučivanje o djeci, preuzimanje i prihvatanje roditeljske uloge i redefiniranje vlastitih ciljeva, vrijednosti kao i doživljaja vlastite vrijednosti zbog emocionalnog i materijalnog ulaganja i ulaganja napora, zbog nagrade u emocionalnoj povezanosti i doživljaju djetetovog uspjeha i razvoja. To je jedna od najvažnijih uloga koju pojedinac na sebe preuzima i čije su posljedice uglavnom cjeloživotne. Smyth i Craig (2017) ističu kako roditeljsku ulogu obuhvataju aktivnosti usmjerene na njegu i zaštitu djeteta, dostizanje djetetovog razvojnog potencijala, zadovoljavanje dječjih potreba i izgrađivanje emocionalne povezanosti sa djecom. Uloga roditelja nije smještena u tačno određenoj tački u vremenu i prostoru već je pod utjecajem historijskih događaja, demografskih promjena, kulturnih normi, obiteljskog razvoja i društva, te promjena u socijalnoj organizaciji i strukturi. Stoga, možemo zaključiti kako ga nije moguće objašnjavati isključivo kao individualnu aktivnost koju obavlja pojedinac, a na koju utječu samo lične karakteristike, psihološka dinamika, iskustvo i vrijednosti. Visković (2018) u konačnici navodi kako je roditelj predstavlja osobu usmjerenu na promovisanje cjelovitog dječjeg razvoja, kreiranje optimalnih uslova odrastanja, primjereni odgovor na dječje psihofizičke potrebe, te prihvatanje i uvažavanje djece kao jednakopravnih partnera u odgojno – obrazovnom procesu.

*Informacijsko – komunikacijska tehnologija*⁴ predstavlja onu tehnologiju koja omogućuje pristup informacijama putem telekomunikacije. Puvača (2013) pojašnjava kako se informacijsko – komunikacijska tehnologija sastoji od hardvera, softvera, mreža i medija za skupljanje, pohranjivanje, procesuiranje, prosljeđivanje i prezentaciju informacija (glasovnih, podatkovnih, tekstualnih i slikovnih). Informacijsko – komunikacijska tehnologija svakim danom postaje sve prisutnija u životu pojedinca, utječe na njegove lične i društvene aktivnosti postupno mijenjajući ustaljene vrijednosti, stavove i navike, načine komuniciranja, informiranja i djelovanja. Kostović – Vranješ i sur. (2015) ukazuje kako informacijsko – komunikacijska tehnologija uključuje različite tehnološke alate i resurse koji se upotrebljavaju kako za komunikaciju tako i za stvaranje, pohranjivanje i upravljanje informacijama, pa je stoga ona jedan od temeljnih gradivnih blokova savremenog obrazovanja. Služeći se tehnologijom, samostalno ili uz podršku učitelja i roditelja, učenici odlučuju gdje će, kada i na koji način učiti što doprinosi razvijanju osjećaja odgovornosti, doživljaja vlastitoga integriteta i digitalnog identiteta. Bulić i sur. (2017) ističu kako IKT omogućuje raznolikost u isporuci nastavnih sadržaja i komunikaciji onih

---

⁴ U daljem tekstu će se koristiti i skraćenica IKT

koji učestvuju u odgojno – obrazovnom procesu, a učenici putem takvih sadržaja mogu usvajati ishode učenja na njima blizak način. Cilj implementacije IKT – a u nastavni proces jeste povećanje interaktivnosti i bolje vizualizacije, te povećanja interesa kod učenika. Dakle, njegova svrha je bolja implementacija znanja i vještina kod učenika i učitelja. Informacijsko – komunikacijska tehnologija sama po sebi predstavlja samo alat, ali ne i svrhu nastavnog procesa. Pejić Papak i Grubišić Krmpotić (2016) u skladu s tim navode kako prilikom implementacije IKT – a treba imati na umu kako on nije sama sebi svrha, već je potrebno kritički promisliti o razlozima implementacije, ishodima učenja kao i didaktičkom oblikovanju u svrhu poboljšanja nastavnoga procesa. Svrha mora biti u lakšem prenosu znanja i razvijanju vještina sa učitelja na učenike. Drugim riječima, IKT predstavlja savremeni medij kojim se ostvaruje cilj bolje educiranosti učenika u 21. stoljeću.

Online nastava je sistem gdje se pomoću informacijsko – komunikacijske tehnologije odvija nastavni proces, a učesnici istog nemaju fizički kontakt. Stojanović i sur. (2019) u skladu s tim definiraju online nastavu kao oblik učenja i poučavanja bez fizičke prisutnosti i kontakta učenika i učitelja, gdje se sâm proces učenja i poučavanja odvija se u virtualnome okruženju uz podršku digitalnih tehnologija. Međutim, tehnologija u ovom procesu predstavlja samo pomoćno sredstvo za učenja, a nastavni proces se i dalje temelji na interakciji subjekata koji u njemu učestvuju. Aničić i Barlovac (2010) u skladu sa prethodno navedenim objašnjavaju kako je online nastava interaktivan ili dvosmjernan proces između učitelja i učenika, uz pomoć informacijsko – komunikacijske tehnologije, pri čemu je naglasak na procesu učenja, dok tehnologija predstavlja samo pomoćno sredstvo koje upotpunjuje taj proces. Jukić (2017) naglašava kako se prednosti online nastave ogledaju u većoj kreativnosti, fleksibilnosti u pogledu vremena za učenje, poticanju samostalnog ritma učenja kod učenika, pružanju novih komunikacijskih kanala i modela procjene znanja, bržem dolaženju do izvora informacija kao i smanjenim troškovima u odnosu na nastavu u učioničkim uslovima. Nedostaci koje autor navodi su: manjak socijalizacije, posjedovanje digitalnih kompetencija od strane učenika i učitelja, neadekvatna tehnološka infrastruktura, nedostatak intrinzične motivacije, nedostatak institucionalne potpore, tehničke poteškoće, nedostatak samodiscipline, socijalna izolacija, nemogućnost obezbjeđivanja prostora za učenje unutar doma i sl. U konačnici možemo zaključiti kako primjena ovakvog oblika nastave podrazumijeva kvalitetno oblikovanje nastavnih sadržaja koji se postavljaju uz pomoć informacijsko – komunikacijske tehnologije, te osmišljavanje

raznovrsnih i kreativnih aktivnosti koji će biti poticajni za izvršenje postavljenih zadataka. Tokom ovog procesa izuzetno je važno redovno praćenje aktivnosti učenika, davanje povratne informacije o radu i domaćim zadacima, predlaganje aktivnosti za daljnji napredak, te vrednovanje ostvarenosti potrebnih ishoda učenja.

Pojavom teškog respiratornog virusa SARS – CoV – 2 u kineskoj pokrajini Wuhaan, u kratkom vremenu izbila je pandemija koju je proglasila Svjetska zdravstvena organizacija u martu 2020. godine. Kokić i sur. (2020) ističu da od početka *globalne pandemije* Svjetska zdravstvena organizacija izdaje naziv *Koronavirus – 2019 odnosno COVID – 19*. Stroge mjere bile su prisutne u cijelom svijetu, a broj oboljelih od ovog smrtonosnog virusa nije padao. Kako se virus širio simptomi su postojali sve raznovrsniji. Kada je osoba osjetila neki od simptoma slijedilo je testiranje, te ukoliko je test pozitivan i samoizolacija. Vasilj i Ljevak (2020) ukazuju kako infekcija koronavirusom kod ljudi uzrokuje povišenu temperaturu, suhi kašalj, umor, grlobolju, gubitak osjeta mirisa i okusa. Rjeđe se mogu pojaviti i teže infekcije poput respiratornih bolesti odnosno otežanog disanja i upale pluća, dok kod nekih može doći i do smrti. Pojedini ljudi mogu biti zaraženi virusom, a da toga i nisu svjesni. Takvi slučajevi se nazivaju tzv. asimptomatski slučajevi. Koronavirus ili novi respiratorni virus širio se brzo i lahko među ljudima, ako je čovjek u kontaktu sa inficiranom osobom, virus se širi putem kapljica iz nosa i usta prilikom govora, kihanja ili kašljanja. Stoga, kao mjere zaštite preporučivalo se nošenje maski, držanje fizičke distance od dva metra, redovno održavanje respiratorne higijene, te pravilno i često pranje ruku. Povećanje broja zaraženih je dovelo do zatvaranja ustanova, pa i odgojno – obrazovnih. Upravo te ustanove su se u ovakvim okolnostima bile prisiljene jako brzo prilagoditi i organizirati online nastavu čija je kvaliteta ovisila od učitelja do učitelja.

I TEORIJSKI OKVIR RADA

1. ONLINE NASTAVA

1.1. Teorijske osnovne online nastave

Sa tehnološkim razvojem društva sve više raste i značaj odgojno – obrazovnog procesa koji na taj način postaje uslov opstanka i napretka savremenog društva. Stoga, neupitno je da se javlja sve izraženija potreba za digitalizacijom odgojno – obrazovnih aktivnosti s ciljem povećanja prije svega njihove efikasnosti. Stokić i sur. (2019) u skladu s tim ističu kako edukacija postaje nezavisna od prostora i vremena, te se izlazeći iz okvira tradicionalne nastave sve češće primjenjuje online nastava. Pojava računara i razvoj Interneta imali su najveću ulogu kad je riječ o online nastavi jer se na taj način omogućilo pristupanje potrebnim materijalima za učenje, te je usprkos tome što se učitelj i učenik nalaze na udaljenim lokacijama mogla ostvariti njihova međusobna komunikacija. Sekulić Erić (2020) pojašnjava kako se online nastava u okviru razredne nastave uglavnom primjenjivala kada je učenik zbog bolesti ne smije biti u kontaktu sa učiteljem i drugim učenicima. Međutim, u ovakvom obliku nastave zbog sve veće stope širenja virusa COVID – 19 primorani su bili učestvovati svi učenici od polovine marta 2020. godine. Nehmer – Jajić i sur. (2020) navode kako je svrha online nastave u to vrijeme bila pružiti učenicima nesmetano obrazovanje u njihovom domu.

Analiza relevantne literature u ovom području ukazuje kako se autori pri definiranju online nastave najčešće usmjeravaju na dva puta – prvi “tehnološki” i drugi “pedagoški”. Zenović i Bagarić (2014) čine grupu autora koji pri definiranju ovog fenomena ističu isključivo tehnološka sredstva pomoću kojih se ona vrši, te naglašavaju kako je to obrazovanje u kojem je cijeli nastavni plan i program ponuđen i izvodi se potpomognut informacijsko – komunikacijskom tehnologijom. Liaw (2008) predstavlja drugu grupu autora koja pri definiranju online nastave stavlja fokus na pedagoški odnos učitelja i učenika tokom tog procesa ističući kako se ona temelji na metodama poučavanja i učenja, te tehnologiji koju koristi učitelj s ciljem učenja učenika koji nisu fizički prisutni u tradicionalnom okruženju za učenje kao što je učionica.

Pitanje koje se samo nameće jeste: *“Kako razlikovati online nastavu od nastave u učioničkim uslovima?”*. Katavić i sur. (2018) objašnjavaju upravo tu razliku navodeći kako sve u tradicionalnoj nastavi ovisi o učiteljima. Tačnije, oni su često glavni izvor znanja, kvaliteta nastave zavisi od njihovih znanja i vještina, a učenici su ocijenjivani samo od njihove strane. Međutim, online nastava omogućava pretraživanje različitih izvora znanja, a vrednovanje učeničkih

postignuća se provodi uz pomoć različitih alata. Važno je naglasiti kako kvaliteta nastave i dalje zavisi od digitalnih vještina učitelja, te o njihovim stilovima podučavanja. Neminovno je da iz svega prethodno navedenog možemo istaći osnovne karakteristike online nastave o kojima govore mnogi autori. Berg i Simonson (2016) navode četiri osnovne karakteristike ovakvog oblika nastave. Prva karakteristika je da se online nastava provodi kroz instituciju koja može nuditi i nastavu u tradicionalnom obliku, te je time različita od samostalnog učenja. Druga karakteristika je postojanje geografske, a ponekad i vremenske udaljenosti između učenika i učitelja. Treća karakteristika je interakcija među učenicima i učiteljem koja se odvija kroz informacijsko – komunikacijsku tehnologiju gdje se uz pravilno korištenje nadoknađuje fizička udaljenost između sudionika. Pri tome dobro dizajnirani programi mogu smanjiti intelektualne, kulturološke i društvene razlike među sudionicima. Interakcija, kao i sama nastava, može biti sinhrona ili asinhrona, odnosno učenici i učitelj mogu sudjelovati u nastavi ili interakciji u isto vrijeme ili onda kada im to najviše odgovara. Posljednja karakteristika online nastave je da omogućuje kreiranje zajednica učenja. Drugim riječima, omogućuje povezivanje učitelja, učenika i resursa kroz komunikaciju čime se može smanjiti osjećaj izoliranosti.

Na osnovu svega prethodnog možemo istaći kako online nastava ima svoje kako prednosti tako i nedostatke. Kalamković i sur. (2013) kao nedostatke online nastave navode nepostojanje fizičkog kontakta među sudionicima odgojno – obrazovnog procesa, preduslov za učešće u ovakvom vidu nastave je da svi učenici moraju na raspolaganju imati odgovarajuću tehnologiju (IKT i Internetsku vezu), zahtjevnost tehnologije ukoliko je učenici prvi put koriste ili ukoliko su niže hronološke dobi, nedostak ustrajnosti ili sposobnosti učenika za visok stepen aktivnosti i samodiscipline pri učenju. S druge strane, brojni autori naglašavaju različit set prednosti ovakvog vida nastave ukazujući na opravdanost implementacije iste. Katavić i sur. (2018) u skladu s tim prepoznaju prednosti online nastave kroz mogućnost vizualizacije sadržaja, učinkovitiju komunikaciju učitelja i učenika, uštedu vremena koje se trošilo na putovanja do škole, lakšu razmjenu nastavnih materijala, mogući individualni i individualizirani pristup učenicima i sl. Tokom perioda koji je iza nas uistinu smo se više nego ikada prije upoznali praktično sa fenomenom online nastave, ali ono o čemu je vrlo rijetko bilo riječi jeste kako je tekao sam proces razvoja iste kroz historiju.

1.2. Historijski razvoj online nastave

Online nastava kakvu danas poznajemo je u prošlosti bila karakterizirana kao nastava na daljinu s obzirom da u tom periodu informacijsko – komunikacijske tehnologije nisu bile razvijene kao danas. U okviru cjelokupnog razvoja ovakvog oblika nastave događale su se znatne promjene u načinu na koji se učenje odvija i u načinu komunikacije između učitelja i učenika. Tokom tog razdoblja u nastavnom procesu su se primjenjivali različiti oblici komunikacije i razmjene informacija od učenja putem pošte do širokog raspona alata dostupnih putem Interneta.

Počeci ovakvog oblika obrazovanja vežu se uz dopisnu nastavu. Simonson i sur. (2014) opisuju historiju ovakvog obrazovanja ističući kako se u Švedskoj 1833. godine preko novina nudila mogućnost učenja pisanja tekstova preko poštanske komunikacije. U Engleskoj je 1840. godine Sir Issac Pitman također nudio kurs stenografije putem pošte, a tri godine kasnije osnovano je Fonografsko dopisno društvo koje je preteča Dopisnom fakultetu Sir Isaaca Pitmana. S druge strane, Charles Toussaint i Gustav Langenscheidt u Njemačkoj započeli su ovakav vid obrazovanja putem dopisnih studija, a ono se u Americi pojavilo 1873. godine kada je Anna Eliot Ticknor poticala Bostonsko društvo na učenje od kuće. Uskoro je osnovano Društvo za poticanje studija kod kuće i unutar 24 godine je privuklo više od 10 000 studenata. Tokom priznavanja akademskih titula stečenih u obrazovanju na daljinu u New Yorku krajem 19. stoljeća, isticalo se kako studenti koji su se obrazovali od kuće znaju više i bolje od onih koji su pohađali tradicionalnu učioničku nastavu što ukazuje na efikasnog ovakvog vida nastave.

Jukić (2017) ukazuje kako se obrazovanje na daljinu u osnovnim školama pojavilo već dvadesetih godina prošlog stoljeća. U isto vrijeme, počinje se odvijati putem radija i televizije gdje pedesetih godina prošlog stoljeća započinje emitiranje televizijskih obrazovnih programa. Stojanović i sur. (2019) pojašnjavaju kako se zahvaljujući razvoju Interneta, znatno proširuje mogućnost upotrebe savremenih nastavnih sredstava u nastavnom procesu, a upravo primjenom IKT – a u odgojno – obrazovnom procesu se moglo pozitivno odgovoriti i na potrebe i zahtjeve tradicionalnog obrazovanja za unapređenjem edukativne prakse. Osamdesete godine prošlog stoljeća su donijele i akreditirane i neakreditirane kurseve preko Interneta pomoću kojih su učitelji organizirali materijale i zadatke, a učenici su čitali, gledali videozapise, rješavali zadatke i učestvovali u online raspravama. Pojava videokonferencija je još više olakšala ovakav oblik obrazovanja jer je omogućena lakša interakcija i zajednički rad među svim subjektima unutar nastavnog procesa. U današnje se vrijeme je ovakav vid obrazovanja odnosi na učenje i poučavanje

online u virtualnim učionicama temeljeno na Internetu.

Zenović i Bagarić (2014) zaključuju da je online nastava odnosno koncept učenja na daljinu oblik obrazovanja čiji se počeci vežu za 19. stoljeće. U svojim je počecima ona bila usmjerena na vojnike, radnike sa punim radnim vremenom, geografski udaljene pojedince koji nisu mogli pohađati nastavu u učionicama i žene koje nisu imale adekvatan pristup obrazovanju. U konačnici, možemo zaključiti kako obrazovanje na daljinu postoji više od 100 godina, ali je sa pojavom Interneta dobilo novu dimenziju i nazivaju ga novim fenomenom – online nastava. Uistinu ona je postala primjenjiva na svim nivoima obrazovanja, od primarnog, preko sekundarnog i tercijarnog do različitih oblika usavršavanja. Sarkar (2020) objašnjava da iako počeci obrazovanja na daljinu sežu u osamdesete godine prošlog stoljeća, pojam online nastave svoje puno značenje dobiva tek pojavom pandemije koronavirusa koji se iz kineskog grada Wuhan počeo širiti krajem 2019. godine. Stoga, nam je posebno važno da spoznamo kako se ovakav vid nastave organizirao tokom pandemije u okviru razredne nastave u osnovnim školama u Kantonu Sarajevo⁵.

---

⁵ U daljem tekstu će se koristiti i skraćenica KS

2. ONLINE NASTAVA U VRIJEME PANDEMIJE COVID – 19 U KS

2.1. Organizacija online nastave u vrijeme pandemije

Pandemija virusa COVID – 19 odrazila se na sve aspekte ljudskog života – pogođeni su sistemi čovjekovog privatnog, zdravstvenog, društvenog i ekonomskog funkcioniranja. Međutim, neupitno je kako je jedno od najpogođenijih područja upravo ono odgojno – obrazovno. Mehić i Hadžić (2020) navode kako je zbog opasnosti od moguće pojave epidemije virusa COVID – 19, a kako bi se smanjio rizik od ubrzanog širenja infekcije, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 05. vanrednoj sjednici, održanoj 17.03.2020. godine donijelo Odluku o proglašenju nastanka prirodne ili druge nesreće na teritoriji BiH. Shodno tome, u oba entiteta, zbog prekida redovne, organizirana je online nastava. Budući da je u Federaciji BiH obrazovanje u nadležnosti kantona, bile su vidljive određene razlike u pristupima održavanju nastavnog procesa kroz pojedine kantone. U Kantonu Sarajevo, odlukom Vlade, online nastava uspostavljena je 12. marta, te su već ranije realizirane obuke za istu. U skladu sa naredbama Federalnog štaba civilne zaštite i Odlukom Vlade KS o proglašenju vanrednog stanja u svrhu realizacije online nastave, formirani stručni timovi, a naredbama resornog ministarstva izdate su preporuke svim školama o novom radu (okolnostima). Stoga, kroz cjelokupan proces pandemije Ministarstvo za obrazovanja, nauku i mlade KS je izdalo brojne dokumente koji predstavljaju smjernicu prije svega učiteljima kako planirati, realizirati kao i vrednovati znanja učenika tokom procesa online nastave, a neki od najznačajnijih su: *“Preporuke za izvođenje online nastave”*, *“Metodologija realizacije online nastave u KS sa smjernicama za izradu digitalnog sadržaja i praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika/ca”*, *“Upustvo o organizaciji i realizaciji odgojno – obrazovnog rada u osnovnim i srednjim školama na području KS u školskoj 2020/2021. godini”* kao i priručnik nastao saradnjom Radne grupe za podršku i nadzor realizacije prakse „Online nastava“ u Kantonu Sarajevo i Tima za podršku i nadzor izrade digitalnog sadržaja za realizaciju prakse „Online nastava“ u osnovnim školama u Kantonu Sarajevo pod nazivom *“Kako koristiti novu tehnologiju u nastavnom procesu”*.

Kako učenici razredne nastave u toj dobi nisu spremni na samostalan i siguran način koristiti Internet za njih je Ministarstvo u saradnji sa javnom televizijom (BHT1) uspostavilo nastavu na daljinu pod nazivom „Domaća zadaća“. Već 16. marta 2020. godine, samo četiri dana nakon proglašenja vanrednog stanja u kantonu, počelo je emitovanje edukativnih programa za učenike osnovnih škola. Balaško (2021) ukazuje kako su te emisije organizirane tako da djeca

gledajući emisije, koje su vodili učitelji (u odnosu na predmet i razred), na interaktivan način uče gradivo koje bi inače učili za školskim klupama. BHT1 svakim radnim danom u 9:30 sati je prikazivao emisiju “Domaća zadaća” sa gradivom za učenike nižih razreda osnovnih škola. Za učenike viših razreda kreirana je emisija “Domaća zadaća specijal”, koja se emitirala svakim radnim danom u dva termina 12:30 i 17:30 sati. Jedan nastavni sat trajao je od 10 – 15 minuta, a raspored sati bio je isti za cijelu državu i svaki razred imao je svoj termin održavanja nastave. Na raspolaganje samom Ministarstvu dali su se učitelji i nastavnici koji su učestvovali u snimanju ovih posebno pripremljenih i adaptiranih edukativnih sadržaja prije svega za osnovce sa nastavnim jedinicama u skladu sa godišnjim planovima rada.

Slika 1. Prikaz održavanja nastave uz pomoć javne televizije (Domaća zadaća)⁶

Drugi korak u procesu same online nastave jeste postepeno uključivanje učenika razredne nastave uz pomoć njihovih roditelja, a pod vodstvom učitelja u nastavni proces pomoću različitih digitalnih platformi. Ministarstvo za obrazovanja, nauku i mlade KS sa ciljem ostvarivanja

---

⁶ Slika dostupna na:

https://www.google.com/search?q=online+nastava+tv&sxsrf=ALiCzsbmuh_vTSsytLHBgjkPr3qsRloHw:1654701805691&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiwoNnKIJ74AhVzCBAIHbmMCmQQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1920&bih=969&dpr=1#imgrc=jQEzrhqr8aZUoM&imgdii=fV-72IXPRRoHUM, Preuzeto: 08.06.2022.

jednakih prava na obrazovanje za svu djecu u početnom periodu pandemije obavezalo je učitelje da pripreme posebne materijale za učenje i u saradnji sa roditeljima pomoću različitih aplikacija ih prosljede učenicima na realizaciju, a potom realizirane po roditelju kao posredniku prosljeđuju učiteljima koji iste vrednuju. Tadić (2021) kao treći i ključni korak pojašnjava kako se tokom prelaska na online nastavu uslijed okolnosti pandemije COVID – 19 u kratkom vremenskom periodu održavanje nastave usmjeravalo na izvođenje putem dostupnih platformi i aplikacija u trenutno raspoloživim mogućnostima. U skladu s tim učenici razredne nastave su se postepeno adaptirali i počeli samostalno koristiti digitalne platforme poput Moodle – a, Microsoft Teams – a, Google Classroom – a i Zoom – a koje omogućavaju interakciju između učitelja i učenika, a nastavne materijale čine dostupnijim.

Slika 2. Prikaz održavanja nastave uz pomoć digitalnih platformi tokom pandemije⁷

Matković (2021) u skladu sa prethodno navedenim prepoznaje probleme tokom online nastava u vrijeme pandemije ističući posebno učenike nižih razreda osnovne škole, te navodi kako

---

⁷ Slika dostupna na:

https://www.google.com/search?q=online+nastava+tv&sxsrf=ALiCzsbmuh_vTSsytLHBgjkPr3qsRloHw:1654701805691&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiwoNnKIJ74AhVzCBAIHbmMCmQQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1920&bih=969&dpr=1#imgrc=An00Sek4CK3WoM. Preuzeto: 08.06.2022.

su postojeće obrazovne i društvene nejednakosti dolaskom pandemije uveliko pogoršane posebno za učenike iz obitelji koje imaju niža primanja, učenike iz ruralnih područja sa manje razvijenom infrastrukturom, učenike iz etničkih manjina, učenike sa teškoćama u razvoju, učenike migranata i izbjeglica, te učenike koji žive u teškim uslovima ili u nasilnim domovima. Izazov predstavljaju i učitelji različite hronološke dobi koji se u manjoj mjeri ili uopće ne koriste informacijsko – komunikacijskom tehnologijom, te hardverskom i softverskom opremom koja je zamijenila dobro im poznatu učionicu, tablu i kredu. U konačnici, kod kuće ostaju i roditelji učenika, braća i sestre koji svoje poslovne i školske obaveze obavljaju od kuće. Koroman (2021) ukazuje kako statistički gledajući, svaka obitelj ima po jedno ili u boljim slučajevima dva uređaja kojima se koristi, a sada je svakom članu potreban lični digitalni uređaj sa određenim karakteristikama kako učenici ne bi izostali sa nastave odnosno roditelji sa posla. U ruralnim sredinama je Internetska veza uglavnom slabija, što dodatno otežava praćenje i održavanje nastave učenika i učitelja koji u tim područjima žive. Obitelji koje nisu bile u mogućnosti u Kantonu Sarajevo da djeci obezbjede uslove za ovaj alternativni oblik nastave, Ministarstvo i nevladin sektor su našli rješenje i omogućili istima neophodna informacijsko – komunikacijska sredstva i pristup online nastavnom procesu.

Vrednovanje učeničkog postignuća predstavlja neizostavnu nastavni procesa, ali je u okviru online nastave u vrijeme pandemije ova etapa bila znatno drugačija. Ćurković i sur. (2020) ističu kako se u online nastavi standardni načini provjere poput usmenog ispitivanja karakterističkog za nastavu u učioničkim uslovima mogu primjenjivati, ali u manjem opsegu i preporučuju se inovativniji pristupi kojima se ispituju više razine kognitivnog, afektivnog i psihomotoričkog funkcioniranja poput kritičkih osvrtā, debata, istraživanja teme, kvizova, raspravljāčkih eseja ili izrade plakata ovisno o dobi učenika. Za vrijeme online nastave posebno je važno za učitelje ranije izraditi kriterije za vrednovanje učeničkih postignuća u saradnji sa svojim učenicima i roditeljima zbog mogućih tehničkih poteškoća koje prate ovakav oblik nastave. Kadum – Bošnjak (2013) naglašava kako učenicima kriteriji u čijoj izradi učestvuju i oni, posebno poticajni, zbog čega bi takav pristup bio od velikog značaja za vrijeme odvijanja online nastave. Od izuzetne važnosti jeste i formativno vrednovanje postignuća učenika kako ne bi došlo do opuštanja i zanemarivanja učeničkih dužnosti. Iako se nastava odvija u online okruženju, učitelji su dužni evidentirati dolaske i aktivnost učenika, prozivati ih tokom održavanja sata ili ih poticati da imaju upaljene kamere i mikrofone ukoliko mrežne infrastrukture i tehnološke mogućnosti to

dopuštaju. Planirani termini provedbe sumativnog vrednovanja ne moraju se nužno poštovati za vrijeme izvođenja online nastave, ali su učitelji i dalje dužni međusobno komunicirati sa učenicima i roditeljima usklađujući provjere znanja i druge obaveze kako bi se učenici maksimalno rasteretili i nastavni proces bio svrsishodan. Stojanović (2020) navodi da se zahvaljujući takvoj realizaciji online nastave, već nakon mjesec mogu steći uslovi da učitelji daju učenicima i prve brojčane ocjene.

Na osnovu svega prethodno navedenog da se zaključiti kako su učenici razredne nastave drugo polugodište školske 2019/ 2020. godine proveli isključivo prateći online nastavu koja je okončana 12. juna 2020. godine. S druge strane, u drugom valu pandemije – nakon ljetnog raspusta, učenici su uglavnom vraćeni u školske klupe, uz posebne upute za pridržavanje epidemioloških mjera, te se u slučaju zaraze nekog učenika iz grupe ili pogoršanja epidemiološke situacije, nastava vraćala na online način rada.

Slika 3. Održavanje nastavnog sata u učioničkim uslovima u doba pandemije⁸

Butcher (2020) zaključuje kako situacija pandemije daje uvid u način i brzinu kojom učitelji mogu krenuti sa online nastavom, a što može promijeniti način na koji društvo percipira

---

⁸ Slika dostupna na:

https://www.google.com/search?q=COVID%2019%20ucionica%20nastava%20maske&tbm=isch&hl=hr&tbs=rimg:CXRsnVcD_1mO_1YZtJJhw4CLcg8AEAsgIMCgIIABAAOgQIABAA&sa=X&ved=0OCBsQuIIBahcKEwjgicOf0rj6AhUAAAAAHQAAAAAQBw&biw=1903&bih=912#imgrc=bdEY3M4hy-ZxyM . Preuzeto: 29.09.2022.

cjelokupno obrazovanje u budućnosti. Organizovanje online nastave u Kantonu Sarajevo u ekstremnim uslovima pandemije virusa COVID – 19 potvrdio je veliki značaj ovakvog vida nastave i primjene savremenih tehnologija u realizaciji nastavnih procesa, ali i ukazalo na prednosti i nedostatke čime se ostvaraju nove mogućnosti za njen intenzivni razvoj i primjenu u budućnosti.

2.2. Prednosti i nedostaci online nastave tokom pandemije

Pojavom pandemije COVID – 19 u Kantonu Sarajevo i obustavom učioničke nastave funkcioniranje obrazovanja se moralo prilagoditi beskontaktnom održavanju nastave – online nastavi. Takva forma nastave sa sobom donosi i korištenje tehnologije poput raznih softvera koji omogućuju realizaciju nastavnih sati u virtualnim učionicama i dijeljenje potrebnog sadržaja za održavanje nastave, te hardvera poput mikrofona i kamera koji omogućavaju lakšu komunikaciju između učitelja i učenika. Rudić (2021) naglašava kako snalaženje u novom nastavnom okruženju nije svima jednako dobro pošlo za rukom, te su se pojavili razne poteškoće vezane za tehnološke i prostorne uslove, digitalne kompetencije učesnika kao i njenu nedovoljnu didaktičko – metodičku pripremljenost koje su onemogućavale odvijanje nastave prema planu.

Tehničke poteškoće su onemogućavale efikasnost nastavnog procesa budući da nas je sama situacija dočekala nespremne, te da svako od nas nije posjedovao svu informacijsko – komunikacijsku tehnologiju za njeno provođenje. Rijetko uključene kamere i poteškoće u vidu potpunog ili djelimičnog kvara mikrofona dovodile su do toga da učenici nemaju aktivnu participaju u nastavnom procesu. Poteškoće koje spadaju u grupu tehničkih bile su i čest prekid Internetske veze koja je otežavala interakciju među sudionicima odgojno – obrazovnog procesa. Takve tehničke poteškoće uzrokovale su jednosmjernu komunikaciju u nastavnom procesu odnosno rijetku komunikaciju između učitelja i učenika u nastavi što je utjecalo i na kvalitetu nastave. Situacije u kojima su se nalazili učenici zasigurno su zahtjevale veliku dozu razumijevanja, ali i povjerenja od učitelja ka učenicima budući da nije rijedak slučaj kako su učenici upravo se služeći tim izgovorima koristili neetične postupke pri realizaciji nastavnih aktivnosti poput različitih vidova pokušaja prepisivanja. Da bi spriječili upravo ovakve situacije učitelji su davali učenicima više zadataka nego u učioničkim uslovima i kraće vrijeme za realizaciju istih, te imali strožije kriterije pri vrednovanju učeničkih postignuća.

Bogdandy i sur. (2020) s druge strane ističu prostorne poteškoće koje učenici imaju kada pokušavajući sudjelovati u online nastavi gdje mogu naići na razne probleme koji smanjuju njihovu sposobnost da fokusiraju svoju pažnju na materijale za učenje, da pohrane informacije

tokom ovakve nastave, te da aktivno učestvuju u smislenim raspravama zbog situacijskih poteškoća povezanih uz njihovo okruženje. Stoga, učitelji trebaju biti tolerantni jer je prirodno da svaki nastavni sat svaki učenik ne može pronaći privatnost i tišinu kako bi mogao učestvovati zbog konstantnog kontakta sa ostalim ukućanima ili jednostavno zbog okruženja koje to u tom momentu ne dopušta. Učenici mogu i izbjegavati uključivanje kamere kako ne bi otkrili uslovima u kojima žive iz straha od osuđivanja ili to smatraju narušavanjem njihove privatnosti, te ne žele sa drugima podijeliti sliku iz svoga doma.

S obzirom da se obrazovanje potpuno oslonilo na tehnologiju u novonastaloj situaciji, digitalna pismenost postala je ključna vještina u odvijanju online nastave. Učitelji, učenici kao i roditelji stoga trebali su imati određeno znanje i snalažljivost u digitalnom prostoru kako bi mogli nesmetano komunicirati pomoću informacijsko – komunikacijskih tehnologija, te razmjenjivati sadržaje bitne za nastavu. Bizjak (2020) osvrće se na najčešći nedostatak nastave u ovom periodu, a to je nedostatak didaktičko – metodičkih kompetencija učitelja za pripremu i realizaciju ovakvog vida nastave. Naime, dešavalo se često da je učenicima nedostajalo podrobnije učiteljevo objašnjenje nastavnog sadržaja i da su se često nalazili u situaciji kada nisu znali kako realizirati zadatak koji su dobili za domaću zadaću, te su im najčešće roditelji pomagali oko istih.

Bačić i Krstinić (2020) prepoznaju kako se u okviru online nastave u odnosu na klasičnu, mijenja njena konzistentnost i struktura. Učenici u ovakvom obliku nastave treba da se podstiču da istražuju, kreativno i kritički razmišljaju, te donose samostalno odluke. Petrović i sur. (2018) pojašnjavaju kako učitelji sa druge strane dobijaju uloge organizatora i supervizora jer učenicima pružaju podršku u učenju čineći dostupnim različite nastavne materijale i u različitim formatima, te svakodnevno komunicirajući sa roditeljima. Imajući na umu samu strukturu online nastave možemo zaključiti kako ona zahtjeva od učenika, učitelja i roditelja veću fleksibilnost u pristupu, kreiranju i poučavanju nastavnog sadržaja, te poticanje sudjelovanja i kreativnost u komunikaciji kako bi se pokazalo razumijevanje sa trenutnom situacijom, ohrabrilo i potaknuo svestraniji razvoj učenika.

S obzirom da je prelazak sa tradicionalne učioničke na online nastavu bio vrlo nagao, nije iznenađenje da su se pojavili razne brojni nedostaci u organiziranju iste. Pri tome, ono što je uistinu vidljivo jeste i promjena zahtjevnosti uloga kako učenika tako i roditelja budući da isti nisu bili spremni na tako brzu i drastičnu promjenu u obrazovanju.

3. UČENIK I RODITELJ U ONLINE NASTAVI ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID – 19 U KS

3.1. Uloga učenika

Za učenike razredne nastave u savremenom društvu često kažemo da su digitalni urođenici koji žele i očekuju uključivanje informacijsko – komunikacijske tehnologije u odgojno – obrazovni proces. Međutim, to je postalo posebno vidljivo tokom nastave u vrijeme pandemije kada je imperativ realizacije nastavnog procesa bilo korištenje upravo tehnologije. Marcius Logožar (2021) naglašava kako su učitelji razredne nastave sa učenicima komunicirali posredstvom roditelja putem elektroničke pošte ili aplikacija (npr. WhatsApp ili Viber). Ta komunikacija većinom se svodila na zadavanje zadataka povezanih sa nastavnim sadržajima koji su u nekoj mjeri obrađeni u sklopu nastave na televiziji i koje su učenici trebali realizirati, te pomoću roditelja učitelju poslati na pregled putem istog kanala kojim su i primili upute sa vremenskim ograničenjem najčešće do kraja tog istog dana. Budući da izravne komunikacije između učitelja razredne nastave i njihovih učenika u najvećem broju slučajeva na samom početku pandemije nije bilo, a u nastavi koju su učenici pratili putem televizije neki sadržaji nerijetko su bili tek spomenuti ili površno obrađeni roditelji su bili primorani preuzeti ulogu učitelja jer su zadaci koje su učitelji zadavali učenicima bili često prezahtjevni da bi ih oni samostalno mogli riješiti.

Učitelji u virtualnim učionicama učenicima na raspolaganje stavljaju sadržaje i alate koji će im pomoći u ostvarivanju odgojno – obrazovnih ishoda i sve to sa uvjerenjem da će ih učenici zaista i koristiti. Pri tome je važno da ih kreiraju tako da oni budu didaktičko – metodički prilagođeni učenicima, te da ih oblikuju da budu što atraktivniji za učenje potičući učenike na daljnje istraživanje i učenje. Dakle, uloga učenika u nastavi tokom pandemije se uistinu mijenja, te se od njega očekuje da se aktivno najčešće samostalno bave tim sadržajima i izvršavaju zadatke vodeći se uputama učitelja. Spitzer (2002) ukazuje kako se sadržaji namijenjeni učenju ne mogu jednostavno tokom online nastave prenijeti sa učitelja na učenika čak ni putem frontalne nastave, baš kao što se niti glad ne može prenijeti sa jedne osobe na drugu. Od učenika se odjednom, nakon što su im se godinama servirale gotove prezentacije i gotova rješenja u vidu frontalne nastave, očekuje da samostalno upravljaju svojim učenjem, da sami organiziraju vrijeme (koje su im inače organizirali učitelji i/ili roditelji), da budu savjesni i odgovorni, intrinzično motivirani, a godinama

smo svjesni da su im ocjene najčešće jedini motivacijski faktor i pri tome ništa nismo poduzeli da to promijenimo.

Slika 4. Učenik u online nastavi tokom pandemije – samostalni voditelj procesa učenja⁹

Kerres i Nattland (2007) pojašnjavaju da iako sadržaji koje je učitelj pripremio i postavio u virtualnu učionicu ispunjavaju sve predulove za uspješno ostvarenje odgojno – obrazovnih ciljeva, ako ih učenici uopće ne pogledaju ili ih pogledaju letimično bez pojašnjenja učitelja oni gube svoj smisao i na kraju virtualna učionica postane „groblje podataka“ koji nikome ne koriste.

Međutim, u nastavi tokom pandemije ne treba zanemariti psihičke probleme koji pohađaju kako učenike tako i njihove roditelje zbog promjene uloga koje su ih zadesile. Stoga, potrebno je organizirati u sklopu osnovnih škola različite vidove podrške učenicima i roditeljima poput psihološkog savjetovališta, radionica za poticanje efikasnijeg učenja, kurseve za ovladavanje informatičkim vještinama i sl. Ulogu učenika u virtualnoj učionici prati nedostatak komunikacije kako sa učiteljem tako i sa drugim učenicima, nedostatak dodatnog obrazloženja nastavnog sadržaja, te stres od nemogućnosti praćenja sadržaja izazvane kako tehničkim tako i prostornim

⁹ Slika dostupna na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/nakon-sarajeva-jos-jedan-kanton-prelazi-na-online-nastavu-638019> . Preuzeto: Preuzeto: 29.09.2022.

poteškoćama. Nastava u doba pandemije nam je dokazala kako je potrebno da promijenimo pogled na ulogu učenika u nastavnom procesu percipirajući ga kao aktivnog sudionika istog, te kreiramo nastavne sadržaje za učenike tako da ih isti zaintrigiraju i potaknu na dalje istraživanje. Dakle, učenike trebamo staviti u središte nastavnog procesa što znači da u središtu nastavnog procesa ne bi trebalo biti učiteljevo prenošenje znanja, već učeničko konstruiranje znanja.

3.2. Uloga roditelja

Odgojno – obrazovnog rad učitelja sa učenicima naizostavno prati i njihova međusobna komunikacija sa roditeljima kako bi se stvorili poticajni uslovi za djetetov razvoj. Uloga roditelja se uistinu tokom pandemije promijenila budući da su oni od potpore i motivatora tokom nastave u učioničkim uslovima munjevitom dobili ulogu osiguravaoca optimalnih uslova u svojim domovima koji će učenicima omogućiti kvalitetno obrazovanje. Višnjić – Jevtić i Visković (2020) navode kako otežani radni uslovi u kojima se obiteljski dom pretvara u kancelarije i učionice, te kako se gotovo svi kontakti između učitelja i učenika vode u prisustvu roditelja nose sa sobom i veću angažiranost roditelja u obrazovanju njihove djece. Tokom online nastave roditelji su bili posrednici između učitelja i učenika, a posebno kod učenika mlađe školske dobi gdje su komunicirali sa učiteljem putem poruka i pronalazili zadane materijale koristeći tehnologiju dok učenici nisu ovladali korištenjem pojedinih digitalnih platformi. Batarelo Kokić i sur. (2020) ukazuju da ukoliko se roditelj nije znao koristiti tehnologijom tokom pandemije, učenik je imao slabije šanse za uspjeh čime se potiče nejednakost u obrazovanju.

Zatvaranje osnovnih škola, ograničavanje kretanja i igre djece na otvorenom uistinu je dovelo drugačijeg percipiranja roditeljske uloge. Roditelji su, uz svakodnevnu brigu o egzistenciji, preuzeli uloge učitelja, animatora i zdravstvenih radnika, te nastojali svojoj djeci nadoknaditi druženje sa vršnjacima. Ono što je ovakav vid nastave sa sobom donio jeste i to da su roditelji dobili dodatnu ulogu izvršioca obaveza sopstvene djece realizirajući najčešće njihove domaće zadatke. Kostović – Vranješ (2021) naglašava kako zabrinjavajući podatak treba biti da gotovo 40 % učitelja primjećuje kako domaće zadaće koje trebaju pisati učenici tokom online nastave piše neko drugi. Prostor za pomoć u vidu smjernica uistinu postoji, ali djelimična ili potpuna realizacija iste nije opravdana. Painter i Maley (2003) objašnjavaju kako domaća zadaća treba omogućiti učenicima procesuiranje informacija dobivenih tokom nastave, te im pomaže u ostvarivanju traženih odgojno – obrazovnih ishoda bilo kojeg nastavnog predmeta. Dakle, ako dijete nije pisalo domaću zadaću postavlja se pitanje: „*Da li je ostvarilo traženi ishod učenja?*“. Roditelji,

realizirajući tu aktivnost umjesto vlastite djece nisu im učinili uslugu već ih zakinuli za razmišljanje o zadatku i traženje rješenja, te zaključivanje.

Slika 5. Realizacija domaćih zadaća učenika od strane roditelja tokom online nastave u vrijeme pandemije¹⁰

Kolak i sur. (2020) prepoznaju da su djeca nižih razreda osnovne škole imala poteškoća u praćenju nastave zbog drugačije komunikacije sa učiteljima što je stavljalo još veći pritisak i odgovornost na roditelje. Nova obiteljska i radna struktura izazvana pandemijom poprimila je dimenzije improvizacije budući da se tek trebao organizirati novi dnevni ritam i raspored aktivnosti roditelja i djece, uskladiti njihove međusobne obaveze i načine rješavanja problemskih situacija tokom ovakvog oblika nastave. Za vrijeme odvijanja odgojno – obrazovnog procesa u školi roditelji su bili rasterećeni gotovo svih prethodno navedenih obaveza u ovolikoj mjeri jer su učenici potrebne informacije i pomoć dobivali u školi, a oni bili informisani o istima podsredstvom učenika i kroz informativne razgovore i roditeljske sastanke kojima su svakodnevno prisustvovali.

Lee i sur. (2020) osvrću se kako u koronakrizi izazov odgoja djece poprima novu

---

¹⁰ Slika dostupna na:

<https://www.google.com/search?q=online%20nastava%20platforme&tbm=isch&hl=hr&tbs=ring:CWm46fKylDUIYcSzkp4kNHRU8AEAsgIMCgIIABAAOgQIABAA&sa=X&ved=0CBsQuIBahcKEwjgmPyLmZ74AhUAAAAHQAAAAAQBg&biw=1903&bih=969#imgrc=gWcOqp1FZUx2xM>. Preuzeto: 08.06.2022.

dimenziju. Naime, osim pružanja prostorno – tehničkih uslova za vrijeme online nastave i pomoći pri učenju roditelji trebaju biti i emocionalna podrška djeci budući da su okolnosti u kojima se odvija život teško prihvatljive i odraslima. Stoga, kako bi se svestrani razvoj njihove djece neometano odvijao s obzirom na okolnosti koje možemo karakterizirati kao specifične roditelji trebaju provoditi više vremena sa svojom djecom, trebaju im biti podrška i prilagođavati svoje odgojne metode stanju u kojem su se našli, te pri tome gradeći odnos partnerstva sa učiteljima.

4. PARTNERSTVO RODITELJA I UČENIKA SA UČITELJEM TOKOM PANDEMIJE COVID – 19

Kreiranje partnerskih odnosa roditelja i učenika sa učiteljem jedan je od ključnih koraka za stvaranje poticajnog okruženja usmjerenog na razvoj djeteta. Diković i sur. (2021) naglašavaju kako da bi online nastava bila uspješna mora postojati tehnološka, pedagoška podrška, podrška vršnjaka i visoka razina organizacije. Budući da je ovakav oblik nastave instantni odgovor na pandemiju, te da se počela izvoditi bez potrebne pripreme učenici, učitelji i roditelji su imali poteškoća u prilagođavanju na novonastalu situaciju koja se mijenjala iz dana u dan u skladu sa epidemiološkim prilikama.

Ljubetić (2014) definiše partnerstvo kao zajedničku odgovornost oba faktora za odgoj djeteta, te ona upućuje na otvorenu i dvosmjernu komunikaciju odraslih s ciljem dobrobiti djeteta. Pri tome je važno naglasiti kako njega karakterizira dvosmjerna komunikacija, ravnopravnost učesnika, kontinuitet, otvorenost, velika razina intrinzične motivacije za izgradnju i unapređenje odnosa na svim poljima odgojno – obrazovnog rada. Dobrotić i sur. (2018) osvrću se kako provedena istraživanja ukazuju da većina roditelja (58%) djece osnovnoškolske dobi može računati na partnerski odnos učitelja i odgojno – obrazovne ustanove sa njima. Međutim, pitanje koje se postavlja jeste: “ *Kako je tekao ovaj proces u uslovima pandemije s obzirom na zatvorenost ovih institucija?*”.

Sorak (2020) ukazuje kako je vidljivo je da su brojnim državama komunikacijski aspekt obrazovanja tokom pandemije nije bio zanemaren budući da su vlade poticale učitelje da održavaju komunikaciju sa učenicima i roditeljima raznim komunikacijskim sredstvima. Učitelji su ti koji ostvaruju primarni kontakt sa učenicima, te su ključni za poticanje roditelja na svrsishodnu aktivnu participaciju i razvijanje vlastite percepcije i prakse uključivanja vezane za obrazovanje svog djeteta. Pašalić Kreso (2012) u skladu s tim naglašava kako učenici, roditelji i sam učitelj trebaju biti svjesni da niko od njih ne može ispuniti svoju odgojno – obrazovnu ulogu u potpunosti bez potpunog angažmana u građenju partnerskih odnosa sa drugim subjektima, a čiji je najviši cilj dobrobit samog učenika. Kontinuirana komunikacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj pokazala se važnom za vrijeme online nastave prije svega zbog neometanog odvijanja nastavnog procesa, informiranosti roditelja i učenika o situaciji u školi povodom širenja virusa i o napretku učenika čime se smanjuje roditeljska/ uenička zabrinutost ili moguća ljutnja uslijed izazova sa kojima se suočavaju. S druge strane, učenici razredne nastave odrastaju u obiteljima koje su prije

svoga različito tehnološki kompetentne. Neki roditelji nemaju znanja i mogućnosti koristiti digitalne tehnologije, imaju niži stepen obrazovanje ili ograničene materijalne resurse. Unatoč navedenim okolnostima oni ostvaruju pravo na različite vidove podrške koja će biti usmjerena na kvalitetan i osmišljen odgoj i obrazovanje njihove djece.

Marcuš Logožar (2021) u skladu s tim pojašnjava kako je uloga učitelja u nastavi tokom pandemije bila višestruka: *pedagoška* (jasno određeni ciljevi, fleksibilnost, objektivnost i usredotočenost na relevantno); *socijalna* (korektna komunikacija sa učenicima i roditeljima, te promovisanje interaktivnosti); *upravljačka* (dostupnost, strpljivost i osjećaj za moguću preopterećenost učenika) i *tehnička* (upoznavanje učenika i roditelja sa tehnologijom i pomaganje u slučaju tehničkih problema, te izrađivanje jasnih uputa vezanih uz korištenje tehnoloških rješenja). Dakle, učitelji su trebali redovno realizirati nastavne sate sa učenicima, te obavještavati roditelje učenika o njihovim dosadašnjim postignućima kao i biti redovno dostupni za komunikaciju sa njima pomoću različitih aplikacija i platformi za praćenje online nastave.

Slika 6. Prikaz održavanja roditeljskog sastanka putem digitalne platforme Microsoft Teams¹¹

¹¹ Slika dostupna na:

<https://www.google.com/search?q=online+nastava+roditeljski+sastanak&tbm=isch&ved=2ahUKEwjg9PCJmZ74AhUOgv0HHRSWB9IQ2->

Curtis i Carter (2008) navode kako učitelji trebaju biti svjesni da roditelji i učenici imaju svoje snove, želje, očekivanja i nade, ponekad nedefinirano pozicionirane duboko u njihovim mislima i srcima, te se od učitelja očekuje da razvijaju i unapređuju praksu partnerstva koristeći otvorenu komunikaciju i dijalog. Ako navedene spoznaje promatramo u svjetlu vremena obilježenog globalnom pandemijom zasigurno da kompetencije učitelja potrebne za kvalitetnu praksu partnerstva i profesionalno djelovanje podrazumijevaju njegovu osjetljivost za potrebe djece i roditelja kao i iniciranje pedagoških aktivnosti u skladu sa navedenim, a one su u periodu koji je iza nas možemo reći neupitno bile na velikom testu.

Jurčević i Lozančić (2021) ističu kako su istraživanja pokazala da roditeljska praksa koja uključuje osiguravanje pozitivnog okruženja za razvoj, uključenost u djetetove aktivnosti, kvalitetno provođenje vremena sa djetetom, učestvovanje u aktivnostima i redovnu komunikaciju roditelja i učitelja utječe na rane dječje ishode. Budući da je uključenost roditelja učenika razredne nastave tokom pandemije bila više nego ikada prisutna ono što je bio zadatak samih učitelja unutar svakog od odjeljenja jeste zauzimati ulogu reflektivnog praktičara i provoditi različita istraživanja o potrebama kako učenika tako i njihovih roditelja s ciljem poboljšanja procesa online nastave. Pri tome su trebali održavati i redovite sedmične ili mjesečne online sastanke sa roditeljima i učenicima kako bi svi imali pravovremene i potpune informacije o načinu provedbe online nastave, te učeničkom napretku. Jackson i Needham (2014) zaključuju kako upravo takvi odnosi omogućavaju otvaranje mogućnosti za nove susrete, dijeljenje ideja i vrijednosti koji generiraju suštinu partnerstva. Na razini odgojno – obrazovne ustanove i pojedinih odjeljenja to znači prepoznati i poštivati potrebe obitelji, autentičnost roditeljstva i samih učenika, ali i važnost njegovanja bliskih odnosa roditelja i djece te u skladu s tim kreirati različite oblike podrške koji će pridonijeti njihovu osnaživanju.

[cCegQIABAA&oq=online+nastava+roditeljski+sastanak&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECAAQGFD9CliBJWCeKmgAcAB4AIAB9AGIAfYWkgEGMi4xOC4xmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&sclient=img&ei=o8OgYqCXOY6E9u8PIKyekA0&bih=969&biw=1903&hl=hr#imgrc=tyEN0jR99jl5tM](https://www.researchgate.net/publication/358111111), Preuzeto: 08.06.2022.

II METODOLOŠKI OKVIR RADA

2.1. *Izbor i formulacija teme*

Pitanje odgojno – obrazovnog procesa u doba pandemije COVID – 19 iz dana u dan postaje sve aktuelnija tema, a izazovi koje on sa sobom nosi nužno nameću potrebu istraživanja upravo ovog područja. S obzirom na premještanje učenika i učitelja iz učioničkog u online okruženje kroz boravak u obiteljskom domu bez prethodno izvedene adekvatne pripreme, a imajući na umu da nesmetano školovanje čine imperativ u savremenom društvu važnost ove teme je neupitna. Havrenak i sur. (2020) ukazuju kako je online nastava realizirana u lockdown – u bila opterećena brojnim izazovima, a posebno je uočen izostanak didaktičke, tehnološke i socijalno – psihološke pomoći i podrške posebno učenicima i njihovim roditeljima. Budući da su učenici razredne nastave uz podršku svojih roditelja prošli kroz intenzivan proces prilagodbe svemu što sa sobom nosi online nastava, te zbog manjka istraživanja na ovu temu u Kantonu Sarajevo nameće se potreba za detaljnijim istraživanjem ovog fenomena. Istraživanjem se stekao širok opus saznanja u ovom području, a na osnovu kojih će se u budućnosti raditi na poboljšanju ovog procesa. U konačnici, to će svakom učeniku omogućiti da korača stazama školskog uspjeha u ovakvom okruženju, a roditelju da lakše prođe sopstveni proces prilagodbe istoj kao i prilagodbe sopstvenog djeteta. Sve to navedeno u prilog ovoj temi sugerše na narednu formulaciju: ***Učim od kuće: školovanje u vrijeme pandemije COVID – 19.***

2.2. *Definisanje istraživačkog problema i predmeta istraživanja*

Iz formulacije ***Učim od kuće: školovanje u vrijeme pandemije COVID – 19*** proizilazi definiranje istraživačkog problema: Školovanje u vrijeme pandemije COVID – 19. Život u savremenom društvu uistinu je dinamičan, ali ono što je u potpunosti izmijenilo njegov tok jeste pandemija virusa COVID – 19 koja je utjecala na svakodnevni život stanovnika cijele planete. Reakcije vlada i kriznih štabova fokusiranih na zaštitu zdravlja i života ljudi uvođenjem epidemioloških mjera i karantina na samom početku pandemije najvidljivije se odrazila na funkcionisanje obrazovnih sistema. Kučina Softić (2021) naglašava kako je bez obzira na djelomičnu solidnu tehnološku i ostalu pripremljenost pandemija izazvala krizu na globalnoj razini i stvorila najveći poremećaj u obrazovanju u historiji. Globalno širenje virusa COVID – 19 natjeralo je države svijeta na brzu reakciju u upravljanju kriznom situacijom. Tonković i sur. (2020) navode kako je vrhunac krize izazvane pandemijom uzrokovao da gotovo 1.6 milijardi

učenika širom svijeta, u 195 država, nije moglo koristiti svoje učionice. Školske zgrade su zatvorene, a nastavni proces se, gotovo preko noći, preorijentirao na različite online platforme, televizijske ekrane, društvene mreže i mnoge digitalne platforme. U martu 2020. godine Vlada Kantona Sarajevo uz saradnju sa Kriznim štabom Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo je donijela odluku o obustavi izvođenja nastave na svim nivoima obrazovanja i početku odvijanja online nastave koja predstavlja novi način školovanja u vrijeme pandemije. Kim (2020) u skladu s tim ističe kako je zatvaranje odgojno – obrazovnih ustanova i prijelaz u virtualno radno okruženje ukazali su na nejednake mogućnosti sudjelovanja zbog tehnološke (ne)opremljenosti, (ne)stalnosti mrežne povezanosti, te (ne)dovoljnih informacijskih, komunikacijskih i tehnoloških kompetencija sudionika u tom procesu. Stoga, bilo je potrebno putem ovog istraživanja u praksi propitati ovu problematiku, te identificirati prednosti i nedostatke pojedinih njenih aspekata s ciljem poboljšanja iste što će rezultirati ka većoj efikasnosti nastavnog procesa i u konačnici kvalitetnijem ostvarenju zajedničkih odgojno – obrazovnih ciljeva.

Fajgelj (2007) pojašnjava kako je predmet istraživanja praktični i sazajni problem koji istraživanje želi da riješi. Pandemija virusa COVID – 19 utjecala je na odgojno – obrazovne sisteme širom svijeta, pa tako i kod nas. Kako bi zaštitili svoje zdravlje, učenici i učitelji su nastavu realizirali uz pomoć informacijsko – komunikacijske tehnologije iz svojih domova. UNESCO (2020) predložio je kako bi se pojednostavio način učenja korištenje otvorenih obrazovnih aplikacija i platformi koje su škole koristile kako bi se nastava neometano nastavila, te se počeo primjenjivati online oblik nastave. Čubrić (2021) navodi kako je online nastava oblik učenja i poučavanja u kojem nema fizičkog kontakta među učenicima i učiteljima, a koji se odvija u virtualnom okruženju uz korištenje digitalnih materijala i tehnologije. U savremenom društvu ovakav oblik nastave najčešće se smatrao alternativnom opcijom odgoja i obrazovanja, a danas htjeli mi to priznati ili ne on postaje sve dominantniji. Nije nepoznata činjenica da su današnje generacije digitalni urođenici budući da se već od malih nogu znaju služiti tehnologijom, ali korištenje tehnologije u slobodno vrijeme i u okviru online nastave kojoj su bili izloženi učenici razredne nastave i njihovi roditelji uistinu nije isto. Učenici koji su se nalazili na početku svog primarnog obrazovanja i njihovi roditelji nailazili su tokom online nastave na brojne izazove, te se u skladu s tim predmet ovog istraživanja odnosi na online nastavu iz ugla učenika razredne nastave i njihovih roditelja. Putem intervjuiranja učenika razredne nastave i njihovih roditelja bilo je moguće propitati i istražiti stavove istih o zadovoljstvu online nastavom tokom pandemije

COVID – 19. Primjenom protokola strukturiranog intervjua nastojali smo propitati zastupljenost tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave; tehničke poteškoće i prostorne uslove za njeno praćenje; složenost i obim zadataka koje su učenici realizirali; način vrednovanja realiziranih zadataka; usvojena znanja učenika tokom online nastave; podršku dobivenu od strane učitelja/ škole i kvalitetu digitalnih kompetencija učitelja; komunikaciju i kvalitetu dobivenih povratnih informacija od strane učitelja; način izvođenja ovakvog oblika nastave, te u konačnici prednosti i nedostatke online nastave u vrijeme pandemije.

2.3. *Značaj istraživanja*

Društveni značaj ovog istraživanja ogleda se u samom odabiru tematike i problematike istraživanja koji je u današnjici jako aktuelan i od velike društvene važnosti s obzirom na pandemiju koja još uvijek vlada. Savremeno društvo karakteriziraju dinamične promjene, intenzivan razvoj informacijsko – komunikacijskih tehnologija čime se stvaraju preduslovi za kvalitativne promjene u svim dijelovima društva, a posebno u školi uvođenjem online nastave s ciljem inovativnijeg odgojno – obrazovnog procesa. S obzirom da je online nastava tokom pandemije bila jedino adekvatno rješenje za nastavak školovanja učenika ona je sa sobom zbog svoje neadekvatne pripreme donijela brojne izazove za učenike i njihove roditelje direktno ugrožavajući njihova ljudska prava i pri tome ukazujući na manjak postojanja univerzalnih ljudskih vrijednosti kod svih subjekata odgojno – obrazovnog procesa što je ovim istraživanjem nastojalo biti osviješteno. Ukazivanje na neminovnost online nastave ističući važnost njene adekvatne pripreme, ali i naglašavanje utjecaja na razvoj digitalnih kompetencija učenika, roditelja i učitelja s ciljem praćenja svjetskih tokova može dovesti do kreiranja pozitivnih stavova navedenih subjekata prema istoj i boljoj pripremi za moguću situaciju koja se može ponoviti. S druge strane, istraživanjem se nude primjere dobri prakse koji će biti vodilja svakom pojedincu da se samostalno usavršava u pogledu sopstvenih digitalnih kompetencija i pri tome isto može biti pokretač brojnih promjena u društvu u ovom području.

Naučni značaj istraživanja odnosi se na poticanje čitaoca na određene promjene u odgojno – obrazovnoj praksi što dovodi do unaprijeđenja cjelokupnog kvaliteta tog procesa kako u vrijeme pandemije COVID – 19 tako i tokom online nastave općenito. Istraživanje je zasigurno biti osnova da se u narednom periodu kreiraju istraživanja sa sličnom tematikom budući da su u našoj državi, a posebno u Kantonu Sarajevo neznatna. Teorijski dio samog istraživanja je naslonjen na istraživanja drugih autora u ovoj oblasti, te se nadamo da će i drugi autori podržati ovo

istraživanje s ciljem bogaćenja znanstvene spoznaje s obzirom na navedeni predmet istraživanja. Na taj način će se ostvarivati naučna saradnja budući da je istraživanjem ove tematike u praksi različitim metodama i tehnikama, moguće doći i do različitih rezultata, koji trebaju biti razmatrani prilikom njenog poboljšanja.

Praktični značaj istraživanja je u konačnici vidljiv kroz pružanje novih mogućnosti za poboljšanje tehničkih uslova za realizaciju online nastave uz tehnološku podršku samih osnovnih škola upućenih obiteljima tokom ovog procesa kao i kroz razvoj digitalnih kompetencija učitelja, učenika i roditelja. Ukazivanje na specifičnosti online nastave u odnosu na nastavu u učioničkim uslovima dovest će do njene kvalitetnije didaktičko – metodičke pripreme i veće efikasnosti, a istraživanje može poslužiti za poboljšanje komunikacije tokom online nastave na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj. Kroz odgovore ispitanika smo uistinu spoznati prednosti i nedostatke online nastave tokom pandemije, a sve prethodno navedeno je bila osnova za kreiranje smjernica za poboljšanje ovog procesa u budućnosti. Online nastava je proces koji se odvija u bosanskohercegovačkim školama povremeno već godinama, ali okolnosti u kojima je ovaj put odvijala možemo smatrati specifičnim budući da se odvijala gotovo dvije godine. Međutim, kako je online nastava postala neizostavni dio školovanja u vrijeme pandemije i pri tome donijela sa sobom brojne izazove njih je potrebno prevazići u periodu koji slijedi.

2.4. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je bio ispitati stavove učenika osnovnih škola u Kantonu Sarajevo i njihovih roditelja o zadovoljstvu sa pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19.

2.5. Zadaci istraživanja

Učenici najveći period svog života provode u osnovnoj školi i kroz nju sazrijevaju i stječu iskustva koja sa sobom nose kroz cijeli svoj život, a na samom početku tog puta im najveću podršku pružaju njihovi roditelji. Početkom pandemije COVID – 19 učenici su boravak u školskim klupama zamjenili boravkom u toplini svog doma gdje su pomoću informacijsko – komunikacijske tehnologije pratili nastavni proces. Online nastava kao jedino instant rješenje za nastavak školovanja u uslovima koji su nas sve zadesili treba da bude zasnovana na adekvatnim prostorno – tehničkim uslovima u kojima se odvija, adekvatnoj didaktičko – metodičkog oblikovanosti od strane učitelja radi njene veće efikasnosti i u konačnici kvalitetnijoj

komunikaciji na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj zbog premještanja sa izvorne komunikacije na digitalni oblik komunikacije. Kako bi se ostvario planirani cilj istraživanja, potrebno je bilo ovaj rad bazirati na slijedećim zadacima:

1. Istražiti i analizirati relevantnu literaturu s namjerom tumačenja predmeta istraživanja.
2. Ispitati stavove učenika i roditelja o *zadovoljstvu online nastavom tokom pandemije COVID – 19* u KS:

2.1. Propitati učenike i roditelje o zastupljenosti tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave u vrijeme pandemije.

2.2. Propitati učenike i roditelje o tehničkim poteškoćama i prostornim uslovima za praćenje online nastave u vrijeme pandemije.

2.3. Utvrditi stavove učenika i roditelja o složenosti i obimu zadataka koje su učenici realizirali tokom online nastave u vrijeme pandemije.

2.4. Ispitati stavove učenika i roditelja o načinu vrednovanja realiziranih zadataka za vrijeme online nastave tokom pandemije.

2.5. Propitati stavove učenika i roditelja o usvojenim znanjima učenika tokom online nastave u vrijeme pandemije.

2.6. Utvrditi stavove učenika i roditelja o podršci dobivenoj od strane učitelja/ škole i kvaliteti digitalnih kompetencija učitelja tokom online nastave u vrijeme pandemije.

2.7. Ispitati stavove učenika i roditelja o komunikaciji i kvaliteti dobivenih povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj tokom online nastave u vrijeme pandemije.

2.8. Ispitati učenike i roditelje o načinu izvođenja online nastave u vrijeme pandemije (trajanje nastavnog sata, korištene platforme i sl).

3. Propitati učenike i roditelje o prednostima i nedostacima online nastave u vrijeme pandemije.

4. Na osnovu rezultata istraživanja ponuditi preporuke za poboljšanje prethodno navedenih aspekata online nastave u budućnosti.

2.6. *Istraživačka pitanja*

„Istraživačka pitanja su u pravilu upitne rečenice koje obično počinju sa kako, koliko ili šta. Za formulisanje istraživačkih pitanja neophodno je da budu identifikovane varijable“ (Fajgelj, 2007: 175). Kako bi se sproveo cilj ovog istraživanja, potrebno je bilo postaviti slijedeća pitanja, a zatim ih u praksi podrobno istražiti, te pružiti adekvatne odgovore na njih. Ta pitanja su:

1. Da li su učenici bili pripremljeni za praćenje online nastave u vrijeme pandemije s obzirom na zastupljenost tehnologije u domu?
2. Da li su učenici imali adekvatne prostorne uslove za praćenje online nastave u vrijeme pandemije, te jesu li se suočavali sa tehničkim poteškoćama u okviru iste?
3. Kako učenici i roditelji percipiraju zadatke tokom online nastave u vrijeme pandemije po obimu i složenosti s obzirom na nastavu u učioničkim uslovima?
4. Smatraju li učenici i roditelji proces vrednovanja realiziranih zadataka učenika u online nastavi u vrijeme pandemije od strane nastavnika objektivnim i efikasnim?
5. Kako učenici i roditelji percipiraju usvojeno znanje učenika tokom online nastave u vrijeme pandemije?
6. Da li su i u kojoj mjeri učenici i roditelji zadovoljni podrškom koja im je pružena tokom online nastave u vrijeme pandemije od strane učitelja/ škole, te digitalnim kompetencijama učitelja?
7. Da li su i u kojoj mjeri učenici i roditelji zadovoljni kvalitetom komunikacije i povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj?
8. Kako se odvijao proces online nastave u vrijeme pandemije (trajanje nastavnog sata, korištene platforme i sl)?
9. Šta učenici i roditelji smatraju prednostima i nedostacima online nastave tokom pandemije?

Ova istraživačka pitanja su bila temelj na osnovu kojih su kreirani i elaborirani rezultati ovog rada. Potrebno je bilo kreirati protokol strukturiranog intervjua za učenike i roditelje koji obuhvataju prethodno navedena istraživačka pitanja, kako bi se došlo do adekvatnih odgovora ispitanika i kvalitativnih zaključaka.

2.7. *Metode istraživanja*

Metoda (grč. *methodos*) je svaki postupak čija primjena omogućava ostvarenje određenog cilja, u užem smislu, misaoni ili praktični postupak koji omogućava da se dođe do znanja o

predmetu istraživanja. Milas (2005) pojašnjava kako je naučni metod složen sistematski proces kojim se dolazi do zadovoljavajućeg objašnjenja ispitivanih pojava, a njegova primijena zahtjeva upotrebu raznih posebnih metoda istraživanja. Da bi ostvarili cilj i zadatke istraživanja te izveli odgovarajuće zaključke u istraživanju koristili smo se: metodom teorijske analize, deskriptivnom i Survey metodom.

Mužić (1999) navodi da **metoda teorijske analize** podrazumijeva korištenje pedagoško – psihološke literature, priručnika, udžbenika, nastavnih planova i programa, stručnih i naučnih radova, enciklopedija i sl., te omogućava da se nakon proučavanja izvora, prikupljenih činjenica i analiziranih veza i odnosa, proučavanja predmeta i pojava dođe do novih rješenja i naučnih zaključaka. Važnost primjene metode teorijske analize u pedagoškom istraživanju ogleda se u njezinoj mogućnosti da uoči složene aspekte pedagoške stvarnosti, da iz toga izdvoji bitne karakteristike i međusobne odnose, te zakonitosti razvoja pedagoških pojava. Metoda teorijske analize je korištena za analizu podataka iz literature kako bi se izradio teorijski okvir rada, predmet istraživanja i konstruirali mjerni instrumenti koji su se koristili u okviru ovog istraživanja.

Mužić (1999) ističe da **deskriptivna metoda** u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno – istraživačkih postupaka sa kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine, a bez obzira na njihove uzorke. Deskriptivna metoda je korištena prilikom opisa pojava do kojih se došlo prilikom prikupljanja podataka, obrade i interpretacije rezultata istraživanja.

Miljević (2007) navodi da **Survey metod (metoda istraživanja ponašanja)** podrazumijeva nastojanja da se dođe do što istinitijih i preciznijih podataka primjenom svih operacija kojima se mogu pribaviti podaci o stanovništvu i njegovom ponašanju. Dakle, ona se zasniva na ispitivanju stavova, vjerovanja i mišljenja. Survey metoda je pogodna za ovo istraživanje jer je ona jedna od najčešće korištenih metoda u oblasti pedagoških istraživanja za analizu podataka o stavovima i ponašanju, jer se uz pomoć nje za kratko vrijeme može doći do velike količine novih informacija. Survey metod je korištena kod ispitivanja stavova učenika razredne nastave u osnovnim školama u Kantonu Sarajevo i njihovih roditelja o pojedinim aspektima online nastave u vrijeme pandemije COVID – 19 navedenih kroz zadatke istraživanja.

2.8. Tehnike istraživanja

Knežević Florić i Ninković (2012) naglašavaju da istraživačke tehnike možemo označiti kao način rada, način postupanja u istraživanju pedagoških fenomena. To je procedura koju

slijedimo u prikupljanju činjenica i podataka u okviru izabranog istraživačkog problema. Kao tehnike istraživanja u ovom istraživanju su korištene: rad na dokumentaciji i intervjuiranje.

Mužić (1999) objašnjava kako je **rad na dokumentaciji** neempirijska tehnika istraživanja odnosno proces prikupljanja podataka koji se najviše upotrebljava u historijskom istraživanju odgoja i obrazovanja, ali može biti polazište i u istraživanjima sadašnjice, pa i budućnosti odgoja i obrazovanja. Dokumentacija predstavlja skup sačuvanih podataka koji su vezi sa problemima odgoja. Riječ je o dokumentima koje su ranije izradile druge osobe, a istraživač iz njih izvlači zaključke. Raspon raznih vrsta dokumenata je širok. Uglavnom su to pisani dokumenti kao što su zakoni i podzakonski propisi o prosvjeti, dokumenti i spisi odgojno – obrazovnih vlasti, ustanova, udruga i sl., literatura o odgoju i obrazovanju, radovi odgajnika itd. Pri istraživanju koje polazi od pedagoške dokumentacije istraživač treba najprije da upozna aspekte njene istraživačke primjene, te da zna koje vrste dokumenata dolaze u obzir u vezi s temom koju razrađuju odnosno koji dokumenti predstavljaju izvor u njegovom radu kao i mjesta gdje se oni mogu naći. Tehnika rada na dokumentaciji je korištena kako bi se prikupile informacije i činjenice o školovanju u vrijeme pandemije COVID – 19 odnosno online nastavi koja predstavlja teorijski okvir rada.

„**Intervjuiranje** kao postupak u pedagoškom istraživanju služi planskom izazivanju manifestacija ličnosti s kojom razgovaramo, da bismo time došli do novih spoznaja u pedagogiji. Osoba sa kojom razgovaramo tj. ispitanik može da bude odgajnik, no i odgajatelj (učitelj, učenik, roditelj i sl.), kao i svaka druga osoba od koje se mogu prikupiti podaci i mišljenje u vezi s odgojnom problematikom“ (Mužić, 1999: 249). Ciljevi koji se pritom nastoje postići su nama dobre znane znanstvene zadaće opisivanja, predviđanja i objašnjavanja. Istraživački intervjui razlikuju se unutar sebe s obzirom na osnovni pristup u prikupljanju informacija. Jedan od njih bavi se prikupljanjem podataka upotrebom zatvorenih pitanja koja se kreću unutar unaprijed određenog okvira, dok su drugi mnogo slobodniji – dopuštaju improvizaciju u hodu i ne nameću kategorije unutar kojih se očekuju odgovori. Prvu skupinu nazivamo standardiziranim intervjuima, a drugu dubinskim ili nestandardiziranim intervjuima. U ovom istraživanju je zastupljen standardizirani intervju sa unaprijed određenim pitanjima. Intervjuiranje je korišteno s ciljem ispitivanja stavova učenika razredne nastave u osnovnim školama u Kantonu Sarajevo i njihovih roditeljima o pojedinim aspektima online nastave prikazanim kroz zadatke istraživanja.

2.9. *Instrumenti istraživanja*

Knežević Florić i Ninković (2012) navode da je instrument u istraživačkom smislu oruđe, alat istraživača, koji se u tom procesu koristi. Instrumenti korišteni u okviru ovog istraživanja su: evidencioni list i protokol struktuiranog intervjua.

Miljević (2007) ukazuje da je **evidencioni list** instrument koji po sadržaju sličan kodeksu – mora sadržati podatke o autoru, dokumentu i iskazu saglasno sa sadržajem kodeksa. Moguće je formirati pojedinačni i skupni obrazac. Pojedinačni se pravi u slučajevima kada imamo složen predmet istraživanja i složen dokument. Skupni podaci se prave kada je broj dokumenata mali, a predmet istraživanja relativno uzak. Principi i pravila izrade obrasca su u oba slučaja isti. Razlika je u tome što će se u prvom slučaju svaki dokument ili jedan njegov dio koji predstavlja cjelinu evidentirati na posebnom obrascu, u drugom slučaju neće. Za potrebe istraživanja samostalno je konstruiran skupni evidencioni list (prilog br.1). Instrument evidencionog lista je korišten kako bi se analizirala dostupna literatura i prikupili podaci o školovanju u vrijeme pandemije COVID – 19 koji predstavljaju teorijski dio rada.

Mužić (1999) naglašava da je **protokol intervjua** instrument intervjuiranja odnosno instrument za prikupljanje kvalitativnih podataka. U ovom istraživanju je korišten protokol struktuiranog intervjua (prilog br. 3 i 4) koji je unaprijed pripremljen u pisanom obliku i ima sva formalna i sadržajna obilježja gdje intervjuer postavlja usmeno pitanja i gdje ispitanik usmeno odgovara na ta ista pitanja. Dakle, to je unaprijed pripremljeni obrazac za razgovor o različitim pedagoškim problemima između onoga koji vodi i usmjerava razgovor i onoga koji odgovara na postavljena pitanja. Protokol intervjua je konstruiran modifikujući mjerni instrument već provedenog istraživanja autora Havrenek i sur. (2020), a koji je namjenjen učenicima razredne nastave i njihovim roditeljima.

2.10. *Uzorak istraživanja*

„Uzorak je dio populacije za koju smo istraživački zainteresirani. Osnovni zahtjev i za kvalitativne i za kvantitativne podatke je da uzorak bude reprezentativan za populaciju iz koje je odabran“ (Cohen i sur., 2007: 95). Za sprovedeno istraživanje je bilo ključno da uzorak bude relevantan, te da odgovara zadatoj istraživačkoj temi, kako bi se mogli dobiti kvalitetni i relevantni istraživački podaci.

Uzorak koji je korišten u ovom istraživanju je **namjerni (ciljni)**. „U ciljnom uzorku

istraživači odabiru slučajeve koji će biti uključeni u uzorak na temelju vlastite prosudbe njihove tipičnosti. Na taj način oni sastavljaju uzorak koji će dobro odgovarati njihovim specifičnim potrebama“ (Cohen i sur., 2007: 95). Namjerni uzorak u ovom istraživanju je korišten zbog njegove brzine i jednostavnosti pristupa.

Skočibušić (2021) navodi kako je nemoguće očekivati od učenika u dobi od 6 – 11 godina koji se nalaze na početku svog primarnog obrazovanja da se u potpunosti snađu s obzirom na da je online nastava za njih iskustveno sasvim novi koncept u odnosu na nastavu u učionici. Stoga, uzorak u ovom istraživanju su činili 9 učenika razredne nastave¹² koji pohađaju osnovne škole kako u urbanijim tako i one u ruralnijim područjima Kantona Sarajevo¹³ i njihovi roditelji kako bismo stekli što cjelokupniju sliku procesa online nastave u vrijeme pandemije COVID – 19 na ovom području.

Devet ispitanih roditelja je prikazano u tabeli br. 1 s obzirom na spol, dob i stepen obrazovanja budući da se pretpostavljalo da će navedene karakteristike ispitanika utjecati kako na njihov proces prilagodbe online nastavi tokom pandemije tako i proces prilagodbe njihove djece istoj. Temeljem pomenutog tabelarnog prikaza može se uočiti da je veći broj ispitanih roditelja ženskog spola (N= 6), dok je znatno manji broj ispitanika muškog spola (N=3) što ukazuje na njihovu veću otvorenost ka iskazivanju iskustva s obzirom na predmet istraživanja¹⁴. Dob ispitanika koji su učestvovali u ovom istraživanju se kretala od 36 – 43 godine, te su bili različitog stepena obrazovanja u različitim oblastima ljudske djelatnosti (od trogodišnjeg, četverogodišnjeg, preko diplomskog i master – studija).

---

¹² Uzorak su činili učenici četvrtog razreda osnovne škole budući da su imali iskustva sa nastavom u učioničkim uslovima i tokom online nastave, a na taj način smo nastojali dobiti potpunije podatke o oba procesa.

¹³ Broj parova ispitanika (roditelja i učenika) je određen na osnovu broja općina koje spadaju pod Kanton Sarajevo (devet općina u KS = devet parova ispitanika – iz svake općine odabrana je jedna osnovna škola i jedan par ispitanika unutar nje)

¹⁴ Kod svih devet učenika smo imali takav pristup da se roditelji dogovore među sobom ko će učestovati u istraživanju (otac ili majka), te je najčešći prijedlog roditelja bio da to budu majke

Tabela 1. Karakteristike roditelja koji su učestvovali u istraživanju

Red. br.	Spol roditelja	Dob roditelja	Stepen obrazovanja roditelja
1.	Ž	41	Diplomirani ekonomista
2.	M	42	Autolimar
3.	Ž	37	Diplomirani pedagog
4.	Ž	40	Frizer
5.	Ž	39	Diplomirani nastavnik razredne nastave
6.	M	43	Diplomirani mašinski inženjer
7.	M	38	Magistar etnomuzikologije
8.	Ž	41	Magistar socijalne pedagogije
9.	Ž	36	Ekonomski tehničar

Uzorak u ovom istraživanju je činilo i devetero djece prethodno pomenutih devet roditelja koji su u trenutku provođenja istraživanja pohađali četvrti razred osnovne škole. Na osnovu tabele je vidljivo kako je veći broj učenika koji su učestvovali u istraživanju muškog spola (N=5), dok je manji broj ispitanika ženskog spola (N=4). U uzorku se nalazilo devet ispitanika zbog upravo tog broja općina u Kantonu Sarajevo (Stari Grad, Ilidža, Centar, Ilijaš, Hadžići, Novo Sarajevo, Novi Grad, Vogošća i Trnovo), a unutar svake od njih je odabrana po jedna škola koju pohađa učesnik istraživanja. Škole koje su odabrane su smještene kako u urbanim dijelovima tako i u ruralnim dijelovima Kantona Sarajevo jer se pretpostavljalo da bi baš ta karakteristika mogla utjecati na proces prilagodbe kako učenika tako i roditelja online nastavi tokom pandemije.

Tabela 2. Karakteristike učenika koji su učestvovali u istraživanju

Red. br.	Spol učenika	Osnovna škola koju pohada učenik	Općina
1.	Ž	JU OŠ „Saburina“	Stari Grad
2.	Ž	JU „Šesta osnovna škola“	Iliđža
3.	Ž	JU OŠ „Vladislav Skarić“	Centar
4.	M	JU OŠ „Hašim Spahić“	Ilijaš
5.	M	JU OŠ „6. mart“	Hadžići
6.	M	JU OŠ „Čengić Vila I“	Novo Sarajevo
7.	M	JU OŠ „Avdo Smajlović“	Novi Grad
8.	M	JU OŠ „Mirsad Prnjavorac“	Vogošća
9.	Ž	JU OŠ „Zaim Kolar“	Trnovo

Istraživanje je bilo anonimno, bazirano na dobrovoljnom učešću roditelja, ali i učenika uz prethodno dobijanje roditeljske saglasnosti (prilog br. 2) i uz lično prisustvo tokom obavljanja intervjua sa učenicima. Najprije su intervjuu pristupili roditelji, a potom je bilo naglašeno kako je važno da iako su prisutni ne utječu na odgovore koje daju njihova djeca. Putem ovog istraživanja nisu propitivani tačni i netačni odgovori, nego se isključivo od ispitanika tražio njihov lični stav. Prije samog intervjuranja o svemu prethodno navedenom su bili upoznati i sami ispitanici kako bi što adekvatnije odgovorili na ovaj proces u skladu sa predmetom istraživanja.

III ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Fajgelj (2007) ističe kako je kvalitativni istraživački pristup po svojoj logici i prirodi otvoren i svrha mu je dublji uvid u razumijevanje istraživačkog problema kroz induktivan pristup. Zaključci kvalitativnih istraživanja izvode se na osnovu analize kategorija koja se temelji na logici istraživača. Ona se sprovode na terenu, a istraživač je glavni mjerni instrument za prikupljanje podataka. Budući da je istraživanje bilo kvalitativnog karaktera, te da su podaci bili prikupljeni primjenjujući tehniku intervjuiranja rezultati će biti prikazani tabelarno i uz to dodatno pojašnjeni narativno. Dakle, da bi smo jasnije predočili prikupljene podatke pitanja su grupisana u devet oblasti na osnovu istog broja zadataka istraživanja/ istraživačkih pitanja. U tabelarnim prikazima kroz grupu priloga br. 5 smo predstavili ključne odgovore roditelja i učenika, te deskripcijom u nastavku obradili prikupljenje podatke za svaku od oblasti.

3.1. Zastupljenost tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave

Prvim istraživačkim zadatkom nastojali smo propitati učenike i roditelje o zastupljenosti tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave. Kroz ovaj istraživački zadatak primjenjujuću pet grupa pitanja propitali smo pomoću kojih sve uređaja su učenici pratili online nastavu tokom pandemije COVID – 19, postojanje situacija kada učenici nisu imali uređaj i način oklanjanja istih, posjedovanje uređaja prije početka pandemije ili potrebu njegove kupovine na početku online nastave, posjedovanje učenikovog ličnog uređaja za praćenje online nastave ili dijeljenje uređaja sa nekim od članova obitelji kao i postojanje akcije doniranja digitalnih uređaja od strane škole koju učenici pohađa kako bi isti neometano pratili online nastavu. Odgovori roditelja i učenika na pet pomenutih grupa pitanja su prikazani u tabeli br. 3 (više pogledati u prilogu 5.1.).

Nije nepoznata činjenica da nastava sa sobom donosi određene uslove koje učenik treba ispuniti kako bi pristupio istoj. U nastavi u učioničkim uslovima to se isključivo odnosi na fizički dolazak učenika u školu u odnosu na online nastavu za čije je praćenje neophodno imati digitalnu tehnologiju. Važnost digitalne tehnologije u ovakvom vidu nastave je neupitan jer njenim neposjedovanjem učenik postaje izoliran iz nastavnog procesa odnosno slobodno možemo reći diskriminiran s obzirom na socioekonomski status i nemogućnost objezbjeđivanja iste. Bez obzira što su učenici koji su učestvovali u ovom istraživanju rođeni i odrastaju u savremenom društvu okruženi od malena tehnologijom istu najčešće koriste u svoje slobodno vrijeme igrajući igrice i koristeći različite društvene mreže, te je za njih iskustveno fenomen online nastave bio nepoznat. Neupitno je da se svako od nas danas koristi digitalnim uređajima, te da što potvrđuju i rezultati istraživanja gotovo svaki dom posjeduje makar jedan takav uređaj kojeg koriste svi članovi te obitelji. Budući da je online nastava u vrijeme pandemije COVID – 19 predstavljala instant rješenje za situaciju u kojoj smo se našli uistinu je učenike dočekala tehnološki neopremljenima. Prema rezultatima istraživanja u skladu s tim je vidljivo kako su najčešće na samom početku pandemije obitelji bile opremljene samo jednim uređajem (R1, U1, R2, R5, R7, R8 i U8)¹⁵ koji najčešće nije bio dovoljan za praćenje online nastave od strane više od jednog djeteta i obavljanje poslovnih obaveza od kuće od strane roditelja. Kada govorimo o uređajima pomoću kojih su učenici najčešće pratili online nastavu kao najdominantniji se pokazao laptop (R1, U1, R2, R3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8 i U8) zbog svoje mobilnosti i praktičnosti, potom mobilni telefon (R1, U1, U2, R3, U3, R4, U4, R7, U7, R8 i U8) kao pomoćno sredstvo u situacijama kvara tableta (R2 i U2) ili računara (R5, U5 i U9). Uspoređujući iskustva ispitanika uočavamo kako je samo u slučaju jednog para istih (R6 i U6) primjetno kako učenik nije imao potrebe za promjenom uređaja tokom online nastave. S druge strane, svi ostali ispitanici su imali izazove kratkoročnog ili dugoročnog tipa na samom početku pandemije vezanih za dijeljenje uređaja sa drugim ukućanima, preko korištenja „pomoćnih uređaja“ poput mobilnog telefona, kvara istih i u konačnici kupovine ličnog za praćenje online nastave.

---

¹⁵ Navedene oznake unutar zagrada označavaju osvrtnje na pojedine izjave ispitanika (npr. R1 i U1 – roditelj 1 i učenik 1). Dakle, interpretacija rezultata je koncipirana na način da se na osnovu izjava ispitanika donose zaključci o devet oblasti propitivanih zadataka istraživanja.

U skladu sa prethodno navedenim veliki broj ispitanika se susretao sa izazovima da bar na kratko vrijeme ne posjeduje tehnologiju za praćenje online nastave čime je prestao biti ravnopravni učesnik iste (R2, U2, R3, U3, R7, U7, R9 i U9). Te situacije su se prema iskustvima ispitanika najčešće događale ako je pokvareni uređaj bio na servisu (R2, U2, R3, U3, R7 i U7), ako je u domu bilo više ukućana koji su bili u cjelodnevnoj potrebi za istim uređajem (R1, U1, R2, U2, R7, U7, R8, U8, R9 i U9) i u konačnici ako su zbog niskog socioekonomskog statusa uzrokovanog gubitkom posla trebali iste posuditi od bližih članova obitelji (R9 i U9). Pri tome treba pohvaliti nastojanje većine roditelja da učenici ne budu bez digitalne tehnologije duže od jednog dana odnosno njihovu težnju da djeca čak i sa uređajima „za prvu pomoć“ poput ličnih mobilnih telefona, koji značajno ograničavaju korištenje različitih web – alata, način izrade zadataka i rad u mnogim programima i aplikacijama, premoste navedeni period. Zanimljiva iskustva ispitanika su bila usmjerena na munjeviti razvoj njihove snalažljivosti tako da zbog kvara hardvera jednog uređaja drugim nadomjestite isti – pokvaren mikrofon na laptopu je zahtijevao da učenik koristi kameru sa laptopa i mikrofon sa mobilnog telefona za praćenje online nastave (R8 i U8).

Trebamo biti svjesni kako je obrazovanje u današnje vrijeme zahtijevalo posjedovanje makar jednog uređaja uz pomoć kojeg će učenici tokom nastave u učionici realizirati svoje domaće zadaće kući, ali online nastava je s obzirom na školske aktivnosti učenika i poslovne aktivnosti roditelja koje su bile cjelodnevnog tipa zahtijevala posjedovanje ličnog digitalnog uređaja za svakog člana obitelji. Situacije u kojima je jedan uređaj korišten od strane dva ili više članova obitelji sa sobom (R1, U1, R2, U3, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R7, U7, R8, U8, R9 i U9) je donosio otvorene sukobe među djecom i roditeljima nastale izostankom sa nastave/ posla zbog zauzetosti uređaja u određenom trenutku. Pandemija je roditelje uistinu skupo koštala jer je zahtijevala da roditelji moraju obezbjediti u kratkom vremenskom roku jedan (R5, U5, R8 i U8) ili čak dva uređaja (R1, U1, R2, U2, R4 i U4) kako bi svaki član obitelji imao sopstveni. Finansijski izdaci su nerijetko bili usmjereni i na popravku uređaja koje je dijete već posjedovalo (R3 i U3) ili potrebu za kupovinom printera radi olakšavanja realizacije velike količine domaćih zadaća u digitalnom obliku koje su potom trebale biti kopirane (R7 i U7). Međutim, sudionici istraživanja su iskazali i da su zbog gubitka poslova i drugih finansijskih izdataka uređaje jedino mogli obezbjediti tako što su ih posuđivali od bližih članova obitelji – rođaka i deda (R3, U3 i R7). Manjak zadataka u učioničkim uslobima koji zahtijevaju primjenu tehnologije za praktičnu realizaciju istih ispitanici smatraju kao vjerodostojno pojašnjenje o manjku zastupljenosti tehnologije

u njihovom domu prije pandemije. Pri tome zbog tolikih promjena uređaja nije nimalo čudno zašto se učenici u prvim mjesecima online nastave nisu prilagodili istoj buduću da je njima svrhoviti kontakt sa tehnologijom, platformama i digitalnim načinom realizacije školskih obaveza do tada bio nepoznat.

Škola se kao odgojno – obrazovna ustanova upravo u ovim trenucima trebala pokazati otvorenom za pomoć roditeljima oko obezbjeđivanja uređaja kako bi poticala ravnopravno učešće svih učenika u ovom procesu. Nije nepoznata činjenica da je zakonskim aktima u vrijeme pandemije propisano kako osnovne škole trebaju finansijska sredstva usmjeriti na doniranje uređaja učenicima čiji roditelji nisu u stanju zbog svog socioekonomskog statusa da iste obezbjede. Uspoređujući iskustva ispitanika uočavamo kako su se škole uglavnom pridržavale ovih zakonskih odredbi (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, U6, R7 i U7) propisanih od strane Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i najčešće donirale tablete zbog velike količine obezbjeđivanja istih s obzirom na propisani budžet (R1, R3, U3 i U4), potom laptope i rijetko računare (R2, U2 i R4). Mimoilaženje u odgovorima ispitanika koji su činjeničnog tipa je vidljivo kroz neinformisanje roditelja o postojanju akcija doniranja uređaja od strane škola, te uređajima i broju istih koji su podijeljeni učenicima (R6 i U6) što upućuje na njihovu nedovoljnu uključenost u proces online nastave. Inicijative za doniranjem uređaja učenicima pristizale su najčešće od Vijeća roditelja nakon čega su učiteljice u okviru odjeljenja koje vode anonimno prikupljale spiskove na osnovu anketiranja roditelja o socioekonomskom statusu, broju djece u obitelji koja se školuju i broju uređaja koje isti posjeduju. Međutim, što je u istraživanju bilo interesantno jeste roditeljska neotvorenost ka prihvatanju uređaja od strane škole iako se za tim neminovno ukazala potreba što možemo povezati sa njihovim nastalim osjećajem nelagode ako priznaju da im je potrebna pomoć. Nisu bile rijetke ni situacije kada je podrška škole u tom smislu izostala (R8, U8, R9 i U9), te su učenici i roditelji bili „prepušteni sami sebi“ i svojoj sposobnosti snalaženja. Posve je neupitno da svaki učenik ima pravo na obrazovanje, ali finansijskom krizom koju je donijela sa sobom pandemija i nepoštivanjem zakonskih akata od strane škole usmjerenih na obezbjeđivanje tehnologije za njeno praćenje ovo pravo je ozbiljno narušeno.

3.2. Tehničke poteškoće i prostorni uslovi za praćenje online nastave

Drugi istraživački zadatak bio je orijentiran na propitivanje učenika i roditelja o tehničkim poteškoćama i prostornim uslovima za praćenje online nastave u vrijeme pandemije. Prve četiri grupe pitanja su u okviru ovog istraživačkog zadatka bile orijentirane na propitivanje učestalosti i načina otklanjanja tehničkih poteškoća u vidu nestanka električne struje, prekida ili potpunog gubitka Interneta, te poteškoća sa digitalnim platformama za praćenje online nastave. Također, nastojali smo propitati i učešće učitelja u rješavanju navedenih tehničkih poteškoća i njihovom razumijevanju u pogledu kašnjenja sa predajom školskih aktivnosti uslijed postojanja prethodno navedenih tehničkih poteškoća. Prostorni uslovi za praćenje bili su predmet pete grupe pitanja koja je bila zasnovana na propitivanju postojanja lične učenikove sobe za praćenje online nastave kao i izazove za praćenje iste zbog istovremenog odvijanja obiteljskog života unutar doma. Odgovori ispitanika u skladu sa pet prethodno navedenih grupa pitanja su vidljive u tabeli br. 4 (više pogledati u prilogu 5.2.).

Prostorna odvojenost sudionika tokom online nastave, te uslovi potrebni za njeno praćenje donose sa sobom brojne izazove kako za učenike tako i za roditelje. Izazovi sa kojima su se suočavali ispitanici možemo podijeliti u tri grupe – nestanak električne struje, prekid ili potpuni gubitak Internet veze i poteškoće sa platformama za praćenje iste. Uspoređujući iskustva sudionika istraživanja dolazimo do zaključka kako su najučestaliji izazovi sa kojima su se suočavali tokom online nastave makar jedanput sedmično za sve ispitanike bili djelimični (R1, U1, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, R9 i U9) ili potpuni prekid Internet veze (U1, R2, U2, R3, U3, R5, U5, R9 i U9). Pri tome ovu grupu izazova najčešće možemo povezati sa kvalitetom paketa operatera koji se u domu koriste, području u kojem obitelj živi kao i opterećenošću Internet veze zbog napajanja više uređaja sa jednom vezom istovremeno. Ovaj oblik izazova najčešće je bio vidljiv kroz šumove u komunikaciji na relaciji učenik – učiteljica tokom nastavnog sata i roditelj – učiteljica tokom informativnih razgovora i roditeljskih sastanaka. Drugu grupu izazova čini nestanak električne struje kao osnove za korištenje digitalne tehnologije, a koji su se najčešće jednom do dva puta tokom cjelokupne online nastave događali ispitanicima (R2, U2, R5, R6, U6, R9 i U9). Njih s pravom možemo logično povezati sa mjestom boravka ispitanika budući da su se ovakvi izazovi događali najčešće u ruralnijim područjima gdje je zbog nevremena ili pod utjecajem drugih faktora dolazilo do prekida napajanja domaćinstava

električnom energijom. Obje grupe izazove sa sobom su nosile i kratkotrajno ili potpuno izostajanje učenika sa nastavnog sata, a za šta su prema mišljenjima sudionika istraživanja učiteljice najčešće imale razumijevanja ako bi ih roditelji o istima obavjestili. Izazovi iz prve grupe, sa kojima su se ispitanici suočavali kontinuirano, zahtjevali su pronalazak rješenja gdje su roditelji najčešće ulagali novac u promjenu kvalitetnijeg Internet paketa operatera kojeg koriste (R1 i R2), potpunom promjenom operatera (R2) ili najčešće nastojanju da se na razvodnim stubovima izlaskom tima operatera na teren utječe na poboljšanje kvalitete Internetske veze (R4, U4, R5, U5, R7, U7, R9 i U9). Međutim, iskustva sudionika istraživanja najčešće idu ka tome da su se i nakon nađenih rješenja ove situacije ponekad ponavljale što je od njih zahtjevalo korištenje mobilnog Interneta (R7) i strpljenje (R3, U3, R6, U6, R8 i U8) dok se izazovi ovakvog tipa sami ne otklone ukoliko nisu potrajali duži vremenski period koji bi remetio potpuno praćenje online nastave od strane učenika.

Treću grupu izazova čine poteškoće u okviru digitalne platforme za praćenje online nastave – u slučaju svih ispitanika bilo je riječ o Microsoft Teams – u koja pruža širok spektar mogućnosti za efikasno izvođenje nastavnog procesa. Na osnovu rezultata dobivenih istraživanjem evidentno je kako ispitanici najčešće nisu imali poteškoća sa platformom (R1, U1, R4, U4, R5, U5, R6, R7, R8 i U8), ali je nerijetko dolazilo do neslaganja sudionika istraživanja budući da roditelji nisu bili upućeni u postojanje tehničkih problema tog tipa kod sopstvene djece (R6, U6, R7 i U7). Iako su izazovi sa kojima su se suočavali učenici bili kratkotrajni i rijetki manjak informisanosti roditelja o istima ukazuje na nepostojanje njihovog učešća u otklanjanju istih kao osnove za pristup njihovog djeteta nastavnom procesu. Iz dobivenih rezultata primjetno je kako su poteškoće najčešće bile vezane za usporenost rada platforme zbog opterećenosti iste tokom pismenih provjera znanja (R2, U2, R3, U3, U6, R9 i U9), ali i poteškoće koje su otklonjene poput mogućnosti učenika da međusobno isključuju mikrofone jedni drugima i da nakon postavljene zadaće u okviru platforme od strane učiteljica učenici mogu istu ispravljati (R7). Međutim, postojale su i poteškoće koje su isključivo bile vezane za same učenike poput manjka iskustva vezanih za korištenje digitalnih platformi za šta im je bilo potrebno s obzirom na njihovu dob prema mišljenjima ispitanika do mjesec dana vremena za prilagodbu (R3, U3, R4, U4, R6, U6, R7, R8, U8, R9 i U9). Pri tome je važno istaći pozitivno iskustvo para ispitanika gdje je učiteljica prije uvođenja platforme koju možemo smatrati zvaničnom iskustveno pripremala mjesec dana učenike za korištenje iste potičući primjenu platforme Edmodo (R8 i U8). Dakle, kada govorimo o tehničkim problemima vezanim za korištenje platforme neminovno je

istaći kako je izostala podrška od strane škole usmjerena na pomoć roditeljima i učenicima za ovladavanje istom s ciljem njihove lakše prilagodbe.

Učiteljice su tokom online nastave bili subjekti na koje su učenici i roditelji očekivali da će se moći osloniti s ciljem dobijanja podrške u rješavanju tehničkih izazova sa kojima se suočavaju. Stavovi ispitanika idu ka tome da su one najčešće i bile otvorene da kroz kontaktiranje od strane roditelja/ učenika istima pruže prije svega razgovor, ali i učestvuju u rješavanju najčešće tehničkih poteškoća (R1, U1, R2, U2, R7, R8, U8, R9 i U9) vezanih za rad platforme. Roditelji su ih uglavnom kontaktrirali putem Viber – a ili broja mobilnog telefona kako bi ih obavjestili o tehničkim poteškoćama sa kojima se učenici suočavaju, a koje one ne mogu otkloniti poput prekida napajanja doma električnom energijom ili Internetom što je rezultiralo time da uzvrat isti dobiju razumijevanje. Međutim, nerijetko se događalo da učiteljice budu djelimično ili potpuno nezainteresirane za izazove sa kojima se sudionici istraživanja suočavaju (R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6 i U6) gdje je najčešći argument bio neposjedovanje kompetencija za rješavanje istih i prebacivanje odgovornosti na administrativnu službu škole (R1, U1, R2, U2, R7, U7, R8 i U8). To je zahtjevalo da ispitanici prema njihovom mišljenju budu strpljivi, da traže rješenja pomoću Interneta ili da se oslone na pomoć kako drugih roditelja tako timova – administrativnog u okviru škola i tima operatera korištenih Internet usluga. U konačnici, takve situacije su eskalirale nakupljanjem bijesa kod ispitanika gdje su isti namjerno eskivirali školske obaveze i rijetko samoinicijativno stupali u komunikaciju sa učiteljicom (R3 i U3).

Prethodno navedeni tehnički problemi sa kojima su se suočavali prije svega učenici zahtjevali su od učiteljica razumijevanje budući da nije bio rijedak slučaj da učenici kasne sa predajom brojnih školskih obaveza upravo iz tih razloga. Sudionici istraživanja su u skladu s prethodno navedenim istakli kako su učiteljice uvijek davale po pola sata duže od navedenog vremena za predaju testova i zadaća zbog kratkoročnih tehničkih problema (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9), a kada su bili u pitanju dugoročniji tehnički problemi poput nestanka električne energije ili Interneta u trenutku izrade aktivnosti učenici su istu mogli predati nakon njihovog otklanjanja. Veliku količinu razumijevanja su mnogi učenici i roditelji zloupotrebljavali jer su javljajući se učiteljici da imaju tehničke poteškoće produživali vremenski rok za korištenje neetičnim postupcima ili u najboljem slučaju

produživali sebi vrijeme za rad koje je najčešće zbog toga kasnije i skraćivano. Razumijevanje učiteljica je s pravom možemo reći bilo test i za same ispitanike budući da ih je takvo njihovo ponašanje dovelo do moralnih dilema – da li se koristiti neetičnim postupcima ili ne. Zasižno da je tolerancija učiteljica sa sobom donosila lekciju kako za učenike tako i za roditelje učeći ih vještinama kao što su pravičnost i lična odgovornost.

Budući da su tokom online nastave cjelokupna obitelj najčešće boravila u domu važno je bilo da se ispitanici prostorno odvoje kako ne bi remetili jedni drugima efikasno obavljanje kako poslovnih tako i školskih obaveza. Uspoređujući iskustva ispitanika uočavamo kako su cjelokupne obitelji boravile u domu tokom online nastave – roditelji obavljajući poslovne obaveze i najčešće po dvoje djece prateći online nastavu. Pri tome većina odgovora ispitanika upućuje da oni najčešće žive u prostorima velike kvadrature koji su omogućavali da svaki član obitelji ima prostoriju u kojoj bi mogao realizirati svoje obaveze (R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9). Uporedo vođenje obiteljskog života poput svakodnevne komunikacije među članovima obitelji, kretanja kroz dom i obavljanje svakodnevnih kućanskih poslova prema rezultatima istraživanja je učenicima najčešće remetilo koncentraciju tokom praćenja online nastave. Otvoreni sukobi su nastajali kod jednog para ispitanika koji žive u stanu manje kvadrature, te su u skladu s tim djeca bila prinuđena u istoj sobi pratiti online nastavu što je sa sobom donosilo i niže ocjene istima zbog prisutne dekoncentracije (R1 i U1). Koliko je online nastava koštala skupo roditelje potvrđuje i iskustvo ispitanika koji su morali pregraditi do tada zajedničku dječiju sobu (R4) zbog učestalosti konflikata među djecom izazvanih željom da aktivno učestvuju u online nastavi. U konačnici, online nastava u vrijeme pandemije je zasižno razvijala strpljenje i razumijevanje svih subjekata odgojno – obrazovnog procesa s obzirom na navedene izazove sa kojima su se suočavali, te bila prostor za ojačavanje asertivne komunikacije među njima.

3.3. Složenost i obim zadataka koji su učenici realizirali tokom online nastave

Trećim istraživačkim zadatkom nastojali smo utvrditi stavove učenika i roditelja o složenosti i obimu zadataka koje su učenici realizirali tokom online nastave u vrijeme pandemije. Kroz prvu grupu pitanja propitivali smo obim i složenost školskih obaveza u online nastavi u odnosu na nastavu u učionici, te svrhu dobivenih zadataka tokom online nastave (reprodukcija, istraživanje ili kreativno izražavanje). Druga grupa pitanja je bila orijentirana na propitivanje postojanja dodatnih kako usmenih tako i pismenih uputa u okviru

zadataka, kao i njihovu razumljivost samim učenicima. Kroz treću grupu pitanja propitivali smo učestalost, područje (misleći na nastavni predmet) i svrhu (misleći na usmjeravanje ili potpuno pomaganje) pomoći učenicima od strane roditelja tokom online nastave. U konačnici, četvrta grupa pitanja u okviru ove oblasti bila je fokusirana na propitivanje količine vremena potrebne za obavljanje školskih aktivnosti učenika u online nastavi tokom pandemije u odnosu na nastavu u učioničkim uslovima. Odgovori roditelja i učenika na četiri navedene grupe pitanja u ovoj oblasti prikazane su u tabeli br. 5. (više pogledati u prilogu 5.3.).

Obim, složenost i svrhovitost školskih obaveza predstavljaju samo jednu od grupa karakteristika na osnovu koje se mjeri kvalitet online nastave u vrijeme pandemije. Kada bismo imali zadatak da kompariramo online nastavu sa učioničkom nastavom onda bismo po obimu zadataka mogli se usmjeriti na tri pravca – manji obim zadataka, veći obim zadataka i jednak obim zadataka. Prema dobivenim rezultatima istraživanja ispitanici najčešće naglašavaju kako su tokom online nastave učenici imali veći obim zadataka nego u nastavi u učionici (U1, R2, U2, R5, U5, R7 i U7), što možemo povezati sa krilaticom kojom su se učiteljice vodile „više zadataka da se ne bi opustili“ čime su bile svjesne okolnosti u kojima učenici uče – da im treba mnogo više realiziranih primjera da bi shvatili nastavni sadržaj i da pri tome učenje u sopstvenoj sobi donosi sa sobom dozu opuštenosti kod učenika. S druge strane postoje i ispitanici koji su mišljenja da je online nastava sa sobom donijela i manji obim zadataka (R3,U3,R6 i U6) ili jednak obim kao u učionici (R1, R4, U4 i U6). Težnja učiteljica je prema tome bila usmjerena da učenici ne osjete veliku promjenu – da im se smanji stres nastao izazovima sa kojima se suočavaju pri tome sužavajući obim zadataka budući da se događalo učenici uopšte nemaju domaću zadaću što nije bio slučaj u nastavi u učionici. Ako se osvrnemo na složenost zadataka koji su učenici realizirali tokom online nastave zasigurno da možemo spoznati kako mišljenja sudionika najčešće idu u jednom smjeru – složenijim zadacima u online nastavi u odnosu na učioničku nastavu (R2, U2, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8 i U9). Pri tome ona je najčešće evidentna kroz često nerazumijevanje nastavnog sadržaja kod učenika za šta im je bila potrebna pomoć roditelja, učiteljice u okviru dopunske nastave ili instruktivne nastave van školskog konteksta što je u učioničkoj nastavi bilo rijetko. Needuciranost učitelja i manjak motivacije za realizaciju ovakvog oblika nastave vidljiv je kroz zadatke koji su postavljeni pred učenike, a koji su najčešće zahtjevali od istih reprodukciju (R1, U1, R2, U2, R3, R4, U4, R5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9) odnosno pisanje onoga što su naučili. Prostor za konstruiranje kreativnih i istraživačkih zadataka je

bio širok budući da su učenici imali kontinuiran kontakt sa tehnologijom koja bi im u tome pomogla, ali su oni rijetko primjenjivani – kreativni (R2, U2, R5, U5, R6, U6, R7, U7 i U8) i istraživački (R2, R6, U6, R7, U7, R9 i U9). Interesantno tokom istraživanja bilo je da se ispitanici najčešće nisu dosjetili zadataka koji su reproduktivnog tipa, ali su se najčešće sa osmijehom osvrtaali na sve one zadatke koji su bili kreativnog i istraživačkog oblika poput konstruiranja maski za maskenbal, pravljenja prezentacija na određenu temu jer je s obzirom na njihovu dob to bilo inovativno, konstruiranja domaćih životinja od postojećeg voća ili povrća u domu, snimanja kuhanja nekih jela, kreiranja turističkih aranžmana za BiH kroz slikovnicu, snimanja plesa medicinara sa roditeljima i sl.

Zadaci koje su učenici imali pred sobom zahtjevali su kako usmene tako i pismene upute da bi učenici spoznali šta se od njih očekuje. Međutim, učenici su najčešće nakon nastavnog sata dobijali postavljenu zadaću na platformu Microsoft Teams uz dodatne pismene upute (R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8 i U8), te im je učiteljica rijetko tokom samog nastavnog sata pojašnjavala zadaću (R1, U1, U2, R2, R3, U3, U4, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9) već su joj se isključivo mogli obratiti ako pismene upute za istu nisu jasne od strane učenika i njihovih roditelja čime je učenicima produžen put ka razumijevanju nastavnog sadržaja. Ispitanici u istraživanju su istakli da su rijetke situacije dobijanja usmenih uputa za zadaće (R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8 i U8) sa sobom donosile nerazumijevanje od strane učenika zbog manjka koncentracije pri nesnalaženju u online okruženju i sporosti pri zapisivanju istih. Pri tome upute date upute najčešće učenicima nisu bile razumljive (R1, U1, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R9 i U9) gdje su gotovo svaki dan tražili pojašnjenje od strane roditelja iako su učiteljice u većini slučajeva bile otvorene za to. Način konstruiranja pismenih upute je prema mišljenjima sudionika ličio na „grube“ korake razumljive odrasloj osobi, a trebale su kao što je to bio slučaj sa jednim parom ispitanika (R7 i U7) sadržavati detaljne instrukcije od toga šta se od učenika očekuje, kako da postave materijal i rok za predaju istog. U konačnici, stav jednog ispitanika koji pojašnjava „nisam se trudila da budem upućena u postojanje uputa za zadatke jer je to djetetova obaveza, a ne moja“ (R4) ukazuje na manjak interesovanja roditelja za razvoj sopstvenog djeteta, a istovremeno dobijanje usmenih i pismenih upute uz školske obaveze naglašava učiteljsku eskiviranost sopstvenih profesionalnih obaveza.

Online nastava je sa sobom donosila neminovno i veću angažiranost roditelja s ciljem praćenja napretka sopstvenog djeteta što je u ovoj situaciji koja nas je zadesila otišlo u totalnu krajnost – roditelji su postali učitelji. Roditelji su dakle iako su težili da djeca budu

samostalna s obzirom na njihovu dob najmanje jednom do dva puta sedmično imali zahtjeve za pomoć oko realizacije školskih obaveza budući da nastavni sadržaj učenicima nije bio razumljiv (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9). Pri tome su roditelji u takvim situacijama nastojali pojašnjavati nastavni sadržaj kako ističu „nanovo“, pa tek onda učestvovati u realizaciji aktivnosti kroz usmjeravanje i praćenje koraka djece pri istima (R1, U1, R2, U2, R3, R4, U4, R5, U5, R7, U7, R8, U8, R9 i U9). Zasigurno da je pohvalno to što roditelji nisu dozvoljavali da njihova djeca u ovom smislu budu prepuštena sama sebi, ali je krajnje nesvrhovito da iako rijetko potpuno pomažu istima tokom obavljanja školskih aktivnosti (R3, R6 i U6) kako bi ubrzali vrijeme rješavanja istih. To nas dovodi do toga da postavimo sebi pitanje: „Kako će učenici razumjeti nastavni sadržaj ako im se on samo „servira“ bez da sami prođu kroz sve misaone procese dolaska do spoznaje?“. Pri tome je prirodno da svaki roditelj ne posjeduje kompetencije da bi pojasnio nastavni sadržaj djetetu, ali je s druge strane potpuno neprihvatljivo da djeca te dobi budu prepuštena sama sebi. Naime, u rijetkim situacijama nisu roditelji uopšte htjeli pojašnjavati sadržaj djeci pod cijenu plaćanja instruktivne nastave ili pohađanju dopunske nastave njihovog djeteta smatrajući po učiteljicinom obavezom (R2 i R4). Kada govorimo o nastavnim predmetima u okviru kojih su učenici zahtjevali najčešće pomoć tu zasigurno na pijadestal možemo staviti Matematiku (R1, U1, R4, R5, U5, R6, U6, R8, U8 i R9) zbog složenosti zadataka, potom BHS¹⁶ (R5, U5, R7, U7, R8, U8 i U9) budući da su učenici imali veliku količinu lektira a manjak prakse čitanja istih, Engleski jezik (R2, U2 i U4) jer nastavnice najčešće nisu slala učenicima audio – zapise koji bi utjecale na pravilan izgovor novih riječi, te Likovna kultura (R6 i U6). Tehničke probleme su najčešće bez izuzetka rješavali roditelji ili timovi za terenu kada je u pitanju nestanak električne energije ili Interneta time nastojeći poštediti učenike dodatnog stresa izazvanog postojanjem istih. Pri tome je neminovno bilo učenicima potrebno najmanje mjesec dana za prilagodbu platformi jer su najčešće tražili pomoć od roditelja po pitanju slanja poruka učiteljici pomoću iste, postavljanju realiziranih školskih aktivnosti i uključivanju na online susrete.

Imajući sve prethodno navedeno u vidu rezultati istraživanja koji upućuju na više vremena provedenog u realizaciji aktivnosti od strane učenika tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici nije začuđujuća pojava. Naime, učenici su provodili mnogo više vremena realizirajući školske obaveze (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R7, R8, U8, R9 i U9) iako je vrijeme za realizaciju istih bilo kraće nego

---

¹⁶ Misleći na Bosanski jezik i književnost/Hrvatski jezik i književnost/Srpski jezik i književnost

u učioničkoj nastavi. U okviru nastave u učionici učenici su bili u prilici da istovremeno prate ono što učiteljica priča i to zapisuju, a potom nerijetko i tokom iste završe domaću zadaću što u vrijeme online nastave nije bio slučaj. Na to upućuje i iskustvo ispitanika koji ukazuje na tok realizacije školskih aktivnosti u online okruženju koji objašnjava „Prvo sam prepisivala ono što smo tokom časa učili, a potom sam aktivnosti trebala preuzeti sa platforme, iščitati i razumjeti sama. Nakon toga je bilo potrebno da iste prepisem u svesku, pa tek onda realizujem zadaću. Zadatke koje sam imala zahtjevali su brzo tipkanje na računaru, slikanje urađenog i slanje učiteljici što mi je na samom početku oduzimalo dosta vremena u odnosu na takve obaveze u učioničkim uslovima“ (U1). Učenici su dakle više od polovine dana bili prinuđeni koristiti digitalnu tehnologiju prije svega za praćenje nastavnih sati, a potom i za obavljanje domaće zadaće. Prepuštenost samima sebi kroz put dolaska do spoznaje ili uz pomoć nedovoljno kompetentnih roditelja imajući u vidu nesvrhovito prepisivanje zadataka u svesku kod učenika je najčešće izazivao reakcije poput stresa i plača. U konačnici, sudionici istraživanja su težili da učenici što prije predaju svoje školske obaveze kako bi još jedan od grupa izazova sa kojima se na dnevnoj bazi suočavaju prevazišli.

3.4. Način vrednovanja realiziranih zadataka tokom online nastave

Četvrti istraživački zadatak se sastojao od tri grupe pitanja i bio je orijentiran na propitivanje stavova učenika i roditelja o načinu vrednovanja realiziranih zadataka za vrijeme online nastave tokom pandemije. Prva grupa pitanja propitala je kriterij vrednovanja učeničkih postignuća tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici (blaži/ strožiji/ isti), zastupljenost formativnog i/ ili sumativnog načina vrednovanja učeničkih postignuća kao i primjenjivane tehnike za vrednovanje učeničkih postignuća (testovi, usmeno ispitivanje, pratični radovi, kvizovi i sl.). Uključenost roditelja i učenika u odabir načina vrednovanja učeničkih postignuća, te učestalost i inicijatorstvo za uvid u učenička postignuća je činilo drugu grupu pitanja u sklopu ove oblasti istraživanja. Zaključno, treća grupa pitanja je bila fokusirana na propitivanje postojanja neprihvatljivih situacija vezanih za vrednovanje učeničkih postignuća kao i situacija kašnjenja sa pregledanjem školskih aktivnosti od strane učitelja. Odgovori ispitanika na prethodno tri navedene grupe pitanja su vidljive u tabeli br. 6. (više pogledati u prilogu 5.4.).

Vrednovanje učeničkog postignuća predstavlja zadnju etapu nastavnog procesa u cikličnoj smjeni istih, pa je tako bilo i u online nastavi u vrijeme pandemije. Kada bismo trebali subjektivno odrediti kriterije vrednovanja učeničkih postignuća tokom online nastave onda bismo učiteljice okarakterisali kao – „blage“, „stroge“ ili iste kao u učioničkim uslovima. Međutim, rijetka mišljenja ispitanika ukazuju da su učiteljice težile da zadrže iste kriterije vrednovanja u oba oblika nastave (R2, U2 i R6) time nastojeći da učenici ne osjete veliku promjenu u tom smislu. Online nastava u vrijeme pandemije je zasigurno prema najčešćim mišljenjima ispitanika nosila sa sobom snižavanje kriterija potrebnih za dobijanje određene ocjene (R1, U1, R3, U3, R5, U5, R8, U8, R9 i U9) što možemo povezati sa brojnim postupcima učiteljica poput odlaganja kako usmenih tako i pismenih provjera znanja kako se učenicima ne bi stvarao dodatni stres ako nisu spremni za iste (R9), te razumijevanje pri vrednovanju napretka učenika imajući u vidu različite tehničke poteškoća sa kojima su se učenici suočavali tokom nastavnog procesa (R1, U1, R5, U5 i R9). Blaži kriteriji pri vrednovanju su najčešće bili vidljivi tokom online nastave ispitanicima kroz način formulisanja postavljenih pitanja učenicima kroz usmene i pismene provjera znanja gdje su učiteljice sužavale gradivo i pravile tzv. „baze pitanja“ koje su dijelile učenicima (R8, U8 i R9) time im nastojeći olakšati učenje, te težnji da pitanja ne zahtjevaju esejski odgovor (R5) nastao prolaskom kroz brojne misaone procese karakteristične za taj uzrast poput analize i sinteze. Eskiviranje uloge učitelja vidi se i kroz prepuštanje te uloge roditeljima koji ne posjeduju najčešće dovoljne didaktičko – metodičke kompetencije kako bi približili nastavni sadržaj na pravi način svojoj djeci, te vraćajući učenicima provjere znanja kako bi im roditelji pomogli s ciljem ispunjenja forme – dobijanja odlične ocjene (R3 i U3). Nisu rijetki slučajevi kada su učiteljice spoznavši kako učenici i roditelji iskorištavaju tako snižene kriterije za korištenje neetičnim postupcima najčešće stavljali strožije kriterije pred učenike poput postavljanja složenijih i obimnijih zadataka, te korištenjem „efekta šoka“ iznenadno provjeravajući usmeno i pismeno znanja učenika (R4, U4, U6, R7 i U7) pravdajući svoje postupke krilaticom „učenici se ne smiju opustiti“. Nije nepoznata činjenica da vrednovanje s obzirom na kontinuitet izvođenja kategoriziramo na formativno i sumativno. Formativno vrednovanje je tokom online nastave u vrijeme pandemije zasigurno bilo primjetno jer je znanje učenika vrednovano tokom brojnih provjera (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9). Najčešće su za vrednovanje ovakvog tipa učiteljice koristile oskudne ustaljene tehnike usmenih (R1, U1, R2, U2, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9) i pismenih

provjera znanja (R1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9), te kvizova (R1, R2, U2, R5, U5, R6, R7, U7, R8 i U8). Iskustvo samo jednog para ispitanika potvrđuje poštovanje odluke Ministarstva o nepreporučljivosti usmenog ispitivanja učenika razredne nastave tokom online nastave u vrijeme pandemije (R2 i U3). Manjak kreativnih praktičnih i istraživačkih zadataka vidan je kroz rijetko vrednovanje učenika kroz projekte (R1, U6, R7 i U7) i praktične radove (R1, R2, R3, U3, R6, U6, R7 i U7). S druge strane, sumativno vrednovanje postignuća učenika je prema iskustvima sudionika istraživanja bilo rijede primjenjivano (R1, U1, R2, U2, R3, R5, U5, R6, R7, U7, R8 i R9) te se najčešće odvijalo sakupljanjem pet pluseva/smajlića kao koraka koji dovode do odlične ocjene. Ono što je bilo značajno jeste da je evidencija sumativnog vrednovanja najčešće bila „pomagač“ učenika pri usmenom ispitivanju. Naime, kada bi učenici usmeno bili pitani najčešće bi se za formiranje ocjene uzimali u obzir zadaće i aktivnost učenika tokom nastavnog sata koji su se pratili sumativnim vrednovanjem. Snižavanje kriterija za vrednovanje učeničkih postignuća koji su svedeni na minimum, manjak sumativnog vrednovanja, preuzimanje uloge učitelja od strane roditelja kao i manjak kreativnih tehnika za vrednovanje učeničkih postignuća uistinu potvrđuje stav jednog roditelja tokom istraživanja koji je istakao „online nastava je pokazatelj kako su ocjene jedino važne, a ne ono što su učenici zaista naučili“ (R3).

Uključivanje sudionika istraživanja u odlučivanje o tehnikama vrednovanja učeničkih postignuća predstavlja neupitno osnovu za njihovo zadovoljstvo istima i u konačnici postizanje boljeg općeg uspjeha učenika. U skladu s prethodno navedenim prema rezultatima istraživanja iskustva ispitanika uglavnom ukazuju kako se nije razgovaralo na ovu temu na relaciji učenik – učiteljica i roditelj – učiteljica (R1, U1, R2, U2, R3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, R9 i U9). Ono što možemo smatrati upitnim jesu najčešći stavovi uglavnom roditelja koji naglašavaju „smatram da nismo ni trebali biti pitani za to – to je posao učiteljice u koji se ne bih miješao/la“ (R1, R2, R3, R6, R7 i R8), „ne bi volio da se moje dijete odvaja od druge djece“ (R7) ili još upitnije podržavajući ustaljenu praksu učiteljica tokom učioničke nastave i njihovo prenošenje iste i u online nastavu smatrajući je adekvatnom. Vodeći se takvim stavovima s pravom možemo zaključiti kako roditelji uglavnom pokazuju manjak inicijative za uvid u način vrednovanja napretka vlastitog djeteta. Rijetki su bili ispitanici koji bi voljeli da se sa njima razgovaralo o ovim pitanjima (U1, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, U6, U7, U8 i U9) i još rjeđi oni sa kojima se to zaista i provelo (U8). Učenici su pri tome kroz svoje odgovore najčešće navodili kako

se bolje snalaze u usmenom ispitivanju nego u pismenom zbog manjka brzine tipkanja, uspornog rada platforme i brojnih drugih tehničkih problema koji su u konačnici utjecati na njihovu koncentraciju što je za posljedicu imalo njihov niži školski uspjeh. Brojni su slučajevi kada su ispitanici tokom Odjeljskih zajednica, te roditeljskih sastanaka i informativnih razgovora samoinicijativno navodili brojne prijedloge na ovu temu koji su rijetko usvojeni – osim u slučaju jednog ispitanika gdje je učiteljica poticala usmeno ispitivanje kroz tablicu množenja/dijeljenja i ispitivanje čitanja ćirilice (U8). Informisanje roditelja o napretku učenika u većini slučajeva je bilo inicirano od strane učiteljica (R1, U1, R2, U2, R3, R6, U6, R7, U7 i R8) gdje su najčešće slale na dnevnoj bazi obavještenja putem Viber – grupe sa roditeljima koja je služila kao oglasna ploča za lakšu komunikaciju tokom online nastave u vrijeme pandemije. S druge strane roditelji su u rijetkim slučajevima trebati insistirati da dobiju informacije o napretku vlastitog djeteta (R4, R5 i R9) budući da su imali uvid u školske obaveze, ocjene i angažman vlastitog djeteta kroz elektronski dnevnik, platformu Microsoft Teams kao i kroz prisustvo online susretima sa učiteljicom.

Ažurnost učiteljica pri sticanju uvida u realizirane aktivnosti od strane učenika i njihovo vrednovanje je s pravom možemo istaći bila prisutna aktivnost tokom online nastave. Naime, sudionici istraživanja su najčešće iskazivali kako rezultati zadaća i testova nisu kasnili (R1, U1, R2, U2, R3, R4, U4, R6 i U6) ili su rijetko kasnili samo u slučaju dugoročnih tehničkih problema ili bolesti učiteljica (U3, R5, U5, R7 i U7) za šta su imali razumijevanja. Predane školske obaveze su najčešće pregledavane najduže dva dana nakon dostavljanja učiteljici, ali razgovor o istima i komentari upućeni učenicima za poboljšanje su bili rijetki (R1) što nas navodi na promišljanje kako da na takav način učenici napreduju u budućnosti ako nisu svjesni sopstvenih grešaka. U skladu s prethodno navedenim mnogo ispitanika se susretalo sa širokim spektrom neprihvatljivih postupaka tokom vrednovanja učeničkim postignuća u online nastavi tokom pandemije (R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R9 i U9). Neprihvatljive situacije su opisane u prilogu br. 5.4., a najčešće su se ticale propusta učiteljica pri evidentiranju realiziranih aktivnosti kod učenika zbog čega su isti dobijali niže ocjene (R2, U2, R9 i U9), već pomenutu situaciju vraćanja testova kako bi ono što učenik nije znao realizirali roditelji (R3 i U3), međusobno ocjenjivanje učenika koji u tom periodu nemaju razvijenu svijest o kriterijima vrednovanja već se isključivo vode prijateljskom naklonošću (R4 i U4) i najčešće prisutna nepravda nastala zbog korištenja neetičnih postupaka učenika koja je zahtjevala sužavanje

vremena za realizaciju aktivnosti i učenicima koji se istim nisu služili (R5, U5, R6 i U6). U konačnici, sve prethodno navedeno ukazuje na nedovoljnu educiranost učiteljica za vrednovanje učeničkog postignuća u online okruženju primjenom kreativnih tehnika, nedovoljnom sviješću o važnosti sumativnog vrednovanja kao i svih neprihvatljivih situacija koje su nastale pri neefikasnom vrednovanju koje utječu neminovno na integritet samih sudionika istraživanja.

3.5. Usvojena znanja učenika tokom online nastave

Peti istraživački zadatak bio je fokusiran na propitivanje stavova učenika i roditelja o usvojenim znanjima učenika tokom online nastave u vrijeme pandemije, a koja je sadržavala dvije grupe pitanja. Prva grupa pitanja se odnosila na propitivanje opsega usvojenog znanja učenika tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici (kvalitetniji/ širi ili uži opseg znanja), omjer uloženog truda i zaključenih ocjena, te zadovoljstvo istim. Postojanje primjene neetičkih postupaka od strane učenika tokom online nastave i reagiranje roditelja na iste predstavljalo je drugu grupu pitanja u okviru ove oblasti istraživanja. Odgovori roditelja i učenika na dvije navedene grupe pitanja u ovoj oblasti prikazane su u tabeli br. 7. (više pogledati u prilogu 5.5.).

Htjeli mi to priznati ili ne tradicionalni koncept obrazovanja koji se zasniva na diskursu školskog postignuća i dalje je prisutan u savremenom društvu. U skladu s tim cilj nastavnog procesa nalaže da se visoke ocjene percipiraju kao “zapovijed” učenicima i učiteljima na uštrb mnogo važnijeg – svestranog razvoja ličnosti učenika nastalog procesom učenja. To za posljedicu ima da i kvalitetu online nastave vežemo za kvantitet – opseg usvojenog znanja kod učenika i njegov školski uspjeh. Kada govorimo o procjeni kvalitete usvojenog znanja kod učenika stavovi svih ispitanika idu u jednom smjeru – negativnom. Naime, sudionici istraživanja su mišljenja kako su tokom online nastave učenici usvojili manji opseg znanja u odnosu na nastavu u učionici (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9). Pri tome da bi su navodili širok spektar faktora koji su utjecali na njihovo usvajanje znanja u online okruženju poput prisutne nezainteresiranosti učenika za učešće u ovakvom obliku nastave budući da im je prisustvo tehnologije najčešće odvrćalo pažnju od onoga što učiteljica govori (R6, U6, R9 i U9), preko velikog opsega usvojenog gradiva koje nije utvrđivano zbog čega je isto nestalo iz njihovog kratkoročnog pamćenja (R4, U4 i U9), do manjka slobode da učenici pitaju šta im nije jasno u svakom trenutku nastavnog sata (R1, U1 i R5) i brojnih tehničkih problema sa kojima su se učenici suočavali. U sekundarne faktore

koje su sudionici navodili ubrajamo neostavljanje prostora za postavljanje pitanja od strane učenika tokom nastavnog sata (U1 i R2), nejasnoću dodatnih uputa uz zadatke kao i nedovoljno pojašnjen nastavni sadržaj odnosno potreba za dodatnim izvorima znanja u obliku instruktivne nastave van nastavnog sata (R4). Važnost prostora u kojem se odvija nastava možemo na osnovu dobivenih rezultata svrstati u tercijarne faktore koji utječe na spremnost učenika za usvajanje znanja što je vidljivo kroz stav jednog od roditelja koji ističe kako su „online nastava i nastava u učionici dvije različite prakse – u učionici je navikao da mora biti fokusiran, a soba dijete asocira na opuštenost u porodičnom domu“ (R7). Izostanak kontinuiranog podizanja ljestvice očekivanja od strane učitelja prema učenicima kao posljednji faktor koji ispitanici navode neupitno utječe na regresiju u svim segmentima razvoja njihove ličnosti što je primjetio i sam roditelj učenika koji objašnjava „...dao je maksimum koji se od njega tražio. Mogao je dati i više da je učiteljica postavila visoko kriterije, ali je mislila da tako ne treba u toj situaciji“ (R8). Pored svih prethodno navedenih kako primarnih, sekundarnih i tercijarnih faktora koji utječu na obim usvojenog znanja važno se osvrnuti i na učenički opći uspjeh tokom online nastave i nastave u učionici gdje su ispitanici uglavnom isticali kako su oni imali jednak prosjek u oba tipa nastave (R1, U1, R2, U2, R3, R4, U3, U4, R5, R6, R7, U7 i R8). S druge strane, niži prosjek ispitanika u online nastavi na osnovu rezultata istraživanja možemo s pravom povezati sa manjkom slobode da pitaju sve šta im nije jasno (R5, U5 i U6), a viši prosjek se s druge strane vežemo za primjeru neetičnih postupaka tokom ovakvog oblika nastave. Kada govorimo o omjeru „uloženog i dobivenog“ u online ispitanici su bili mišljenja da su ocjene jednake trudu koji su učenici uložili (R1, U1, R2, U2, R5, U5, R6, U6, R8 i U8), te da su s istim zadovoljni (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R6, R7, U7, R8 i U8). Na nesnalaženje učenika u online okruženju ukazuju i mišljenja sudionika istraživanja koji su uložili mnogo više vremena i truda za usvajanje znanja tokom online nastave u vrijeme pandemije, a imali su pri tome niži uspjeh nego u nastavi u učionici (U2 i U5). Posebno interesantno tokom istraživanja jeste da su ispitanici nastojali uistinu biti što realniji pojašnjavajući kako ocjene nisu najčešće srazmjerne trudu učenika tokom ovakvog oblika nastave već rezultat nekih od faktora poput sreće (R4), „poklanjanja ocjena“ od strane učiteljica (R3 i R9) kao i primjene neetičnih postupaka – prepisivanja (R4). Imajući u vidu prethodno navedeno isti parovi ispitanika su objašnjavali kako nisu zadovoljni općim uspjehom učenika jer on najčešće nije realna slika opsega usvojenog znanja zbog prethodno navedenih faktora (R5,U5,U6,R9 i U9). Sve je to u konačnici dovelo do „rupa“ u znanju i razvoju koje je bilo teško nadomjestiti po

povratku učenika u učionicu.

Kao i svaki drugi oblik nastave i online nastava je utjecala na svestrani razvoj ličnosti svakog subjekta koji je u njoj učestvovao, a posebno učenika. U online nastavi tokom pandemije učenici su više nego ikada imali mogućnost da na lakši način dolaze do visokog općeg uspjeha koristeći se različitim neetičnim postupcima, te je moralna sfera njihove ličnosti konstantno bila na testu. Najčešće smo tokom online nastave od strane ispitanika imali priliku spoznati kako su neetični postupci primjenjivani kroz izgovore o nemogućnosti uključivanja kamera tokom usmenog ispitivanja, djelimičnog ili potpunog gubitka Interneta eskivirajući kako usmene tako i pismene provjere znanja, primjenjujući šaptanje kao pomoć roditelja djeci i prepisivanje učenika u okviru pismenih provjera znanja (R1). Pri tome se mnogo ispitanika služilo ovakvim postupcima (U2, R4, U4, R5, U5, U6 i U9) gdje su ih koristili kako tokom usmenih tako i pismenih provjera znanja. Kada govorimo o učestalosti ovakvih postupaka sudionici istraživanja su se najčešće koristili istima jednom do dva puta tokom online nastave (U2, R5, U5 i U6), te je manje njih u tome imalo kontinuitet (R4, U4 i U9). Neminovno je da takvi postupci najčešće sa sobom učeniku indirektno promovišu negativne vrijednosti kroz krilaticu: „Ne biraj sredstva da bi došao do cilja!” stavljajući u sijenku razvoj pravičnosti i sopstvene odgovornosti važne za njegov dalji razvoj kao pojedinca u budućnosti. Roditelji su uistinu imali veliku ulogu u preventiranju ovakvih postupaka tokom online nastave kod sopstvene djece jer su im prije svega modeli, ali i u tom periodu su mnogo vremena provodili sa njima najčešće vodeći razgovore o nepravilnosti takvih postupaka (R1, U1, R5, R6, R7 i R8) što je zasigurno utjecalo na smanjenje istih. Interesantno tokom istraživanja bilo je suočavanje parova sudionika koji su tek u trenutku intervjuiranja učenika saznali istinu – spoznali da su se njihova djeca služila neetičnim postupcima što nam ukazuje na njihov narušen međusoban odnos koji bi trebao biti iskren i pun povjerenja (R2, U2, R6, U6, R9 i U9). Primjetno je kako su u slučaju dva para ispitanika tokom online nastave primjećeni takvi postupci za šta su roditelji iskoristili kaznu kao odgojno sredstvo što nas dovodi do pitanja o svrhovitosti njene primjene u toj situaciji. S druge strane, ono što možemo smatrati apsolutno pogrešnim jeste učešće roditelja u ovakvim postupcima i manjak stava istih o neprihvatljivosti ovakvih postupaka (R4). Uspoređujući iskustva ispitanika uočavamo kako je i kod njih primjetan karakter kojeg u ovom slučaju možemo smatrati labilnim koji je iako se prije online nastave nisu koristili takvim postupcima popustio zbog “viših” ciljeva – većeg općeg uspjeha. Nekompetentnost učiteljica u didaktičko – metodičkom oblikovanju

nastavnog sata vidljiva je kroz stav sudionika istraživanja o smanjenju stope korištenja ovakvih postupaka kroz sužavanje vremenskog okvira za realizaciju pojedinih kako usmenih tako i pismenih provjera znanja učenika, a pri tome ne promišljajući o konceptu zadataka koji su postavljeni pred učenike. Također, zatvaranje očiju učiteljica pred evidentnom primjenom ovakvih postupaka od strane učenika iste uči da u budućnosti na što lakši i nepošteniji način dolaze do sopstvenih ciljeva. Pri tome i roditelje i učenike treba osvijestiti koliko primjenjujući ovakve postupke učenici ostaju “oštećeni” za komade sadržaja koji se prirodno nadovezuje što je teško nadoknaditi u budućnosti, te da je na pravi način steknuto znanje nešto što nam niko ne može oduzeti. Na osnovu svega prethodno navedenog je vidljivo kako je čvrstina karaktera učenika, otvorenost odnosa između roditelja i djece, prethodni načini dolaska do ocjena kao i reakcije roditelja na takve postupke uistinu utječu na odluke učenika da li će se koristiti takvim postupcima ili ne.

3.6. Podrška učitelja/ škole učenicima i roditeljima tokom online nastave, te kvaliteta digitalnih kompetencija učitelja

Šestim istraživačkim zadatkom nastojali smo propitati stavove učenika i roditelja o podršci dobivenoj od strane učitelja/ škole i kvaliteti digitalnih kompetencija učitelja tokom online nastave u vrijeme pandemije, a oblast se u skladu s tim sastojala od četiri grupe pitanja. Propitivanje postojanja i učestalosti oblika podrške učenicima i roditeljima tokom online nastave poput psihološkog savjetovališta, radionica za efikasnije učenje, kurseva za ovladavanje informatičkim vještinama ili bilo koje druge pomoći predstavljalo je prvu grupu pitanja u okviru ove oblasti. Drugom grupom pitanja nastojali smo propitati stavove roditelja i učenika o otvorenosti učitelja za dodatne susrete sa istima kao i načinu informiranja roditelja o školskim obavezama njihove djece. Postojanje i učestalost susreta učitelja i učenika/ roditelja na kojima se govorilo o načinu poboljšanja online nastave u vrijeme pandemije, ali i postojanje provođenja istraživanja od strane učitelja na tu temu predstavlja sadržaj treće grupe pitanja. U konačnici, ocjenjivanje digitalnih kompetencija učitelja tokom online nastave u vrijeme pandemije od strane roditelja i učenika predstavlja posljednju – četvrtu grupu pitanja ove oblasti istraživanja. Odgovori ispitanika na prethodno četiri navedene grupe pitanja su vidljive u tabeli br. 8. (više pogledati u prilogu 5.6.).

Roditelji i učenici su se tokom online nastave u vrijeme pandemije neminovno susretali sa brojnim izazovima gdje im je bila potrebna stručna podrška kako od škole tako i od učiteljica. Stoga, kroz ovo istraživanje smo nastojali ispitati postojanje i učestalost bilo

kojeg vida pomoći pružene ispitanicima od strane osnovne škole koju učenik pohađa. Na osnovu rezultata istraživanja jedini oblik podrške pružen učenicima od strane škole jeste zakonskim aktima propisano doniranje uređaja učenicima koji zbog socioekonomskog statusa nisu u stanju da im roditelji obezbijede iste (U1, R3, U3, R4, U4, R5, U5, U6, R7 i U7), ali postojale su škole koje nisu ni tu svoju obavezu ispunile iako su inicijative za tim postojale (R8 i R9). To nas dovodi do zaključka da se zapitamo gdje su upravo ta sredstva raspoređena, a koja su imala za cilj obezbjeđivanje osnovnih tehnoloških uslova za ravnopravno učešće svih učenika u nastavnom procesu. Saradnja škole sa lokalnom zajednicom sa svrhom pružanja pomoći učenicima i roditeljima u tom periodu se svodila na realizirani webinar od strane medicinskih tehničara u jednoj osnovnoj školi koji je govorio o važnosti vakcinacije (R3 i U3), te prosljeđivanje snimljenih video – materijala kako bi se ispitanici samostalno obučili za korištenje platforme Microsoft Teams (R2). Što se tiče samih subjekata unutar škole samo u slučaju jednog para ispitanika je pedagog realizirao radionicu pod nazivom “Psihološki aspekti utjecaja pandemije na učenje učenika” (R1), a u svakom drugom slučaju sudionici istraživanja su naglašavali kako nisu dobili nikakav vid pomoći već da je i ona podrška koja je pružena bila “dobra volja” pojedinih učiteljica. Na osnovu svega prethodno navedenog je vidljiva zamjena uloga u online nastavi u vrijeme pandemije – pedagog je obavljao ulogu nepostojećeg psihologa, te učiteljice ulogu administrativnog tima škole i pedagoga. Učiteljice su na svoja leđa uglavnom stavile veliki teret vodeći radionice za efikasnije učenje u online nastavi tokom Odjeljenjskih zajednica (R5, U5, R8 i U9), te radionice za učenike i roditelje s ciljem ovladavanja platformom Microsoft Teams (R1, U1, R7 i U9). Uspoređujući iskustva ispitanika uočavamo kako je najpotrebniji oblik pomoći bio psihološki budući da je većina ispitanika iznosila brojne izazove sa kojima se suočavaju tokom ovog procesa i to na relaciji učiteljica – roditelj, roditelj – roditelj i roditelj – učenik. Iako su neke učiteljice prema mišljenjima sudionika istraživanja bile voljne pokrenuti inicijativu u tom smislu roditelji nisu bili zainteresirani ili su privatno potražili takav vid pomoći (R4) što možemo povezati sa predrasudama koje su i dalje ukorijenjene u našem društvu, a vezane su za traženje psihološke pomoći pojedinca tokom susretanja sa stresnim situacijama kakva je bila i ova. S obzirom na manjak digitalne pismenosti, nesnalaženju učenika u usvajanju nastavnog sadržaja u online nastavi kao i međusobno pružanoj psihološkoj pomoći od strane svih subjekata odgojno – obrazovnog procesa rezultati istraživanja ukazuju na potrebu pružanja različitih oblika pomoći ispitanicima poput psihološkog savjetovišta za roditelje/ učenike,

radionice za poticanje efikasnijeg učenja učenika, kurseve za ovladavanje informatičkim vještinama roditelja/ učenika i sl.

Otvorenost učiteljica za vannastavne susrete predstavlja značajan vid podrške kako učenicima tako i njihovim roditeljima tokom online nastave u doba pandemije. Nije nepoznata praksa da su se tokom nastave u učionici dodatni susreti sa učenicima odvijaju kroz dodatnu nastavu za nadarene učenike kao i dopunsku nastavu za učenike kojima pojedini nastavni sadržaj nije bio dovoljno jasan tokom redovnog nastavnog procesa. Iz dobivenih rezultata istraživanja prikazanih u prilogu 5.6. vidljivo je kako su se takvi susreti tokom online nastave rijetko odvijali – dopunska (R1, U1, R2, U2, R5 i U5) i dodatna nastava (R4, U4 i R6). Susreti su najčešće organizirani kroz “blok satove” jedanput sedmično, te su se održavali iz nastavnih predmeta Matematika i BHS. Sve to je zasigurno imalo za posljedicu regresiju u dječijem razvoju i uspjehu, te izdvajanje finansijskih sredstava od strane roditelja koja su bila usmjerena na obezbjeđivanje instruktivne nastave kao nadoknade za propušteno unutar online nastave (U4). Ono na šta je posebno potrebno obratiti pažnju imajući u vidu rezultate istraživanja jeste mimoilaženje u izjavama kako učenika tako i njihovih roditelja gdje isti nisu bili upućeni u postojanje realizaciju dopunske i dodatne nastave (R4 i R6) za učenike što zasigurno ukazuje na njihovu nedovoljnu uključenost u praćenje napretka sopstvenog djeteta tokom online nastave. Kada govorimo o učiteljicininim dodatnim susretima sa roditeljima oni su bili najčešće orijentirani na informativne razgovore i roditeljske sastanke kojima su isti i prisustvovali. Česta krilatica učiteljica upućena ispitanicima tokom online nastave jeste “kontaktirajte me ako imate bilo kakvih nedoumica” (R1, U1, R2, R6, U6, R7, U7, R9 i U9), a s druge strane imajući u vidu njihovu zatvorenost za dodatne susrete sa istima s pravom se možemo zapitati o slobodi sudionika istraživanja da istu primjene. S druge strane, ono što zaista ne možemo osporiti učiteljicama jesu mnogobrojni kanali pomoću kojih informisale roditelje o svemu što se događa u online nastavi kao i o napretku njihove djece. Najlakši i najčešće korišteni kanali komunikacije su bili online susreti kroz informativne razgovore i roditeljske sastanke (R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8 i R9), platforma za praćenje online nastave gdje su postavljane školske obaveze i rokovi za predaju istih (R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8 i R9), elektronski dnevnici pomoću kojeg su pratili uspjeh učenika (R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8 i R9), te društvene mreže poput Viber – a gdje su kreirane grupe učiteljice i roditelja (R1, R5, R7, R8 i R9) i kroz razgovor roditelja sa djetetom (R7). Interesantno tokom istraživanja jesu i iskustva ispitanika koja možemo smatrati primjerima dobre prakse, a koja se tiču pojedinih učiteljica koje su

samoinicijativno kontaktirale kako roditelje tako i učenike s ciljem praćenja napretka učenika, pojašnjavanja nastavnog sadržaja i razgovora o izazovima sa kojima se suočavaju tokom online nastave (R1, R3 i R5) što je potrebno slijediti u budućnosti.

Unaprijeđenje kvalitete odgojno – obrazovnog procesa unutar osnovnih škola oduvijek je bio imperativ, a za taj korak su promjene bile i ostale neminovne. Stoga, s pravom možemo zaključiti kako danas ključnu ulogu u promjenama odgojno – obrazovne djelatnosti unutar osnovnih škola imaju prije svega učitelji koji su direktno uključeni u nastavni proces. Od kojih se više ne očekuje samo da budu konzumenti rezultata istraživanja koja su proveli profesionalni istraživači već da se upuste i u samostalne istraživačke aktivnosti zauzimajući tako aktivnu ulogu u procesu promjena. Online nastava kao iskustveno novi koncept za sve subjekte odgojno – obrazovnog procesa je zahtjevala od učiteljica da budu reflektivni praktičari koji će propitivati kvalitet sopstvenog djelovanja kako bi se ovakav oblik nastave u budućnosti poboljšao. U skladu sa prethodno navedenim, a imajući u vidu dobivene rezultate istraživanja primjetno je kako učiteljice istraživačke aktivnosti čija je svrha propitivanje zadovoljstva kako učenika tako i roditelja pojedinim aspektima online nastave najčešće nisu realizirale (R1, U1, R3, U3, U4, R6, U6, R7, U7, U8 i R9). Sudionici istraživanja su najčešće isticali kako se online nastava od strane učiteljica percipirala kao idealna (R3), te da je mali broj njih provodio istraživanje svjestan da je njeno poboljšanje neophodno (R2, U2, R5, U5 i R8). Istraživanja su se najčešće provodila primjenom anketnih upitnika čiji je cilj bio vrednovanje učiteljicinog angažmana tokom online nastave koje je u pojedinim etapama iste dijelila sa roditeljima, te kroz kratke intervju tokom informativnih razgovora. Isprekidan tok komunikacije na relaciji učitelj – učenik je vidljiv kroz zanemarivanje njegove uloge u iznošenju prijedloga za poboljšanje online nastave (R6 i U8), te na relaciji roditelj – učenik budući da učenici najčešće nisu bili upućeni u moguće učešće njihovih roditelja u istraživanju na ovu temu. Dakle, jedan od najboljih načina koračanja na putu ka promjenama jeste osnaživanje prije svega učitelja kroz njihovu ulogu stručnjaka koji primjenom istraživačkih tehnika kritički analiziraju svoju praksu usvajajući iznesene prijedloge ispitanika što će utjecati zasigurno na poboljšanje ovog procesa u nadolazećem periodu (U7, R9 i U9).

Kada govorimo o kompetencijama nužnim za efikasnu pripremu i realizaciju online nastave u vrijeme pandemije zasigurno da bi na pijadestal postavili onu koju nazivamo digitalnom. Upravljanje tehnologijom i platformom pomoću koje se realizuje online nastava

je opus digitalne kompetencije koji su učiteljice razvijale u edukacijama o korištenju Microsoft Teams – a i prije same pandemije (R1). Budući da su imali zadatak da ocijene digitalne kompetencije učiteljica tokom online nastave roditelji i učenici su iste prirodno podijelili na tri nivoa od niže, preko srednje ka višoj ocjeni. Nisku ocjenu dobila je u učiteljica za koju ispitanici kažu da ima manjak digitalne pismenosti evidentne kroz poruke koje je slala tokom online nastave, kroz posuđivanje nastavnih materijala od kolegica i u konačnici nepoznavanje rada same platforme (R3 i U3). Srednju i najčešću ocijenu su dobijale učiteljice koje su učestvovala rješavanju tehničkih problema sa kojima su se suočavali učenici, koji imaju razvijenu digitalnu pismenost kroz pismeni oblik komuniciranja sa roditeljima/ učenicima, samostalno kreiranje nastavnih materijala i poznavanje rada platforme pomoću koje se odvijala online nastava (R2, U2, U5, R6, R8 i U8). U konačnici, visoku ocjenu pored posjedovanja svih prethodno navedenih karakteristika ističemo i osmišljavanje različitih kreativnih zadataka (R1, U1, R4, R5, U6, R7, U7, R9 i U9). Pri tome je važno istaći kako dob učiteljica nije utjecala na ocjenu koju su učenici i roditelji davali jer je učiteljica koja ima dvadesetpet godina radnog iskustva dobila visoku ocjenu (R7) pored mlađe učiteljice koja ima deset godina rada na funkciji učiteljice (R5) i čije su kompetencije ocijenjene kao niskom ocjenom. Dakle, na osnovu rezultata istraživanja je vidljivo kako ocjene date od strane sudionika istraživanja ovise isključivo o motivaciji odnosno entuzijazmu učiteljica za prilagođavanje promjenama – procesu online nastave. Pri tome ispitanici koji su digitalne kompetencije učiteljica ocijenili niskom i srednjom ocjenom navode kako je manjak kreativnih zadataka i primjena digitalnih alata s ciljem učenja kroz igru karakterističnih za ispitivani uzrast učenika (R1, U1, R2, U3, R4, U4, R6, R8, U8, R9 i U9), najčešće korištenje frontalnog oblika rada u zamjenu za rad u paru/ grupi/individualizirani oblik rada, te neuključivanje učiteljica u rješavanje tehničkih problema učenika utjecalo da ne dobiju visoku ocjenu.

3.7. Komunikacija i kvaliteta povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj tokom online nastave

Sedmim istraživačkim zadatkom nastojali smo propitati stavove učenika i roditelja o zastupljenosti tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave. Dakle, nastojali smo propitati iz ugla učenika i roditelja dostupnost učitelja za postavljanje pitanja tokom online nastave u odnosu na nastavu u učioničkim uslovima. Predmet komunikacije na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj kao i omjer inicijatorstva za pokretanje komunikacije su propitani u okviru ove oblasti istraživanja. Odgovori roditelja i učenika za ovu

oblast istraživanja prikazani su u tabeli br. 9. (više pogledati u prilogu 5.7.).

Da bi partnerstvo među roditeljima i učiteljem ostvarivalo potrebna je prije svega njihova dvosmjerna komunikacija koja je kontinuirana, empatična i podržavajuća. Kada govorimo o dostupnosti učiteljica u online nastavi prema odgovorima ispitanika primjetno je kako su one tokom iste bile uglavnom manje dostupne nego u učioničkim uslovima (R3,R4, R5,U5,R6 i U6). Veću dostupnost učiteljica u učioničkoj nastavi možemo povezati sa više slobodnog vremena usmjerenog na neobavezne razgovore sa roditeljima i učenicima, dok je online nastava isključivo bila usmjerena na izvođenje nastavnih sati (U6). Manjak iskustva učiteljica za izvođenje online nastave ukazuje na mnoštvo vremena utrošenog u njenu pripremu na uštrb učiteljicine manje dostupnosti kako učenicima tako i roditeljima (R5 i U5). Također, tehnički problemi su zasigurno utjecali na dostupnost učiteljice sudionicima istraživanja jer se nerijetko događalo da se zbog istih gotovo u posljednji tren otkazu informativne i roditeljske sastanke što u nastavi u učioničkim uslovima nije bio slučaj (R4, R6 i U8). Ispitanici koji su naglašavali veću dostupnost učiteljica u online nastavi istu su povezivali sa njihovim cjelodnevnim online statusom (R1, U1, U2, R9 i U9), a oni koji su isticali podjednaku dostupnost u oba tipa nastave (R2 i R7) vodili su se kontinuiranom komunikacijom pomoću davno kreiranih Viber – grupa sa roditeljima i učenicima koja se nastavila i tokom online nastave u vrijeme pandemije. Važna komponentna kvalitetne komunikacije jeste podjednako inicijatorstvo u istoj koje je u online nastavi bilo dominantnije kod roditelja koji su se najčešće javljali učiteljicama ako su imali nekih pitanja (R1, U1, R3, R4, U4, U5 i R9) – rijetko se događalo da se učiteljice svakodnevno javljaju njima (R2, U5, R6, R7, U7 i R8). Nije nepoznata činjenica da je zakonskim aktima u sferi odgoja i obrazovanja propisano da se informativni razgovori sa roditeljima odvijaju svakih petnaest dana, a roditeljski sastanci najmanje dva puta tokom jednog polugodišta. S tim u vezi ti zakonski akti su se počeli poštivati tokom online nastave tek kada je uvedena platforma za praćenje iste, a do tada se događalo nerijetko da učenici i roditelji uopšte nemaju susrete sa učiteljicama po mjesec ili dva (R3 i R8) jer im iste nisu željele dati brojeve svojih mobilnih telefona da bi razmjena informacija bila brža. Roditeljski sastanci se nisu odvijali do uvođenja platforme kada su realizirani video – pozivom u trajanju od sat vremena najmanje dva puta u jednom polugodištu kod svih ispitanika. Do uvođenja platforme informativni razgovori su se najčešće odvijali audio – pozivima pomoću Viber – grupa roditelja u trajanju od po trideset minuta do sat vremena jedanput sedmično (R1 i R2) ili pomoću Viber – chata (R4). Nakon

uvedene platforme Microsoft Teams roditelji su se susretali sa učiteljicama pomoću iste – jedni svakih sedam dana (R1, U4, R7 i R8), a drugi svakih petnaest dana (R3, R4 i R9). Pri tome je važno naglasiti kako su učiteljice da bi interakcija bila efikasnija zahtjevala uključivanje kamera tokom istih (R1, R2, R5, R6, U7 i R8). S druge strane, pored već pomenute zatvorenosti za komunikaciju sa roditeljima i učenicima od strane učiteljica ističe se i manjak poštovanja prema njima iskazan kroz nedostatak vizuelnog kontakta tokom online susreta (R3, R4 i R9). Neupitno je da se partnerski odnosi roditelja i učiteljica, te odnosi učiteljica i učenika trebaju graditi na svrsishodnoj komunikaciji čiji je glavni cilj dobrobit svakog učenika ponaosob. Tokom nastave u vrijeme pandemije su roditelji i učenici pri online susretima sa učiteljicama govorili o širokom spektru tema gdje je najdominantnija bio učenički napredak (R1, U1, R2, U2, U3, R4, R5, U5, R7, U7, U8, U9 i R9), potom neetični postupci koje učenici primjenjuju tokom online nastave (U2, R5, U5, R6, R7, U7, U8 i U9), te školske obaveze koje imaju učenici (U1, R3, U3, U7, U8 i U9) i izazovi sa kojima se suočavaju roditelji i učenici tokom online nastave (R2, U2, R6, R7 i R9). Manje prisutne teme su bile orijentirane ka rokovima za predaju školskih obaveza (U1, R9 i U9), zdravstvenom stanju učenika i roditelja (U2), načinima za efikasnije usvajanje znanja tokom online nastave (U2) i poboljšanju discipline u online okruženju (R6). Pri tome iskustva ispitanika uglavnom idu ka tome da je razgovor o ovim temama bio uglavnom neefikasan jer učiteljice nisu nastojale da iznesene prijedloge za poboljšanje pojedinih aspekata online nastave uopšte uzmu u razmatranje. Prekid lanca komunikacije na relaciji učiteljica – roditelji i učiteljica – učenik je vidljiv iz svega prethodno navedenog, ali ono što je bilo interesantno u toku istraživanja jeste da su i roditelji prekidali istu sa vlastitom djecom ne dozvoljavajući im da iz nepoznatih razloga budu upućena u pojedinih vezane za komunikaciju tokom njihovih online susreta sa učiteljicama. Vodeći se dominantnim stavom učiteljica “javite se ako imate nedoumica” (R1) možemo s pravom zaključiti kako sebe iste percipiraju kao puki izvor informacija, te svi prethodno navedeni rezultati istraživanja ukazuju na lošu međusobnu komunikaciju svih subjekata odgojno – obrazovnog procesa i narušene partnerske odnose što je u konačnici vjerujemo utjecalo i na dobrobit samih učenika.

3.8. Način izvođenja online nastave tokom pandemije

Peti istraživački zadatak bio je fokusiran na propitivanje učenika i roditelja o načinu odvijanja online nastave tokom pandemije COVID – 19, a koji je podijeljen na dvije grupe pitanja. Prva grupa pitanja je propitivala tok izvođenja online nastave od početka

pandemije orijentirajući se sredstvo pomoću kojeg su učenici pratili istu (TV, društvene mreže ili digitalne platforme), te vrijeme proteklo do uvođenja platformi za njeno praćenje. Nakon uvođenja platformi propitivali smo na koji način se odvijala online nastava (audio ili video – poziv) i koliko su trajali nastavni sati, te koja sredstva (dijeljenje ekrana, prezentacije, video – materijali, digitalne i sl.) je sve učitelj koristio kako bi je realizirao. Drugu grupu pitanja bila je orijentirana ka propitivanju količine vremena koje je učenik imao za obavljanje školskih obaveza kao i opsegu gradiva koje je usvajao u odnosu na nastavu u učionici. Odgovori ispitanika na prethodno dvije navedene grupe pitanja su vidljive u tabeli br. 10. (više pogledati u prilogu 5.8.).

Proglašenjem zatvaranja svih odgojno – obrazovnih ustanova, učenici razredne nastave su bili prinuđeni učestvovati u online nastavi na različite načine – prateći nastavu putem TV – a, pomoću različitih društvenih mreža do uvođenja platformi za njeno realiziranje. Uspoređujući iskustva ispitanika uočavamo kako su svi bili upućeni u postojanje emisije u okviru kanala BHT1 „Domaća zadaća“ u okviru koje su učestvovali i sami učitelji s ciljem vođenja nastavnih sati učenicima na samom početku pandemije. Međutim, sudionici istraživanja ukazuju da nisu pratili tu emisiju (R1, U1, R5, R6, R7, R8 i R9) ili da su emisiju gledali isključivo u slobodno vrijeme i s ciljem ponavljanja nastavnog sadržaja (U5, U7, U8 i U9). Iskustvo jednog para ispitanika¹⁷ (R4 i U4) ukazuje da je nastava praćena svega petnaest dana na ovaj način, te da je zbog manjka časova razredne nastave učiteljica izmijenila način izvođenja iste. Ne treba ni napominjati kako je u ovom slučaju svoju ulogu prepustila mediju jer je održavanje nastave usmjereno na učenikovo gledanje emisije, a ne na njenu realizaciju pomoću društvenih mreža koji neminovno koristimo. Ono za šta su uistinu poslužila navedena emisija jeste da se tokom online nastave ona prosljeđivala učenicima s ciljem dodatnog pojašnjenja gradiva (R5). Prema dobivenim rezultatima istraživanja da se zaključiti da nastava najčešće na početku pandemije odvijala pomoću društvene mreže Viber gdje su roditelji bili posrednici za primanje zadataka i slanje realiziranih zadataka istim putem učiteljici (R1, R2, R4, R7, U7, R8 i R9). Pri tome su učenici uz takav način odvijanja nastave imali audio – pozive pomoću roditeljskih grupa na Viber – u sa učiteljicom prema rasporedu (R2), u trajanju sat vremena dnevno s ciljem pojašnjavanja gradiva za sve predmete (R1), u trajanju od pola sata dnevno (R6) do situacije kada učiteljica nije stupala u sinhronu online nastavu do uvođenja platformi za njeno praćenje već su materijali slati isključivo putem

---

¹⁷ Misli se na jednog učenika i njegovog roditelja

mail – a (U9). Pitanje koje se samo logično postavlja jeste kakve sve posljedice na učenički razvoj može imati to što im se nastava odvijala jednom sedmično, jednom dnevno u danu u trajanju od sat vremena ili čak nikako dva mjeseca (R4 i R9). Kada govorimo o uvođenju platformi za praćenje online nastave prema odgovorima ispitanika je evidentno da se najčešće u Kantonu Sarajevo koristila platforma Microsoft Teams koja je uvođena u različitim vremenskim tačkama u osnovne škole – od sedam dana nakon početka pandemije (R2), petnaest dana (R1, U1 i R7), mjesec dana (R3 i R8) i pa sve do dva mjeseca nakon proglašenja lockdown – a (R4 i R9). Učiteljice su pri tome najčešće smatrane kao kompetentne da nakon samo nekoliko edukacija i nedovoljne upućenosti u sve mogućnosti Microsoft Teams – a obučavaju roditelje i učenike za njeno korištenje (R1). Značajan podatak dobiven istraživanjem jeste iskustvo jednog para ispitanika gdje je učiteljica samoinicijativno prije uvođenja prethodno navedene platforme za prosljeđivanje materijala učenicima i njihovo postavljanje istih koristila platformu Edmodo (R8) pripremajući iskustveno učenika za praćenje online nastave na takav način u bližoj budućnosti. Promatrajući izjave ispitanika o načinu izvođenja online nastave nakon uvođenja Microsoft Teams – a primjećujemo širok spektar iskustva u pogledu učestalosti odvijanja iste – od od odvijanja iste svakog dana prema rasporedu video – pozivom (R1, U1, R2, U2, R5, U5, R6, U6, R7, U7, R8, U8, R9 i U9), preko odvijanja jednog dnevno u trajanju od sat vremena (R4 i U4) do odvijanja jedanput sedmično u trajanju od trideset minuta (R3). Imajući u vidu prethodno navedeno s pravom možemo zaključiti kako čitav „lanac“ odvijanja online nastave na ovaj način nije funkcionirao. Naime, administrativni tim škole i direktor su trebali imati uvid u postojanje kontinuiteta pri realizaciji iste jer su učiteljice neminovno eskivirale online nastavu do te mjere da su i same kršile propisane zakonske norme. Pri tome nastava koja se odvijala pomoću platforme je bila isključivo frontalnog karaktera uz korištenje PowerPoint prezentacije kao pomoćnog sredstva za njeno izvođenje (R1, U1, R3, R4, R5, U5, R6, R9 i U9). Rijetki su primjeri učiteljica koje su sa entuzijazmom kvalitetno didaktičko – metodički pripremale online nastavu nastojeći poticati učenje kroz igru (R2, R7, U7, R8 i U8) primjenjujući različite edukativne postere, video – materijale, kvizove, te digitalne platforme namjene za tu svrhu poput WordWall – a. Manjak motivijacije učiteljica za pristupanje online nastavi kroz eskiviranje brojnih zadataka koji su zakonskim aktima propisani, a koje su u nastavi u učionici ispunjavale na zadovoljavajući način ukazuje na potrebu kontinuiranog praćenja i vrednovanja njihovog angažmana.

Imajući u vidu dato vrijeme za predaju testova i zadaća u online nastavi u odnosu na nastavu u učionici na osnovu rezultata istraživanja možemo zaključiti kako odgovori ispitanika idu u dva smjera – produživanje vremenskog okvira za predaju školskih obaveza s jedne strane i skraćivanje u odnosu na nastavu u učionici s druge strane. Na početku pandemije su učiteljice uglavnom nudile mnogo više vremena učenicima za obavljanje školskih obaveza (R1, U1, R3, U3, U5 i R6) koje se skraćivalo kako je online nastava trajala. Mogli bismo zaključiti da je to rezultat razumijevanje od strane učiteljica za proces prilagodbe učenika novom okruženju, tehničkim problemima sa kojima se suočavaju, neposjedovanju uređaja za praćenje iste kao i steknutog povjerenja tokom nastave u učionici da neće doći do nikakvog vida zloupotrebe ponuđenog vremena¹⁸. Kako je online nastava tekla tako su se učenici počeli koristiti različitim oblicima lakšeg dolaska do boljih ocjena, te su učiteljice najčešće skraćivale vrijeme za obavljanje školskih aktivnosti – zadaća i testova. Dakle, gubitak povjerenja od strane učiteljica u učenike doveo je do toga da oni imaju manje vremena za testove nego u učionici – od cijelog dana ili sat vremena na početku pandemije (R3 i R9), preko iste količine vremena kao u učionici (R1, U1, R5, R8 i U8) pa sve do skraćenog vremena od dvadeset minuta koje izaziva napade panike kod učenika (U4 i R7). Kada su u pitanju zadaće tu su učiteljice imale slobodniji pristup pri predaji istih gdje je vrijeme bilo najčešće skraćeno na isti dan kada je učenik dobio od 18 – 20 h navečer (R1, U1, R3, U3, U4, R5 i R7) ili prateći isti vremenski okvir kao u učionici – do slijedećeg nastavnog sata predmeta iz kojeg je učenik dobio zadaću (R8, U8 i R9). Uspoređujući iskustva ispitanika uočavamo kako učiteljice najčešće nemaju razvijenu svijest kako stati na put učenicima koji žele na lakši način doći do ocjene, te da skraćivanje vremena nije rješenje. Rješenje bi mogli biti kreativniji zadaci koji će imati isti cilj, ali put dolaska do njega zasigurno neće biti isti za svakog od učenika. Sužavanje vremenskog okvira može donijeti sa sobom samo negativne emocije kod učenika koji se nisu takvim postupcima služili ni u učionici, a onima koji se koriste istim mogu pomoći da se bolje organizuju i nastave sa istima.

Obim nastavnog sadržaja koje su djeca usvajala također je tokom online nastave najčešće sužavan (R1, U1, R2, U2, R3, U3, R4, U4, R5, U5, R6, U6, R8, U8, R9 i U9), a da pri tome roditelji koji su mijenjali ulogu predavača kao i sami učenici koji su imali zadatak

---

¹⁸ Mислеći na to da ako im učiteljica ponudi više vremena, da to vrijeme učenici neće utrošiti grupno realizirajući školske obaveze

da usvoje sadržaj o tome nisu obavještavani. Neupitno je da učiteljice imaju mogućnost i po samim zakonskim odredbama izvršiti određene modifikacije u smislu obima gradiva¹⁹, ali izostavljanje „karika u lancu“ odnosno preskakanje lekcija koje su međusobno povezane možemo smatrati eskivirajućim i pogubnim za proces učenja učenika na „duže staze“. Iako većina sudionika istraživanja nije bila obavještena o sužavanju obima nastavnog sadržaja to su mogli zaključiti kroz raspored lekcija u udžbeniku i na platformi koji ne odgovara rasporedu koji je zapisan kod učenika u svesci (R3, U3, R4 i U4), kroz razgovor sa starijim drugarima kojih su ih obavještavali šta su najčešće učili tokom online nastave (U8) kao i po tome što su učiteljice najčešće filtrirale sadržaj učenicima ne dozvoljavajući im da sami prođu kroz sve misaone procese dolaska do spoznaje već im „servirajući“ gotove informacije u obliku teza koje su oni trebali usvojiti. Upotreba udžbenika kao didaktičkog sredstva se svela na korištenje od strane isključivo učiteljica koje su sadržaj sužavale i od učenika zahtjevale da uče samo „najvažnije“ (R2, U3 i U4). Dakle, od glavnog izvora informacija u učioničkoj nastavi udžbenik je postao sredstvo dodatnih informacija u online nastavi. Interesantno u toku istraživanja je bilo jedno iskustvo sudionika o proširivanju nastavnog sadržaja (R7) gdje je učiteljica nastojala da korištenje udžbenika bude obavezno, a da učenik dobija kratke istraživačke zadatke čije će dijelove i naučiti nakon što ih realizuje. U konačnici, uspoređujući širok spektar iskustava ispitanika s pravom možemo uočiti kako preskakanje sadržaja i sužavanje na opisan način da bi se učenici „zaštitili“ s obzirom na situaciju u kojoj smo se našli neminovno donosi sa sobom samo regresiju u učeničkom razvoju.

3.9. Prednosti i nedostaci online nastave tokom pandemije

Deveti istraživački zadatak se sastojao od dvije grupe pitanja i bio je orijentiran na propitivanje učenika i roditelja o prednostima i nedostacima online nastave tokom pandemije. Prednosti i nedostaci ovakvog oblika za učenike i roditelja propitali smo kroz prvu grupu pitanja u ovoj oblasti istraživanja. Druga grupa pitanja se odnosila na iznošenje prijedloga za poboljšanje online nastave u vrijeme pandemije u budućnosti od strane učenika i roditelja. Odgovori roditelja i učenika na dvije navedene grupe pitanja u ovoj oblasti prikazane su u tabeli br. 11. (više pogledati u prilogu 5.9.).

---

¹⁹ Misleći na sužavanje gradiva od 30%

Neupitno je da svaki proces, pa i online nastava u vrijeme pandemije COVID – 19 donosi sa sobom određene prednosti i nedostatke. Na osnovu rezultata istraživanja prikazanih u prilogu 5.9. vidljivo je kako ispitanici kao najčešću prednost online nastave navode razvoj digitalnih kompetencija kako učenika, tako roditelja i učitelja (R1, R2, U1, U2, U3, R6, R7, U7, U8, R9 i U9) s obzirom na stalno korištenje tehnologije, platformi i Interneta tokom iste. Dakle, ova prednost je prepoznata kao najdominantnija jer su upravo kroz ovakav oblik nastave svi subjekti odgojno – obrazovnog procesa imali priliku da sa imperativom i munjevitom brzinom razvijaju iste. Slobodno vrijeme učenici su najčešće istakli kao drugu grupu prednosti online nastave u vrijeme pandemije jer su bili mišljenja da u istoj imaju mnogo više slobodnog vremena nego u nastavi u učionici (U2, U5 i U7) kao i da nisu trebali ulagati vrijeme za odlazak u školu (U2, U3, U4 i U9). Budući da su mnogi od učenika tokom intervjuiranja isticali kako žive u ruralnijim područjima udaljenim mnogo od škole koju pohađaju ovu prepoznatu prednost možemo smatrati važnom za njih. S druge strane, ono što su roditelji smatrali posebno važnim jeste veća samostalnost i poticanje na istraživanje učenika budući da su imali pristup tehnologiji i Internetu u svakom trenutku (R5, U5, R6, U7 i U9) što kod nastave u učionici nije bio slučaj. Dakle, učenici su prirodno najčešće bili oslonjeni na to da sami upravljaju svojim procesom učenja što je poticalo njihovu samostalnost i da pri tome uče otkrivajući odnosno istražujući. Četvrtu grupu prednosti na koju su ukazali ispitanici možemo okarakterizirati kao „ponašajnu“, a ona se tiče steknute opuštenosti djece za komunikaciju u online okruženju (R5) u odnosu na sami početak pandemije, usvojena pravila u online okruženju koja su jednaka pravilima u učionici poput podignute ruke, šutnje kada druga osoba govori i sl. koja su učenici kršili na njenom početku (R7), te pružena prilika roditeljima da „iz prve ruke“ kako su istakli imaju uvid u sam nastavni proces, napredak njihovog djeteta (R9) i učiteljicino ophođenje prema učenicima tokom istog (R4) što u nastavi u učionici nije bilo u toj mjeri moguće. Dakle, prema mišljenjima ispitanika možemo zaključiti da su mnoge čestice pedagoškog takta učiteljica u učionici prenesene i u online okruženje. Međutim, ono što je bilo pohvalno jesu sposobnosti roditelja koji čak nisu pedagoške struke da prepoznaju primjere dobre prakse poput primjene oblika timske nastave kroz saradnju učiteljica u pripremi nastave sa drugim učiteljicama iste generacije učenika (R7), te primjer dualnog ispitivanja istog nastavnog sadržaja s ciljem davanja prilike učenicima koji se bolje snalaze u usmenom/ pismenom odgovoru i smanjenju primjene bilo kojih neetičnih postupaka u tim trenucima kod učenika (R3, R4 i R7).

S druge strane, prema dobivenim rezultatima istraživanja prikazanih u prilogu 5.9. roditelji i učenici su kao najčešći nedostatak online nastave iznijeli onaj najevidentniji – lošu komunikaciju tokom online nastavnih sati zbog brojnih tehničkih problema sa kojima su se kako učenici tako i učiteljice susretale (R1, U1, R4, R6, R7, R8, R9 i U9). Tehnički problemi poput prekida Interneta i usporenog rada platforme za praćenje online nastave tokom pandemije uslijed opterećenja dovodile su kako su istakli učenici i roditelji do manjka koncentracije pri njenom praćenju, osjećaju stresa izazvanog nastalim problemima kao i manjak učeničke angažiranosti tokom tog procesa – npr. ugašene kamere kako bi Internet veza bila stabilnija. Neupitno je kako je pandemija virusa COVID – 19 sa sobom donijela zatvaranje škola, a time i narušavanje socijalnog života učenika (R4, U4, R6, U7 i R8). Roditelji su dakle imali ulogu osmišljavati kako u krugu obitelji u domu kvalitetno provoditi slobodno vrijeme što je bio dodatni izazov za njih. Izjave roditelja kako su „prepušteni sami sebi“ (R6), ali i učenika koji objašnjava „nedostajalo mi je da mogu uvijek pitati šta mi nije jasno“ (U7) ukazuje na nepostojanje partnerstva roditelja i učiteljica i u konačnici narušenu komunikaciju među sudionicima online nastave. Učenje u online okruženju, izazovi u pogledu obezbjeđivanja finansija unutar obitelji i manjak digitalne pismenosti učesnika online nastave kao i mnogi drugi prethodno navedeni izazovi sa kojima su se suočavali sudionici istraživanja zahtjevali su podršku od škole u vidu aktivnosti osmišljenih s ciljem njihovog prevazilaženja što nije bio slučaj ni u jednoj od devet navedenih škola. Sve to dovodilo je do situacija da kako učenici tako i roditelji sami potraže uglavnom psihološki oblik pomoći van školskog okruženja (R4 i U4) iako većina škola kako smo spoznali kroz istraživanje ima kvalitetnu saradnju sa lokalnom zajednicom ili u svom stručnom timu ima i psihologa.

Didaktičko – metodičko oblikovanje nastavnog sata u online okruženju čini grupu u okviru koje su najčešće učenici i roditelji isticali nedostatke online nastave. Mišljenja su da je online nastava nezanimljiva (R1, R7 i R8), da su zadaci zasnovani uglavnom na reprodukciji sadržaja (U1, R4 i U8), da je učenicima nedostajao rad u parovima/ grupama (U2), da su mnoge učiteljice odlagale nastavne časove i održavale ih kada za to osjete potrebu (R1 i R2), da su se rijetko odvijali časovi ponavljanja nastavnog sadržaja u odnosu na one u učionici (U7) i da je u skladu s tim uloga roditelja zamjenjena za ulogu predavača (R1). Svi prethodno izneseni nedostaci u ovoj grupi ukazuju na nedovoljnu pripremljenost nastavnika za ovakav oblik nastave (R2), pad motivacije za izvođenje nastavnog procesa i manjak njihove edukacije za izvođenje nastavnog sata u online okruženju. Učenici su kao nedostatak navodili i snižavanje kriterija za

vrednovanje učeničkih postignuća (U1, U5 i U8) kao veliki vid nepravde. Naime, mnogi učenici koji su imali niži prosjek u učionici u online nastavi isti povećali koristeći sa neetičkim postupcima (npr. prepisivanje), ali nisu bile ni rijetke situacije kada su učiteljice učenicima „poklanjale ocjene“ odnosno snižavale kriterije za usvajanje obima nastavnog sadržaja. Online nastava u vrijeme pandemije utjecala je prema navodima ispitanika i na učenike zdravstveno negativno (R3 i R5). Provođenje preko osam sati dnevno koristeći digitalnu tehnologiju donijelo je sa sobom da su učenici tokom nastave i nakon nje dobijali česte migrene, povećanu dioptriju i bolove u kičmi. S druge strane, bili su kako roditelji pojašnjavaju „motorički oštećeni“ (R5 i R6) jer se većina zadataka realizirala pomoću tastatura. Rijetko pisanje u periodu kada učenici uče oba pisma koja se koriste u BiH neminovno utječe na regresiju u njihovom svestranom razvoju (motorički, intelektualni, estetski razvoj i sl.). Nedostaci online nastave tokom pandemije nisu samo vidljivi kroz nastavni već i vannastavni kontekst – učenici koji i vannastavnog procesa imaju interesovanja poput sekcija možemo smatrati „oštećenim“ jer se kako mnogi ističu one nisu tokom pandemije ni odvijale (R7 i U7). S druge strane, učiteljice najčešće ni još jedan od svojih zadataka nisu ispunjavale budući da učenici najčešće nisu dobijali podršku za dodatno pojašnjavanje nastavnog sadržaja zbog nerazumljivosti istog kroz dopunsku nastavu kao ni podršku da se organiziraju susreti sa učenicima koje možemo smatrati nadarenim kroz dodatnu nastavu (R6). Uspoređujući iskustva ispitanika možemo istaći da njihova mišljenja najčešće idu ka negativnom stavu prema online nastavi u vrijeme pandemije gdje istu smatraju kao jedino adekvatno rješenje s obzirom na situaciju u kojoj smo se našli (R1, R3 i R6), a nerijetko se čak događalo da odbijaju iznijeti bilo koje prednosti iste ukazujući da njen besmisao zbog brojnih nedostataka koje ona sa sobom nosi (R4, U4 i R8). Pri tome sve navedene nedostatke oni najčešće vežu za samu školu i učiteljice koje nisu adekvatno pristupile istoj – eskivirale su brojne zadatke koje su u učionici obavljanje na kvalitetan ili zadovoljavajući način (objektivno vrednovanje učeničkog postignuća, osmišljavanje kreativnih/ istraživačkih zadataka za učenike, samostalno kreiranje priprema za nastavni sat i materijala za isti, odvijanje svakog nastavnog sata, realiziranje dopunske i dodatne nastave i sl.). Širok opus iznesenih nedostataka navodi nas na pitanje: „*Na koji način je prema mišljenju učenika i roditelja online nastavu u vrijeme pandemije moguće poboljšati?*“.

Kako su i sami roditelji naglašavaju – idealna online nastava nije moguća, ali svakako da uvijek postoji otvoren prostor za njeno

poboljšanje. Kada se govori o poboljšanju online nastave stavovi ispitanika najčešće su prije svega išli ka rješavanju kako tehničkih tako i prostornih uslova za njeno praćenje. Naime, mnogi roditelji i učenici su imali mišljenje kako je potrebno da se učenicima prije same pandemije obezbjede kvalitetni uređaji od strane škole kako njihovi roditelji ne bi imali finansijske izdatke u tom smislu (R1, U1, R2, U3, U5, R7, U7, R8, U8, R9 i U9). Ne treba ni napominjati kako je doniranje uređaja bila zakonska obaveza škola koja u mnogima kako su ispitanici istakli kroz intervjuiranje nije ispunjena, te su roditelji najčešće u uslijed gubitka posla trebali izdvajati velika finansijska sredstva za kupovinu uređaja djeci. Da bi učenici imali bolje uslove za praćenje online nastave važno je kako ispitanici pojašnjavaju obezbjeđivanje učenicima i stabilne Internet mreže (R1, U5, R7, U7, R8 i U8), te posjedovanje lične prostorije za njeno praćenje (R1 i U1). Uvažavanje navedenih prijedloga predstavlja obezbjeđivanje osnovnih uslova za praćenje online nastave, te poštivanje jednakopravnosti u obrazovanju svakog učenika. Česte situacije u kojima su učiteljice bili edukatori za korištenje platformi pomoću kojih se pratila online, a da pri tome nisu upoznati ni sami sa svim njenim kreativnim mogućnostima (R1 i R7) ukazuju na potrebu za edukacijom svih sudionika online nastave u ovom području, ali od strane administrativnog tima škole. Imajući u vidu grupu didaktičko – metodičke oblikovanosti nastavnog procesa i prethodno istaknutih nedostataka unutar nje ispitanici ukazuju na potrebu da se svi segmenti nastave u učionici prenesu i u online okruženje. Tako su ispitanici smatrali da je potrebno održavanje nastavnih sati svaki dan prema rasporedu (U2, R3, U3 i U9) gdje bi najkraće trebalo da isti traje 45 minuta (R5 i R6), da umjesto frontalnog oblika nastave učenici češće rade u grupama ili parovima (R9), da učiteljice češće ponavljaju nastavni sadržaj sa učenicima kroz takmičenje (U7 i U9), da se obavezno izvodi dopunska i dodatna nastava (R6), da učitelji u skladu sa hronološkom dobi učenika pojašnjavaju nastavni sadržaj (U7 i U9), da zadaci budu koncipirani na kreativnosti i istraživanju – što manje na reprodukciji naučenog (R3, U3, R5, U5, U8, R9 i U9), da se sekcije neometano odvijaju (U7) i da učiteljice teže uravnoteženju kriterija vrednovanja učeničkog napretka tokom online nastave kao u nastavi u učionici (R9). Interesantno tokom istraživanja jeste to što su sudionici istraživanja iznijeli i prijedloge za poboljšanje koje možemo ako se usvoje u budućnosti smatrati primjerima dobre prakse. Prijedlozi se tiču uvođenja jednog časa subotom ujutro kako bi učiteljice sumirale utiske od prethodne sedmice sa učenicima kroz neobavezan razgovor (R5) jer je mnogo ključnih nastavnih jedinica preskočeno zbog takvih razgovora između njih, da nastavnici imaju jednom sedmično u trajanju od pola sata susret

sa svakim učenikom „jedan na jedan“ kako bi mu pojašnjavao nerazumljivi nastavni sadržaj (U6), te da se s ciljem sprečavanja prepisivanja primjenjuje koncept „dualnog“ ispitivanja – ispitivanje istog nastavnog sadržaja usmeno, pa pismeno ili obrnuto.

IV DISKUSIJA I RASPRAVA

“Tehnologija je samo alat. Kada govorimo o potrebi da djeca rade zajedno i da se motivišu onda je učitelj najvažniji.”

Bill Gates

Pandemija virusa COVID – 19 iz temelja je promijenila živote svih učesnika odgojno – obrazovnog procesa kako u svijetu tako i u Bosni i Hercegovini budući da se cjelokupan nastavni proces trebao prenijeti u online okruženje. Pri tome su postojali brojni izazovi sa kojima su se isti trebali kontinuirano suočavati, a koji su rješavani u atmosferi straha i brige za živote najbližih, brige za budućnost i ekonomski opstanak, uz fizičko zatvaranje učenika, roditelja i učiteljica u svoje domove. Istraživanjem smo u skladu s tim željeli odgovoriti na devet postavljenih istraživačkih pitanja pri tome ukazujući na složenost cjelokupnog procesa organizacije i realizacije online nastave, te faktore koji u većoj ili manjoj mjeri utječu na njen kvalitet i efikasnost iz perspektive učenika razredne nastave i njihovih roditelja u okviru devet osnovnih škola u Kantonu Sarajevo.

Jedno od primarnih zadataka svakog obrazovnog sistema jeste osigurati zagantovano pravo svakog djeteta na pristup i nediskriminaciju koje je u nastavi tokom pandemije najčešće bilo ugroženo budući da su je učenici uglavnom dočekali tehnološki nespremni. Ispitanici tokom istraživanja su isticali kako su obitelji najčešće posjedovale po jedan zajednički uređaj što im je onemogućavalo kontinuirano prisustvovanje nastavnom procesu tokom online nastave zbog poslovnih obaveza roditelja i školskih obaveza druge djece. Pri tome roditeljska snalažljivost je bila evidentna kroz brzinu obezbjeđivanja nove digitalne tehnologije ili posuđivanje iste od strane bližih članova obitelji što je bilo neupitno obaveza samih osnovnih škola.

Pored ograničenja u pristupu tehnologiji, rezultati istraživanja nam ukazuju i da su se ispitanici uglavnom suočavali sa brojnim tehničkim poteškoćama od kojih najveći fokus stavljaju na prekid ili potpuni gubitak Internet veze što je sa sobom donosilo izostajanje učenika sa nastave ili šumove u komunikaciji među učesnicima iste, te zahtjevalo investiranje novca u promjenu Internet paketa kod korištenog operatera. Stavovi ispitanika u istraživanju pri tome idu i ka naglašavanju manjka iskustva vezanog za vladanjem platformom Microsoft Teams što je sa sobom donijelo neminovno dug proces prilagodbe istoj zbog izostavljenih programa podrške kako učenicima tako i roditeljima od strane škole vezanih za ovladavanje istom. Prostorni uslovi u

kojima učenici žive najčešće su omogućavali da se u potpunosti fokusiraju na učenje jer nisu boravili u istoj prostoriji kao drugi članovi obitelji, te u tom slučaju izazovi nisu bili česti.

Kada govorimo o percepciji ispitanika vezanoj za obim i složenost zadataka tokom online nastave mišljenja sudionika istraživanja su bila raznolika. Najčešće su učenici imali više zadataka tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici zbog primjene neetičnih postupaka učenika i roditelja tokom iste, ali i imajući u vidu kako je učenicima trebalo mnogo više realiziranih zadataka kako bi došli do spoznaje. S druge strane, ispitanici su naglašavali i iskustva gdje su učenici imali manji obim zadataka s ciljem njihovog manjeg opterećenja što za posljedicu neminovno ima regresiju u njihovom razvoju. Ono u čemu su se ispitanici imali jednoglasan stav bila je složenost zadataka budući da su njihova mišljenja išla ka učeničkoj prepuštenosti samima sebi u procesu učenja ili prepuštenosti roditeljima koji su različitih stepena obrazovanja bili najčešće nedovoljno kompetentni da iste predoče sopstvenoj djeci. Imajući u vidu iskustva ispitanika koja govore o njihovoj potpunoj pomoći učenicima u realizaciji nastavnih aktivnosti i učiteljicininim pogrešnim načinima olakšavanja procesa učenja u vidu konstruiranja „baza pitanja“ koje će učenici naučiti neminovno nas dovodi do pitanja kako je sve to utjecalo na same učenike s obzirom na trajanje online nastave. Eskiviranje učiteljske uloge vidljivo je kroz koncept zadataka koji je stavljan pred učenike, a koji je najčešće bio zasnovan na reprodukciji umjesto istraživanju i kreativnom izražavanju.

Vrednovanje napretka učenika tokom online nastave ispitanici iskazuju kao neobjektivno i neefikasno jer su kriteriji vrednovanja svedeni na minimum težeći da učenici uče „samo osnovno“ što isti s obzirom na dob sami ne mogu procjeniti. Pokušaji učenika i roditelja da se koriste prepisivanjem i brojnim drugim načinima koji predstavljaju prečicu dolaska do ocjena upućuje na ozbiljno narušene moralne vrijednosti u online nastavi. Učiteljice pri tome su kriterije vrednovanja pooštravale smanjujući vremenski okvir za realizaciju zadataka i povećavajući njihovu složenost s obzirom na navedenu situaciju što nas navodi na logičan zaključak o neposjedovanju kompetencija i entuzijazma da ovakve postupke spriječe. Učenici su tokom online nastave neminovno isključivo formativno vrednovani kroz oskudne tehnike poput usmenog ispitivanja, testova i kvizova, a samo pojedine učiteljice su prepoznale značaj sumativnog vrednovanja napretka učenika što može ukazivati na njihovu težnju ka ostvarenju što višeg školskog uspjeha u odnosu na praćenje njihovog svestranog razvoja. U konačnici, nepostojanje prostora za razgovor o učeničkim greškama nakon provjera znanja i učestale neprihvatljive situacije vezane za

vrednovanje učeničkog postignuća ukazuju na opravdanost prethodno navedenog stava ispitanika vezano za ovo istraživačko pitanje.

Manji opseg usvojenog znanja u online nastavi u odnosu na nastavu u učionici je zajednički stav svih sudionika istraživanja koji potkrepljuju isti navođenjem širokog spektra faktora poput smanjenog fokusa zbog postojanja tehnologije u nastavnom procesu, nedovoljnim ponavljanjem nastavnog sadržaja, nejasnoćom dodatnih uputa u okviru postavljenih zadataka, padom motivacije učenika izazvan jednoobraznim kriterijima za vrednovanje učeničkog postignuća i brojnim drugim. Roditelji i učenici su mišljenja da su ocjene najčešće kao rezultat tako sniženih kriterija za procjenu postignuća učenika “poklonjene” istima. Iskustva koja se nužno trebaju istaći tokom istraživanja tiču se najčešće korištenja neetičnih postupaka od strane učenika za koje su roditelji tek tokom intervjuiranja saznali kao i mnogim roditeljima koji su opravdavali takve postupke i učestvovali u istima. Pitanje koje se zasigurno postavlja tiče se vrijednosti koje u tom slučaju promoviše ovakav oblik nastave.

Oblast u kojoj se pokazalo najveće slaganje ispitanika s obzirom na navedeni predmet istraživanja bila je vezana za nedovoljnu podršku pruženu od strane škole pri suočavanju sa izazovima koje sa sobom nosi online nastava. Iako su tokom istraživanja mnogo puta istakli kako im je podrška i pomoć u mnogim sferama bila potrebna najčešće su je dobijali u vidu obezbjeđivanja tehnologije za praćenje ovakvog vida nastave, a gotovo uopšte nikakav drugi vid podrške s obzirom na evidentan manjak njihovih digitalnih kompetencija, potrebe za efikasnijim procesom učenja budući na mnogo vremena uloženog u isto kao i brojni izazovi koji su doveli da oni van školskog konteksta potraže psihološku pomoć. Međutim, mimoilaženje u odgovorima roditelja i učenika je uglavnom nastalo kao rezultat nedovoljnog informisanja roditelja o posjedovanju dopunske i dodatne nastave kao i postojanju akcija doniranja uređaja od strane škole što upućuje na manjak njihove učestale i otvorene komunikacije po ovom pitanju. Istraživanja koja su ključan korak za poboljšanje odgojno – obrazovne prakse i u online okruženju uglavnom nisu provođena od strane učiteljica, a njihove digitalne kompetencije ispitanici su najčešće ocijenili srednjom ocjenom budući da su poznavali rad platforme i učestvovali u rješavanju manjih tehničkih problema. Pri tome treba naglasiti kako ocjene vezane za digitalne kompetencije učiteljica ne možemo povezati sa njihovom dobi već sa motivacijom za prilagođavanjem novonastaloj situaciji.

Iz cjelokupnog istraživanja evidentno je kako roditelji i učenici izuzetno cijene trud koje

su pojedine učiteljice uložile u pripremu i realizaciju online nastave u vanrednim okolnostima. Međutim, na osnovu njihovih iskustva vidljivo je da se jedan broj nastavnika nije snašao, nije bio u mogućnosti ili nije bio spreman uložiti dodatni napor u adaptaciju, komunikaciju i pružanje podrške djeci što ukazuje na njihovu manju dostupnost u online nastavi u odnosu na učioničku. U prilog navedenim stavovima ispitanika ide i zatvorenost učiteljica da podijele svoj kontakt sa roditeljima, da prve iniciraju kontakt s njima budući da su sebe najčešće percipirale kao “oglasnu ploču” koja služi isključivo za nuđenje povratnih informacija i da na samom početku pandemije najčešće nisu imale kontakt sa učenicima/ roditeljima sve do uvođenja Microsoft Teams – a što je potrajalo i do dva mjeseca. Ne trebamo ni napominjati koliko su pogubne i dugoročne posljedice na djecu koja su „osuđena“ na učiteljice koje su uložile malo ili nimalo truda da im olakšaju ovaj proces. Važno je napomenuti da izgovor za nedovoljan angažman nastavnika ne možemo tražiti u faktorima vezanim za dostupnost tehnologije jer je i istraživanje pokazalo da su oni imali najmanji utjecaj. Kvalitetne učiteljice su najvrijedniji resurs koji imamo u obrazovanju, i njihovo evaluiranje, formalno prepoznavanje i uvažavanje njihovog rada mora biti jedan od prioriternih zadataka svakog sistema.

Online nastave se od samog početka pandemije uistinu prema iskustvima ispitanika odvijala koristeći različite modele. Pri tome rijetki su istu pratili pomoću TV – a, a najčešće su do uvođenja platforme za njeno praćenje roditelji bili posrednici pomoću kojih su učenici pomoću različitih društvenih mreža dobijali zadatke i koji su realizirane vraćali učiteljici. Nastava na BHT1 televiziji je najčešće korištena u svrhu popunjavanja slobodnog vremena učenika ili kao dodatno pojašnjenje nastavnog sadržaja. Implementiranje platforme za praćenje online nastave s obzirom na škole se odvijalo u različitim tačkama u vremenu gdje učenici najčešće u tom periodu nisu imali nikakav kontakt sa učiteljicom. Značajan pozitivan rezultat koji se treba istaći tiče se učiteljice koja je prije samog uvođenja Microsoft Teams – a iskustveno pripremala učenike za istu koristeći drugu platformu mjesec dana. Vrhunac eskiviranja učiteljske uloge vidljiv je kroz neodvijanje nastavnih sati već iniciranje istih samo kada se za to ukaže potreba što je uistinu zabrinjavajuće. Svođenje online nastave na frontalni oblik uz najčešće korištenje samo prezentacije neminovno opravdava stav ispitanika o manjku interaktivnosti i dinamičnosti u istoj. Snižavanje kriterija za vrednovanje učeničkih postignuća vidljiv je i kroz sužavanje obima nastavnog sadržaja pri tome najčešće ne obavještavajući ispitanike o istom čime se pri usvajanju nastavnog sadržaja kod njih stvarala konfuzija i pitanje šta učiti budući da je primjena udžbenika stavljena u drugi plan u

odnosu na izdvojene teze u svesci.

Razvoj digitalnih kompetencija učenika, roditelja i učiteljica uz slobodno vrijeme učenika u online nastavi u odnosu na nastavu u učionici je nešto što su najčešće ispitanici smatrali kao prednost ovakvog oblika nastave. S druge strane, navodili su širok opus negativnih strana iste poput najevidentnije loše komunikacije među subjektima odgojno – obrazovnog procesa izazvane tehničkim problemima sa kojima su se kontinuirano suočavali, potom narušavanju socijalnog života učenika s obzirom na njihovu izoliranost od samih vršnjaka, manjak digitalne pismenosti budući da su najčešće koristili društvene mreže i igrice do online nastave, nezanimljivost online nastave koja se ogleda kroz primjenu frontalnog oblika rada, narušenim zdravstvenim stanjem kod učenika i sl. S druge strane, otvorenost učesnika za njeno poboljšanje vidljiv je kroz navođenje mnogo prijedloga koje možemo ako se primjene u budućnosti i pokažu efikasnim smatrati primjerima dobre prakse poput individualiziranih susreta učiteljice sa učenicima jedanput sedmično zasnovanog na konceptu instruktivne nastave kao i postojanju neobaveznih susreta tokom svake subote radi sumiranja prethodne radne sedmice. Stav o tome kako se svi segmenti učioničke nastave trebaju prenijeti i u online nastavu je zasigurno upitan budući da oba tipa nastave nemaju iste karakteristike, ali oni prijedlozi koje možemo smatrati konstruktivnim kreću se u smjeru obezbjeđivanja tehnologije od strane škole, poticanje učenja kroz igru kao i postojanju zadataka koji nisu zasnovani na reprodukciji.

Od samog početka pandemije bilo je jasno da niti jedna država – pa ni Bosna i Hercegovina, niti sam Kanton Sarajevo nije u dovoljnoj mjeri pripremljen na ovakvu situaciju ni u tehničkom a ni u profesionalnom smislu. Rješenja i korišteni modeli kako bi se nastavni proces ipak nastavio, bili su više nego raznoliki što smo spoznali i kroz prethodno istaknutu analizu i interpretaciju rezultata istraživanja kao i diskusiju i raspravu. Dobiveni rezultati neimovno prezentiraju sliku da kvalitet i efikasnost procesa odgoja i obrazovanja, i u online nastavi kao i u učioničkoj, prvenstveno leži na uspostavljanju kvalitetnih odnosa na relaciji učenik – učitelj i roditelj – učitelj kroz osjećaj povjerenja i podrške koje im oni pružaju, a manje zavisi od tehnoloških i tehničkih rješenja. Svjesni svih ograničenja ovog istraživanja zbog nemogućnosti da dopremo do svih učenika razredne nastave i njihovih roditelja u KS, a posebno ugroženih i marginaliziranih grupa, ovo istraživanje želi ponuditi prostor za dijalog i otvaranje važnih pitanja vezanih za organizaciju online nastave u budućnosti, ali i mnogih drugih koji se tiču kvaliteta odgoja i obrazovanja općenito.

V ZAKLJUČAK I PREPORUKE

“Ja sam samo jedan od mnogih. No ja sam samo jedan. Ne mogu učiniti sve, ali mogu učiniti nešto. Zbog toga što ne mogu učiniti sve, neću odbiti učiniti ono što mogu.”

Edward Everett Hale

Bitna karakteristika savremenog doba je ubrzan razvoj novih tehnologija koje uzrokuju promjene u svim aspektima ljudskog života. Prema procjenama futurologa, u narednih četrdeset godina doći će do promjena u svijetu koje nisu zabilježene u dosadašnjoj historiji. Upravo jedna od takvih promjena jeste pandemije virusa COVID – 19 uslijed koje je u obrazovnim sistemima u cijelom svijetu, pa i u BiH došlo do promjena koje su sa sobom donijele brojne poteškoće u realizaciji tada primjenjivane online nastave. Na osnovu dobivenih rezultata istraživanja primjetno je kako su se ispitanici suočavali sa brojnim izazovima tokom iste, a koje možemo svrstati u tri najdominantnije grupe – tehnička neopremljenost i manjak svrsishodnog dodira sa tehnologijom, nedovoljno vremena uloženog u kvalitetnu pripremu nastavnog procesa od strane učiteljica i u konačnici narušeno partnerstvo na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj. Finansijska kriza unutar obitelji uzrokovana početkom pandemije najčešće je onemogućavala obezbjeđivanje tehničkih uslova za njeno praćenje, a dijeljenje uređaja sa drugim članovima obitelji neupitno je dovodilo do toga da se učenicima bar na kratko naruši jedno od njihovih osnovnih ljudskih prava – pravo na obrazovanje.

Kako bi nastava za učenike razredne nastave bila interesantna ona treba da bude zasnovana na izmjeni oblika rada, primjeni širokog spektra zadataka zasnovanih na kreiranju i istraživanju, stavljanju fokusa na učenje kroz igru, te težnji ka poticanju misaonih procesa višeg reda što je u suprotnosti sa postojećim rezultatima istraživanja. Online nastava u vrijeme pandemije je sa sobom donijela izmjenu uloga učenika, roditelja i učitelja – učenik je najčešće bio prepušten sam sebi odnosno samostalno upravljao svojim procesom učenja ili bio podučavan od strane roditelja koji uglavnom nisu imali kompetencije za obavljanje učiteljske funkcije. Razlog za zabrinutost jeste svakako često eskiviranje pojedinih obaveza koje učiteljice u okviru svoje funkcije trebaju obaviti, a koje nisu realizirale tokom online nastave poput samostalnog kreiranja priprema za nastavni sat i materijala za isti, odvijanja svakog nastavnog sata, realiziranja dopunske i dodatne nastave i sl. To je za posljedicu kako rezultati istraživanja ukazuju imalo i eskiviranje školskih obaveza od strane učenika, brojne negativne emocije roditelja i učenika, te u konačnici narušenu komunikaciju što je zasigurno utjecalo i na kvalitet partnerskih odnosa među njima. Ono u čemu su sudionici

istraživanja imali jednoglasan stav jeste zatvorenost škola za saradnju sa lokalnom zajednicom s ciljem pružanja bilo kog oblika pomoći učenicima i roditeljima u prevazilaženju brojnih izazova sa kojima su se oni suočavali tokom pandemije. Pri tome učiteljice nisu poticane da budu reflektivni praktičari koji će propitivati potrebe ispitanika i kvalitetu svog profesionalnog djelovanja, te su u skladu s tim bile zatvorene i za razmjenu prijedloga za poboljšanje pojedinih aspekata online nastave sa njima. Partnerstvo škole odnosno učitelja sa roditeljima/ učenicima treba da počiva na ravnopravnosti i uzajamnom poštovanju digniteta svakoga od njih, a u tome najznačajniju ulogu ima škola koja treba napraviti prvi korak. Ona treba da kreira programe podizanja pedagoške kulture roditelja i otvara vrata istima, poštuje svaku obitelj svog učenika i samog učenika, razvija odnose uzajamnog povjerenja i kreira atmosferu iskrenosti i otvorenosti.

U nastojanju da ovo iskustvo postane prilika za učenje i pronalaženje najboljih rješenja o tome kako se u sistemu odgoja i obrazovanja nositi sa svim izazovima koje je donijela pandemija i online nastava željeli smo da dobiveni rezultati istraživanja pomognu svim zainteresiranim donosiocima odluka na području odgoja i obrazovanja kako bi, u skladu sa sopstvenim analizama i ciljevima, mogućnostima i kapacitetima, radili na unaprijeđenju trenutnog stanja i spremnije dočekali moguće slične situacije u budućnosti. Kako bi se poboljšala njegova učinkovitost u nadolazećem periodu predložimo slijedeće smjernice:

1. Učiteljice trebaju utvrditi potrebe učenika vezane za pristup tehnologiji, ali na način koji nije ugrožavajući – ne zadire u privatnost obitelji niti utiče na dostojanstvo učenika. Pri tome nadležni organi u području odgoja i obrazovanja zakonski trebaju regulisati provjeru anonimnog doniranja uređaja od strane svih osnovnih škola u KS kako bi planirani budžet bio svrhovito upotrebljen.
2. Škola bi trebale imati saradnju sa timovima Internet operatera kako bi učenicima obezbjedili kvalitetnije i pristupačnije Internet pakete, te se isti ne bi suočavali sa izazovima vezanim za kvalitet Internet veze.
3. Tehničke pogodnosti Microsoft Teams – a trebaju biti nadograđene od strane administrativnog tima škole s ciljem otklanjanja usporenog rada platforme, te je potrebno da isti ima svoj „dežurni telefon“ koji bi se učenici i roditelji mogli kontaktirati s ciljem pomoći u rješavanju tehničkih problema koje u okviru online nastave imaju.

4. Učiteljice trebaju prilagoditi nastavni sadržaj i materijale učenicima koji koriste samo mobilne telefone za praćenje online nastave ili obezbjediti pisane materijale koji bi bili dostavljani učenicima poštom.
5. U okviru redovnih nastavnih susreta na nastavnom predmetu Informatika učenicima treba omogućavati više svrhovitih susreta sa tehnologijom koji će biti zasnovani više na praktičnom radu primjenjujući različite digitalne alate, a manje na izučavanju teorijskih koncepata kako bi stekli osnovnu digitalnu pismenost nužnu za učešće u online nastavi. U skladu tim i škole trebaju organizirati obuku za ovladavanje platformom “Microsoft Teams” od strane svojih administrativnih timova koja bi predstavljala program podrške za učenike, roditelje i učitelje s ciljem lakše prilagodbe istoj.
6. Tokom online nastave nastavni susreti trebaju biti snimani i postavljeni na platformi kako bi učenici u bilo kom trenutku ako neki dio nastavnog sadržaja nisu razumijeli mogli se vratiti na isti, a unutar nastavnog procesa potrebno je koristiti vježbe koje će produžavati i intenzivirati pažnju i istrajavanje na zadacima (npr. zadaci opažanja, razvrstavanje po kriterijima, vježbe brzog pamćenja i sl.).
7. U okviru stručnog usavršavanja učitelja potrebno je praktično obučavati iste za korištenje različitih digitalnih alata kako bi online nastava bila inovativnija, sadržaji vizuelno atraktivniji i pri tome potičući učenje kroz igru karakteristično za učenike na samom početku osnovnog obrazovanja (npr. ponavljanje nastavnog sadržaja kroz takmičenje). U skladu s tim zadatke koji se stavljaju pred učenika je potrebno kvalitetno didaktičko – metodički oblikovati tako da ih djeca koriste što samostalnije²⁰, ali i da istovremeno razvijaju kognitivnu, afektivnu i psihomotičku domenu učenikove ličnosti primjenjujući više razine Bloomove taksonomije.
8. Unaprijediti individualizaciju i diferencijaciju nastavnog procesa tokom online nastave vodeći računa o mogućnostima učenika, kognivnoj spremnosti, interesovanjima i potrebama. Pri tome učenicima dati priliku za izbor u pogledu načina izrade zadataka, medija koje će za to koristiti, načina prezentiranja i sl.
9. Vrijeme provedeno u realizaciji zadataka ne treba neophodno skraćivati niti povećavati obim istih zbog primjene neetičnih postupaka od strane učenika i roditelja već iste

---

²⁰ Upute za njihovu realizaciju trebaju biti razumljive učenicima i zasnovane na detaljnim instrukcijama za njihovu realizaciju

svrhovitije osmisлити – koristiti tehnike vrednovanja poput projekata, praktičnih radova, edukativnih postera, portfolija, debata, kvizova i sl. koji ne zahtjevaju reprodukciju gradiva. Razgovor i upozoravanje na neprihvatljivost takvih postupaka unutar odjeljenja upućenih učenicima i roditeljima privatno će također utjecati na smanjenje ovakvih postupka u budućnosti.

10. Osigurati kontinuirano vrednovanje angažmana učiteljica u online nastavi od strane pedagoga, učenika i roditelja s ciljem smanjenja eskiviranja pojedinih radnih zadataka²¹.
11. U saradnji sa univerzitetima potrebno je angažirati studente – buduće pedagoge i učitelje/ nastavnike koji bi svoju pedagošku praksu realizirati imajući individualni rad sa učenicima kojima je potrebna pomoć i podrška pri razumijevanju nastavnog sadržaja u online nastavi.
12. Studenti pedagogije i učiteljice kroz saradnju trebaju provoditi brojna istraživanja u odgojno – obrazovnoj praksi na ovu temu kojima će cilj biti ispitivanje cjelokupnih odjeljenja unutar svake od škola u KS što bismo mogli smatrati reprezentativnijim uzorkom, a time i objektivnijim rezultatima uz prethodno prikupljena mišljenja učenika i roditelja. Na taj način bismo stekli širu sliku o ovoj temi, te na osnovu rezultata istraživanja pedagozi u osnovnim školama bi osmišljavali programe poboljšanja online nastave u nadolazećem periodu.
13. Raditi na razvijanju većeg osjećaja sigurnosti i pripadanja odjeljenju kod učenika koji su fizički odvojeni kroz uzajamno bolje upoznavanje učenika, te povezivanje učenika i obitelji kroz zajednički rad na zabavnim, umjetničkim i kreativnim aktivnostima (npr. pripreme online priredbi za obilježavanje važnih dana u godini kroz učešće učenika i roditelja).
14. Realiziranje radionica o strategijama efikasnijeg usvajanja nastavnog sadržaja (npr. pronalaženje i organizacija informacija, povezivanje sa poznatim, poređenje i klasifikacija informacija, sažimanje, izdvajanje bitnog, postavljanje pitanja, primjena i sl.) jedanput sedmično u okviru Odjeljenske zajednice bi trebala biti stalna praksa učiteljica kako bi pomogle učenicima za brže i kvalitetnije usvoje znanje tokom online nastave. Također, one bi trebale imati i individualizirane susrete sa učenicima jedanput sedmično u trajanju od pola sata kako bi isti imali mogućnost da sa njima razgovoraju o izazovima sa kojima se

---

²¹ Misli se prije svega na obavljanje njihovih svih radnih zadataka (organiziranje dopunske/ dodatne nastave, kreiranje nastavnih materijala, pojašnjavanje učenicima nastavnog sadržaja – ne prepuštanje te uloge nedovoljno kompetentnim roditeljima i sl.)

suočavaju, te da im one pojasne sadržaj koji se najčešće stide pitati pred drugim koji pri tome nisu shvatili tokom redovnih susreta.

15. Upoznati učiteljice sa rezultatima ovog istraživanja kroz objavljivanje ovog rada, te naglasiti primjere dobre prakse poput timske nastave i koncepta dualnog vrednovanja kako bi iste potakli na njihovu primjenu.
16. Pedagozi osnovnih škola u saradnji sa subjektima iz Centra za mentalno zdravlje unutar lokalne zajednice bi trebali kreirati profile na društvenim mrežama gdje bi kroz različite članke, istraživanja i video – materijale promovisali rješavanje izazova nastalih tokom online nastave (npr. psiholozi bi kroz video – materijal govorili kako da se učenici/ roditelji nose sa stresnim situacijama, pedagozi bi pripremali savjete kako da učenici lakše usvajaju znanje i sl.).
17. Kroz svakodnevnu saradnju učiteljica sa pedagogom naglašavati značaj sumativnog vrednovanja učeničkog napretka, te poticati uzimanje više faktora u obzir kod formiranja ocjene (npr. domaće zadaće, aktivnost tokom nastavnog sata i sl.). Pri tome učiteljicama se treba ukazivati na važnost stavljanja izazova pred učenike povećavajući ljestvicu očekivanja kako bi isti sa motivacijom učestvovali u online nastavi²².
18. Škola u saradnji sa lokalnom zajednicom bi trebala osnovati tim psihološke pomoći učenicima i roditeljima koji bi bio stalno dostupan za komunikaciju kako na društvenim mrežama tako i putem „dežurnog telefona“ gdje bi isti anonimno mogli da kroz razgovor iznesu sve izazove sa kojima se tokom ovog procesa suočavaju, a da im psiholozi u rješavanju navedenih pomognu.
19. Potrebno je da učiteljice uvedu subotnji termin u kojem bi roditelji/učenici mogli da komuniciraju s njima pod nazivom “Otvorena virtuelna vrata” u okviru kojeg bi se sumirala protekla sedmica, razgovaralo o poteškoćama sa kojima se susreću i u konačnici iznosili prijedlozi za njeno poboljšanje u nadolazećem periodu. Pri tome ciklični proces komunikacije na relacijama učiteljica – roditelj – učenik ne treba prekidati prešutkivanjem sadržaja razgovora između bilo koja dva subjekta jer je svima njima cilj isti – dobrobit svakog učenika ponaosob.

---

²² Misli se na težnju ka što objektivnijem vrednovanju, te prekidu učestalog svođenja kriterija vrednovanja na minimum – „poklanjanje ocjena“

20. Raditi na razvijanju partnerstva između učiteljica i roditelja gdje će se kontinuirano poticati otvorena komunikacija među njima pomoću različitih komunikacijskih kanala s ciljem pružanja uzajamne podrške u osiguravanju napredovanja učenika i donošenju zajedničkih odluka vezanih za poboljšanje online nastave u budućnosti. Pri tome treba promovirati uključivanje roditelja kako u nastavne tako i u vannastavne aktivnosti s ciljem njihovog doprinosa u rješavanju izazova sa kojima se suočavaju svi učesnici online nastave (npr. muzikoterapija, radionice “Slikanjem protiv stresa”, tehnike opuštanja i sl.)²³.
21. U planiranju online nastave treba organizirati raspored nastavnih sati kojeg će se učiteljice kontinuirno pridržavati, a s druge strane omogućiti fleksibilnost u vremenu predaje zadataka koji se od učenika traže imajući u vidu tehnološku opremljenost obitelji iz koje dijete dolazi.
22. Učiteljice trebaju nastojati izbalansirati vrijeme održavanja nastavnih sati i realizacije zadaće sa vremenom odmora učenika od digitalne tehnologije koja može ako se prekomjerno upotrebljava utjecati na zdravlje samih učenika. Pri tome je potrebno da učenici dobijaju zadaće u digitalnom obliku, ali da ih realizuju pišući jer je razvoj motorike posebno važan na samom početku osnovnog obrazovanja kada učenici uče oba pisma – latinicu i ćirilicu.
23. Online nastavu treba zasnivati na dinamičnosti i interaktivnosti primjenjujući različite oblike rada (grupni/ rad u paru/individualni/individualizirani) pri tome jačajući kooperativno učenje među učenicima uz što rjeđu primjenu frontalnog oblika nastave. Pri tome sadržaj koji učenici usvajaju tokom online nastave treba biti usvajan prije svega iz udžbenika kao osnovnog didaktičkog sredstva puštajući učenicima da sami organiziraju proces učenja i dolaska do spoznaje.

Na osnovu svega prethodno navedenog možemo spoznati da su se učenici i njihovi roditelji tokom online nastave u vrijeme pandemije u KS suočavali sa izazovima koji su bili šaroliki – od nedostatka digitalnih uređaja posebno kod socijalno ugroženih slojeva stanovništva, zatim poteškoća uspostavljanja Internet konekcije i manjka digitalne pismenosti, nedostatka interakcije među subjektima odgojno – obrazovnog procesa, neprihvatljivih situacija pri vrednovanju

---

²³ Ideja je da roditelji koji znaju svirati neki instrument saradnjom organiziraju muzikoterapiju, oni koji su slikari organiziraju navedenu radionicu i sl.

učeničkog napretka kao i nedostatka socio – emotivne podrške od strane škole. Sveobuhvatan zaključak koji se može izvesti jeste da unatoč tome što najčešće ispitanici iznose širok spektar nedostataka online nastave na kojima je moguće raditi ili drže kako treba biti ukinuta ona je u većoj ili manjoj mjeri neminovna za obrazovanje učenika u KS s obzirom na munjeviti tehnološki napredak. Pojava pandemije i zatvaranje osnovnih škola svakako je pokazalo kako tokom kriznih situacija ipak postoji način na koji nastava može funkcionirati, te uz navedena poboljšanja iz prethodno navedenih devet oblasti istraživanja možda u budućnosti može i zamijeni (barem djelomično) klasičnu nastavu.

VI LITERATURA

1. Aničić, O., Barlovac, B. (2010). *Učenje na daljinu – e – obrazovanje*. Čačak: Tehnički fakultet. Dostupno na:
<http://www.ftn.kg.ac.rs/konferencije/tio2010/PDF/RADOVI/532%20Anicic%20-%20Ucenje%20na%20daljinu%20-%20E-obrazovanje.pdf>. Preuzeto: 15.08.2022.
2. Bačić, L., Krstinić, M. (2020). *Zadovoljstvo studenata Tehničkog veleučilišta u Zagrebu provođenjem online nastave*. *Obrazovanje za poduzetništvo – E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 10 (2), 34 – 42. Zagreb: University of Applied Sciences. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/clanak/361175>. Preuzeto: 15.08.2022.
3. Bakker, A., Wagner, D. (2020). *Pandemic: lessons for today and tomorrow?. Educational Studies in Mathematics*. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s10649-020-09946-3> . Preuzeto: 15.08.2022.
4. Balaško, T. (2021). *Utjecaj pandemije virusa COVID – 19 na rad u školi s djecom s teškoćama*. Zagreb: Učiteljski fakultet. Dostupno na:
<https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg:2511/datastream/PDF/download>. Preuzeto: 15.08.2022.
5. Batarelo Kokić, I. (2020). *Učim od kuće: školovanje u vrijeme pandemije COVID – 19 bolesti*. U: Strugar, S. i sur. (ur.). *Školovanje od kuće i nastava na daljinu u vrijeme HR – COVID – 19*. Zagreb: Element. Dostupno na:
https://www.researchgate.net/publication/349868290_Ucim_od_kuce_skolovanje_u_vrijeme_pandemije_COVID-19_bolesti. Preuzeto: 15.08.2022.
6. Berg, G. A. i Simoson M. (2016). *Distance learning*. Encyclopedia Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/distance-learning> . Preuzeto: 15.08.2022.
7. Bizjak, M. (2020). *Razredništvo tijekom karantene*. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 3 (4), 28 – 33. Ljubljana: Srednja gradbena, geodetska in okoljevarstvena šola Ljubljana. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/241423>. Preuzeto: 15.08.2022.
8. Bogdandy, B. i sur. (2020). *Digital Transformation in Education during COVID – 19: a Case Study*. Dostupno na:
<https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=9237840>. Preuzeto: 15.08.2022.

9. Bulić, M. i sur. (2017). *Utjecaj e – učenja na usvojenost ishoda učenja u nastavi Prirode i Biologije*. Croatian Journal of Education, 19(2), 447 – 477. Split: Fakultet za kineziologiju. Dostupno na: <https://1library.co/document/yrd57m7q-utjecaj-ucenja-usvojenost-ishoda-ucenja-nastavi-prirode-biologije.html#fulltext-content>. Preuzeto: 15.08.2022.
10. Butcher, J. (2020). *Public – private virtual – school partnerships and federal flexibility for schools during COVID – 19*. Mercatus Center Research Paper Series, Special Edition Policy Brief. Dostupno na: <https://www.mercatus.org/system/files/butcher-virtual-schools-covid-19-mercatus-v1.pdf>. Preuzeto: 15.08.2022.
11. Cohen, L. i sur. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada Slap.
12. Coman, C. i sur. (2020). *Online Teaching and Learning in Higher Education during the Coronavirus Pandemic: Students' Perspective*. Sustainability, 12 (24). Brašov: Fakultet za sociologiju i komunikacije. Dostupno na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/24/10367>. Preuzeto: 15.08.2022.
13. Curtis, D., Carter, M. (2008). *Learning together with young children: A curriculum framework for reflective teachers*. St. Paul: Redleaf Press.
14. Čubrić, M. (2021). *Nastava na daljinu*. Hrvatski jezik, 8 (1), 12 – 14. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/370991>. Preuzeto: 15.08.2022.
15. Ćurković, N. i sur. (2020). *Stavovi učitelja i roditelja učenika osnovnih škola o nastavi na daljinu*. Odgojno – obrazovne teme, 3 (5), 5 – 24. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/clanak/362568>. Preuzeto: 15.08.2022.
16. Diković, M. i sur. (2021). *Online teaching during Covid – 19 from the University student's perspective*. U: Gomez Chova, L. i sur. (ur.). 15th International Technology, Education and Development Conference March 8th – 9th, 4149 – 4158.
17. Dobrotić, I. i sur. (2018). *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Dostupno na: <https://demografijaimladi.gov.hr/UserDocsImages/Direktorij%201/Analiza%20pristupa%C4%8Dnosti%20,%20kvalitete,%20kapaciteta%20i%20financiranja%20sustava%20ranog%20i%20pred%C5%A1kolskog%20odgoja%20i%20obrazovanja%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf>. Preuzeto: 15.08.2022.

18. Fajgelj, S. (2007). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primjenjenu psihologiju.
19. Gaković, A. (2020). *Poučavanje i učenje uz primjenu digitalne tehnologije*. Rijeka: Učiteljski fakultet. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufri%3A754/datastream/PDF/view>. Preuzeto: 15.08.2022.
20. Gegić, A. (2017). *Roditeljski odgojni stilovi*. Zagreb: Učiteljski fakultet. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg:336/preview>. Preuzeto: 15.08.2022.
21. Havrenek, J. i sur. (2020). *Izazovi u visokom obrazovanju za vrijeme pandemije bolesti COVID – 19 i socijalne izolacije: iskustva i potrebe studenata i djelatnika visokih učilišta*. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Dostupno na: https://www.azvo.hr/images/stories/novosti/Rezultati_istra%C5%BEivanja_Izazovi_u_visokom_obrazovanju_za_vrijeme_pandemije_bolesti_COVID19_i_socijalne_izolacije.pdf Preuzeto: 15.08.2022.
22. Jackson, D., Needham, M. (2014). *Engaging with Parents in Early Years Settings*. London: SAGE Publications.
23. Jukić, D. (2017). *Tehnička pripremljenost i motiviranost studenata hrvatskih sveučilišta za obline oblik nastave*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, LXIII (1), 93 – 102. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Fakultet elektrotehnike, računarstva i informacijskih tehnologija Osijek. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/193882>. Preuzeto: 15.08.2022.
24. Jurčević, Lozančić, A. i sur. (2021). *Izazovi partnerstva u ustanovama ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja u vrijeme pandemije koronavirusa*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 57 (1), 128 – 144. Zagreb: Učiteljski fakultet. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/259279>. Preuzeto: 15.08.2022.
25. Kadum – Bošnjak, S. (2013). *Dokimologija u primarnom obrazovanju*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
26. Kalamković, S. i sur. (2013). *Učenje na daljinu primijenjeno u nastavi osnovne škole*. Croatian Journal of Education, 15 (Sp. Ed. 3), 251 – 269. Novi Sad: Biochemistry and Environmental Protection, Department of Chemistry, Faculty of Sciences. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/111354>. Preuzeto: 15.08.2022.

27. Katavić, I. i sur. (2018). *Izazovi i perspektive online obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Obrazovanje za poduzetništvo – znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo, 8 (1), 95 – 107. Zagreb: Visoka škola za ekonomiju, poduzetništvo i upravljanje Nikola Šubić Zrinski. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/202729>. Preuzeto: 15.08.2022.
28. Kerres, M., Nattland, A. (2007). *Implikationen von Web 2.0 für das E-Learning*. Dostupno na: https://learninglab.uni-due.de/sites/default/files/kerres-nattland-mekonet_0.doc . Preuzeto: 15.08.2022.
29. Kim, J. (2020). *Learning and teaching online during Covid-19: Experiences of student teachers in an early childhood education practicum*. International Journal of Early Childhood, 1 – 14. Dostupno na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13158-020-00272-6> . Preuzeto: 15.08.2022.
30. Knežević Florić, A., Ninković, S. (2012). *Horizonti istraživanja u obrazovanju*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
31. Kokić, I. i sur. (2020): *Školovanje od kuće i nastava na daljinu u vrijeme COVID – 19*. Zagreb: Element.
32. Kolak, A. i sur. (2020). *Kada dom postane škola (roditelj kao zamjenski učitelj)*. Strugar, V. i sur. (ur.). *Školovanje od kuće i nastava na daljinu u vrijeme HR – COVID – 19*. Zagreb: Element. 47 – 86.
33. Koroman, H. (2021). *Online nastava: izazovi suvremenog obrazovanja*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/unipu%3A6319/datastream/PDF/view>. Preuzeto: 15.08.2022.
34. Kostović – Vranješ, V. i sur. (2015). *Metodika nastave predmeta prirodoslovnog područja*. Školska knjiga.
35. Kostović – Vranješ, V. (2021). *Stavovi studenata Učiteljskog studija i učitelja razredne nastave o nastavi na daljinu*. Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksi, 70 (2), 111 – 134. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/265574>. Preuzeto: 15.08.2022.
36. Kučina Softić, S. (2021). *E – učenje i nastava online na Sveučilištu u Zagrebu*. Dostupno na: <http://www.>

[unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Studiji/Kvaliteta/4. Sveucilisni dan kvalitete/SKS-tekst.pdf](http://unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Studiji/Kvaliteta/4_Sveucilisni_dan_kvalitete/SKS-tekst.pdf). Preuzeto: 15.08.2022.

37. Lee, S. J. i sur. (2022). *Anxiety and depression during COVID-19: Are adults in households with children faring worse?*. Journal of General Internal Medicine. Dostupno na: https://www.parentingincontext.org/uploads/8/1/3/1/81318622/lee_2022_journal_of_general_internal_medicine.pdf. Preuzeto: 15.08.2022.
38. Liaw, S. (2008). *Investigation studnts percieved satisfaction, behavioral intention, and effectiveness of e – learning: A case study of the blackboard system*. Computers and education, 51(2), 864 – 873. Dostupno na: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2007.09.005>. Preuzeto: 15.08.2022.
39. Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojnoobrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.
40. Marciuš Logožar, K. (2021). *Nastava na daljinu (online nastava) usmjerena na učenika*. U: Napredak – časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 162 (3 – 4). Zagreb: Osnovna škola Ivana Cankara. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/clanak/388587>. Preuzeto: 15.08.2022.
41. Matković, N. (2021). *Stavovi i percepcije studenata splitskog sveučilišta o provedbi online nastave za vrijeme trajanja epidemije Covid – 19*. Split: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://repositorij.ffst.unist.hr/islandora/object/ffst%3A3173/datastream/PDF/view>. Preuzeto: 15.08.2022.
42. Mehić, A., Hadžić, N. (2020). *Online nastava – nastava budućnosti*. Acta geographica Bosniae et Herzegovinae 13, 83 – 101. Sarajevo: Prirodno – matematički fakultet. Dostupno na: <http://geoubih.ba/V1.0/Izdanja/Actavol7br13/8.%20Mehic%20-%20Online%20nastava%20kona%C4%8Dno.pdf>. Preuzeto: 15.08.2022.
43. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastebarsko: Naklada Slap.
44. Miljević, M. (2007). *Metodologija naučnog rada*. Pale: Filozofski fakultet Univerzitet u Istočnom Sarajevu.
45. Muminović, H. (2013). *Osnovi didaktike*. Sarajevo: Svjetlost.
46. Mužić V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.

47. Nehmet – Jajić, i sur. (2020). *Definiranje i uporaba nazivlja za e – izvedbu nastave*. Metodčki ogleđi : časopis za filozofiju odgoja, 28 (1), 89 – 114. Split: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/378675>. Preuzeto: 15.08.2022.
48. Painter, L., i Maley, A. (2003). *Homework*. Kogan Page Publishers.
49. Pašalić Kreso, A. (2012). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
50. Pejić Papak, P., Grubišić Krmpotić, H. (2016). *Poučavanje primjenom suvremene tehnologije u obrazovanju*. Život i škola, 62(3), 153 – 162. Rijeka: Učiteljski fakultet. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/176919>. preuzeto: 15.08.2022.
51. Petrović, L. i sur. (2018). *Development of an educational game: Augmented reality approach to edutainment*. XVI International Symposium Doing Business in the Digital Age: Challenges, Approaches and Solutions SymOrg, 96 – 107. Beograd: Faculty of organizational sciences. Dostupno na: http://ebooks.iien.bg.ac.rs/1311/1/symorg_2018_proceedings%20%281%29.pdf. Preuzeto: 15.08.2022.
52. Puvač, M. (2013). *Informacijsko komunikacijska tehnologija kao temelj suvremenog sveučilišta*. Osijek: Ekonomski fakultet. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/809860.DD_finalna-signed.pdf. Preuzeto: 15.08.2022.
53. Rudić, V. (2021). *Odvijanje online nastave u uvjetima pandemije*. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg:4856/datastream/PDF/view>. Preuzeto: 15.08.2022.
54. Sarkar, S. (2020). *A brief history of online education*. Dostupno na: <https://adamasuniversity.ac.in/a-brief-history-of-online-education/> . Preuzeto: 15.08.2022.
55. Sekulić Erić, Lj. (2020). *Priručnik za polaganje stručnog ispita pripravnika u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb: Zadružna štampa d.d.
56. Simonson, M. i sur. (2014). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education*. North Carolina: IAP. Dostupno na: https://www.academia.edu/39818858/Teaching_and_Learning_at_a_Distance_Foundations_of_Distance_Education_SIXTH_EDITION. Preuzeto: 15.08.2022.
57. Skočibušić, I. C. (2021). *Stavovi učitelja razredne nastave o nastavi na daljinu iz predmeta Priroda i društvo*. Zagreb: Učiteljski fakultet. Dostupno na:

<https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:2726/datastream/PDF/download>.

Preuzeto: 15.08.2022.

58. Smyth, C. Craig, L. (2017). *Conforming to intensive parenting ideals: Willingness, reluctance and social context*. Families, Relationships and Societies, 6 (1), 107 – 124. Sydney: University of New South Wales. Dostupno na: <https://bristoluniversitypressdigital.com/view/journals/frs/6/1/article-p107.xml>. Preuzeto: 15.08.2022.
59. Spitzer, M. (2002). *Lernen: Gehirnforschung und die Schule des Lebens*. Heidelberg, Berlin: Spektrum, Akademischer Verlag.
60. Sorak, Z. (2020). *Cooperation in the educational process during the corona 19 virus epidemic in the republic of Serbia*. Exceptional Children: Education and Treatment, 2(5): 451 – 458.
61. Stojanović, D. i sur. (2019). *An approach to using Instagram in secondary education*. The 14th International Conference on Virtual Learning ICVL, 247– 253. Beograd: Faculty of Organizational Sciences. Dostupno na: <http://ebooks.iien.bg.ac.rs/1390/1/danijela%20stojanovic%20et%20al.pdf>. Preuzeto: 15.08.2022.
62. Stojanović, D. (2020). *Analiza realizacije učenja na daljinu u Srbiji za vreme pandemije virusa COVID – 19*. Beograd: Institut ekomonjskih nauka. Dostupno na: <http://ebooks.iien.bg.ac.rs/1492/1/7.%20stojanovic.pdf>. Preuzeto: 15.08.2022.
63. Stokić, A. i sur. (2019). *Enhancing the customer relationship management in public libraries: Findings from three developing countries*. Library Hi Tech, 37 (2), 251 – 272. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/LHT-07-2017-0138> . Preuzeto: 15.08.2022.
64. Strugar, V. (2014). *Učitelj između stvarnosti i nade*. Zagreb: Alfa
65. Tadić, I. (2021). *Zadovoljstvo studenata online nastavom tijekom pandemije COVID – 19*. Zagreb: Ekonomski fakultet. Dostupno na: <https://repozitorij.efzg.unizg.hr/islandora/object/efzg%3A8186/datastream/PDF/view>. Preuzeto: 15.08.2022.
66. Tomić, R., Osmić, I. (2006). *Didaktika*. Srebrenik: Selimplex.
67. Tonković, A. i sur. (2020). *Djelovanje pandemije COVID – 19 na obrazovanje diljem svijeta*. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama, 4 (4), 121 – 134. Pula: Fakultet

- za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/251672>. Preuzeto: 15.08.2022.
68. Vasilj, I., Ljevak, I. (2020). *Epidemiološke karakteristike COVID – a 19*. Zdravstveni glasnik, 6 (1), 9 – 18. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/346372>. Preuzeto: 15.08.2022.
69. Visković, I. (2018). *Kultura zajednice u kojoj odrasta dijete rane i predškolske dobi*. U: Višnjić Jevtić i sur. (ur.). *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgajatelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima*. Zagreb: Alfa, 15 – 66.
70. Višnjić – Jevtić, A., Visković, I. (2020). *Roditeljstvo u vrijeme pandemije COVID – 19: Perspektiva roditelja djece rane i predškolske dobi*. *Metodički ogledi*, 28 (1), 11 – 38. Zagreb: Učiteljski fakultet, Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/en/file/378669>. Preuzeto: 15.08.2022.
71. Vučak, S. (2001). *Školska zbilja*. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor.
72. Zenović, I. i Bagarić, I. (2014). *Trendovi u otvorenom učenju na daljinu u svetu i kod nas*. *Sinteza*, 379 – 384. Dostupno na: <http://portal.sinteza.singidunum.ac.rs/Media/files/2014/379-384.pdf> . Preuzeto: 15.08.2022.

PRILOZI

Prilog br. 1. Evidencioni list

UČIM OD KUĆE: ŠKOLOVANJE U VRIJEME PANDEMIJE COVID – 19	
<u>KLJUČNI ELEMENTI:</u>	
<u>Ključni pojmovi:</u> * Učenik * Učitelj * Roditelj * Informacijsko – komunikacijska tehnologija * Online nastava * Pandemija COVID – 19	
Teorijske osnove online nastave	
Historijski razvoj online nastave	
Organizacija online nastave u vrijeme pandemije	
Prednosti i nedostaci online nastave u vrijeme pandemije	
Uloga učenika u online nastavi za vrijeme pandemije	
Uloga roditelja u online nastavi za vrijeme pandemije	
Partnerstvo roditelja sa učiteljima tokom pandemije	

Prilog br. 2. Izjave o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja) učenika/ce _____, razreda _____, u _____, (naziv škole) (mjesto škole) _____,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amina** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **“Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19”** u školskoj godini 2021/ 2022. Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto _____

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja)

učenika/ce _____, razreda IV, u

O.Š. "SABURINA", (naziv škole) (mjesto škole) SARAJEVO,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **"Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19"** u školskoj godini 2021/ 2022.

Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto M.6.2022. SARAJEVO

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja)

učenika/ce _____, razreda IV, u

G. Osmajevića, (naziv škole) (mjesto škole) JL/džica,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **"Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19"** u školskoj godini 2021/ 2022.

Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 17.06.2022. Sarajevo

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja)

učenika/ce _____, razreda IV, u

VLAĐISLAV SKACIG (naziv škole) (mjesto škole) SKENDERIJA, SARAJEVO,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **“Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19”** u školskoj godini 2021/ 2022.

Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 03.07.2022

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja)

učenika/ce _____, razreda IV, u

BŠ "HAŠIM SPAHIC", (naziv škole) (mjesto škole) ILIDŽA,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **“Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19”** u školskoj godini 2021/ 2022.

Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 04.07.2022

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja) učenika/ce _____, razreda IV, u OS "6. MART", (naziv škole) (mjesto škole) HAĐIĆI,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **"Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19"** u školskoj godini 2021/ 2022. Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 06-07. 2022

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja) učenika/ce _____, razreda IV, u ČENGIĆ VILA 1, (naziv škole) (mjesto škole) SARAJEVO,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **"Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19"** u školskoj godini 2021/ 2022. Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 07-07-2022.

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja, _____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja) učenika/ce _____, razreda IV, u O. št. Ardo SMAICONIO, (naziv škole) (mjesto škole) SARAJEVO - BUČA POŠTOK, dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **"Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19"** u školskoj godini 2021/ 2022. Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 05.07.2022

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja, _____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja) učenika/ce _____, razreda IV, u OŠ "MIRSAĐ PRUJANORAC", (naziv škole) (mjesto škole) Vogošća, dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom **"Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19"** u školskoj godini 2021/ 2022. Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 17.07, 2022.god.

Potpis roditelja/ staratelja _____

Izjava o saglasnosti roditelja/ staratelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe završnog magistarskog rada

IZJAVA kojom, ja,

_____, roditelj/ staratelj (ime i prezime roditelja/staratelja)

učenika/ce _____, razreda IV, u

oš "Laim Kolar", (naziv škole) (mjesto škole) Trnovo,

dajem saglasnost za sudjelovanje mog djeteta u istraživanju i audio snimanje istog koje studentica **Koro Amine** koristi za potrebe izrade završnog magistarskog rada pod nazivom "**Učim od kuće: školovanje u doba pandemije COVID – 19**" u školskoj godini 2021/ 2022. Istraživanje obuhvaća intervjuiranje učenika s ciljem ispitivanja njihovog zadovoljstva pojedinim aspektima online nastave tokom pandemije COVID – 19. Navedeno istraživanje se provodi u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom, a dobiveni podaci bit će korišteni poštujući načelo anonimnosti.

Datum i mjesto 15. 07. 2022

Potpis roditelja/ staratelja _____

Prilog br. 3. Protokol strukturiranog intervjua za roditelje učenika razredne nastave

Ustanova: _____
Ispitivač: _____
Ispitanik: _____
Dob i stepen obrazovanja ispitanika: _____
Mjesto: _____
Datum: _____
Vrijeme: _____

Pitanja:

1. OBLAST: ZASTUPLJENOST TEHNOLOGIJE U DOMU KAO OSNOVE ZA PRAĆENJE ONLINE NASTAVE

- * Uz pomoć kojih uređaja je Vaše dijete pratilo online nastavu tokom pandemije COVID – 19?
- * Da li se dijete suočavalo sa situacijama kada nije posjedovalo uređaj pomoću kojeg bi pratilo online nastavu? Kako ste otklonili te poteškoće?
- * Da li ste s obzirom na nepredvidive okolnosti početka online nastave trebali izdvojiti finansijska sredstva za kupovinu digitalne tehnologije potrebne za praćenje iste ili ste je već posjedovali?
- * Da li je dijete imalo svoj uređaj za praćenje nastave ili je isti trebalo dijeliti sa nekim od mlađe/ starije braće/ sestara?
- * Da li je škola koju pohađa Vaše dijete donirala uređaje za praćenje online nastave učenicima koji su bili lošijeg socioekonomskog statusa?

2. OBLAST: TEHNIČKE POTEŠKOĆE I PROSTORNI USLOVI ZA PRAĆENJE ONLINE NASTAVE

- * Da li su se tokom online nastave dešavale tehničke poteškoće u vidu nestanka električne struje, prekida Internet veze ili potpunog gubitka Interneta? Koliko su se često takve situacije događale? Na koji način ste iste otklanjali?

* Da li su se tokom online nastave događale tehničke poteškoće u okviru digitalnih platformi za praćenje online nastave? Koliko su se često takve situacije događale? Na koji način ste iste otklanjali?

* Da li je i na koji način učitelj učestvovao u rješavanju tehničkih poteškoća koje su Vam se događale?

* Da li je učitelj imao razumijevanja ako neki zadatak ili test nije predan na vrijeme zbog tehničkih poteškoća koje su se u međuvremenu dogodile?

* Da li je dijete posjedovalo svoju sobu u kojoj je neometano pratilo online nastavu ili je istu djelilo sa nekim? Da li je predstavljalo djetetu izazov učenje u svom domu jer se uporedo odvijao obiteljski života unutar njega? Na osnovu čega je to vidljivo?

3. OBLAST: SLOŽENOST I OBIM ZADATAKA KOJI SU UČENICI REALIZIRALI TOKOM ONLINE NASTAVE

* Da li je tokom online nastave Vaše dijete imalo manje ili više aktivnosti za obaviti nego u nastavi u učioničkim uslovima? Da li su zadaci bili složeniji ili jednostavniji u online nastavi tokom pandemije u odnosu na nastavu u učionici? Da li su zadaci zahtjevali reprodukciju gradiva, istraživanje ili kreiranje nečeg novog?

* Da li su zadaci koje je dijete dobijalo sadržavali dodatne usmene i/ ili pismene upute s obzirom na online režim nastave? Da li su upute bile djetetu razumljive ili je tražilo dodatno pojašnjenje za iste od učitelja ili Vas? Koliko često su se događale situacije da Vam dijete traži pomoć zbog nerazumijevanja takvih uputa?

* Da li ste se suočavali sa situacijama kada Vam je dijete tražilo pomoć pri realizaciji aktivnosti tokom online nastave? U kojim aktivnostima ste najčešće pomagali djetetu (zadaca, aktivnosti tokom nastavnog sata, tehničke poteškoće tokom nastave i sl.)? Koliko često su se događale takve situacije? Da li ste djetetu u potpunosti pomagali da realizuje zadatke ili ste ga usmjeravali i pratili njegove korake?

* Da li je djetetu trebalo manje ili više vremena za realizaciju zadataka tokom online nastave u odnosu na nastavu u učioničkim uslovima? Na osnovu čega je to vidljivo?

4. OBLAST: NAČIN VREDNOVANJA REALIZIRANIH ZADATAKA TOKOM ONLINE NASTAVE

* Da li je učitelj bio blaži, strožiji ili isti u vrednovanju učeničkog napretka tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici? Na osnovu čega je to vidljivo? Da li je učitelj pratio aktivnosti Vašeg djeteta tokom cijele školske godine ili je dijete imalo samo provjere znanja na osnovu kojih je dobijao/la ocjene? Primjenjujući koje tehnike je učitelj vrednovao postignuća učenika (testovi, krizovi, usmeno ispitivanje, projekti, praktični radovi i sl.)?

* Da li ste i na koji način Vi i Vaše dijete bili uključeni u odabir načina vrednovanja njegovih/njenih postignuća? Da li ste i koliko često imali uvid u postignuća koje je dijete ostvarilo (npr. uvid u testove znanja, ocjene i sl)? Da li je sam učitelj zahtijevao da imate uvid ili ste Vi bili inicijator toga?

* Da li je i koliko često učitelj kasnio sa rezultatima vrednovanja postignuća djeteta? Da li ste se suočavali sa određenim za Vas neprihvatljivim situacijama vezanim za vrednovanje djetetovih postignuća? Na koji način ste ih rješavali?

5. OBLAST: USVOJENA ZNANJA UČENIKA TOKOM ONLINE NASTAVE

* Da li je dijete usvojilo kvalitetniji/ širi opseg znanja tokom online nastave ili nastave u učioničkim uslovima? Na osnovu čega je to vidljivo? Da li smatrate da su zaključne ocjene rezultat djetetovog uloženog truda tokom online nastave, zašto? Kakav je dijete imao/la opći uspjeh prije online nastave, a kakav tokom online nastave? Da li ste zadovoljni s istim?

* Da li se tokom online nastave dijete koristilo neetičkim postupcima (prepisivanje) pri vrednovanju njihovih postignuća? Kako ste reagirali u takvim situacijama?

6. OBLAST: PODRŠKA OD STRANE UČITELJA/ ŠKOLE RODITELJIMA I UČENICIMA TOKOM ONLINE NASTAVE, TE KVALITETA DIGITALNIH KOMPETENCIJA UČITELJA

* Da li su i na koji način učitelj i sama škola pružali pomoć učenicima i roditeljima tokom pandemije (pojašnjenje pitanja: Da li je i koliko često u okviru škole koju dijete pohađa bilo organizirano psihološko savjetovanje, radionice za efikasnije učenje u online okruženju, kurs za ovladavanje informatičkim vještinama s ciljem što lakše prilagodbe nastavnom procesu u online okruženju za učenike i roditelje ili neki drugi vidovi podrške?)

* Da li je učitelj bio otvoren za dodatne susrete u vannastavnom terminu za učenike kojima je bila potrebna pomoć pri usvajanju gradiva (dopunska/ dodatna nastava), ali i za roditelje koji su imali bilo kakvih pitanja? Da li ste i na koji način bili informisati o obavezama koje Vaše dijete ima tokom online nastave?

* Da li je i koliko često učitelj organizirao susrete sa roditeljima i/ ili učenicima na kojima se govorilo o tome kako poboljšati online nastavu u uslovima pandemije? Da li je učitelj provodio istraživanja s ciljem ispitivanja Vašeg zadovoljstva i zadovoljstva Vašeg djeteta izvođenjem online nastave u vrijeme pandemije?

* Kako ocjenjujete digitalne kompetencije učitelja za provođenje online nastave tokom pandemije, zašto?

7. OBLAST: KOMUNIKACIJA I KVALITETA DOBIVENIH POVRATNIH INFORMACIJA NA RELACIJI UČITELJ – UČENIK I UČITELJ – RODITELJ TOKOM ONLINE NASTAVE

*Da li je učitelj bio dostupniji Vama i djetetu za postavljanje pitanja u okviru online nastave nego u učioničkim uslovima? Na osnovu čega je to vidljivo? Da li ste i koliko često Vi i Vaše dijete bili najčešći inicijatori komunikacije na relaciji učenik – učitelj i roditelj – učitelj ili je to činio i učitelj? Šta je najčešće bio predmet komunikacije učenik – učitelj, a šta komunikacije na relaciji učitelj – roditelj? Na koji način su se odvijali roditeljski sastanci i informativni sastanci sa učiteljem (pomoću kojih platformi, audio ili audio – video poziv, trajanje i sl)?

8. OBLAST: NAČIN ODVIJANJA ONLINE NASTAVE U VRIJEME PANDEMIJE

*Od samog početka pandemije kako je tekao proces nastave (pojašnjenje pitanja: Od početka pandemije na koji način je dijete pratilo nastavu – TV, preko Viber – grupa ili drugih mreža? Koliko dugo je bilo potrebno da se osposobe digitalne platforme za izvođenje online nastave? Koliko su trajali nastavni sati? Da li se nastava realizirala putem audio ili video – poziva? Da li je učitelj koristio različita pomagala kako bi održavao nastavu (npr. prezentaciju, tablu u digitalnom obliku, dijelio video – materijale) ili samo predavao lekciju?

*Koliko je dijete imalo vremena za obavljanje zadataka i testova? Da li je to isto ili više/ manje nego u učioničkim uslovima? Da li je učitelj skraćivao/proširivao sadržaj koji se trebao naučiti ili se sadržaj učio u obliku u kojem je prikazan u udžbeniku?

9. OBLAST: PREDNOSTI I NEDOSTACI ONLINE NASTAVE TOKOM PANDEMIJE

*Šta smatrate prednostima, a šta nedostacima online nastave u vrijeme pandemije COVID – 19?

* Da imate priliku kako biste poboljšali online nastavu u vrijeme pandemije u budućnosti?

Prilog br. 4. Protokol strukturiranog intervjua za učenike razredne nastave

Ustanova: _____
Ispitivač: _____
Ispitanik: _____
Dob ispitanika: _____
Mjesto: _____
Datum: _____
Vrijeme: _____

Pitanja:

1. OBLAST: ZASTUPLJENOST TEHNOLOGIJE U DOMU KAO OSNOVE ZA PRAĆENJE ONLINE NASTAVE

- * Pomoću kojih uređaja si sve pratio/la online nastavu tokom pandemije COVID – 19 (računar, mobilni telefon, tablet i sl)?
- * Da li se ti se dešavalo da nisi imao/la uređaj pomoću kojeg bi pratio/la online nastavu? Kako su takve situacije rješene?
- * Da li su tvoji roditelji trebali izdvojiti novac da bi kupili uređaj za praćenje online nastave ili si uređaj već imao/la?
- * Da li si imao svoj uređaj za praćenje nastave ili si isti morao/la dijeliti sa nekim od mlađe/ starije braće/ sestara?
- * Da li je škola koju pohađaš donirala uređaje za praćenje online nastave učenicima čiji roditelji nisu mogli da ih kupe?

2. OBLAST: TEHNIČKE POTEŠKOĆE I PROSTORNI USLOVI ZA PRAĆENJE ONLINE NASTAVE

- * Da li ti je tokom online nastave nestajalo električne struje, bila prekinuta Internet veza ili bio potpun gubitak Interneta? Koliko su ti se često takve situacije događale? Na koji način su iste rješene?

* Da li si imao/ la poteškoća sa platformama pomoću kojih se odvija online nastava? Koliko su se često takve situacije događale? Na koji način su iste riješene?

* Da li je učitelj i na koji način pomagao u rješavanju tehničkih poteškoća koje su ti se dogodile?

* Da li je učitelj imao razumijevanja ako neki zadatak ili test nije predan na vrijeme zbog nestanka struje, kvara uređaja ili nestanka Interneta?

* Da li si posjedovao/la svoju sobu u kojoj si pratio/ la online nastavu? Da li ti je buka i boravak drugih članova obitelji smetala tokom odvijanja online nastave?

3. OBLAST: SLOŽENOST I OBIM ZADATAKA KOJI SU UČENICI REALIZIRALI TOKOM ONLINE NASTAVE

* Da li si tokom online nastave imao/la manje ili više aktivnosti za obaviti nego u nastavi u učionici? Da li su zadaci bili složeniji ili jednostavniji u online nastavi tokom pandemije u odnosu na nastavu u učionici? Da li su zadaci koje si dobijao/la zahtjevali samo da napišeš ono što si naučio/la ili da nešto istražiš/kreiraš na osnovu naučenog nešto novo?

* Da li su zadaci koje si dobijao/la imali dodatne usmene i/ ili pismene upute s obzirom na online nastavu? Da li su ti upute za aktivnosti date od učitelja bile razumljive ili si tražio/la dodatno pojašnjenje od njega ili od roditelja? Koliko često su se događale situacije da tražiš pomoć od roditelja zbog nerazumijevanja uputa?

* Da li si tražio/la pomoć pri obavljanju zadataka od roditelja? U kojim aktivnostima su ti roditelji najčešće pomagali (zadaca, aktivnosti tokom nastavnog sata, tehničke poteškoće tokom nastave i sl)? Koliko često su se događale takve situacije? Da li su ti roditelji u potpunosti pomagali da završiš zadatke ili su te usmjeravali savjetima za izradu istih?

* Da li ti je trebalo manje ili više vremena za obavljanje zadataka tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici, zašto?

4. OBLAST: NAČIN VREDNOVANJA REALIZIRANIH ZADATAKA TOKOM ONLINE NASTAVE

* Da li je učitelj bio blaži, strožiji ili isti u vrednovanju tvog napretka tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici? Na osnovu čega to zaključuješ? Da li je učitelj pratio tvoje aktivnosti tokom cijele školske godine ili si imao/la samo provjere znanja na osnovu kojih si dobijao/la ocjene? Na koji način je učitelj vrednovao tvoja postignuća tokom online nastave (testovi, krizovi,

usmeno ispitivanje, projekti, praktični radovi i sl.)?

*Da li si bio/la i na koji način uključen/a zajedno sa svojim roditeljima u odabir načina vrednovanja tvojih postignuća tokom online nastave? Da li je i koliko često tebi i tvojim roditeljima omogućen uvid u postignuća koji si postigao/la (npr. uvid u testove znanja, ocjene i sl)? Da li je sam učitelj zahtjevao da tvoji roditelji budu informisani o tvom uspjehu ili su to činili roditelji?

*Da li je učitelj i koliko često kasnio sa rezultatima vrednovanja tvojih postignuća? Da li si imao nekih neprihvatljivih situacija vezanih za vrednovanje tvojih postignuća? Na koji način si riješio/la tu situaciju?

5. OBLAST: USVOJENA ZNANJA UČENIKA TOKOM ONLINE NASTAVE

*Da li si usvojio/la više znanja tokom online nastave ili nastave u učionici, zašto? Da li su tvoje zaključne ocjene jednake trudu koji si uložio/la tokom online nastave, zašto? Kakav si imao/la opći uspjeh prije online nastave, a kakav tokom online nastave? Da li si zadovoljan/zadovoljna s njim?

* Da li si se tokom online nastave koristio neetičkim postupcima (prepisivanje) pri vrednovanju svojih postignuća? Kako su tvoji roditelji reagirali na takve situacije?

6. OBLAST: PODRŠKA OD STRANE UČITELJA/ ŠKOLE I KVALITETA DIGITALNIH KOMPETENCIJA UČITELJA

*Da li je i na koji način učitelj i sama škola pružala pomoć tebi i tvojim roditeljima tokom pandemije? (pojašnjenje pitanja: Da li je u okviru škole bilo organizirano psihološko savjetovanje, radionice za efikasnije učenje u online okruženju, kurs za ovladavanje informatičkim vještinama zbog što lakšeg prilagođavanja ovakvom obliku nastave za učenike i roditelje ili neki drugi vidovi podrške i koliko često?)

* Da li je učitelj bio otvoren za dodatne susrete nakon nastave za učenike kojima je bila potrebna pomoć pri usvajanju gradiva (dopunska/ dodatna nastava), ali i za roditelje koji su imali bilo kakvih pitanja za učitelja? Da li su i na koji način tvoji roditelji bili informisani o obavezama koje imaš tokom online nastave?

* Da li je i koliko često učitelj organizirao susrete sa tvojim roditeljima i/ili učenicima da bi razgovarali o načinima kako poboljšati online nastavu? Da li je učitelj provodio istraživanje o tvom

zadovoljstvu i zadovoljstvu tvojih roditelja izvođenjem online nastave u vrijeme pandemije?

* Kako ocjenjuješ snalaženje i upravljanje učitelja tehnologijom tokom online nastave, zašto?

7. OBLAST: KOMUNIKACIJA I KVALITETA DOBIVENIH POVRATNIH INFORMACIJA NA RELACIJI UČITELJ – UČENIK I UČITELJ – RODITELJ TOKOM ONLINE NASTAVE

*Da li je učitelj bio dostupniji za postavljanje pitanja u online nastave nego u učionici, zašto? Da li su i koliko često učenici i roditelji samo prvi komunicirali sa učiteljem ili je i učitelj prvi komunicirao sa tobom i tvojim roditeljima? Zbog čega se odvijala komunikacija između tebe i učitelja, te tvojih roditelja i učitelja? Na koji način su se vodili roditeljski sastanci i informativni sastanci tvojih roditelja sa učiteljem (preko kojih platformi, audio ili audio – video poziv, trajanje)?

8. OBLAST: NAČIN IZVOĐENJA ONLINE NASTAVE U VRIJEME PANDEMIJE

*Od samog početka pandemije kako je tekao proces nastave (pojašnjenje pitanja: Od početka pandemije na koji način si pratio/la nastavu – TV, preko Viber – grupa ili drugih mreža? Koliko dugo je bilo potrebno da se uvedu digitalne platforme za izvođenje online nastave)? Koliko su trajali nastavni sati? Da li ste imali audio/ video/ audio – video pozive? Da li je učitelj koristio različita pomagala kako bi održavao/la nastavu (prezentaciju, tablu u digitalnom obliku, dijelio/la video – materijale) ili samo predavao/la lekciju?

*Koliko si imao/la vremena za obavljanje zadaća i testova? Da li je to isto ili više nego u učionici? Da li je učitelj skraćivao/ proširivao gradivo koje si trebao naučiti ili si ga učio u obliku u kojem je prikazan u udžbeniku?

9. OBLAST: PREDNOSTI I NEDOSTACI ONLINE NASTAVE TOKOM PANDEMIJE

*Šta smatraš prednostima, a šta nedostacima online nastave u vrijeme pandemije COVID – 19?

* Da imaš priliku kako bi poboljšao/la online nastavu u vrijeme pandemije u budućnosti?

Prilog br. 5. Odgovori ispitanika u skladu sa oblastima zadataka istraživanja

5.1. Zastupljenost tehnologije u domu kao osnove za praćenje online nastave

Tabela 3. Prva oblast zadataka istraživanja – Zastupljenost tehnologije u domu²⁴

1. OBLAST: ZASTUPLJENOST TEHNOLOGIJE U DOMU					
ODGOVORI ISPITANIKA	PITANJE 1. Uz pomoć kojih uređaja je učenik pratio online nastavu tokom pandemije COVID – 19?	PITANJE 2. Da li se suočavao/ la sa situacijama kada nije posjedovalo uređaj pomoću kojeg bi pratilo online nastavu? Kako ste otklonili te poteškoće?	PITANJE 3. Da li su s obzirom na nepredvidive okolnosti početka online nastave roditelji trebali izdvojiti finansijska sredstva za kupovinu digitalne tehnologije potrebne za praćenje iste ili ste je već posjedovali?	PITANJE 4. Da li je učenik imao svoj uređaj za praćenje nastave ili je isti trebalo dijeliti sa nekim od mlađe/ starije braće/ sestara?	PITANJE 5. Da li je škola koju pohađa učenik donirala uređaje za praćenje online nastave učenicima koji su bili lošijeg socioekonomskog statusa?
R1 i U1	RODITELJ 1. „Na samom početku pandemije djevojčica je nastavu pratila uz pomoć mog mobilnog telefona, ali i laptopa koji su koristili u tom trenutku svi članovi obitelji. Kada je osposobljena platforma Microsoft Teams tada je dijete počelo online nastavu pratiti pomoću ličnog laptopa.“	RODITELJ 1. „Budući da su djeca od rođenja okružena digitalnim uređajima situacija u kojoj smo se našli nas je uglavnom dočekala spremnima. U mom domu online nastavu je bilo moguće pratiti preko ličnih mobilnih telefona i zajedničkog laptopa, te se nismo suočavali da dijete nije posjedovalo uređaj pomoću kojeg bi je pratilo.“	RODITELJ 1. „Finansijska sredstva za kupovinu digitalnih uređaja smo morali izdvojiti nekoliko sedmica nakon što je počela online nastava zbog cjelodnevnih potrebe za jednim laptopom od strane tri člana obitelji. Odlučili smo da dijete prati online nastavu uz pomoć već postojećeg laptopa, a suprug i ja smo izdvojili velika	RODITELJ 1. „Dijete je od početka online nastave nekoliko sedmica dijelila laptop sa mnom i sa njenim bratom koji pohađa sedmi razred osnovne škole. U tom periodu je zaista bila velika napetost u obiteljskom dobu budući da je svako zahtjevao cjelodnevni pristup uređaju koji nije bio moguć, te smo ga koristili nasumično. Skupili smo određena finansijska sredstva i	RODITELJ 1. „Učiteljica je unutar razreda još na samom početku online nastave kreirala Viber – grupu gdje je prikupila spisak učenika kojima su potrebni uređaji za praćenje online nastave, a čiji roditelji nisu bili u mogućnosti da ih u tom momentu obezbjede iste. U

²⁴ Pitanja koja su navedena u ovoj i slijedećim tabelama su prilagođena s obzirom na dva protokola strukturiranog intervjua za roditelje i učenike tako da imaju „univerzalni“ karakter – mogu biti primjenjiva sa obje grupe ispitanika (npr. *Uz pomoć kojih uređaja je učenik pratio online nastavu tokom pandemije COVID – 19?*)

	<p>UČENIK 1. „Online nastavu sam pratila uz pomoć maminog mobilnog telefona gdje joj je učiteljica na početku slala zadatke i održavala kratke pozive sa nama učenicima preko Viber – grupe. Mama je zadatke koje sam radila slikala i slala učiteljici na pregled, a kada je uveden Microsoft Teams tada sam online nastavu pratila pomoću laptopa.“</p>	<p>UČENIK 1. „Nije mi se dešavalo da nemam uređaj pomoću kojeg bi pratila online nastavu jer sam na početku imala svoj i mamin mobilni telefon, a poslije i zajednički laptop koji sam dijelila sa mamom i starijim bratom.“</p>	<p>finansijska sredstva kako bismo kupili dva laptopa budući da sam nastavnik u srednjoj školi, a sin mi je također osnovnoškolac i uređaji su nam bili prijeko potrebni.“</p> <p>UČENIK 1. „Moja mama je nastavnica u srednjoj školi, brat pohađa sedmi razred osnovne škole i ja sam bila učenica drugog razreda te je svima nama trebao uređaj po cijeli dan. To je zahtjevalo da moji roditelji kupe dva uređaja kako bi mogli pratiti online nastavu sa što manje poteškoća. Brat i mama su dobili svoje nove laptopove, a ja sam zadržala onaj koji smo prije toga zajedno dijelili.“</p>	<p>kupili dva nova uređaja kako bi neometano svako obavljao svoju ulogu – ja ulogu predavača, a djeca ulogu učenika.“</p> <p>UČENIK 1. „Laptop sam dijelila na početku sa bratom i mamom, a uglavnom je isti koristila mama jer je trebala održavati nastavu svojim učenicima. Na početku online nastave nekoliko dana dešavalo se da brat i ja ne prisustvujemo pojedinim časovima o čemu je mama obavjestila učiteljicu. Svako od nas je želio da ima svoj uređaj jer smo se mnogo svađali budući da su nam obaveze vezane za korištenje uređaja bile u isto vrijeme. Kada mama nije imala susrete onda smo se brat i ja raspoređivali da završavamo svoje školske obaveze.“</p>	<p>djevojčicinom razredu je donirano pet laptopa koji su vraćeni školi nakon povratka učenika u školske klupe.“</p> <p>UČENIK 1. „Učiteljica je prvih nekoliko dana kreirala grupu na Viber – u čiji su članovi bili naši roditelji. Ona je kroz poruku istakla kako škola donira uređaje učenicima koji nemaju iste za praćenje online nastave, te su se joj javili roditelji čija djeca ih nisu imala i njima su dati laptopi koje su vratili po povratku u školu.“</p>
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. „Prije same pandemije u svom domu smo imali laptop koji su svi članovi porodice koristili svakodnevno. Nakon što je počela pandemija djevojčica koja je bila drugi razred osnovne škole i dječak koji je bio deveti</p>	<p>RODITELJ 2. „U jednom trenutku djevojčica nije imala uređaj na dva dana budući da je trebalo vremena da laptop odnesemo na servis i pokušamo popraviti. Međutim, kada nam je rečeno da isti nije moguće popraviti slijedeći dan</p>	<p>RODITELJ 2. „Laptop za praćenje online nastave smo već posjedovali ranije, ali je on zbog lošijih specifikacija uslijed opterećenosti pokvaren nakon sedmicu dana. Umjesto laptopa supruga i ja smo kupili tablet koji</p>	<p>RODITELJ 2. „Prvu sedmicu online nastave djevojčica je uređaj dijelila sa starijim bratom dok uređaj nije prekinuo sa radom. U tom periodu je dolazilo do stalnih svađa među njima zbog potrebe da ga tokom cijelog dana oboje koriste. Nakon što</p>	<p>RODITELJ 2. „Škola koju pohađa moje dijete je donirala uređaje onim porodicama koje su bile lošijeg socioekonomskog statusa – one su bile prioritet. Kada je spisak po tom</p>

	<p>razred su dijelili taj laptop dok nismo kupili nove uređaje – djevojčici tablet, a drugom djetetu računar.</p> <p>UČENIK 2. „Laptop je bio uređaj kojeg smo svi članovi prije pandemije dijelili i pomoću kojeg sam pratila online nastavu, a dok je isti bio na servisu smo koristili mobilne telefone. Nakon što je isti pokvaren brat i ja smo dobili uređaje – ja tablet, a on računar.“</p>	<p>smo supruga i ja kupili djeci nove uređaje – tablet i računar. Dok nije imala uređaj nastavu je pratila putem mog i supruginog mobilnog telefona.“</p> <p>UČENIK 2. „Pošto se laptop pokvario i roditelji su ga odnijeli na servis nisam imala ni brat ni ja uređaj nekoliko dana, ali smo u tom periodu nastavu pratili pomoću mobilnih telefona. Kada smo saznali da laptop neće moći biti popravljen roditelji su se odlučili za kupovinu novih uređaja.“</p>	<p>je koristila djevojčica za praćenje online nastave, a drugom djetetu računar.“</p> <p>UČENIK 2. „Laptop koji sam dijelila sa bratom je od opterećenja prestao raditi, te smo zbog preopterećenosti mobilnih telefona zbog čestog zagrijavanja roditelji bili prinuđeni nabaviti dva uređaja za praćenje online nastave – tablet i računar.“</p>	<p>smo kupili uređaje koje će koristiti samo oni lično do takvih problema više nije dolazilo.“</p> <p>UČENIK 2. „Jedini period kada sam dijelila uređaj sa bratom je prva sedmica online nastave kada se laptop i pokvario, te smo se dosta svađali jer smo po cijeli dan trebali oboje koristiti laptop. Kada sam dobila ja svoj uređaj, a brat svoj praćenje nastave nije predstavljalo problem.“</p>	<p>kriteriju popunjen, a ostalo je još računara na stanju podijeljeni su i učenicima koji su unutar svojih domova imali više od jednog djeteta i jedan ili nijedan uređaj. U njenom razredu su koliko znam podijeljena dva računara.“</p> <p>UČENIK 2. „Upoznata sam preko svojih roditelja da je učiteljica prikupljala spisak ko ima u svom domu koliko uređaja. Oni koji nisu uređaj mogli kupiti ili su imali više djece gdje svako nije posjedovao svoj uređaj škola je tim obiteljima dijelila računare koji su vraćeni po povratku u školske klupe.“</p>
R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Prvih sedam godina života nisam dozvoljavala djetetu upotrebu tehnologije, te sam u domu imala jedino laptop koji sam koristila za lične potrebe. Međutim, kada je startala online nastava nužno sam morala dozvoliti da djevojčica aktivnije počne koristiti</p>	<p>RODITELJ 3. „Suočavala se sa situacijama kada nije imala uređaj zbog kvara laptopa kojeg smo odnijeli na servis. Nastojala sam naći bilo koji zamjenski digitalni uređaj dok ne popravimo laptop, te je u međuvremenu koristila</p>	<p>RODITELJ 3. „Jedina finansijska sredstva koja sam izdvojila bila su usmjerena na popravljavanje laptopa, a ni ta sredstva ne bih izdvojila da je dijete imalo bilo koji uređaj koji je funkcionalan od ranije. Svjesna sam bila da meni moj mobilni</p>	<p>RODITELJ 3. „Budući da djevojčica nema brata ili sestru nije dijelila svoj uređaj ni sa kim. Ponekad bi ako bi meni trebalo zbog posla kratko posudila isti, ali sam nastojala da joj ne oduzimam uređaj dok ne obavi sve svoje školske obaveze.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Nakon sedmicu dana od početka pandemije učiteljica je pojedinačno poslala poruku preko mail – a gdje se raspitivala o broju djece u obitelji i broju digitalnih uređaja za praćenje online nastave, te da</p>

	<p>kako moj mobilni telefon tako i laptop kako bi istu pratila.“</p> <p>UČENIK 3. „Tehnologiju nisam koristila do polaska u školu jer je mama smatrala da je to najbolje za mene. Često je isticala kako je ona štetna za dječije oči i mozak, te je samo ona imala laptop koji je koristila zbog svog posla. Kada je krenula online nastava počela sam koristiti njen mobilni telefon i laptop naizmjenično da bi je pratila.“</p>	<p>moj mobilni telefon kako bi pratila online nastavu.“</p> <p>UČENIK 3. „Na početku online nastave se mamin laptop pokvario, te sam nekoliko dana bila bez uređaja dok je on bio na popravci. Tada sam pratila nastavu pomoću njenog telefona.“</p>	<p>telefon treba zbog posla, te da on nema sve pogodnosti kako bi ona neometano pratila online nastavu.“</p> <p>UČENIK 3. „Mama je jedino izdvojila novac za popravku laptopa. Kada nisam imala laptop ona je shvatila da njoj i meni istovremeno treba njen telefon, te je odlučila da se laptop popravi.“</p>	<p>UČENIK 3. „Nemam brata ili sestru, ali sam uređaj dijelila sa mamom ako joj je potreban za posao. Također, kada je laptop bio na popravci dijelili smo njen mobilni telefon. Najviše sam ja koristila uređaje jer je mama prvo meni prepuštala da uradim sve školske obaveze, pa da ih onda ona koristi.“</p>	<p>li smo voljni ako ne posjedujemo iste donirane primiti od škole. Učenicima su dijeljeni laptopi i tableti, a da u tom momentu nisam imala uređaj zaista mi ne bi bio problem javiti se učiteljici jer ulaganje u tehnologiju s obzirom na situaciju u kojoj smo se našli smatram besmislenim.“</p> <p>UČENIK 3. „Mama mi je govorila kako je učiteljica putem mail – a pitala za broj djece u porodici i uređaje koje imamo za praćenje online nastave. Učiteljica je tako napravila spisak i toj su djeci u razredu su podijeljeni tableti i laptopi.“</p>
R4 i U4	<p>RODITELJ 4. „Dijete je tokom online nastave koristio prvo mobitel, a potom i laptop za njeno praćenje. Do kupovine laptopa koristio je lični mobilni telefon, a nakon kupovine laptopa isti je koristio do kraja online nastave.“</p>	<p>RODITELJ 4. „Dječak se nije suočavao sa situacijom da nije imao uređaj. Nastojala sam da neometano prati online nastavu preko ličnog mobilnog telefona do kupovine laptopa što nije dugo trajalo – petnaest dana.“</p>	<p>RODITELJ 4. „Pandemija nas je kao roditelje skupo koštala budući da je zahtjevala velika finansijska sredstva za kupovinu čak dva uređaja. Do same pandemije imali smo u domu samo mobilne telefone, a sa njenim početkom kupili smo</p>	<p>RODITELJ 4. „Na početku pandemije dok su se koristili lični mobilni telefoni uređaj dječak nije trebao dijeliti ni sa kim. Međutim, kada smo kupili laptop onda je isti trebao dijeliti sa starijom sestrom što je dovodilo do toga da često ne prisustvuje jedno od njih nastavi ili ne stiže</p>	<p>RODITELJ 4. „Na samom početku pandemije zaista je učiteljica pitala roditelje da li učenici posjeduju uređaj na kojem bi pratili online nastavu ja sam odgovorila potvrdno iako nisam zaista znala da će djetetu</p>

	<p>UČENIK 4. „Na početku pandemije sam pratio nastavu pomoću mobitela dok mi roditelji nisu kupili laptop. Kada sam dobio laptop online nastavu sam s njim pratio do povratka u učionicu.“</p>	<p>UČENIK 4. „Nisam bio u situaciji da nemam uređaj za praćenje online nastave. Na početku pandemije sam pratio nastavu pomoću mog mobilnog telefona do kupovine laptopa.“</p>	<p>jedan laptop gdje smo smatrali da će ga oboje djece moći naizmjenično koristiti. Međutim, kada smo shvatili da im po cijeli dan trebaju uređaji onda smo morali kupiti i starijoj kćerki laptop kako bi pratila nastavu u srednjoj školi.“</p> <p>UČENIK 4. „Moji roditelji su morali na početku pandemije kupiti laptop pomoću kojeg bi sestra i ja pratili nastavu. Oboje smo u isto vrijeme trebali koristiti laptop, te su roditelji trebali nakon nekog vremena kupiti još jedan laptop kako bi svako od nas imao svoj.“</p>	<p>završiti svoje školske obaveze. Onda smo suprug i ja izdvojili novac i kupili i kćerki laptop kako bi mogao svako od njih imati svoj lični uređaj.“</p> <p>UČENIK 4. „Dok sam online nastavu na početku pandemije pratio pomoću svog mobilnog telefona isti nisam dijelio ni sa kim. Kada su roditelji kupili laptop sestri i meni tada smo ga dijelili, a nakon što je kupljen još jedan laptop svako je imao svoj uređaj.“</p>	<p>biti potreban uređaj pomoću kojeg će pratiti online nastavu po cijeli dan i koji će pri tome zahtijevati da ima mogućnost rada u Microsoft Word – u i drugim programima. Da sam bila upućena u sve to zasigurno bih tražila uređaj koji je škola donirala odnosno kompjuter i uštedila novac ne kupujući uređaje.“</p> <p>UČENIK 4. „Učiteljica se na početku online raspitivala da li imam uređaj za praćenje iste – tada sam ga imao. Nakon nekog vremena moji roditelji i ja smo shvatili kako nam je potreban još jedan uređaj i pokajali smo se što nismo tražili na početku pandemije da posudimo uređaj od škole kako bi moji roditelji uštedili novac jer je otac izgubio posao tokom pandemije.“</p>
	<p>RODITELJ 5. „Prije pandemije djeca su imala računar koji su koristili</p>	<p>RODITELJ 5. „Situacije da dijete nije imalo uređaj za praćenje online nastave</p>	<p>RODITELJ 5. „Računar koji smo već posjedovali su djeca koristila zajedno</p>	<p>RODITELJ 5. „Imam dvoje djece, te sam svjesna da obrazovanje u današnje</p>	<p>RODITELJ 5. „Škola je dijelila uređaje porodicama</p>

R5 i U5	<p>kako si obavljali povremeno svoje školske obaveze koje su zahtjevale njegovu upotrebu. On je služio i kao prva pomoć u prvim danima proglašenja online nastave. Već prve sedmice smo kupili laptop pomoću kojeg je dječak kasnije pratio online nastavu.“</p> <p>UČENIK 5. „Online nastavu sam na početku pratio pomoću bratovog računara, a kasnije sam imao svoj uređaj. Kada sam dobio laptop koristio sam ga do kraja online nastave.“</p>	<p>se nisu događale. Nastojala sam odmah kupiti kvalitetan uređaj djetetu kako bi neometano pratio online nastavu, te se isti nije kvario tokom tog perioda.“</p> <p>UČENIK 5. „Nije se događalo da nemam uređaj za praćenje online nastave jer smo imali bratov računar i mobilne telefone za pravu pomoć. Kada je kupljen drugi uređaj isti sam koristio od tog trenutka pa sve do danas za praćenje online nastave i rješavanje školskih zadataka.“</p>	<p>nekoliko dana, ali je zbog potrebe da oba imaju isti tokom cijelog dana bilo potrebno nabaviti novi uređaj za dječaka koji je bio drugi razred osnovne škole. Dakle, finansijska sredstva koja sam morala sa svojim suprugom izdvojiti na početku pandemije bila su usmjerena na kupovinu kvalitetnog laptopa.“</p> <p>UČENIK 5. „Računar smo brat i ja koristili kratko jer nam je u uglavnom isto vrijeme trebao uređaj. Moji roditelji su kupili i laptop koji je pripao meni da uz pomoć njega pratim online nastavu.“</p>	<p>vrijeme zahtjeva posjedovanje makar jednog uređaja gdje učenici obavljaju određene svoje školske obaveze uz pomoć njega – tako smo mi u našem domu imali računar. Kada je počela online nastava svjesni smo bili kako će ona funkcionirati i da je potrebno da što prije obezbjedimo djeci lične uređaje. Računar je nekoliko dana dijeljen među braćom dok nije kupljen laptop koji je pripao mlađem djetetu.“</p> <p>UČENIK 5. „Pomoću bratovog računara sam na početku pandemije pratio online nastavu dok roditelji nisu kupili laptop. Nakon toga smo i brat i ja imali svoj uređaj za praćenje online nastave.“</p>	<p>koje nisu mogle djetetu priuštiti uređaj u tom momentu, a nisu ga imali do tada. Učiteljica je zvala pojedinačno roditelje da na početku nastave kako bi ispitala stanje u porodici po pitanju socioekonomskog statusa, broja djece i broja uređaja za praćenje online nastave. Koliko sam upućena tri djeteta su unutar dječakovog razreda dobila tablete koje su vratili nakon što je učionička nastava ponovo počela.“</p> <p>UČENIK 5. „Kako su mi roditelji rekli na početku pandemije učiteljica ih je zvala kako bi se raspitala koliko uređaja imamo i koliko je djece u porodici. Nakon toga su dijeljeni tableti učenicima koji nisu mogli kupiti sebi uređaj na početku online nastave, a u mom razredu je uređaj dobilo pet učenika.“</p>
---------	--	---	--	---	---

R6 i U6	<p>RODITELJ 6. „Dječak je i prije online nastave imao svoj lični laptop koji je koristio za obavljanje školskih obaveza i u okviru svog slobodnog vremena tako da je online nastavu u smislu uređaja dočekao spreman. Online nastavu je pratio pomoću ličnog laptopa sve vrijeme.“</p> <p>UČENIK 6. „Na početku polaska u školu su mi roditelji kupili laptop jer je i prvi razred kada sam imao nastavu u učionici zahtijevao da neke zadatke obavljam pomoću računara, te iste donosim u školu. Kada je krenula pandemija imao sam svoj laptop pomoću kojeg sam pratio online nastavu.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Nismo se suočavali sa situacijama kada nije imao uređaj jer smo nastojali da uvijek ima kvalitetan uređaj budući da je mnoge kako školske tako i vanškolske aktivnosti obavljao pomoću njega.“</p> <p>UČENIK 6. „Tokom cijele pandemije sam imao laptop pomoću kojeg sam pratio online nastavu, te se nije dešavalo da nemam uređaj ni u jednom trenutku.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Dječak je i prije same online nastave imao lični laptop koji je kupljen dosta vremena prije početka pandemije. Online nastava nas tako u smislu kupovine dodatnih uređaja nije dovodila do većih finansijskih izdataka.“</p> <p>UČENIK 6. „Novac za kupovinu laptopa je bio izdvojen na početku školovanja tako da moji roditelji nisu izdvajali novac kako bi kupovali uređaje na početku pandemije.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Prije same pandemije nastojao sam da oba djeteta imaju lične uređaje jer se događalo da im za obavljanje školskih zadataka im isti uređaj treba u isto vrijeme. Dječak je stoga odavno imao svoj lični laptop koji nije dijelio ni sa kim jer svako u porodici ima vlastiti digitalni uređaj.“</p> <p>UČENIK 6. „Moj stariji brat je imao računar pomoću kojeg je pratio online nastavu, a ja sam imao laptop tako da se nije događalo da dijelimo uređaj.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Koliko sam upoznata škola koju moje dijete pohađa nije donirala uređaje učenicima čiji roditelji zbog lošijeg socioekomskog statusa nisu mogli iste kupiti. Dakle, u tom smislu smo svi mi bili prepušteni sami sebi.“</p> <p>UČENIK 6. „Škola koju pohađam je donirala tablete učenicima koji nisu imali uređaj za praćenje online nastave u tom trenutku. Znam da su donirani uređaji u drugim odjeljenjima jer nam je to učiteljica govorila, ali u mom odjeljenju niko od učenika nije dobio tablete jer su svi imali uređaje.“</p>
R7 i U7	<p>RODITELJ 7. „Online nastavu je pratio pomoću laptopa i telefona u zavisnosti od okolnosti. Budući da smo i supruga i ja nastavnici dijete je koristilo laptop ako neko od nas nije imalo nastavu u tom periodu jer u kući</p>	<p>RODITELJ 7. „Događale su se situacije da dijete nije imao uređaj jer mu je mobitel pokvaren zbog cjelodnevnog opterećenja uslijed online nastave, te tu situaciju riješili tako što smo posudili laptop od</p>	<p>RODITELJ 7. „Imali smo uređaj za praćenje online nastave, ali u trenutku kada se pokvario dječakov mobilni telefon u sredini online nastave da nismo imali dedin laptop morali bismo kupiti još jedan</p>	<p>RODITELJ 7. „Budući da smo imali dva laptopa, a tri korisnika (supruga, sin i ja) potrebno je bilo da ih međusobno dijelimo i da uvedeno lični mobilni telefon djeteta kako bi svako od nas imao svoj uređaj. Nakon što je</p>	<p>RODITELJ 7. „Inicijativa po tom pitanju pokrenuta je preko Vijeća roditelja čiji sam član. Djeca koja su u socijalnoj potrebi dijeljenji su tableti jer je njih više bilo moguće</p>

	<p>imamo dva laptopa, a ukoliko su laptopi bili zauzeti u tom trenutku je nastavu pratio pomoću ličnog mobilnog telefona.“</p> <p>UČENIK 7. „Na početku online nastave koristio sam laptop i telefon da bi je pratio. Jedan od dva laptopa sam koristio ukoliko nisu bili zauzeti jer su ih koristili moji roditelji. Kada su laptopi zauzeti koristio sam mobitel koji se brzo pokvario, te sam laptop posudio od deda i cijelu online nastavu sam onda imao svoj uređaj.“</p>	<p>deda kako ne bi kupovali novi uređaj. Taj laptop mu je pomogao da prati sve vrijeme online nastavu, a ono što je kupljeno od opreme je printer jer su mnogi zadaci zahtjevali zbog svog sadržaja da ne budu crtani zahtjevali da budu isprintani.“</p> <p>UČENIK 7. „Nakon mjesec dana online nastave dogodila mi se situacija da mi se mobitel pokvario, a roditelji su koristili oba laptopa. Tu situaciju smo riješili tako što sam od deda posudio laptop i pomoću njega sam do kraja pratio online nastavu.“</p>	<p>uređaj. Ono u šta smo ulagali novac bio je printer kako bi djetetu olakšali online nastavu jer su kreativni zadaci uglavnom zahtjevali da ih dijete crta pa smo kupili isti da bi to uradio u digitalnoj formi, isprintao i zalijepio u svesku.“</p> <p>UČENIK 7. „Moji roditelji nisu morali izdvojiti novac za kupovinu uređaja jer smo ih već imali prije početka online nastave, ali kada mi se pokvario mobitel da nisam imao dedin laptop onda bismo ga morali kupiti. Ono u šta su uložili novac jeste printer jer mi je učiteljica zadavala mnoge zadatke koji su zahtjevali da budu nacrtani, a ja sam ih radio na laptopu i onda ih printao.“</p>	<p>mobitel pokvaren posudili smo laptop od deda, te više nismo dijelili uređaje – svako je imao svoj.</p> <p>UČENIK 7. „Mlada sestra kada je bila online nastava nije pohađala školu, pa uređaj nisam dijelio sa njom. Laptose koje smo imali sam dijelio sa roditeljima jer su oni nastavnici, a kada su oba bila zauzeta koristio sam moj mobitel. Kada se on pokvario koristio sam dedin laptop do kraja online nastave.“</p>	<p>obezbjediti s obzirom na budžet. U razredu se nastojalo ne govoriti javno koji učenici su dobili uređaje za praćenje online nastave.“</p> <p>UČENIK 7. „Roditelji su mi govorili da je traženo da se učenicima čiji roditelji ne mogu da im priušte uređaj na početku online nastave iste dobiju od škole. Donirani su tableti, a ko ih je dobio i koliko učenika u mom odjeljenju u to nisam upućen.“</p>
R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „Dječak je online nastavu pratio pomoću laptopa i telefona. Uz pomoć laptopa je dječak pratio online nastavu sve vrijeme, ali mu je u određenim momentima telefon služio kao pomoćni uređaj – kada se pokvario zvučnik od</p>	<p>RODITELJ 8. „Nisu se događale situacije kada nije imao uređaj, ali se događala situacija da mu je uređaj bio dijelom pokvaren. Kod laptopa je na samoj sredini online nastave prekinuo raditi mikrofon, pa se prisustvovao časovima</p>	<p>RODITELJ 8. „Kada smo shvatili da se raspored starijeg i mlađeg sina poklapaju, te da uvijek jedan izostaje sa časova zbog neposjedovanja uređaja isti smo morali kupiti. Odlučili smo se za laptop koji je pripao starijem</p>	<p>RODITELJ 8. „Online nastavu je prvih mjesec dana pratio pomoću zajedničkog laptopa koji je dijelio sa starijim bratom. Međutim, zbog potrebe da obojica budu cjelodnevno na uređaju i da pri tome ne</p>	<p>RODITELJ 8. „Koliko sam upoznata škola nije donirala uređaje učenicima koji su bili lošijeg socioekonomskog statusa. Podrška sa te strane je izostala iako je bila prijeko</p>

	<p>laptopa ili kada je laptop bio zauzet od strane starijeg brata.“</p> <p>UČENIK 8. „Online nastavu sam pratio pomoću laptopa i telefona. Laptop sam koristio kada stariji brat nije imao nastavu, a kada smo imali nastavu u isto vrijeme koristio sam telefon. Kada su roditelji kupili uređaj bratu onda sam imao svoj uređaj – laptop.“</p>	<p>koristeći kameru laptopa i mikrofona na telefonu.“</p> <p>UČENIK 8. „Tokom online nastave sam sve vrijeme imao uređaj za praćenje, ali mi se desilo da mi se uređaj pokvari. Na laptopu je prestao raditi mikrofona, pa su mi roditelji savjetovali da koristim dva uređaja kako bi pratio online nastavu – laptop na kojem sam koristio kameru i mobitel na kojem sam koristio mikrofona.“</p>	<p>sinu, a mlađem sinu smo ostavili da koristi laptop i mobitel istovremeno.“</p> <p>UČENIK 8. „Stariji brat i ja smo se tokom online nastave često svađali jer je jedan od nas uvijek trebao izostajati sa nastave zbog nastave u isto vrijeme i jednog uređaja. Telefoni nisu mogli biti stalno uključeni jer su se počeli kvariti zbog cjelog dana provedenog na online nastavi. Stoga, roditelji su odlučili da kupe još jedan laptop kako bi svako imao svoj uređaj, te kako ne bismo izostajali sa nastave.“</p>	<p>izostaju sa nastave kupljen je još jedan uređaj.“</p> <p>UČENIK 8. „Na početku online nastave sam laptop dijelio sa bratom, ali su nam časovi bili u isto vrijeme i bio nam je potreban novi uređaj. Roditelji su njemu kupili laptop, a ja sam dobio stari laptop koji sam koristio do kraja online nastave.“</p>	<p>potrebna, te bi se iako nisam u toj kategoriji javila da bih dobila uređaj.“</p> <p>UČENIK 8. Moji roditelji su se mnogo puta žalili na to zašto škola nije donirala uređaje učenicima kojima su bili potrebni. Na taj način mi ne bismo trošili svoj novac na uređaje koje smo upotrebljavali kratko vrijeme, a koje danas rijetko koristimo.“</p>
R9 i U9	<p>RODITELJ 9. „Djevojčica je online nastavu pratila pomoću računara kojeg smo na početku pandemije posudili od bližeg člana porodice. Zbog istovremenog korištenja računara od strane dvoje djece posudili smo i drugi uređaj tako da je svako od njih kasnije imao svoj lični.“</p> <p>UČENIK 9. „Na početku pandemije nisam imala uređaj pomoću kojeg bi</p>	<p>RODITELJ 9. „Tokom online nastave nisu se događale situacije kada dijete nije imalo uređaj za praćenje iste. Jedino što se događalo jeste da je dijete sa praćenje online nastave pomoću računara prešlo na praćenje nastave pomoću laptopa.“</p> <p>UČENIK 9. „Na početku online nastave nisam imala uređaj za njeno praćenje, te su moji roditelji zbog gubitka poslova i manjka novca</p>	<p>RODITELJ 9. „Prije pandemije nismo imali uređaje u domu jer djeci nisu bili potrebni za obavljanje školskih zadataka. Iako su našoj djeci bili potrebni uređaji početkom online nastave nismo imali finansijska sredstva za njihovo kupovanje jer smo i suprug i ja ostali bez posla zbog početka pandemije. Bili smo prinuđeni da posudimo dva uređaja od bližih članova porodice kako bi</p>	<p>RODITELJ 9. „Na početku pandemije prvo smo posudili računar pomoću kojeg su djeca pratila online nastavu. Kada smo shvatili da u isto vrijeme imaju nastavu onda smo bili prinuđeni posuditi još jedan uređaj kako bi svako od djece imao svoj lični. Dakle, djevojčica je prvo koristila računar neko vrijeme i onda je prešla na laptop kojeg je koristila do kraja online nastave.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Iako smo u tom trenutku bili lošijeg socioekonomskog statusa što je učiteljici i prenijeto u povjerenju nikakav oblik inicijative nije pokrenut kako bi škola donirala uređaje učenicima koji iste nisu imali. Naša je sreća što smo imali članove porodice koji su imali „višak“ uređaja, pa smo posudili oba inače ne</p>

	<p><i>pratila online nastavu. Roditelji su posudili računar koji sam dijelila sa starijom sestrom. Nastava nam je bila u isto vrijeme, pa je trebao biti posuđen još jedan uređaj – laptop kojeg sam koristila do kraja online nastave.“</i></p>	<p><i>posudili prvo računar i onda laptop kako bi ja i sestra imale pomoću čega da pratimo online nastavu. Uređaje smo vratili članovima porodice nakon što je online nastava završena.“</i></p>	<p>djeca pratila online nastavu jer škola nije donirala uređaje.“</p> <p>UČENIK 9. <i>Moji roditelji su na početku pandemije izgubili poslove, pa nisu imali novca da meni i sestri kupe uređaje za praćenje online nastave. Rješenje su našli tako što su članove porodice pitali da nam posude uređaje koje oni ne koriste kako bi sestra i ja mogli pratiti nastavu. Da njih nije bilo ni mi ne bismo mogle pratiti online nastavu.“</i></p>	<p>UČENIK 9. <i>„Prvi posuđeni uređaj smo sestra i ja dijelile, ali nam se raspored poklapao tokom online nastave pa je trebalo nabaviti i drugi uređaj – laptop. Kada smo dobile laptop onda sam ja koristila isti, a sestra računar.“</i></p>	<p>bi djeca imala pomoću čega pratiti online nastavu.“</p> <p>UČENIK 9. <i>U trenutku početka online nastave nisam imala nikakav uređaj pomoću kojeg bi je pratila, a moji roditelji mi isti nisu mogli priuštiti. Škola nam u tom smislu nije pomogla već smo se morali sami snalaziti kako ne bi ostala jedina ja u razredu koja ne bi mogla pohađati online nastavu.“</i></p>
--	--	--	--	--	---

5.2. Tehničke poteškoće i prostorni uslovi za praćenje online nastave

Tabela 4. Druga oblast zadataka istraživanja – Tehničke poteškoće i prostorni uslovi za praćenje online nastave

2. OBLAST: TEHNIČKE POTEŠKOĆE I PROSTORNI USLOVI					
ODGOVORI ISPITANIKA	<i>PITANJE 1. Da li su se tokom online nastave dešavale tehničke poteškoće u vidu nestanka električne struje, prekida Internet veze ili potpunog gubitka Interneta? Koliko su se često takve situacije događale? Na koji način ste iste otklanjali?</i>	<i>PITANJE 2. Da li su se tokom online nastave događale tehničke poteškoće u okviru digitalnih platformi za praćenje online nastave? Koliko su se često takve situacije događale? Na koji način ste iste otklanjali?</i>	<i>PITANJE 3. Da li je i na koji način učitelj učestvovao u rješavanju tehničkih poteškoća koje su Vam se događale?</i>	<i>PITANJE 4. Da li je učitelj imao razumijevanja ako neki zadatak ili test nije predan na vrijeme zbog tehničkih poteškoća koje su se u međuvremenu dogodile?</i>	<i>PITANJE 5. Da li je dijete posjedovalo svoju sobu u kojoj je neometano pratilo online nastavu ili je istu djelilo sa nekim? Da li je predstavljalo djetetu izazov učenje u svom domu jer se uporedo odvijao obiteljski život unutar njega? Na osnovu čega je to vidljivo?</i>
R1 i U1	RODITELJ 1. „Tehničke poteškoće u vidu nestanka električne struje i potpunog gubitka Interneta nisu bile zastupljene u domu tokom online nastave. Ono sa čim smo se susretali svakodnevno jeste slaba Internet konekcija jer je mreža bila opterećena od strane tri člana obitelji cjelodnevno. Takva situacija je ometala tok komunikacije između mene i mojih učenika kao i između djece i njihovih	RODITELJ 1. „Djevojčica je online nastavu pratila pomoću platforme Microsoft Teams, te sa njom nismo imali nikakvih poteškoća. Nastavnik sam u srednjoj školi u Hercegovačko – neretvanskom kantonu i za izvođenje nastave koristim platformu „E – škola“ koja se nije najbolje pokazala ni za učenike, ni za roditelje ni za nastavnike. Budući da sam i sama koristila mnoštvo platformi najzadovoljnija sam sa platformom Microsoft	RODITELJ 1. „Pomoć učiteljice nam u tehničkim poteškoćama nije trebala jer sam iste otklanjala sama. Učiteljica je tokom online nastave bila dostupna za bilo kakva pitanja, te je nastojala da ako se dogode bilo koje teškoće iste nastoji riješiti pozivajući roditelje. Ukoliko nije bila stručna u tom polju obraćala se i administrativnoj službi (konkretno nastavnicima informatike) koja je bila zadužena unutar škole za	RODITELJ 1. „Učiteljica je zaista imala razumijevanja u pogledu kašnjenja pri predavanju aktivnosti na vrijeme, rijetko upaljenim kamerama i odusustvu učenika tokom nastavnog procesa ako roditelji navedu opravdane razloge takvih situacija. <i>UČENIK 1.</i> „Učiteljica je imala razumijevanja kada neki zadatak ili test nije predan na vrijeme zbog nekih tehničkih poteškoća. Međutim, važno je bilo da	RODITELJ 1. „Dijete nije posjedovalo vlastitu sobu za praćenje online nastave već je istu dijelila sa starijim bratom. Ja sam zbog svoje uloge nastavnika nastavu realizirala u dnevnom boravku, a djeca su s obzirom na kvadraturu stana u kojem živimo trebali istovremeno prisustvovati online nastavi što je za njih bio poseban izazov. Takva situacija je dovela do toga da

	<p>predavača. Teškoće smo otklonili ulažući novac u paket sa kvalitetnijom Internet konekcijom operatera kojeg koristimo što je zahtjevalo izdvajanje još većih finansijskih sredstava za mjesečno plaćanje računa za Internet u odnosu na vrijeme prije pandemije.“</p> <p>UČENIK 1. „Poteškoća sa nestankom struje nismo imali, ali smo imali sa prekidom ili potpunim gubitkom Interneta. Mnogo stresno smo to doživljavali jer smo imali poteškoće sa komunikacijom – brat i ja sa svojom učiteljicom i nastavnicima, a moja mama sa svojim učenicima. Moji roditelji su se odlučili da promjene Internet paket uzevši brži Internet, te nakon toga nismo imali takvih problema.“</p>	<p>Teams budući da pruža širok spektar mogućnosti za kreativnu realizaciju kako nastavnog procesa tako i za druge aktivnosti poput vođenja informativnih razgovora sa roditeljima.“</p> <p>UČENIK 1. „Online nastavu sam uglavnom pratila preko platforme Microsoft Teams, te nisam imala nikakvih tehničkih poteškoća sa istom. Jedino zbog čega sam imala poteškoća jeste loša Internet konekcija koja je dovodila do toga da mi platforma usporeno radi što su moji roditelji riješili zamjenom Internet paketa.“</p>	<p>vođenje ove platforme.</p> <p>UČENIK 1. „Kada je uveden Microsoft Teams učiteljica je objasnila roditeljima način korištenja istog kroz jedno predavanje, te je stalno bila dostupna za postavljanje pitanja vezano za tehničke poteškoće posebno na početku korištenja ove platforme dok se nismo navikli na način kako ona funkcioniše. Događale su se situacije da neki učenici i njihovi roditelji nisu znali riješiti neki tehnički problem, te ih je učiteljica zvala kako bi im pomogla. Ako su bile tehničke poteškoće koje nije znala riješiti pitala je nastavnika informatike, ali te situacije su se rijetko događale.“</p>	<p>roditelj pomoću Viber – a pošalje poruku i objasni poteškoće sa kojima se suočavamo kao učenici. Ona je nastojala da nama ne stvara dodatni stres, te smo mogli predati rad i nakon što se poteškoće otklone.“</p>	<p>imaju česte sukobe zbog istovremenih provjera znanja i aktivnog sudjelovanja u nastavnom procesu, ali i manjak koncentracije pri realizaciji istog.“</p> <p>UČENIK 1. „Brat i ja dijelimo sobu, te smo s obzirom na mali stan u kojem živimo bili prinuđeni pratiti online nastavu iz prostorije. Mnogo me je dekoncentrisalo istovremeno odvijanje mojih i njegovih časova što je dovodilo da nekada upravo zbog toga dobijem neku lošiju ocjenu. Dešavale su se situacije kada se mnogo svađamo zbog toga jer ja želim učestvovati u času javljajući se, a to je njega dekoncentrisalo da sluša nastavnike koji mu predaju.“</p>
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. „Budući da živimo u području gdje svako nevrijeme izaziva prekid električne energije tokom online nastave nam se događalo da po polovinu dana nemamo dotok struje.</p>	<p>RODITELJ 2. „Microsoft Teams je bila platforma pomoću koje je djevojčica pratila online nastavu, a gdje su se povremeno javljale tehničke poteškoće. Svjedočio sam mnogo puta da su te poteškoće bile</p>	<p>RODITELJ 2. „Prvih dvadesetak dana nakon početka pandemije događale su se različite poteškoće, te smo bili prinuđeni da se obratimo učiteljici za pomoć. Budući da se nisam</p>	<p>RODITELJ 2. „Tokom usmenih i pismenih provjera znanja događale su se različite tehničke poteškoće za koje je prinuđeni da se obratimo učiteljici ako je roditelj obavijesti na</p>	<p>RODITELJ 2. „Djevojčica je imala svoju sobu u kojoj je neometano pratila online nastavu, te nije imala izazove u tom pogledu. Nastojali smo da joj boravkom drugih</p>

	<p>Ono s tim smo se češće suočavali svaki dan od početka online nastave je loša Internet konekcija koja je zahtjevala da promjenimo operatera kojeg smo koristili, ali je stanje sa novim bilo malo bolje – ne idealno.“</p> <p>UČENIK 2. „Ostalo mi je u pamćenju da smo imali dosta problema na početku online nastave jer nam je gotovo svaki dan nestajalo struje i Interneta. Često sam viđala svoje roditelje kako zovu centrale i žale se na probleme, te su čak morali zamjeniti paket za Internet kako bi otklonili poteškoće sa prekidom Internet veze.“</p>	<p>povezane uglavnom sa brojem ljudi na platformi – javljale su se najčešće kada je u toku neka pismena provjera znanja pa zbog opterećenosti platforma je kasnila sa radom. Također, mnoge tehničke poteškoće sa platformom su bile vezane sa našim neadekvatnim napajanjem Internetom – prelazak sa jednog predmeta na drugi, brzina listanja otvorene stranice i sl.“</p> <p>UČENIK 2. „Prvih mjesec dana jednom do dva puta sedmično sam imala problema sa Microsoft Teams – om jer se događalo da mi je platforma kasnila sa radom i da sam mnogo puta zakasnila predati rad zbog toga, te da sam često kasnila na časove. Za probleme je znala učiteljica, te ih je nastojala riješiti sa nastavnikom informatike – od tada su se rjeđe događale takve situacije.“</p>	<p>susretao sa ovom platformom pitanja su bila vezana za postavljanje materijala, načina ulaska u „virtuelne učionice“ i sl. Učiteljica nas je kontaktirala putem Viber – a i nastojala zajednički otkloniti, te se nisu događale situacije da neka poteškoća nije riješena.“</p> <p>UČENIK 2. „Prvih mjesec dana moj otac je mnogo puta zvao učiteljicu kada bi se dogodili neki tehnički problemi. Učiteljica je preko Viber – a davala savjete, te su ona i otac nastojali riješiti takve situacije. Ako ona nije znala riješiti neki problem obraćala se nastavniku informatike i svi problemi su bili otklonjeni.“</p>	<p>vrijeme o istima. Kašnjenje od nekoliko minuta pri predaji testova je bilo tolerisano, ali više od toga ne.“</p> <p>UČENIK 2. „Tokom online nastave učiteljica je mnogo puta imala razumijevanja kada bi zbog nekih tehničkih problema kasnila sa predajom određene pismene provjere znanja i zadaća. Kada procjenim da neću stići predati na vrijeme otac je slao poruku učiteljici i ona je produžavala za 5 – 10 minuta predaju zadatka ili testa.“</p>	<p>članova porodice u kući ne ometamo praćenje nastave, te joj nismo ulazili u sobu tokom online nastave niti smo glasno komunicirali unutar doma.“</p> <p>UČENIK 2. „Prije nekoliko godina sam dobila svoju sobu i to mi je sada iz ugla online nastave drago jer je ne bih mogla pratiti da sam sobu dijelila sa bratom. Zahtjevala sam da mi roditelji i brat ne ulaze u sobu tokom online nastave kako bih se mogla koncentrisati i biti uključena u istu.“</p>
R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Električne struje tokom online nastave nije nestajalo, ali su se javljali brojni tehnički problemi uslijed loše Internet veze. Nisam željela izdvajati finansijska sredstva za to jer sam samohrana majka</p>	<p>RODITELJ 3. „Mnogo problema je svakodnevno djevojčica imala sa ovladavanjem platformom, a najčešće je imala problema sa postavljanjem materijala, uključivanju u susret i mnogim šiframa koje je često znala zaboraviti. Imala</p>	<p>RODITELJ 3. „Učiteljici smo se na samom početku online nastave javljali kada imamo bilo kakve tehničke probleme u nadi da će nam pomoći oko rješavanja istih. Na naše upite je odgovarala brzo</p>	<p>RODITELJ 3. „Što se tiče same predaje testova imala je i previše razumijevanja oko kašnjenja istih, te smo se čak suočavali sa pola dana radimo na testu za koji je odvojeno pola sata. Zadaća je trebala biti</p>	<p>RODITELJ 3. „Dijete nije dijelilo sobu ni sa kim jer nema brata ili sestru. Međutim, zbog njenog nesnalaženja u online nastavi odnosno manjka digitalne pismenosti trebala sam biti u istoj prostoriji s</p>

<p>i bila sam u veoma teškoj finansijskoj poziciji zbog gubitka posla izazvanog pandemijom. O tehničkim problemima sa kojima se suočavam je učiteljica bila upućena i za njih je imala razumijevanja.“</p> <p>UČENIK 3. „<i>Nikada se nije dogodilo da mi nestane struje, ali situacije da mi prekida Internet konekcija su bile česte. Mama mi je govorila da nemamo novaca kako bismo to popravile, te se često javljala učiteljici da imamo tehničke poteškoće što je učiteljica razumjela.</i>“</p>	<p>je problema i sa radom platforme jer se najčešće javljalo da zbog opterećenosti iste joj treba mnogo vremena da uspostavi kontakt sa učiteljicom nego što je sam kontakt i trajao. Obraćali smo se učiteljici, ali ona nije znala riješiti takve probleme i nastojala nas je usmjeriti da od drugih osoba koje bi nam mogle pomoći.“</p> <p>UČENIK 3. „<i>Najviše sam imala problema na početku jer nisam nikada koristila Microsoft Teams platformu, te je mami i meni trebalo dosta vremena da shvatimo kako ona radi. Zbog „štopanja“ platforme sam najčešće kasnila na susrete sa učiteljicom i predaju kontrolnih radova. Učiteljici smo se javljali kako bi nam pomogla da riješimo probleme, ali se ona javljala direktoru kako bi ih on riješio.</i>“</p>	<p>pravdajući se da se u to ne razumije, te je odgovornost najčešće prebacivala na slanje upita direktoru. Dakle, oko rješavanja tehničkih problema u okviru online nastave smo bili prepušteni sami sebi. Od frustracije izazvane njenom nezainteresiranošću sam mnogo puta svjesno eskivirala da tehničke poteškoće ne rješavam u istom momentu jer nisam nailazila na njenu podršku sa te strane.“</p> <p>UČENIK 3. „<i>Mama i ja smo trebali sam rješavati tehničke probleme sa kojima smo se suočavali. Javljali smo se učiteljici, ali je ona pisala poruke direktoru kako bi on rješavao te probleme. Najčešće sam kada imamo susret zbog ljutnje na učiteljicu zbog toga gasila kameru i nisam htjela razgovarati sa njom ako bi me nešto pitala.</i>“</p>	<p>predana do slijedećeg časa istog tog predmeta iz kog je zadana što je opet previše vremena jer čini da se djeca opuste. Ako sam imala bilo kakvih tehničkih problema nazvala bih učiteljicu i najavila da ću kasniti sa slanjem aktivnosti, te je imala razumijevanja za takve situacije.“</p> <p>UČENIK 3. „<i>Najčešće je učiteljica imala razumijevanja ako zbog tehničkih poteškoća ne predamo zadaću ili test na vrijeme. Zbog čega su se moja mama svađala sa učiteljicom jeste to da iako sam predala test na vrijeme budem vraćena i na njemu radim po cijeli dan jer ne znam uraditi zadatak jer mi učiteljica isti nije objasnila budući da nismo imali online susrete.</i>“</p>	<p>njom kako bih joj ukoliko dođe do nekih tehničkih problema pomogla da iste otkloni, te kako bih mogla pratiti nastavu i kasnije joj ono što nije jasno dodatno objasniti. Nastojala sam da je tokom praćenja online nastave ne uznemiravam pričajući i hodajući mnogo po prostoriji kako ne bih remetila njenu koncentraciju u tom trenutku.“</p> <p>UČENIK 3. „<i>Nemam brata ili sestru tako da svoju sobu nisam dijelila ni sa kim. Mama mi je najčešće tokom online nastave bila u sobi kako bi mi pomagala ako budem imala neke tehničke probleme. Njeno prisustvo u sobi mi nije smetala jer nije pričala niti hodala već sjedila na jednom mjestu.</i>“</p>
<p>RODITELJ 4. „Tokom online nastave, iako smo očekivali da će se</p>	<p>RODITELJ 4. „Dječak je pomoću Microsoft Teams – a pratio online</p>	<p>RODITELJ 4. „Budući da nismo imali nikakvih problema sa platformom</p>	<p>RODITELJ 4. „Učiteljica je imala mnogo razumijevanja ako joj se</p>	<p>RODITELJ 4. „Iako smo živjeli u kući online nastava nas je</p>

R4 i U4	<p>dešavati zbog mjesta u kojem živimo koje je ruralnije, nismo imali problema sa nestankom struje, već smo imali problema sa prekidom Interneta. Takve situacije su se događale najmanje tri puta sedmično gdje sam zvala operatera kako bi pojačali signal Interneta što je i urađeno.“</p> <p>UČENIK 4. „Za vrijeme online nastave nije mi se događalo da mi nestane struje, ali mi je Internet često prekidao. Prekide sam imao gotovo svaki dan, a roditelji su zvali firmu čiji Internet koristim kako bi pojačali signal što je popravljeno.“</p>	<p>nastavu i sa njom nije bilo nikakvih problema. Koliko sam upućena sve je savršeno funkcioniralo, te je jedino bio problem jer se dijete s njom nije do tada suočavalo pa mu je trebala pomoć od strane nas roditelja dok nije istom ovladalo.“</p> <p>UČENIK 4. „Microsoft Teams je bila platforma preko koje sam pratio online nastavu i nisam imao nikakvih problema sa njenim radom. Često mi je samo bila potrebna na početku online nastave pomoć jer nisam znao kako platforma radi u čemu su mi roditelji pomagali.“</p>	<p>već sa našim neznanjem za korištenje iste smo se najčešće obraćali učiteljici. Ona bi davala kratko pojašnjenje i nije aktivnije učestvovala u edukaciji učenika za njeno korištenje. Nedostatak njene podrške doveo je do toga da zadaće ili testove dijete mnogo puta ne preda na vrijeme ili da kasni na online susrete. Najčešće sam pomoć dobijala od iskusnijih roditelja koji imaju stariju djecu ili gledajući tutorijale na Youtube – u.“</p> <p>UČENIK 4. „Kako ja tako i mnogi moji drugari smo se obraćali učiteljici za pomoć ako smo imali nekih tehničkih problema, ali ona u rješavanju istih gotovo da nije učestvovala jer je davala jedino neke savjete. Najčešće smo moji roditelji i ja probleme rješavali gledajući na Youtube – u različite videe vezano za problem koji imamo što je bilo uspješno.“</p>	<p>javi roditelj i navede razlog zbog kojeg dijete nije u stanju da preda zadaću ili test. Međutim, roditelji i učenici su nerijetko iskorištavali učiteljicu empatiju pri usmenim i pismenim provjerama znanja vodeći se parolom „Važnije se snaći u momentu nego uložiti trud u učenje u online okruženju“ umjesto poticanja kod svoje djece vrijednosti poput pravičnosti i lične odgovornosti za takve postupke u ovakvom obliku nastave.“</p> <p>UČENIK 4. „Učiteljica je na početku online nastave rekla učenicima, ali i roditeljima da će imati razumijevanja ako dođe do kašnjenja sa predajom naših školskih obaveza. Toga se je pridržavala ako roditelj napiše poruku i objasni joj zašto rad ne mogu predati na vrijeme, te sam tada imao prostora da isti predam nakon što rješim tehničke probleme koje imam.“</p>	<p>navela da napravimo dodatnu sobu dječaku kako bi nesmatano pratio istu. Suprug i ja smo sa sinom bili u dnevnoj sobi dok je pratio online nastavu, ali smatram da to mi nismo bili dužni da slušamo. Starija kćerka je pratila nastavu u sobi nakon čega smo zbog čistih svađa s djetetom izazvanih našim obavezama koje svakodnevno obavljamo u kući mu morali napraviti njegovu sobu gdje bi neometano pratio online nastavu.“</p> <p>UČENIK 4. „Moji roditelji su imali u planu da prave posebnu sobu za moju stariju sestru i za mene. Kako je došla online nastava često smo se svađali jer smo u isto vrijeme trebali da imamo časove, te su roditelji odlučili da nam naprave prije planiranog vremena sobe.“</p>
	RODITELJ 5. „Najmanje jedanput sedmično se događalo da	RODITELJ 5. „Jedino sa čim sam zadovoljna tokom nastave bila je platforma	RODITELJ 5. „Učiteljica nije učestvovala u rješavanju	RODITELJ 5. „Razumijevanje za tehničke probleme sa	RODITELJ 5. „Dječak je imao svoju sobu u kojoj je pratio

R5 i U5	<p>nestane struje, a prekid ili potpuni gubitak Interneta je bio prisutan svaki dan. Ja kao roditelj kao ni dijete nismo ih mogli otkloniti, te smo nastojali da kada dođe struja ili konekcija dijete ponovo pristupi online nastavi. Operatera smo mnogo puta zvali, ali i nakon dolazaka stanje je po pitanju Interneta je ostalo isto.“</p> <p><i>UČENIK 5. „Često se događalo da mi nestane struje tokom online nastave, a svaki dan mi je Internet prekidao. Roditelji su zvali ljude zadužene za popravljanje Interneta koji nisu mogli doći zbog pandemije, te je stanje sa Internetom ostalo isto do kraja online nastave.“</i></p>	<p>pomoću koje je dječak pratio istu. S njom zaista nismo imali nikakvih problema, a ni način upotrebe roditeljima i djeci je bio poznat jer smo dobili video – materijal za edukaciju za upravljanje istom.“</p> <p><i>UČENIK 5. „Nisam imao nikakvih problema sa Microsoft Teams – om osim kada mi je Internet veza loša. Zajedno sa roditeljima sam pregledao video – materijal koji govori kako se platforma koristi, a i imao sam starijeg brata koji je već koristio ranije tako da nisam imao problema da se snađem sa njom.“</i></p>	<p>tehničkih problema. Jedini oblik pomoći koji smo dobijali kada smo joj se javljali da imamo tehničke probleme jeste da budemo strpljivi i da restartujemo modem ili uređaj pomoću kojeg dijete prati online nastavu, te da se ponovo priključimo.“</p> <p><i>UČENIK 5. „Kada bi ja ili neko od drugih učenika imao tehničke probleme učiteljica nam je govorila da se isključimo sa platforme i pokušamo ponovo ući. Tehničke probleme koji su bili rijetki sam rješavao uz pomoć roditelja i starijeg brata.“</i></p>	<p>kojima se dijete susreće, te da zbog toga nije u stanju predati zadaću ili test je bilo prisutno kod učiteljice. Ona je omogućavala produžetak roka predaje zadaće i testova – za sat vremena od ograničenog vremena. Pri tome je važno da je roditelj poslao poruku ili nazvao učiteljicu i obavjestio je o kom tehničkom problemu je riječ.“</p> <p><i>UČENIK 5. „Nekoliko puta mi se dešavalo da zbog prekida Interneta ili nestanka struje ne predam test na vrijeme. Učiteljica je imala razumijevanja za takve situacije jer joj je mama javljala da imam problema, a vrijeme mi je produženo dok ne rješim probleme koje imam.“</i></p>	<p>online nastavu. Međutim, često nas je upozoravao kako mu naša buka smeta jer sam u tom periodu trebala obavljati kućanske poslove, suprug je radio od kuće i stariji sin je također pratio online nastavu. Bili smo međusobno puni razumijevanja, te smo nastojali biti tiši kako bi što lakše pratio nastavu.“</p> <p><i>UČENIK 5. „Imao sam svoju sobu u kojoj sam pratio online nastavu, ali mi je smetalo što brat glasno priča kada treba da uključi mikrofona, što mama obavlja kućanske poslove i babo svoje pozive za posao. Nisam se mogao često skoncentrisati na praćenje online nastave zbog toga.“</i></p>
R6 i U6	<p>RODITELJ 6. „Tehnički problemi nisu bili tako česti tokom online nastave tako da ih nismo ni rješavali. Električne struje je nestajalo svega tri puta, a prekid Interneta se događao do četiri puta</p>	<p>RODITELJ 6. „Tehničke probleme smo imali jedino ako je dolazilo do prekida Interneta, pa je platforma sporije radila. Inače, nije bilo nikakvih problema što se tiče Microsoft Teams – a. Jedini problem jeste</p>	<p>RODITELJ 6. „Ono što sam mnogo zamjerio učiteljici jeste da nije apsolutno pitala da li moje dijete ima uređaj niti da li se susreće sa bilo kakvim tehničkim problemima. Nama</p>	<p>RODITELJ 6. „Jedini vid razumijevanja upućen kako roditeljima tako i učenicima jeste vezan za predaju obaveza koje dijete ima – zadaća i testovi. Kada bi imali tehničkih problema javili</p>	<p>RODITELJ 6. „Posjedovao je svoju sobu u kojoj je pratio online nastavu. Dogovor unutar porodice je bio da nastojimo biti što tiši kako ne bismo ometali</p>

	<p>tokom online nastave. Brzo su problemi riješeni i nije bilo potrebe da ikoga kontaktiramo kako bi nam pomogao u otklanjanju istih.“</p> <p>UČENIK 6. „Nestanak električne struje mi se desio samo jednom tokom cijele online nastave. Najčešće sam imao problema sa prekidom Interneta, te sam taj problem rješavao tako što sam koristio kabal za Internet od PlayStation – a.“</p>	<p>dječakovo nesnalaženje sa tehnologijom i radom platforme što mu je otežavalo upravljanje istom.“</p> <p>UČENIK 6. „Platforma Microsoft Teams je sporije radila – trebalo mi je mnogo vremena da nešto unutar nje pokrenem. Međutim, dolazio sam ranije na časove i uspjevao bih ući na susret na vrijeme, a i nisam se snalazio sa platformom. Ukoliko nisam stizao javljao bih to učiteljici i ona bi odgovorila da se priključim kada budem riješio problem koji imam.“</p>	<p>pomoć oko takvih problema nije bila potrebna jer su se dešavali rijetko, ali sam kroz razgovor sa drugim roditeljima koji su imali češće tehničke probleme ustanovio da je nije bilo briga za takve situacije.“</p> <p>UČENIK 6. „Ako bih imao tehničke probleme javljao bi se učiteljici koja je imala razumijevanja oko prisustva na nastavi, ali ne i predaji testova i zadaće. Nije učestvovala u rješavanju takvih problema već mi je samo govorila da budem strpljiv u tom smislu, te da se priključim susretu kada riješim problem koji imam.“</p>	<p>bismo se, a ona bi samo odgovorila da obavezu dijete završi kada se otklone problemi u čijem otklanjanju nije učestvovala. Često je isticala kako trebamo biti slobodni da je pitamo šta nama ni djeci nije jasno, a kada bi se javili najčešće nije znala rješenje za takve situacije.“</p> <p>UČENIK 6. „Na početku pandemije je imala razumijevanja da testove i zadaće ako imamo tehničkih problema predamo nakon što ih riješimo. Međutim, mnogi učenici su to iskorištavali kako bi sebi produžili vrijeme za rad ili prepisivanje nakon čega kasnije nije dozvoljavala prekoračenje zadanog vremena iz bilo kojih razloga.“</p>	<p>jedni druge tako da se nije žalio na probleme sa koncentracijom zbog odvijanja porodičnog života tokom praćenja online nastave.“</p> <p>UČENIK 6. „Imao sam svoju sobu za praćenje online nastave, a boravak drugih članova porodice u stanu mi nije smetao. Roditelji su obavljali svoje poslove od kuće, a stariji brat i ja smo pratili online nastavu i zbog toga smo se dogovorili da ćemo biti što tiši kako ne bi ometali jedni druge.“</p>
R7 i U7	<p>RODITELJ 7. „Situacije poput nestanka struje nismo imali, ali smo imali prekid Interneta – najmanje 2 puta dnevno. U tim situacijama smo koristili mobilni Internet, te je dolazio tim operatera kojeg koristimo kako bi na razvodnom stubu pojačali signal jer smo ih</p>	<p>RODITELJ 7. „Dječak je pomoću platforme Microsoft Teams pratio online nastavu. Učiteljica je preuzela ulogu onoga koji obučava i učenike i roditelje kako se koristi ova platforma jer se većina nas do sada nije imala priliku susretati sa njom. Jedini problem oko platforme bio</p>	<p>RODITELJ 7. „Budući da je dječakova učiteljica bila pred penziju bila je otvorena da nas sasluša ako se dese neki tehnički problemi, ali je njihovo rješavanje prepuštala administratoru škole odnosno nastavnicima Informatike koji su stručniji po tom pitanju.</p>	<p>RODITELJ 7. „Učiteljica je imala razumijevanja ako test nije predan na vrijeme kao i zadaća, ali je imala toleranciju od pola sata. Jedino što je bilo potrebno jeste da se javimo učiteljici na bilo koji način sa opisom tehničkog problema kojeg imamo. Nastojala je da uči</p>	<p>RODITELJ 7. „Uloge i nastavnika i učenika zahtjevale su mirnoću u određenim momentima jer bi nam se poklapala vremena izvođenja nastave tako da s pravom mogu reći da s pravom ometali ponekad jedni druge. Stoga smo nastojali da</p>

	<p>obavjestili da smo poslovanje i školom vezani za uređaje.“</p> <p>UČENIK 7. „<i>Struje mi tokom online nastave nije nestajalo, ali mi je Internet na početku online nastave stalno prekidao. Roditelji su zovnuli operatera kojeg koristimo i došao je tim koji je pojačao Internet signal nakon čega nisam imao više takvih problema.</i>“</p>	<p>je uzrast djeteta i proces prilagodbe koji je trajao prvih mjesec dana online nastave.“</p> <p>UČENIK 7. „<i>Online nastavu sam pratio pomoću platforme Microsot Teams sa kojom sam imao manjih problema. Na početku online nastave se događalo da nastavnik postavi zadaću i da je učenici ispravljaju na platformi, te da me je mogao drugi učenik mutirati dok govorim. Kada smo to prijavili učiteljici nakon nekoliko dana je otklonjen problem uz pomoć administratora u školi. Imao sam probleme i prvih 15ak dana jer mi je trebalo vremena da naučim da koristim platformu, pa sam u tom periodu često puta pitao roditelje kako se postavlja dokument, šalje poruka učiteljici, uključuje na čas i sl.</i>“</p>	<p>Dakle, ako nešto u smislu tehnologije i platforme nije funkcioniralo pisali smo joj na Viber poruku i ona bi nam prosljedila kontakt administratora kako bi on riješio tehničke probleme koje imamo.“</p> <p>UČENIK 7. „<i>Kada sam imao problema sa prekidom Interneta to sam rješavao sa svojim roditeljima i timom iz operatera. Međutim, kada je bila u pitanju platforma onda sam kontaktirao učiteljicu i ona je saslušala problem koji imamo obraćajući se administratoru škole koji je isti riješio nakon nekoliko dana.</i>“</p>	<p>indirektno i djecu i roditelje odgovornosti u tom smislu.“</p> <p>UČENIK 7. „<i>Testove je učiteljica pregledala pola sata nakon roka za predaju ukoliko joj roditelj javi koje tehničke probleme dijete ima. Zadaće su isto tako pregledavane pola sata nakon krajnjeg roka, ali više vremena nije produžavala da se ne bi opustili u online nastavi.</i>“</p>	<p>budemo prostorno udaljeni unutar kuće, a dječak je za praćenje online nastave imao svoju sobu.“</p> <p>UČENIK 7. „<i>Dok nije bilo poziva u online nastavi prvih petnaest dana sam bio u dnevnom boravku sa babom. Kada je uvedena platforma i kada sam imao nastavu prema rasporedu prešao sam u svoju sobu kako ne bi ometao babu i mamu u vođenju nastave.</i>“</p>
R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „<i>Struje nam tokom online nastave nije nestajalo, ali se dešavalo da smo imali problema sa kvalitetom Internet veze tokom nastave. To se dešavalo najčešće zbog velikog opterećenja uslijed korištenja iste mreže sa</i></p>	<p>RODITELJ 8. „<i>Na početku pandemije korištena je kratko platforma Edmodo mjesec dana, a potom i Microsoft Teams do kraja online nastave. Što se tiče obje platforme nije bilo nikakvih tehničkih problema, ali je dječaku predstavljalo problem</i></p>	<p>RODITELJ 8. „<i>Kada bi imali neke tehničke probleme bili smo slobodni da se javimo učiteljici gdje bi nam davala podršku, imala razumijevanja ako dijete kasni sa predajom školske obaveze ili ne prisustvuje času zbog</i></p>	<p>RODITELJ 8. „<i>Razumijevanje je u tom smislu bilo prisutno od strane učiteljice samo ako joj roditelj javi putem Viber – a, poziva telefonom ili porukom koji problem je u pitanju. Težila je da djeci ne stvara dodatni pritisak uz</i></p>	<p>RODITELJ 8. „<i>Imao je svoju sobu u kojoj je pratio online nastavu. Međutim, zbog čestih provjera znanja i velike količine interaktivnosti na času unutar doma bilo je potrebno kontrolisati kretanje i govor. Često se na to</i></p>

	<p>više uređaja u domu, te se događalo makar jednom dnevno. Takve probleme nismo rješavali već smo bili strpljivi po tom pitanju jer bi se nakon nekog vremena sami otklonili.“</p> <p>UČENIK 8. „Tokom online nastave mi nije nedostajalo struje, ali mi je mnogo puta tokom dana Internet prekidao. Svi ukućani su bili na uređajima u isto vrijeme, pa je bilo potrebno da budemo strpljivi kako bi se ti kratki problemi sami otklonili.“</p>	<p>snalaženje sa njima jer ih nije koristio do tada.“</p> <p>UČENIK 8. „Za praćenje online nastave učiteljica je koristila platforme Edmondo i Microsoft Teams. Prvu smo koristili mjesec dana, a drugu ostatak online nastave. Nisam imao nikakvih problema vezanih za platforme već mojim nesnalaženjem u korištenju istih jer se nisam susretao sa njima do online nastave.“</p>	<p>toga. Najčešće je probleme te prirode prosljedila kako ističe stručnijim osobama od nje, a to je administrativni tim škole.“</p> <p>UČENIK 8. „Učiteljica je učestvovala u rješavanju tehničkih problema koje smo imali tako što bi joj se roditelji i djeca javljali, a ona bi ih saslušala i pomogla ukoliko zna riješiti taj problem. Ako nije znala rješenje obraćala se administrativnom timu u školi – nastavnicima informatike.“</p>	<p>probleme koje imaju, te su se zadaci predavali kada se riješe problemi koje dijete ima.“</p> <p>UČENIK 8. „Kada bi roditelji javili učiteljici da dijete ima nekih tehničkih problema onda bi imala razumijevanja i dopustila da se školska obaveza preda nakon što se problemi riješe. Bila je puna razumijevanja i podrške u online nastavi za učenike i za roditelje.“</p>	<p>žalio, te smo to nastojali ispoštovati i biti puni međusobnog razumijevanja.“</p> <p>UČENIK 8. „Imao sam svoju sobu u kojoj sam pratio online nastavu, ali mi je buka drugih članova porodice smetala zbog njenog praćenja. Najteže mi se bilo skoncentrisati kada imam provjere znanja i kada oni imaju svoje poslovne i školske obaveze u isto vrijeme, te smo se dogovorili da će svako od nas imati svoj kutak i da ćemo biti što tiši.“</p>
R9 i U9	<p>RODITELJ 9. „Živimo udaljeno od centra naše opštine – na periferiji te nam je to i van online nastave donosilo sa sobom česte tehničke probleme u smislu cjelodnevnog nestanka struje ili Interneta. Online nastavu djevojčica nije imala svaki dan, pa nije imala tako česte tehničke probleme, a i kada ih je imala nastojali smo pozivati službu za</p>	<p>RODITELJ 9. „Online nastavu je djevojčica pratila pomoću platforme Microsoft Teams s kojom je imala dosta problema vezano za korištenje iste jer nam niko nije to detaljnije objasnio u vezi nje. Često puta smo kasnili sa susretima, zadacima i javljanjima porukama jer nismo na početku znali kako da je upotrebljavamo. Platforma je mnogo puta bila i usporena ako učenici imaju neku pismenu provjeru</p>	<p>RODITELJ 9. „Tehnički problemi sa kojima se djevojčica suočavala su bili takve prirode da ih učiteljica nije mogla riješiti. Iako smo joj javljali da ih imamo ona nam je govorila da budemo strpljivi i da sve aktivnosti koje dijete ima pošalje nakon što se isti riješe.“</p> <p>UČENIK 9. „Kada bi mi nestalo struje ili Interneta roditelji bi nazvali učiteljicu i objasnili joj o</p>	<p>RODITELJ 9. „S obzirom da smo tokom online nastave imali brojne tehničke probleme učiteljica je o istima uvijek bila obavještena jer bi joj poslala poruku u istom trenutku kada bi se ti problemi počeli javljati. Imala je razumijevanja u tom smislu, te je mnogo puta govorila da pošalje aktivnosti kada se tehnički problemi riješe.“</p> <p>UČENIK 9. „Učiteljica je u tom smislu zaista bila</p>	<p>RODITELJ 9. „Djevojčica je imala svoju sobu za praćenje online nastave. Mnogo puta se žalila da i u njoj nema mira jer je s vana čuje glasove drugih članova porodice koje obavljaju što kućanske što svoje školske obaveze. Nastojali smo da budemo tihi kako je ne bi ometali u praćenju online nastave i njenim</p>

	<p>napajanje električnom energijom i operatere.“</p> <p>UČENIK 9. „Makar jednom sedmično mi se događalo tokom online nastave da mi nestane struje i Interneta na cijeli dan. Roditelji su zvali timove za rješavanje ovih kvarova što je zahtjevalo da ja ne budem prisutna tog dana na nastavi ili da izostanem sa pojedinih časova dok se ti problemi ne bi riješili.“</p>	<p>znanja – vjerovatno zbog opterećenosti iste u tom trenutku.“</p> <p>UČENIK 9. „Microsoft Teams je bila platforma pomoću koje sam pratila online nastavu, a sa njom sam imala problema najčešće kada imam test i kada je cijelo odijeljenje u određenom predmetu istovremeno. Imala sam i probleme da sam mnogo puta kasnila sa svojim obavezama jer nisam znala kako platforma radi – nisam se susretala s njom do tada.“</p>	<p><i>kojem problemu se radi. Jedino što mi je pomagala učiteljica u tom smislu jeste da je imala razumijevanja za probleme koje imam i savjetovala mi da budem strpljiva.“</i></p>	<p><i>puna razumijevanja i mnogo puta nam je kao učenicima rekla da je svjesna da imamo tehničke probleme, te da nam ne želi stvarati pritisak u smislu predaje zadataka pod svaku cijenu. Bilo joj je bitno da bude obavještena od učenika ili roditelja da imamo probleme, te je uvijek savjetovala da test ili zadaću predamo kad riješimo probleme koje imamo.“</i></p>	<p>čestim provjerama znanja.“</p> <p>UČENIK 9. „Tokom praćenja online nastave svoju sobu nisam dijelila ni sa kim, ali su svi članovi porodice bili kući što mi je smetalo. Hodali su, pričali i obavljali svoje obaveze što me je mnogo puta dekoncentrisalo kod usmenog odgovaranja ili rješavanja testova.“</p>
--	---	---	---	---	---

5.3. Složenost i obim zadataka koji su učenici realizirali tokom online nastave

Tabela 5. Treća oblast zadataka istraživanja – Složenost i obim zadataka koje su realizirali učenici tokom online nastave

3. OBLAST: SLOŽENOST I OBIM ZADATAKA				
ODGOVORI ISPITANIKA	<p><i>PITANJE 1. Da li je tokom online nastave Vaše dijete imalo manje ili više aktivnosti za obaviti nego u nastavi u učioničkim uslovima? Da li su zadaci bili složeniji ili jednostavniji u online nastavi tokom pandemije u odnosu na nastavu u učionici? Da li su zadaci zahtjevali reprodukciju gradiva, istraživanje ili kreiranje nečeg novog?</i></p>	<p><i>PITANJE 2. Da li su zadaci koje je dijete dobijalo sadržavali dodatne usmene i/ ili pismene upute s obzirom na online režim nastave? Da li su upute bile djetetu razumljive ili je tražilo dodatno pojašnjenje za iste od učitelja ili Vas? Koliko često su se događale situacije da Vam dijete traži pomoć zbog nerazumijevanja takvih uputa?</i></p>	<p><i>PITANJE 3. Da li ste se suočavali sa situacijama kada Vam je dijete tražilo pomoć pri realizaciji aktivnosti tokom online nastave? U kojim aktivnostima ste najčešće pomagali djetetu (zadaca, aktivnosti tokom nastavnog sata, tehničke poteškoće tokom nastave i sl.)? Koliko često su se događale takve situacije? Da li ste djetetu u potpunosti pomagali da realizuje zadatke ili ste ga usmjeravali i pratili njegove korake?</i></p>	<p><i>PITANJE 4. Da li je djetetu trebalo manje ili više vremena za realizaciju zadataka tokom online nastave u odnosu na nastavu u učioničkim uslovima? Na osnovu čega je to vidljivo?</i></p>
R1 i U1	<p>RODITELJ 1. „Djevojčicin napretak sam pratila i tokom nastave u učionici i online nastave, te smatram da je imala podjednaku količinu aktivnosti za obaviti u oba vida nastave. Zadaci koje je dobijala su bili podjednake složenosti kao i oni u učioničkim uslovima, a budući da imam i starijeg sina kod njega je bilo vidljivo povećanje složenosti zadataka i smanjenje vremena za realizaciju istih. Najčešće je zahtjevano da napiše ono što je naučila, a rijetki je kreirala nešto</p>	<p>RODITELJ 1. „Učiteljica je najčešće uz materijal koji je postavljen na Microsoft Teams kreirala i dodatne upute za učenike kako bi lakše usvojili nastavnu jedinicu. Međutim, uputstva najčešće nisu bila jasna, te je dijete mogu istaći gotovo svaki put tražilo pomoć oko pojašnjenja postavljenih dodatnih uputa. Ono što je posebno važno jeste da ni u jednom trenutku nismo bili prepušteni sami sebi. Dakle, učiteljica je bila dostupna ukoliko učenik i roditelj nisu shvatili materijal koji je postavljen na platformu kako bi isti</p>	<p>RODITELJ 1. „Djevojčica je dva do tri puta sedmično tražila pomoć najčešće pri realizaciji zadataka iz matematike zbog složenosti zadataka. Iako je nastavni predmet Informatika imala od prvog razreda osnovne škole susret sa Microsoft Teams – om joj je bila nepoznanica, te mi je u prvih dvadesetak dana kontinuirano tražila pomoć pri slanju poruka učiteljici preko iste, postavljanju realiziranih domaćih zadataka, postavljanju snimljenih audio i audio – video</p>	<p>RODITELJ 1. „Djevojčica je više od polovine dana provodila za digitalnim uređajima, te joj je trebalo mnogo više vremena za realizaciju zadataka. Učiteljica je iste postavljala učenicima na platformu, oni su imali zadatak da ih prepisu urade, uslikaju i postave na platformu pri tome imajući ograničeno vrijeme (najčešće istog dana do navečer). Treba naglasiti i to kako na samom početku online nastave nisu</p>

	<p>ново ili istraživanja (osim u nastavnim predmetima poput Likovne kulture).“</p> <p>UČENIK 1. „Tokom online nastave sam imala više aktivnosti što je mnogo puta isticala i sama učiteljica jer je nedostajao „živi“ kontakt gdje bi gradivo shvatili na osnovu jednog ili dva urađena primjera. Imala sam lakše zadatke u online nastavi jer je učiteljica uzela u obzir sve izazove sa kojima ćemo se suočavati, te ja na taj način i određivala naše obaveze. Najčešće nam je učiteljica zadavala zadatke koji su od nas tražili da napišemo ono što smo naučili tražeći rješenja za iste ili odgovarajući na pitanja u udžbeniku, a gotovo nikako smo se bavili istraživanjem i kreiranjem nečega osim u predmetu Likovna kultura.“</p>	<p>dodatno i usmeno pojasnila.</p> <p>UČENIK 1. „Nakon što je počela online nastava učiteljica je dodatne upute slala roditeljima putem Viber – grupe kako bi nama znali pojasniti određeni dio gradiva. Nakon uvođenja platforme materijale sa dodatnim uputama je učiteljica objavljivala na platformu, ali samo za nastavne jedinice koje su bile teže za shvatiti. Međutim, iako su upute bile postavljene nakon njihovog čitanja meni nisu uvijek bile najjasnije, te sam u većini slučajeva tražila pomoć od roditelja. Ukoliko roditelji i ja nismo razumjeli upute onda se mama najčešće javljala učiteljici koja je dodatno pojašnjavala upute.“</p>	<p>datoteka u okviru nastavnih predmeta poput Muzičke kulture i Tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Zajedno smo vježbali tako da prvo sama riješim zadatak kako bih joj na tom primjeru pokazala „šablon“ rješavanja, a potom je usmjeravala kako da isti primjeni na drugim primjerima što mi se pokazalo najefikasnijim.“</p> <p>UČENIK 1. „Pomoć tokom online nastave sam nakon svakog časa tražila u vezi zadaće iz matematike jer mi je nedostajalo detaljnije pojašnjenje od strane učiteljice kako bih je mogla realizirati sama. Tehničke poteškoće su bile vidljive u prvih mjesec dana budući da nisam imala iskustva vezanih za korištenje nikakvih platformi za učenje, te sam najčešće pomoć tražila pri slanju zadaća koje su bile u obliku teksta, slike ili videa. Sa mamom sam najčešće vježbala matematiku na način da mi ona ne uradi zadaću već mi na nekom primjeru pokaže, a onda me usmjerava kako realizirati zadaću koju imam.“</p>	<p>bili toliko česti susreti učiteljice sa učenicima uz pomoć platforme, te joj je mnogo više trebalo vremena za aktivnosti nego u učionici.</p> <p>UČENIK 1. „U online nastavi trebalo mi je više vremena za obavljanje zadataka jer sam ih trebala preuzeti sa platforme, iščitati i razumjeti sama. Nakon toga je potrebno bilo da iste prepisem u svesku, pa tek onda realizujem zadaću. Zadatke koje sam imala zahtjevali su brzo tipkanje na računaru što mi je bilo strano, slikanje urađenog i slanje učiteljici što mi je na samom početku oduzimalo dosta vremena u odnosu na takve obaveze u učioničkim uslovima.“</p>
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. „Tokom online nastave je djevojčica imala više aktivnosti nego u nastavi u učionici jer je učiteljica zahtjevala da više vježbaju kako</p>	<p>RODITELJ 2. „Dodatne upute je učiteljica postavljala jedino ako je u pitanju neka složenija tema. Upute su uglavnom bile razumljive djevojčici, te je svega nekoliko puta tokom</p>	<p>RODITELJ 2. „Nastojao sam da pratim upustva učiteljice, te nisam htio da ja objašnjavam gradivo jer smatram da je to učiteljicin posao. Ona je</p>	<p>RODITELJ 2. „Online nastava je zahtjevala da djevojčica izdvoji više vremena za aktivnosti nego u nastavi u učionici. Ono što bi</p>

	<p>bi usvojili bolje znanje s obzirom na nemogućnost da u fizičkom okruženju objasni sadržaj učenicima i gradi bolju radnu atmosferu u razredu. Zadaci su bili složeniji nego u nastavi u učionici jer su se događale situacije da djetetu ne znam objasniti neki zadatak koji je dobila što prije u učionici nije bio slučaj. Učiteljica je nastojala da sami kreiraju i istražuju, a manje samo prepričavaju šta su naučili.“</p> <p>UČENIK 2. „Učiteljica je zadavala više zadataka tokom online nastave i često je govorila da nema priliku da nam objasni gradivo kao u učionici, te da nam daje više zadataka kako bi sami usvojili što više gradiva. Zadaci su mi bili teži jer sam sada u online nastavi tražila mnogo puta pomoć od roditelja što nisam radila kada sam bila u učionici. Ono što mi se posebno dopalo su zadaci koji su bili kreativni, a od nas se rijetko tražilo da samo pričamo ili pišemo ono što smo naučili.“</p>	<p>online nastave tražila pomoć. Učiteljica je insistirala da im ona objašnjava nastavni sadržaj, a ne da roditelji mijenjaju njenu ulogu. Međutim, zbog brojnih pitanja i od drugih roditelja nastojao sam se obraćati učiteljici samo ako ni sam ne razumijem postavljene dodatne upute – ne znam ih objasniti djetetu.“</p> <p>UČENIK 2. „Dodatne upute je učiteljica stavljala uglavnom iznad postavljenog dokumenta na platformi, ali i tražila da joj se javimo porukom ako nismo razumjeli upute kako bi nam ih ona i usmjeno objasnila. Upute su mi najčešće bile jasne, ali se nekoliko puta dogodilo da pitam oca za pomoć oko razumijevanja istih.“</p>	<p>redovno držala dopunsku nastavu jer je dijete stalno tražilo pomoć oko engleskog jezika koje nastavnica nije najbolje objašnjavala. Tu sam kao pomoć bio oko slanja materijala pomoću platforme, snimanja i slikanja sadržaja koji je dijete imalo zadatak da proslijedi učiteljici i sl. Tehničke poteškoće sam rješavao sam, a oko zadataka koje je dijete imalo sam pomagao isključivo u vidu usmenih uputstava za rješavanje istih.“</p> <p>UČENIK 2. „Redovno sam bila na dopunskoj nastavi iz Engleskog jezika koju mi je držala učiteljica jer moji roditelji ne govore taj jezik, a nastavnica nije ni održavala susrete sa nama već je samo zadatke postavljala na platformu. Pošto je mama bila glavnom zauzeta tehničke probleme je rješavao otac i pomagao mi je ako neki zadatak nisam znala uraditi samo mi dajući savjete kako ga uraditi.“</p>	<p>učiteljica predavala na nastavi postavljala je u vidu materijala na platformi što je trebalo prepisati u svesku, a potom prepisati zadaću i uraditi je. Dakle, nije bilo moguće tokom online nastave da dijete bude fokusirano i na prepisivanje i na predavanje kao što je to slučaj u učionici. Također, mnogo puta zbog mog neznanja da joj objasnim gradivo je bila u prilici da troši vrijeme da dodatnim satima dopunske nastave (najčešće iz engleskog jezika).“</p> <p>UČENIK 2. „Učiteljica je prvo predavala lekciju i nije nam dozvoljavala da tokom njenog predavanja bilo šta pišemo kako bi bili skoncentrisani na ono što ona priča. Nakon časa bi nam materijal postavila na platformu i mi bi trebali isti prepisati u sveske. Zadaću je postavljala na platformu gdje smo zadatke trebali prepisati u svesku, a potom ih uraditi i uslikane postaviti na platformu što mi je oduzimalo mnogo vremena. Mnogo puta sam plakala jer nisam razumjela gradivo i vrijeme mi je prolazilo dok sam sama pokušavala da ga razumijem, a nisam htjela pitati nikoga</p>
--	--	---	--	--

				<i>kako ne bih išla na dopunsku još iz nekog predmeta.“</i>
R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Online nastava je donijela sa sobom da djevojčica ima manje zadataka nego u nastavi u učionici jer je učiteljica isticala kako ne želi stvarati dodatni stres učenicima. Zadaci su bili iste složenosti kao u nastavi u učioničkim uslovima, ali su djetetu djelovali složeniji zbog potrebe za mojom pomoći i uloženom vremenu u prepisivanju istih sa uređaja u sveske. Najčešće se od nje tražila reprodukcija kroz odgovaranje na pitanja i rješavanja zadataka, a rijetko se zahtjevala kreativnost i istraživanje. Stoga, sam joj nadomještavala to kroz njeno slobodno vrijeme čitajući bajke, radeći ručni rad, zajednički kuhanjući i sl.“</p> <p>UČENIK 3. „Mnogo više slobodnog vremena sam imala nego ranije, a učiteljica nam je zadavala manje zadataka nego u učionici jer nam je govorila da ne želji da nas opterećuje mnogo. Zadaci su bili teži nego u nastavi u učionici jer mi je bilo potrebno vremena da ih riješim, a mama mi je objašnjavala gradivo umjesto učiteljice.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Svaki zadatak je imao pismenu uputu koja se nalazila u zagradi iznad postavljenog dokumenta sa zadatkom, a usmene upute su izostale. Najčešće su bile nerazumljive i više prilagođene za objašnjenje odrasloj osobi, a ne djetetu. Stoga, mi je mnogo puta tražila pomoć oko objašnjavanja istog.“</p> <p>UČENIK 3. „Sve ono što je bilo okačeno na platformu iznad je imalo dio koji se zvao „uputa“ gdje je dodatno objašnjeno šta je naš zadatak. Mnoge od tih uputa mi nisu bile jasne, te sam mnogo puta tražila pomoć od mame.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Svakodnevno mi je tražila pomoć za gotovo svaki predmet, te sam nastojala da joj pružam samo smjernice za realizaciju aktivnosti. Tehničke probleme sam rješavala bez izuzetka kako joj ne bih stvarala dodatni stres izazvan panikom jer u momentu nešto ne funkcioniра po tom pitanju. Jedina pomoć koju sam pružala djetetu u potpunosti je kod kreativnih zadataka kojih nije bilo mnogo jer u tome uživamo i van online nastave (npr. pravljenje lutkice, dvorca i sl.).“</p> <p>UČENIK 3. „Za svaki predmet sam skoro tražila neki oblik pomoći od mame, ali me je ona samo usmjeravala dajući savjete kako da ono što se traži od mene obavim. Ono oko čega mi je uvijek pomagala su tehnički problemi sa kojima sam se suočavala.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Iako je dijete imalo više vremena za izvršavanje zadataka tokom online nastave je to vrijeme izgubljeno na samostalno razumijevanje gradiva i bespotrebno prepisivanje zadataka sa uređaja. Konstantno smo bili orijentirani da što prije pošaljemo zadatke prije isteka roka.“</p> <p>UČENIK 3. „Tokom online nastave sam imala više vremena za obavljanje zadataka, ali sam mnogo više vremena provodila radeći zadatke nego u učionici. Prvo je bilo potrebno da pročitatmo zadatak i da ga razumijemo, onda prepisemo u svesku i uradimo, te onda postavimo uslikan na platformu što je oduzimalo dosta vremena.“</p>
	<p>RODITELJ 4. „Dječak je imao isti obim zadataka u učionici i u online nastavi samo što su zadaci</p>	<p>RODITELJ 4. „Nisam upućena u to da li je dijete dobijalo bilo kakav vid pismenih uputa uz okačeni zadatak na</p>	<p>RODITELJ 4. „Sve zadatke iz svih predmeta je samostalno rješavao osim matematike i</p>	<p>RODITELJ 4. „Dječaku je manje trebalo vremena za realizaciju aktivnosti jer je</p>

R4 i U4	<p>bili složeniji za njega zbog nesposobnosti učiteljice da mu iste objasni u online okruženju gdje se najčešće oslanjao na nas roditelje koji smo preuzimali njenu ulogu. Neke predmete mu nismo znali pojasniti, pa smo plaćali instrukcije iz Matematike i Engleskog jezika kako ne bi propuštao gradivo koje tokom online nastave sluša. Zadaci su najčešće bili orjentisani na odgovaranje na pitanja kroz popunjavanje radnih sveski, a gotovo uopšte nije bilo istraživanja ili bilo kakvog oblika kreativnosti u tom smislu.“</p> <p><i>UČENIK 4. „Meni su zadaci u učionici i tokom online nastave bili iste količine, ali su mi u online nastavi bili teži jer sam trebao sam ili uz pomoć roditelja da svo gradivo shvatam. Imao sam problema sa shvatanjem Matematike i Engleskog jezika, te sam imao instrukcije iz tih predmeta online van škole. Zadaća je bila najviše vezana za odgovaranje na postavljena pitanja ispod lekcije i na popunjavanje radnih sveski iz Engleskog jezika i drugih predmeta.“</i></p>	<p>platformu. Upute za zadatke sam svaki put usmeno čula, a nisam se trudila da pratim platformu jer smatram da je to djetetova obaveza a ne moja. Kada mu nije bilo jasno šta se od njega očekuje da uradi zvala sam učiteljicu, te mu je ona objašnjavala svaki put usmeno kako realizirati zadatak. Takve situacije su bile česte i događale su se makar jednom dnevno.“</p> <p><i>UČENIK 4. „Upute za zadatke sam dobijao usmeno tokom časa, a kasnije je učiteljica uz postavljenu zadaću na platformu stavljala i pismene upute. Upute mi nisu bile jasne, te su roditelji zvali učiteljicu svaki dan kako bi mi objasnila šta se od mene za zadaću očekuje da uradim.“</i></p>	<p>engleskog jezika u kojima mu nismo pomagali jer nismo znali. U zamjenu za našu pomoć plaćali smo instrukcije kako bi nadoknadio znanje koje nije stekao u online nastavi, a one su se odvijale po jednom sedmično iz oba predmeta gdje su mu pružane smjernice za realizaciju zadataka u školi. Jedini oblik pomoći koje nismo odbijali su tehnički problemi kojih je bilo samo u nekoliko navrata dok nije ovladao platformom Microsoft Teams.“</p> <p><i>UČENIK 4. „Moji roditelji su mi govorili da svoje školske obaveze trebam rješavati sam. Ono što nisam znao riješiti iz tih predmeta sam imao i instrukcije van škole, a oko tehničkih problema sam uvijek dobijao pomoć od roditelja.“</i></p>	<p>većinu aktivnosti koje su mu jasne izvodio sam, a one koje nisu izvodio uz pomoć osoba koje su mu vodile instrukcije. Također, trebalo mu je manje vremena za aktivnosti jer je bio vremenski ograničen (testovi – 20 minuta, a zadaće isti dan do 20h navečer).“</p> <p><i>UČENIK 4. „Roditelji su mi govorili kako trebam što prije riješiti svoje školske obaveze kako bi imao što više slobodnog vremena. Oni su me ohrabivali, ali i školske obaveze koje sam imao su bile ograničene vremenski u odnosu na nastavu u učionici zbog čega mi je trebalo manje vremena da ih uradim.“</i></p>
R5 i U5	<p>RODITELJ 5. „Online nastave u slučaju mog djeteta je donijela sa sobom više i teže zadatke. On u vrijeme iste imao zadatak da prati nastavu, nakon iste istražuje o toj</p>	<p>RODITELJ 5. „Pismene upute uz zadatke nisu najčešće stajale na platformi već im je sve to objašnjavala na času zbog čega veliki broj djece zbog manjka</p>	<p>RODITELJ 5. „Zadaću sa djetetu pomagala usmjeravajući ga sa uputama koje sam dobijala od učiteljice, te je najčešće tražio pomoć iz BHS – a i</p>	<p>RODITELJ 5. „Djetetu je trebalo manje vremena za obavljanje domaće zadaće jer sam mu ja na jednostavniji način pojašnjavala uputstva za</p>

<p>temi, preuzima zadaću, čita je, prepisuje u sveski i tek je onda radi. U školi dok je bio samo je imao obavezu da dođe kući i uradi zadaću. Teži zadaci su mu bili jer u školi je imao mogućnost da u svakom momentu pita drugare ili učiteljicu šta mu nije jasno, a tokom online nastave sam primjetila da se stidi postaviti pitanje jer se boji reakcija koje najčešće nema priliku vidjeti. Zadaci su bili uglavnom vezani za reprodukciju gradiva, a rijetko su bili zasnovani na kreativnosti i uglavnom su bili orijentirani na predmete poput Moje okoline i Likovne kulture.“</p> <p>UČENIK 5. „Zadaci su mi bili jednake težine u online nastavi i u nastavi u učionici samo što sam ih imao više u online nastavi. Kada bi trebao da uradim zadaću trebao sam je preuzeti i pročitati na platformi, prepisati u svesku zadatke, sam ili uz pomoć roditelja shvatiti šta se od mene traži i onda krenuti sa radnjem zadaće. Najčešće sam imao zadatak da popunim nešto u radnoj svesci ili odgovorim na pitanja ispod nove lekcije, a kreativne zadatke smo imali iz Likovne kulture.“</p>	<p>koncentracije, nesnalaženja u digitalnom okruženju i sporosti pri pisanju iste nisu bilježili u potpunosti. To je dovelo do toga da dijete ni ja gotovo svaki dan iz svih predmeta ne razumijemo ono što se od njega očekuje, te sam često kontaktirala učiteljicu koja je prvo meni pojašnjavala upute koje sam ja na što jednostavniji način prenosila djetetu.“</p> <p>UČENIK 5. „Učiteljica nam je samo na času objašnjavala zadaću, a upute na platformi nisu bile postavljane. Mnogo puta nisam stigao zapisati iste, a bilo me je sramota da pitam ponovo učiteljicu da mi objasni. Zbog toga je mama zvala učiteljicu kako bi njoj objasnila šta je zadaća, pa onda bi mama meni to objasnila.“</p>	<p>Matematike – ostalo je rješavao sam. Pomoć je tražio svaki dan za zadaću kao i za tehničke probleme – zadaću sam ga usmjeravala, a za tehničke probleme nisam bila kompetentna da nađem rješenje.“</p> <p>UČENIK 5. „Zadaću sam iz svih predmeta sam radio osim iz BHS – a i Matematike jer mi upute za zadaću nisu bile uglavnom jasne. Tehničke probleme iako sam imao roditelji mi ih nisu mogli riješiti, a i ono što su mi pomagali oko zadaće bili su samo savjeti kako da uradim neki zadatak.“</p>	<p>istu što mu je olakšalo razumijevanje gradiva. Pri tome je bio ograničen vremenom za zadaće kraćim nego u učionici – u učionici do slijedećeg susreta na tom predmetu, a tokom online nastave do 21h navečer istog dana kada je zadaća data.“</p> <p>UČENIK 5. „U online nastavi sam imao mnogo više slobodnog vremena jer sam trebao predati zadatke ranije nego u učionici. Mama mi je pomogala savjetima kako da uradim neke zadatke, te mi je trebalo manje vremena da bih shvatio gradivo.“</p>
<p>RODITELJ 6. „Kada bih trebao uporediti količinu zadataka u učionici i u online nastavi rekao bih da je to približno isto.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Obaveze koje treba realizirati dječaku su pojašnjene usmeno na času, a potom i ista ta uputstva okačena na platformu.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Makar jednom sedmično mi je tražio pomoć oko zadaće iz matematike, a supruga mu je pomagala oko</p>	<p>RODITELJ 6. „Mnogo manje je trebalo vremena dječaku da završi svoje školske obaveze tokom online</p>

<p>R6 i U6</p>	<p>Međutim, smatram da su zadaci u online nastavi bili zahtjevniji jer im učiteljica za pola sata po času u ovakvom okruženju punom tehničkih problema nije mogla objasniti sve na najbolji mogući način. Zadaci su bili šaroliki od istraživanja s ciljem pravljenja prezentacija, preko pravljenja maske za maskenbal pa sve do odgovaranja na postavljena pitanja u udžbeniku ispod nove lekcije. Međutim, najviše su se zadaci zasnivali na pisanju onoga što je naučio.“</p> <p>UČENIK 6. „Iste težine su zadaci bili i u online nastavi i u nastavi u učionici samo što sam u online nastavi trebao najčešće sve sam shvatati, a u nastavi u učionici mi je učiteljica uvijek objašnjavala gradivo. Mnogo manje sam imao zadataka u online nastavi nego u učionici – u učionici bih uvijek imao zadaću, a u online nastavi se dešavalo da često uopšte nemam zadaću, čas ili da se neke lekcije preskoče u odnosu na one u knjizi. Najčešće sam imao zadatak da kroz neke radne listove ili pitanja ispod lekcije u knjizi odgovorim šta sam naučio, a predmeti u kojima su bili kreativni istraživački praktični radovi su Likovna kultura i Moja Okolina (npr. maske za maskenbal, prezentacije na neku temu i sl).“</p>	<p>Međutim, ona mu najčešće nisu bila razumljiva pa je gotovo svaki dan tražio pojašnjenje za iste. Smatram da je učiteljica davala „grube“ upute za školske obaveze, a ne detaljne instrukcije.“</p> <p>UČENIK 6. „Zadaci koje sam dobijao je učiteljica usmeno objašnjavao na online času, pa ih je onda postavljala na Microsoft Teams uz pismenu uputu koja mi nije bila gotovo nikad jasna. Najmanje pet puta sedmično sam tražio pomoć od roditelja da mi pojasne iste.“</p>	<p>likovne kulture. Tehnički su bili kratkotrajni i takvog tipa da mu nismo mogli pomoći, te smo mu samo savjetovali da bude strpljiv po tom pitanju. Najčešće smo mu u potpunosti pomagali jer smo na taj način ubrzali vrijeme rješavanja obaveze nego kada bismo ga usmjeravali budući da smo oboje bili zauzeti svojim poslovima u to vrijeme.“</p> <p>UČENIK 6. „Tehničke probleme sam uglavnom rješavao sam, a pomoć sam tražio oko uputa koje mi nisu bile jasne za pojedine zadatke. Tata mi je svaki put pomagao u matematici, a mama u Likovnoj kulturi. Najčešće su me usmjeravali, a kada nisu imali vremena onda su mi i pomagali oko zadaće tako što bi mi uradili oni istu.“</p>	<p>nastave nego one u učionici jer je bio vremenski ograničen. Nastojao je uz to da što prije završi obaveze kako bi imao slobodno vrijeme jer je bio u kući sve vrijeme. Mnogo obaveza u kratkom periodu mu je stvaralo napetost sa kojom se naučio „boriti“ kako je vrijeme prolazilo.“</p> <p>UČENIK 6. „Trebalo mi je mnogo manje vremena za obavljanje školskih obaveza u online nastavi nego u nastavi u učionici. Mnogo puta nisam imao zadaće ili je bilo uglavnom manje nego u učionici, a i bio sam ograničen da u kraćem vremenu nego u učionici završim svoje školske obaveze.“</p>
----------------	---	---	--	--

<p>R7 i U7</p>	<p>RODITELJ 7. „Smatram da je u online nastavi dječak imao više zadataka nego u učionici jer je učiteljica vjerovatno smatrala da će učenici vjerovatno popustiti ako im zada nešto manjeg obima jer je i u školi bilo obimno gradivo i zadaće. Kada su ponavljali lekcije učiteljica ih nije „štedila“ već im je zadavala teže zadatke kako su znali i nerjetko su tražili našu pomoć. Učiteljica je nastojala da zadaci budu zasnovani na istraživanju i kreiranju (npr. imao je zadatak da istraži unutar naše zemlje glavne znamenitosti, te da kreira potom turistički aranžman u vidu slikovnice i sl), a rijetko na reprodukciji gradiva.“</p> <p>UČENIK 7. „Zadataka tokom online nastave sam imao više nego u učionici, a i zadaci su bili teži nego u učionici. Učiteljica je govorila kako je to opravdano jer ne želi da se opustimo jer ćemo se vratiti u učionice, a gradivo se nadovezuje pa će nam kasnije biti problem učiti. Zadaci su bili najčešće kreativni i istraživački (npr. imao sam zadatak da od voća kojeg imam kući pravim različite životinje, da pravim slikovnice o najljepšim mjestima za posjetiti u BiH, da istražim neku temu i napravim prezentaciju o tome i sl). Malo puta sam imao zadatak da samo odgovorim na pitanja koje</p>	<p>RODITELJ 7. „Učiteljica je zadaće djeci objašnjavala usmeno na online času koje su potom postavljene na platformu i pismeno odmah nakon časa. Upute su sadržavale šta se od djeteta očekuje, na koji način da se zadaci pošalju i rok za predaju istih. One su bile jasne samo je razumijevanje bilo otežano zbog online nastave i učiteljicine nemogućnosti da im u svakom momentu objasni ono što im nije jasno, a tražio nam je od nas pomoć rijetko – najčešće jednom sedmično.“</p> <p>UČENIK 7. „Učiteljica bi mi na času prvo usmeno objasnila šta je moja zadaća, kako da je odradim, kako da postavim dokument i koji mi je rok za predaju. Potom je nakon časa iste te usmene upute stavljala uz zadaću na platformu jer se dešavalo da neki od nas ne stignu zapisati sve, pa da bi na platformi imali podsjetnik. Dešavalo se rijetko da mi upute nisu jasne, pa sam najčešće jednom sedmično tražio pomoć od roditelja kako bi mi objasnili samo šta je moj zadatak.“</p>	<p>RODITELJ 7. „Nastojali smo biti uključeni u online nastavu, te smo željeli da dijete ostane u formi učenika nego da sjedi za računarom i prati nastavu – ne da radi nešto drugo uporedo. Pomagali smo mu sa smjernicama, ali nismo dozvoljavali da bude prepušten sam sebi jer smo željeli da kvalitetno provodimo slobodno vrijeme nakon što završimo školske obaveze. Najčešće smo učestvovali u rješavanju tehničkih problema, ali i u snimanju video – materijala koji se trebao poslati (npr. pjesmica neka, popularni ples medicinara i sl).“</p> <p>UČENIK 7. „Najviše vremena i strpljenja su mi oduzimale lektire iz BHS – a jer je bilo potrebno da je pročitam, napišem, uradim kviz i onda usmeno odgovaram istu. Jedino što su mi roditelji pomagali jeste pojašnjenje uputa za zadatke, a ostalo sam obavljao sam. Mama je sa mnom učestvovala u snimanju plesa medicinara na početku online nastave, a baba me je mnogo puta snimao što se tiče vježbi iz Tjelesnog odgoja i pjesmica iz Muzičke kulture i BHS – a. Također, tehničke probleme su rješavali roditelji sa timom iz operatera ili bi se obratio</p>	<p>RODITELJ 7. „Trebalo mu je više vremena za zadaću nego u učionici, ali je znao da ima više vremena. Baš zato što je to pretpostavljala učiteljica im je dala rok da zadaću predaju daju isti dan do 18h sa tolerancijom kašnjenja od pola sata gdje one koje su predane nakon roka nisu pregledane.“</p> <p>UČENIK 7. „Mnogo više vremena mi je trebalo da uradim zadaću u online nastavi nego u učionici. Dogadalo se da najčešće u okviru časa u učionici „usput“ dok učiteljica objašnjava gradivo uradim zadaću jer je ona i pročita i objasni. U online nastavi sam ja trebao sam da shvatim šta se od mene traži i da je pročitam, prepisem i onda uradim.“</p>
----------------	---	---	---	--

	<i>učiteljica postavi nakon ispredavane lekcije.“</i>		<i>učiteljici koja je iste slala administratoru škole.“</i>	
R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „Dječak je imao manje aktivnosti u online nastavi nego u učionici jer je obim gradiva bio manji. Zadaci su bili iste složenosti, ali su za mene kao roditelja bili subjektivno složeniji jer sam više učestvovala oko pomoći djetetu nego u učionici. Oni su bili uglavnom orjentisani tako da dijete napiše ono što je naučio, a rijetko na istraživanje i kreiranje nečeg novog.“</p> <p>UČENIK 8. „Učiteljica je od nas tražila samo da učimo „ono osnovno – najbitnije“, te nisam imao mnogo zadataka za obaviti. Zadaci su mi bili teži samo zato što sam ih trebao shvatiti sam ili su mi ih trebali objasniti roditelji. Najkreativniji zadatak mi je bio da od krompira napravim bubamaru, a najčešće mi je bilo da odgovorim na pitanja koja učiteljica postavi na platformu.“</p>	<p>RODITELJ 8. „Za svaki zadatak koji je dijete imalo dobijalo je usmene upute za vrijeme časa, a potom i pismene upute na platformi. Dodatne upute su mu uglavnom bile razumljive iz svih predmeta osim iz Matematike gdje mi je svake sedmice makar po jednom tražio pomoć kod pojašnjenja istih.“</p> <p>UČENIK 8. „Zadaci koje smo imali za zadaću uvijek su imali i usmene i pismene upute. Usmeno bi mi prvo učiteljica objasnila na času šta je zadaća, a onda bi je postavila na platformu i iznad postavljene zadaće stavila. Upute su mi bile jasne uglavnom jasne, a najčešće sam tražio pomoć iz Matematike i BHS – a dva puta sedmično.“</p>	<p>RODITELJ 8. „Od samog početka školovanja težila sam da bude što samostalniji, te je u online nastavi tražio pomoć samo oko pojašnjenja dodatnih uputa za zadatke iz BHS – a i Matematike. Vodili smo diskusije s njim na koji način je sve moguće da uradi ono što se od njega traži, a niti u jednom trenutku nismo došli u sumnju da mu potpuno uradimo mi neku njegovu obavezu. Za tehničke probleme smo imali svi razumijevanja jer su kroz neko vrijeme sami otklanjani.“</p> <p>UČENIK 8. „Nikada mi roditelji nisu radili zadaću, već su me samo usmjeravali kroz razgovor na koje sve načine bih mogao da uradim neki zadatak. Najčešće sam tražio pomoć oko zadaće iz Matematike i BHS – a i to najmanje dva puta sedmično. Za tehničke probleme smo svi u kući trebali biti strpljivi da se rješe sami, pa i ja.“</p>	<p>RODITELJ 8. „Više vremena mu je trebalo da uradi svoje obaveze jer se učiteljica fokusirala da samo ispredaje gradivo, a kasnije im je slala da prepisu u svesku sve. Postavljala im je zadaću na platformu gdje su imali zadatak da je preuzmu, pročitaju, shvate, urade i ponovo postave na platformu što mu je oduzimalo dosta vremena. Na početku pandemije im je davala više vremena za obavljanje aktivnosti dok nisu se snašli u online okruženju – testovi 45 minuta, a zadaće do slijedećeg susreta.“</p> <p>UČENIK 8. „Mного vremena sam provodio pišući zadaću – više nego u učionici. Prvo mi je trebalo da prepisem sve šta smo na času radili jer nam učiteljica nije dozvoljavala da pišemo i pratimo čas u isto vrijeme. Onda sam trebao da preuzmem zadaću, pročitam je i shvatim pa tek onda uradim. Za školske obaveze smo imali više vremena zbog tehničkih problema koji se mogu desiti kako je govorila učiteljica. Testovi su trebali biti poslani urađeni za 45 minuta, a zadaće do slijedećeg časa</p>

				<i>istog tog predmeta iz kojeg je zadana. “</i>
R9 i U9	<p>RODITELJ 9. „Tokom online nastave djevojčica je imala mnogo manje zadataka nego u učionici jer se događalo da nekada uopšte nema zadaće što u učionici nije bilo nikada slučaj. Također, zadaci su bili lakši jer gotovo nikada nije tražila pomoć kao u učionici od učiteljice. Zadaci u učionici su bili kreativniji nego u online nastavi, te su se zasnivali da najčešće odgovara na pitanja i istraži nešto što je učiteljica poslala pomoću Interneta.“</p> <p>UČENIK 9. „Mnogo manje sam imala obaveza u online nastavi nego u učionici jer je učiteljica govorila kako ne želi da nas opterećuje da mnogo učimo i da imamo mnogo zadaće. Zadaci su mi bili teži jer mi je mama trebala sve objasniti nakon nastave da bih uradila zadaću što nije bilo u učionici tako. Uglavnom nam je učiteljica spremala pitanja nakon svake lekcije gdje smo trebali napisati odgovore koje bismo istražili na Internetu, a kreativnih zadataka nije bilo osim da rješavamo osmosmjerke iz Moje okoline.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Učiteljica im je samo slala pismene upute na platformi bez objašnjavanja usmeno na času šta se od njih očekuje – najčešće je predavala do zadnje minute lekcije pa joj nije ostajalo vremena da objasni zadaću. Pismene upute joj gotovo nikada nisu bile razumljive, te je makar pet puta sedmično tražila pomoć od nas roditelja. Mnogo puta sam kontaktirala učiteljicu kako bi meni dala usmene upute, a ja onda s djetetom odradila zadaću koju ima.“</p> <p>UČENIK 9. „Učiteljica je uvijek nakon ispredavane lekcije govorila kako ćemo na platformu dobiti zadaću, te sam uvijek imao samo pismene upute. Gotovo svaki dan sam tražila pomoć iz svih predmeta od roditelja kako bi mi objasnili šta je moja zadaća, a i ako njima nije bilo jasno onda smo zvali učiteljicu kako bi ona objasnila roditeljima i onda oni meni.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Uvijek smo zajedno obavljale zadaću jer sam ja imala višak slobodnog vremena, a osjećala sam da joj je potrebna pomoć. Najmanje dva puta sedmično mi je tražila pomoć za BHS i Matematiku, te bih joj objasnila gradivo „nanovo“ i onda krenula u obavljanje zadaće usmjeravajući je kako da je riješi.“</p> <p>UČENIK 9. „Tehničke probleme su rješavali timovi koje su roditelji zvali, a roditelji su mi gotovo svaki dan pomagali oko zadaće iz Matematike jer učiteljica nije jasno objašnjavala zadatke. Mama bi zamjenila ulogu učiteljice, objasnila gradivo i onda bi kroz razgovor osmišljavali kako sve možemo uraditi određeni zadatak.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Mnogo više vremena joj je trebalo da obavi zadaću nego u učionici. Preuzela sam ulogu učiteljice na sebe gdje sam joj objašnjavala gradivo ispočetka na jednostavniji način, a onda bi zajedno preuzele zadaću, čitale je i pojašnjavale pa tek onda radile. To je mnogo više vremena nego u učionici kada bi dobila usmene upute, pismeno ih navela u svesci i odmah kući došla i istu uradila.“</p> <p>UČENIK 9. „Treballo mi je mnogo više vremena za zadaću i testove nego u učionici. Mama bi mi objasnila gradivo, spasili bi zadaću sa platforme, pa onda razgovarali kako je možemo uraditi. Testovi su mi uglavnom stvarali najveći stres jer bi tad platforma najviše blokirala, a ja sam spora u tipkanju što mi je oduzimalo dosta vremena.“</p>

5.4. Način vrednovanja realiziranih zadataka tokom online nastave

Tabela 6. Četvrta oblast zadataka istraživanja – Način vrednovanja realiziranih zadataka tokom online nastave

4. OBLAST: NAČIN VREDNOVANJA ZADATAKA			
<p>ODGOVORI ISPITANIKA</p>	<p><i>PITANJE 1. Da li je učitelj bio blaži, strožiji ili isti u vrednovanju učeničkog napretka tokom online nastave u odnosu na nastavu u učionici? Na osnovu čega je to vidljivo? Da li je učitelj pratio aktivnosti Vašeg djeteta tokom cijele školske godine ili je djetete imalo samo provjere znanja na osnovu kojih je dobijao/la ocjene? Primjenjujući koje tehnike je učitelj vrednovao postignuća učenika (testovi, krizovi, usmeno ispitivanje, projekti, praktični radovi i sl.)?</i></p>	<p><i>PITANJE 2. Da li ste i na koji način Vi i Vaše dijete bili uključeni u odabir načina vrednovanja njegovih/ njenih postignuća? Da li ste i koliko često imali uvid u postignuća koje je dijete ostvarilo (npr. uvid u testove znanja, ocjene i sl)? Da li je sam učitelj zahtijevao da imate uvid ili ste Vi bili inicijator toga?</i></p>	<p><i>PITANJE 3. Da li je i koliko često učitelj kasnio sa rezultatima vrednovanja postignuća djeteta? Da li ste se suočavali sa određenim za Vas neprihvatljivim situacijama vezanim za vrednovanje djetetovih postignuća? Na koji način ste ih rješavali?</i></p>
<p>R1 i U1</p>	<p>RODITELJ 1. „Učiteljica je bila blaža u vrednovanju učeničkih postignuća jer je imala razumijevanja u pogledu povremenog neposjedovanja uređaja za praćenje časova ili zbog tehničkih problema, ali prije svega imala je razumijevanja kod toga da svi roditelji nemaju kompetencija kako bi dodatno pojasnili svojoj djeci određeni nastavni sadržaj. Kontinuirano je praćen učenički napredak i isti bilježen dajući određene podsticaje kao korake na putu ka ocjeni, a to su najčešće bili skupljenih pet pluseva što je značilo odličnu ocjenu. Pored toga vrednovala ih je i u trenutku odnosno kroz usmene i pismene provjere znanja, a kvizove, projekate i praktične radove nije primjenjivala.“</p> <p>UČENIK 1. „Učiteljica je u vrednovanju</p>	<p>RODITELJ 1. „Kao pojedinac polazim od toga da svako zna da obavlja onu funkciju za koju je plaćen, te smatram da nismo ni trebali kao roditelji ni učenici biti pitani o načinu na koji će djevojčicina postignuća biti vrednovana. Kontinuirano sam imala uvid u postignuća djeteta budući da sam imala pristupnu šifru e – dnevnika i Microsoft Teams – a pri tome redovno prisustvujući informativnim razgovorima koje je učiteljica održavala sa roditeljima. Inicijator komunikacije je uglavnom bila učiteljica koja je obavještavala roditelje o postignućima učenika na dnevnom nivou putem Viber – grupe, a roditelji su joj se obraćali ako su imali određena pitanja kojih moram priznati nije bilo mnogo tokom online nastave.“</p>	<p>RODITELJ 1. „Učiteljica je što se tiče same ažurnosti uistinu bila efikasna. Pismene provjere znanja je pregledala najčešće isti dan ili slijedećeg dana do podne, te nije kasnila nikada sa rezultatima istih. Nakon rezultata je razgovarala sa učenicima na nastavnom satu o greškama i roditeljima slala privatnom porukom pomoću Viber – a testove na uvid, te se nismo suočavali uistinu da imamo negativna iskustva što se tiče vrednovanja učeničkih postignuća kao što je to bio slučaj u starijem razredu osnovne škole sa sinom.“</p> <p>UČENIK 1. „Ono za šta mogu pohvaliti učiteljicu jeste da je uvijek testove pregledala isti dan i slala nam rezultate putem platforme, te je sa nama analizirala iste tokom slijedećeg časa. Moji roditelji su također imali uvid u iste privatno putem Viber – a. Nisam imala zaista</p>

	<p><i>tokom online nastave bila blaža nego u učionici jer je imala na umu brojne tehničke poteškoće sa kojima smo se suočavali. Za sve provjere znanja je unaprijed kako nama tako i roditeljima rekla datume tako sam bila oslobođena dodatnog stresa. Moje aktivnosti tokom online nastave bilježila je u svoju svesku, te za iste davala pluseve koji su me dovodili do petica. Pored toga ispitivala me je samostalno usmeno pomoću susreta na kojima je trebala biti uključena kamera i pismeno pomoću testova. Testove, projekte i praktične radove nismo realizirali.“</i></p>	<p>UČENIK 1. <i>„O načinima na koje će vrednovati naš napredak tokom online nastave nismo pitani nikada ni ja ni moji roditelji. Smatram da smo mi kao učenici trebali biti pitani o tome jer se prije svega nas vrednovalo. Učiteljica je slala sve obavijesti o našem napretku na Viber – grupu roditeljima, a oni su imali šifre i od e – dnevnika i od Microsoft Teams platforme. Kada bi roditelje bilo šta zanimalo vezano za napredak njihovog djeteta obraćali bi se učiteljici.“</i></p>	<p><i>nikakve neprihvatljive situacije vezane za vrednovanje mog postignuća.“</i></p>
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. <i>„Imajući u vidu sve izazove sa kojima se djeca suočavaju tokom online nastave mogu reći kako učiteljica nije mijenjala kriterije vrednovanja učenika s obzirom na nastavu u učionici. Bilježila je aktivnosti koje su imali obaviti, a na osnovu određenog broja pluseva su često bile formirane i ocjene. Najmanje ih je ispitivala usmeno i pomoću testova, a najčešće pomoću kvizova i praktičnih radova.“</i></p> <p>UČENIK 2. <i>„Tokom online nastave učiteljica je imala iste kriterije za vrednovanje kao u učionici i nastojala nas je na iste načine i vrednovati kao u učionici. Učiteljica je pratila moj napredak dajući mi pluseve gdje kada ih skupimo pet dobijamo peticu. Mnogo puta sam imala kvizove, testove i praktične radove, a najmanje me je usmeno ispitivala.“</i></p>	<p>RODITELJ 2. <i>„Roditelji i učenici nisu bili pitani za način na koji će učenički napredak biti vrednovan niti sam želio da se miješam u učiteljicin posao jer smatram da je radila najbolje što je mogla s obzirom na situaciju u kojoj se našla. Učiteljica nas je obavještavala privatnim porukama putem Viber – a o napretku djeteta jedanput sedmično, a inicijator toga je bila ona sama kako bi roditelji imali uvid u napredak vlastitog djeteta pored e – Dnevnika i platforme čije sam šifre imao.“</i></p> <p>UČENIK 2. <i>„Mi kao učenici nismo pitani o načinu na koji želimo da naš napredak vrednuje učiteljica. Sporo pišem i ograničenje vremena kada sam imala testove donosilo veliki stres – voljela bih da sam više pitana usmeno. Moji roditelji su bili upućeni u svaku moju aktivnost koju trebam obaviti i svaki moj napredak privatnom porukom koju je učiteljica slala. Pored toga otac je najčešće provjeravao i sve ono što piše na platformi i elektronskom dnevniku.“</i></p>	<p>RODITELJ 2. <i>„Tokom online nastave učiteljica nije kasnila sa rezultatima pojedinih provjera znanja koje je pregledala isti dan ili najkasnije do slijedećeg susreta na istom predmetu iz kojeg je provjera bila u toj sedmici. Neprihvatljive situacije u pogledu vrednovanja nismo imali sa učiteljicom već sa nastavnicom engleskog koja je zaključila manju ocjenu djevojčici zbog tvrdnji da nije imala sve lekcije u svesci i da djevojčica nije poslala sve zadaće što je rezultat ne vođenja kontinuirano njene evidencije. Međutim, djevojčici je na kraju ostala zaključena niža ocjena od one koju je trebala imati.“</i></p> <p>UČENIK 2. <i>„Nikada se nije dogodilo da učiteljica kasni sa rezultatima vrednovanja određenih aktivnosti ili testova – čak je najčešće iste pregledala tokom tog dana. Ono što me je najviše pogodilo jeste situacija koju sam imala sa nastavnicom engleskog koja je zbog moje slučajno preskočene stranice u svesci mi zaključila nižu ocjenu ne gledajući pri tome datume napisanih lekcija. Iako smo se moji roditelji i ja žalili na ovakvu situaciju imala sam zaključenu četvorku iz tog predmeta.“</i></p>

R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Online nastava je pokazatelj kako su ocjene jedino važne, a ne ono što će učenici zaista naučiti. Učiteljica je djetetu vraćala testove zbog zadataka koje nije znala uraditi kako bi joj ja pomogla i ona dobila peticu. To nam ukazuje na to da su kriteriji vrednovanja svejedni na minimum, a njihov napredak je praćen tokom vremena koristeći smajlice i vrednujući njihov napredak u određenom trenutku. Najčešće je djetetov angažman vrednovala kroz testove i rjeđe kroz praktične radove, a nikako kroz usmeno ispitivanje prateći upute ministarstva kako ističe.“</p> <p><i>UČENIK 3.</i> „Učiteljica je bila blaža jer mnogim učenicima i meni poklanjala ocjene često vraćajući testove koji nisu urađeni kako treba da bi nam roditelji pomogli, te kako bi dobili bolju ocjenu. Za aktivnost i urađene zadaće smo dobijali smajlice, a kada bismo ih skupili deset dobili bi peticu. Učiteljica nas nije usmeno ispitivala jer nismo gotovo nikako imali online susrete, a najčešće nas je ocjenjivala kroz testove.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Iako dijete bolje rezultate ostvaruje usmenim ispitivanjem što sam isticala i učiteljici nismo naišli na razumijevanje. Ni učenici nisu pitani o tome kako žele da se vrednuje njihov napredak. Postignuća sam pratila samoinicijativno pomoću elektronskog dnevnika i redovno prisustvujući susretima sa učiteljicom – roditeljski sastanci i informativni razgovori, te nisam pitala učiteljicu o djevojčicinom napretku.“</p> <p><i>UČENIK 3.</i> „Mami sam se žalila kako bi ne odgovara da me učiteljica ocjenjuje samo pomoću testova, jer dobijam bolje ocjene kada usmeno odgovaram. To je rečeno učiteljici, ali je ona nastavila da nas ocjenjuje na isti način. Postignuća moja mama je pratila pomoću elektronskog dnevnika i online susreta sa učiteljicom.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Učiteljica je bila ažurna kod slanja rezultata testova, te ih je najčešće pregledala do dva dana od njegove realizacije. Ono oko čega smo imali verbalni konflikt jeste vraćanje testova ako dijete ne uradi sve zadatke kako bi joj ja ostatak uradila, te kako bi dobila peticu. Pri tome je težila tom postupku bez da se zapita da li toj djeci koja ne žele da idu „kraćim“ putem može odvojiti vrijeme za pojašnjavanje gradiva koje im nije jasno. Međutim, bez obzira na žalbe na ovakvu situaciju istu nismo mogli promijeniti.“</p> <p><i>UČENIK 3.</i> „Najduže što sam čekala da učiteljica pregleda test je bio dva dana kad je bila bolesna, a u ostalim slučajevima ih je pregledala isti dan. Nismo imali online susrete sa učiteljicom, te mi je gradivo morala objašnjavati mama. Kada sam imala testove ako nešto nisam uradila učiteljica mi je vraćala test jer je željela da dobijem peticu kao i sva druga djeca kojima roditelji pomažu. Mama se zbog toga svađala sa učiteljicom, ali tu situaciju nismo riješili.“</p>
R4 i U4	<p>RODITELJ 4. „Učiteljica je imala strožije kriterije za ocjenjivanje učenika jer provjere znanja nisu precizno definisane kao u učionici već je postojao „efekat šoka“ što je pravdala time da se učenici u ovakvom obliku nastave ne smiju opustiti. Isključivo su mu ocjene davane u sklopu usmenih i pismenih provjera znanja, a praćenje u vidu pluseva kao koraka do ocjene nije bilo. Tehnike poput praktičnih radova i projekata nisu korištene koliko sam upoznata.“</p>	<p>RODITELJ 4. „Ni ja ni dijete nismo pitani na koji način bi voljeli da se vrednuje njegov napredak, ali smatram i da nismo trebali biti pitani. Svako pa i učiteljica treba da obavlja svoj posao kako smatra da je najbolje, a ne mislim da bi bilo koje dijete trebalo biti izuzetak što se tiče vrednovanja njegovih postignuća. Pratila sam jednom sedmično elektronski dnevnik i prisustvovala redovno informativnim razgovorima kako bi imala uvid u napredak djeteta, te sam najčešće ja bila inicijator toga jer učiteljica nas nije ni</p>	<p>RODITELJ 4. „Učiteljica nije kasnila sa pregledavanjem zadaća i testova, te smo rezultate najčešće dobijali isti dan. Ono s čim smo imali problema jeste nastojanje učiteljice da učenici koji su zaista mali jedni druge međusobno ocjenjuju na šta sam se bunila jer nisam vidjela svrhu takvog postupka. Nisam imala ništa protiv da moje dijete dobije raspon ocjene od jedan do pet ali od strane učiteljice, a ne od strane drugih učenika. Uz brojne žalbe na ovakav postupak i druge neprimjerene postupke učiteljice prema mom djetetu zaista je ista odstranjena nakon online nastave iz tog odjeljenja, te mom djetetu</p>

	<p>UČENIK 4. „Svi testovi i usmeno ispitivanje koje sam imao u učionici su prije najavljeni, a u online nastavi se dešavalo da to iznenada uradi. Učiteljica me je ocjenjivala samo usmeno pitajući me i pomoću testova, a nismo skupljali pluseve za ocjenu kao što je to bilo u učionici.“</p>	<p>o čemu u tom smislu obavještavala.“</p> <p>UČENIK 4. „Moji roditelji i ja nismo pitani kako želimo da moj napredak bude ocjenjivan mada bih to volio jer se bolje snalazim u usmenom odgovoru nego pismeno. Moj napredak su roditelji pratili imajući online susrete sa učiteljicom i prateći e – dnevnik, te su je zvali ako su imali bilo kakvih pitanja vezanih za moj uspjeh.“</p>	<p>nije više predavala.“</p> <p>UČENIK 4. „Učiteljica nikada nije kasnila sa pregledanjem mojih školskih obaveza. Moji roditelji i ja smo se najčešće bunili oko toga što je učiteljica zahtjevala da se međusobno ocjenjujemo. Dobijao sam mnogo puta lošu ocjenu zbog nekih drugova sa kojima nisam blizak koji su mi davali lošu ocjenu za moje zadatke.“</p>
R5 i U5	<p>RODITELJ 5. „Blaži kriteriji ocjenjivanja su bili u online nastavi nego u nastavi u učionici jer je učiteljica imala razumijevanja oko tehničkih problema sa kojima su se djeca suočavala, te im je pri provjerama znanja postavljala pitanja koje nisu zahtjevala duboko promišljanje i esejski odgovor. Za javljanje na času i poslanih zadaće vrednovani su sa plusićima koji su vremenom dovodili do odlične ocjene, a pored toga ocjenjivala ih je usmenim putem, testovima i kvizovima – rijetko kreativnim praktičnim radovima.“</p> <p>UČENIK 5. „U učionici učiteljica nije nikada imala razumijevanja ako ne uradimo zadaću, a u online nastavi je bila blaža jer je znala da imamo dosta tehničkih problema koji nam otežavaju rađanje istih. I u učionici i u online nastavi učiteljica me je ocjenjivanje pomoću skupljenih plusića, a u online nastavi nas je ocjenjivala i usmeno ispitujući, pomoću testova i kvizova.“</p>	<p>RODITELJ 5. „Voljela bih da smo i dječak i ja pitani kako bi voljeli da se ocjenjuje njegov napredak. Smatram da se bolje snalazi u usmenom odgovoru nego u pismenom – bolje priča nego piše. O njegovom napretku sam bila informisana kroz elektronski dnevnik, u terminu konsultacija svake srijede u popodnevnom terminu i redovnim roditeljskim sastancima na osnovu čega se da zaključiti da sam bila ja inicijator komunikacije u tom smislu.“</p> <p>UČENIK 5. „Za moje roditelje nisam upućen, ali ja nisam kao učenik bio pitani na koji način želim da bude ocjenjivan moj napredak. Mnogo bolje se snalazim u usmenom odgovaranju, te bi volio da me je učiteljica mnogo više usmeno ocjenjivala nego pismeno. Roditelji su moj uspjeh pratili tokom susreta sa učiteljicom i putem e – dnevnika kada su oni htjeli – na tome učiteljica nije insistirala.“</p>	<p>RODITELJ 5. „Jednom se samo dogodila situacija kada je učiteljica kasnila sa rezultatima testa nekoliko dana iz opravdanih razloga zbog čega je uputila izvinjenje i učenicima i roditeljima. Problema nismo imali u smislu dobijanja ocjena za njegov napredak, a ono što ga je najviše uznemiravalo je bila nepravda zbog prepisivanja drugih učenika i mog nedozvoljavanja da on to isto čini.“</p> <p>UČENIK 5. „Zbog bolesti učiteljica samo jednom je kasnila sa pregledanjem testa nekoliko dana, ali se izvinula učenicima. Nisam imao nikakvih problema što se tiče ocjenjivanja, ali ono što me je ljutilo jesu drugovi koji prepisujući dobijaju bolje ocjene nego ja koji sam se trudio.“</p>
	<p>RODITELJ 6. „Učiteljica nama kao roditeljima je mnogo puta tokom roditeljskih sastanaka govorila tokom online nastave da nastoji imati iste kriterije ocjenjivanja kao u</p>	<p>RODITELJ 6. „Nismo kao roditelji pitani niti naša djeca kako želimo da se vrednuje njihov napredak, te nisam ni smatrala da treba da me učiteljica to pita jer sam</p>	<p>RODITELJ 6. „Nikada se nije desilo da učiteljica kasni sa rezultatima testova i zadaća koje je pregledala najčešće isti dan kada joj budu dostavljeni. Dječaka smo puštali da bude</p>

<p>R6 i U6</p>	<p>učionici kako učenici ne bi osjetili veliku promjenu, te se toga zaista i pridržavala. Također nam je govorila da će nastaviti pratiti njihov napredak u online nastavi kao i u učionici skupljajući pluseve koji dovode do petice, te primjenjujući usmeno ispitivanje, testove i kvizove. Rijetke su situacije kada je ocjenjivala neke njihove projekte i praktične radove – sjećam se jedino ocjenjivanja prezentacija i maski za maskenbal.“</p> <p>UČENIK 6. „Na početku pandemije je učiteljica bila blaža pri ocjenjivanju našeg napretka jer nas nije opterećivala sa previše zadaće, teškim testovima i usmenim odgovorima, te je imala razumijevanja oko kašnjenja sa predajom zadataka zbog tehničkih problema. Međutim, kada je primjetila pomaganje roditelja i prepisivanje od strane učenika odlučila je biti strožija i zadavala teže zadatke na testovima. Nije ocjenjivala moj napredak kroz pluseve već me je ocjenjivala samo kroz usmeno ispitivanje i testove. Projekti i praktični radovi svega nekoliko puta, a kvizova nije bilo.“</p>	<p>vjerovala da radi najbolje što zna. Učiteljica nije slala rezultate testova niti ocjene već smo o tome kao roditelji bili obavještavani za roditeljskim sastancima, informativnim razgovorima i pomoću elektronskog dnevnika.“</p> <p>UČENIK 6. „Ja nisam pitana na koji način bi volio da se vrednuju moja postignuća, a o tome da li su pitani moji roditelji nisam obavještena. Volio bih da me je učiteljica pitala kako želim da bude ocjenjivan moj napredak jer bi moj uspjeh u online nastavi tada bio bolji nego što je bio. Rezultati testova su slati nakon što su pregledani, ocjenjene objavljivane u elektronskom dnevniku, roditelji su prisustvovali roditeljskim sastancima i mi učenici Odjeljskim zajednicama gdje smo bili obavješteni o našem uspjehu.“</p>	<p>samostalan i realizuje svoje obaveze bez da mu pomazemo jer smo smatrali da je tako najbolje za njega, a ono oko čega smo se kao roditelji bunili jeste prepisivanje učenika na provjerama znanja. Jedino što je učiteljica činila jeste smanjivala vrijeme za predaju testova čime je i djeci koja to ne čine stvarala bespotrebni pritisak.“</p> <p>UČENIK 6. „Učiteljica nikada nije kasnila sa rezultatima mojih školski aktivnosti koje sam čekao najduže do dva dana nakon njihovog slanja. Jedino za šta sam se bunio učiteljici je bilo skraćeno vrijeme za obavljanje testova zbog prepisivanja drugih učenika, a što mi je izazivalo veliki stres.“</p>
<p>R7 i U7</p>	<p>RODITELJ 7. „Učiteljica je bila strožija u online nastavi nego u učionici baš da se ne bi opustili, te im je zadavala više zadaće, teže zadatke i morali su odgovarati poštujući određena pravila (npr. odgovarali su sa upaljenim kamerama, uključenim mikrofonom i dlanovima na stolu). Nije davala pluseve kao korak do ocjene, ali je govorila da pravi bilješke o napretku učenika. Dakle, kada je ocjenjivala njihova postignuća imala je u vidu trenutno znanje i aktivnost na času pri tome prozivajući sve</p>	<p>RODITELJ 7. „Učiteljica ni nas roditelje ni djecu nije pitala na koji način želimo da bude vrednovan njihov napredak, ali smatram da nismo ni trebali biti pitani o tome. Ne bih volio da se moje dijete „odvaja“ od druge na bilo koji način, ali ono što sam zahtjevao jeste da ocjenjivanje bude što objektivnije koliko je moguće u online okruženju. Svaki dan je učiteljica slala rezultate testova i drugih oblika ispitivanja, te obavješćavala o njihovoj aktivnosti putem Viber – grupe. Pored toga</p>	<p>RODITELJ 7. „Učiteljica je samo kasnila sa pregledanjem dječakovih školskih obaveza kada je i sama bila zaražena koronavirusom za šta smo kako mi roditelji tako i djeca imali razumijevanja. Što se tiče ocjenjivanja zaista tokom online nastave nismo imali nikakva negativna iskustva po tom pitanju, a budući da sam nastavnik i kroz razgovor sa prijateljima čija su djeca iste dobi imao sam priliku čuti mnoga loša iskustva u tom smislu.“</p>

	<p>učenike – ne samo one koje imaju odličan uspjeh. Dječakov napredak je ocjenjivala pomoću usmenog ispitivanja, testova i kvizova, a najčešće pomoću istraživačkih i praktičnih radova.“</p> <p><i>UČENIK 7. „U online nastavi je učiteljica bila strožija pri ocjenjivanju što nam je i sama rekla jer nije dozvoljavala da se opustimo, ali je primjenjivala isti način ocjenjivanja kao i u učionici. Pratila je našu aktivnost i zadaće, te davala pluseve koje kada skupimo njih pet dobijamo odličnu ocjenu. Ocjenjivala je moj napredak kroz praktične radove, projekte i kvizove, a najmanje usmeno i pismeno me ispitujući.“</i></p>	<p>vodila se evidencija u elektronskom dnevniku i na platformi, a o tome se govorilo i tokom informativnih i roditeljskih sastanaka čime se dokazuje da je ona bila inicijator takve komunikacije.“</p> <p><i>UČENIK 7. „Učiteljica je moj napredak ocjenjivala na isti način kao u učionici, te nije pitala ni učenike ni roditelje da li se sa tim slažu. Pretpostavljala je da ako nam je do sada to odgovaralo da će odgovarati i sada. Učiteljica je bila odgovorna jer je slala svaki dan našu aktivnost, ocjene, i zadaće na Viber – grupu roditeljima. Ako smo mi ili naši roditelji imali bilo kakvih pitanja javili bismo se učiteljici, ali najčešće nas je ona obavještavala o svemu.“</i></p>	<p><i>UČENIK 7. „Učiteljica je bila zaražena virusom COVID – 19, te nije u tom periodu pregledala moje školske obaveze kao inače kroz dan – dva nakon slanja. Za to smo mi učenici kao i naši roditelji imali razumijevanja, a ona nam se zbog toga i izvinula. Nastojao sam da se trudim kao i u učionici, te nisam imao nikakvih problema vezanih za ocjenjivanje mog napretka.“</i></p>
R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „Tokom online nastave učiteljica je bila blaža nego u nastavi u učionici što se vidi po sužavanju gradiva i davanju baze pitanja koja će biti na provjeri znanja što nije bio slučaj u učionici. Bilježila je njihovu aktivnost i zadaće koje su predali, pa im je kada bi ih usmeno pitala i to uzimala u obzir kod ocjenjivanja. Ocjenjivala je njegov napredak kroz usmeno ispitivanje, testove i kvizove.“</p> <p><i>UČENIK 8. „U nastavi u učionici učiteljica je bila strožija nego u online nastavi jer je svjesna da nećemo toliko učiti. Davala nam je pitanja pred svaki test, prije usmenog odgovora govorila šta će nas pitati i neke lekcije je preskakala iz udžbenika. Ocjenjivala je moj napredak u tom trenutku kroz usmeno ispitivanje i testove, a rjeđe kroz kvizove.“</i></p>	<p>RODITELJ 8. „Nisam pitana na koji način želim da bude napredak mog djeteta ocjenjivan, a nije niti on pitan o tome. Ne bih iskreno ni voljela da sam pitana jer je to učiteljici posao u koji se ja ne bi miješala i njegov kvalitet dovodila u pitanje. Učiteljica je obavještavala roditelje i djecu o učeničkim obavezama, bilješkama koje vodi o aktivnosti i zadaćama, školskom uspjehu i sl. Viber – grupa se smatrala glavnom oglasnom pločom gdje su se pisale takve obavjesti i nastojalo se uključiti što više roditelje u ovakav oblik nastave, a pri tome roditelji su posjećivali roditeljske sastanke i informativne razgovore. Također, roditelji su razgovarali sa svojom djecom, a imali su šifre i od e – dnevnika i platforme.“</p>	<p>RODITELJ 8. „Nikada se nije kasnilo sa rezultatima testova i komentarima na zadaće jer su najčešće informacije o postignućima učenika stizale najkasnije dva dana nakon poslatog materijala. Nismo se susretali sa nikakvim negativnim iskustvima što se tiče ocjenjivanja znanja djeteta jer to ne bih dovodila u pitanje, jer koliko je naučio – toliko je i dobio.“</p> <p><i>UČENIK 8. „Učiteljica je uvijek u obećano vrijeme pregledala testove i zadaće – najduže što sam čekao je dva dana. Smatram da nisam imao negativna iskustva tokom ocjenjivanja jer za onu ocjenu za koju sam naučio sam je uvijek i dobio.“</i></p>

		<p>UČENIK 8. „O tome da li su moji roditelji pitani na koji način da bude ocjenjivan moj napredak nisam obavješten. Učiteljica nas je kao odjeljenje pitala jednom na koji način bi željeli da nas ispituje, te smo glasali. Ja sam više bio za usmeni odgovor jer se bolje snalazim, a učiteljica nas je upravo tako pitala čitanje čilice i tablicu množenja/ dijeljenja. Učiteljica je moja postignuća slala roditeljima preko Viber – grupe, platforme, elektronskog dnevnika i susreta pomoću platforme sa učiteljicom.“</p>	
R9 i U9	<p>RODITELJ 9. „Učiteljica tokom online nastave je bila blaža jer je imala razumjevanja za tehničke probleme koji se događaju učenicima, pomjerala je zakazane provjere znanja, imala razumijevanja ako neki učenik nije spreman da usmeno odgovara, te je sužavala gradivo koje trebaju da nauče. Ocjenjivala je isključivo kroz testove i usmene odgovore, a njihov napredak nije pratila vodeći neke bilješke o tome.“</p> <p>UČENIK 9. „Tokom online nastave učiteljica je bila blaža jer nam nije davala mnogo zadaća i da mnogo učimo kao u učionici – nekada nismo ni imali zadaće. Nisam obavještena da je vodila bilo kakve bilješke o mom napretku već je samo ocjenjivala tako što bi me usmeno pitala i pismeno kroz test.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Nikada nas učiteljica ni mene ni moje dijete nije pitala na koji način želimo da bude ocjenjivan napredak djevojčice. Uvijek smo mi bili ti koji smo makar jednom sedmično kontaktirali učiteljicu i insistirali da imamo uvid u ocjene, školske obaveze, rezultate testova i komentare za zadaće.“</p> <p>UČENIK 9. „Moji roditelji ne znam da li su pitani o tome, ali ja nisam iako bih voljela da jesam. Mislim da je u online nastavi nedostajalo da zadaci budu interesantniji i da ih učiteljica ocjenjuje kao u učionici. Uglavnom su moji roditelji zvali učiteljicu da bi je pitali o svemu vezanom za mene u školi, a ona im sama gotovo nikada nije slala nikakve informacije.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Događalo se nekoliko puta da učiteljica zaboravi da joj je dijete poslalo zadaću i da je pregleda, te evidentira. Zbog toga smo je svake sedmice makar jednom kontaktirali kako bismo iskontrolisali situaciju u tom smislu. Imali smo ne tako lijepu situaciju gdje je djevojčica poslala test učiteljici, a ona joj dala jedinicu jer je smatrala da nije predat. Onda smo kao roditelji morali reagirati nakon čega je ona shvatila svoj lični propust i situacije se popravila – djevojčica je dobila ocjenu koju je zaslužila.“</p> <p>UČENIK 9. „Imala sam vrlo neugodno iskustvo što se tiče ocjenjivanja u online nastavi gdje je učiteljica dala zadaću koju je rekla da će ocjeniti. Ja sam zadaću uredno predala, ali je ona nije pregledala i upisala mi je u dnevnik jedinicu. Roditelji su se zbog toga bunili, te sam na kraju dobila četvorku. Najmanje jednom sedmično se događalo da učiteljica kasni sa rezultatima testova i komentara za zadaća, ali se nismo žalili već smo se na to navikli.“</p>

5.5. Usvojena znanja učenika tokom online nastave

Tabela 7. Peta oblast zadataka istraživanja – Usvojena znanja učenika tokom online nastave

5. OBLAST: PREDNOSTI I NEDOSTACI ONLINE NASTAVE TOKOM PANDEMIJE		
<p>ODGOVORI ISPITANIKA</p>	<p><i>PITANJE 1. Da li je dijete usvojilo kvalitetniji/ širi opseg znanja tokom online nastave ili nastave u učioničkim uslovima? Na osnovu čega je to vidljivo? Da li smatrate da su zaključne ocjene rezultat djetetovog uložnog truda tokom online nastave, zašto? Kakav je dijete imao/la opći uspjeh prije online nastave, a kakav tokom online nastave? Da li ste zadovoljni s istim?</i></p>	<p><i>PITANJE 2. Da li se tokom online nastave dijete koristilo neetičkim postupcima (prepisivanje) pri vrednovanju njihovih postignuća? Kako ste reagirali u takvim situacijama?</i></p>
<p>R1 i U1</p>	<p>RODITELJ 1. „S obzirom na brojne prije svega tehničke poteškoće koje online nastava sa sobom nosi smatram da je djevojčica usvojila manji obim znanja nego u nastavi u učionici budući da „živu“ riječ ne može ništa zamjeniti. Ona je i prije same pandemije imala odličan uspjeh, te je isti uspjeh imala i tokom online nastave čime sam zadovoljna. Prateći njen napredak spoznala sam kako su ocjene dobivene tokom ovakvog oblika nastave rezultat njenog truda, ali i u manjoj mjeri rezultat „sreće“ budući da zbog brojnih prostornih i tehničkih mogućnosti nije bila u stanju biti maksimalno fokusirana.“</p> <p>UČENIK 1. „Mislim da sam više znanja usvojila tokom nastave u učionici jer sam imala prostor da u istom trenutku pitam po više puta učiteljicu ako mi nešto nije jasno. U online nastavi mnogo puta su se događale situacije da učiteljica ubrza čas i ne ostavi nam vrijeme za postavljanje pitanja što je zahtjevalo da nam roditelji pojašnjavaju gradivo van časa. Dodatne upute uz zadatke su bile prilično nejasne, te je i to otežavalo shvatanje sadržaja. Smatram da su moje ocjene rezultat truda uložnog u online nastavi budući da mi je prosjek jednak prosjeku u nastavi u učionici. Nastojala sam da sve zadatke riješim sama, pa makar dobila i lošiju ocjenu nego da se koristim</p>	<p>RODITELJ 1. „Nastojala sam da se situacije u vidu bilo kakvog oblika dolaska prečicom do ocjene ne događaju. Razgovarala sam sa njom o takvim postupcima drugih roditelja i učenika gdje su se događale situacije poput: nemogućnosti uključivanja kamera, djelimičnog ili potpunog gubitka Interneta, šaptanja od strane roditelja, ali i prepisivanja od strane učenika tokom pismenih provjera znanja. Roditelji trebaju biti svjesni da podržavajući takve postupke uče dijete da i dalje u životu na što lakši i nepošten način dolazi do cilja pri tome imajući u vidu da će se svi učenici vratiti u školske klupe i bit će ozbiljno „oštećeni“ za taj dio znanja koji nisu usvojili.“</p> <p>UČENIK 1. „Tokom online nastave nikada nisam ni pomišljala na to da bilo koji zadatak realizujem na što lakši način. Mnogo sam razgovarala sa mamom o nepravdi koja me je zadesila budući da učiteljica je mnogo puta govorila da takve postupke ne može kontrolisati. Mama mi je isticala kako je važno da znanje steknem na pravi način i da mi ga niko nikada tako ne može oduzeti. Uvijek mi je isticala da ću se vratiti u školske</p>

	<i>nekim načinima prepisivanja kao što su to činili mnogi učenici pomognuti od strane svojih roditelja. “</i>	<i>klupe i da je ono znanje što sam stekla neprepisujući važno za neometan nastavak mog školovanja u budućnosti. “</i>
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. „Online nastavu smatram brzim rješenjem za situaciju u kojoj smo se našli. Međutim, djevojčica je više znanja usvojila tokom nastave u učionici jer ono što joj je nedostajalo u online nastavi je dužina trajanja nastavnog sata, razredna atmosfera i interakcija među učiteljice i učenika. Odličnim uspjehom je polazila i u učioničkim i online uslovima, a sa uspjehom sam zadovoljan osim iz engleskog jezika gdje je jedino imala zaključenu četvorku. Nastojao sam da joj kreiram uslove što bliže učionici, te da svojim trudom dobija ocjene kao i do sada.“</p> <p>UČENIK 2. „Više sam znanja usvojila u učioničkoj nastavi jer sam se suočavala sa mnogim tehničkim problemima koji su mi remetili koncentraciju, ali i moji roditelji mi mnogo puta nisu znali objasniti gradivo koje mi je bilo nejasno. Tokom online nastave sam uložila mnogo više truda učeći i prepisivajući sadržaj nego u nastavi u učionici, te mislim da su ocjene rezultat mog truda. Jedino sa čim nisam zadovoljna je zaključna ocjena iz engleskog jezika koja čini da moj prosjek u online nastavi bude niži nego u nastavi u učionici.“</p>	<p>RODITELJ 2. „Koliko sam imao priliku da pratim njen angažman mislim da se nije koristila takvim postupcima. Da sam u bilo kom momentu primjetio bilo šta od toga nastojao bih razgovarati sa njom i objasniti joj zašto takav postupak nije dobar. Mnogi roditelji su se vodili parolom „Važnije se snaći u momentu nego uložiti trud u učenje u online okruženju“ umjesto poticanja kod svoje djece vrijednosti poput pravičnosti i lične odgovornosti za takve postupke u ovakvom obliku nastave.“</p> <p>UČENIK 2. „Na početku online nastave se nisam koristila prepisivanjem, ali kada sam vidjela da drugi učenici to koriste i dobijaju bolje ili jednake ocjene kao i ja ponekad sam se i ja tim koristila. Najčešće je to bila situacija ako nisam naučila neku pjesmicu zalijepila bih papirić na zid i pročitala dio koji nisam naučila. Prepisivanje na testovima nisam primjenjivala, a nastojala sam da to roditelji ne saznaju jer ne bi razumjeli nepravdu koju trpim.“</p>
R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Nastojala sam da što manje vremena provodi ispred urađaja, a da joj ja van nastave organizujem kvalitetno slobodno vrijeme gdje će naučiti ono što nije na online nastavi. Zaključne ocjene nisu rezultat njenog kompletnog truda već i poklanjanja kao i kod ostalih učenika. Opći uspjeh tokom online nastave i nastave u učionici je bio identičan, a s njim sam zadovoljna.“</p> <p>UČENIK 3. „Mama mi je jer sam imala problema sa usvajanjem gradiva tokom online nastave kroz moje slobodno vrijeme na kreativan način objašnjavala gradivo. Svjesna sam da sam u nastavi u učionici naučila više i da su ocjene u učionici rezultat mog truda – u online nastavi nisu. U online nastavi kao i u učionici sam imala odličan uspjeh, te sam s tim</p>	<p>RODITELJ 3. „Mnogi roditelji su pomagali svojoj djeci tokom testova i praktičnih radova, a nisam htjela učestvovati u tom procesu. Težnja pod svaku cijenu da svaki učenik ima odličan uspjeh, pa na bilo koji način nam ukazuje na narušavanje već usvojenih radnih navika kod učenika. Učenje istih da ovakav oblik nastave kao onaj u kome mogu eskivirati. Mnogo puta smo dolazile u raspravu gdje me je ubjeđivala o tome da i ona počne prepisivati, ali sam imala jasan negativan stav kojeg se ona pridržavala.“</p> <p>UČENIK 3. „Mnogo me je bolila nepravda tokom online nastave, jer sam ja koja sam učila dobijala niže ocjene od onih učenika koji su prepisivali i kojima su roditelji pomagali. Znalo je doći do situacija da se posvađam sa mamom o tome jer mi</p>

	<i>zadovoljna.“</i>	<i>nije dozvoljavala da prepisujem kao drugi učenici, ali nisam nikada to ni radila jer sam poštovala njenu odluku.“</i>
R4 i U4	<p>RODITELJ 4. „Dijete je mnogo manje znanja usvojilo tokom online nastave nego u učionici jer mu tokom nastave u učionici nisu bile potrebne instrukcije kao kod online nastave. Kada se vratio u učionicu svjedočila sam da je dosta naučenog gradiva zaboravio što ukazuje na njegov kvalitet. Njegove zaključne ocjene su rezultat prije svega faktora sreće i prepisivanja, a rijetko rada. U online nastavi i nastavi u učionici je imao odličan uspjeh, te sam zadovoljna s njim.“</p> <p>UČENIK 4. „Nikada nisam imao instrukcije dok nisam krenuo sa online nastavom jer sam sve što mi nije jasno mogao pitati učiteljicu. Isti prosjek sam imao i tokom online nastave i u učionici, ali ocjene sam u online nastavi najčešće dobijao prepisivanjem.“</p>	<p>RODITELJ 4. „Mnogo puta sam bila pomagač djetetu kod usmenih i pismenih provjera znanja. Na samom početku pandemije se to nije događalo, ali me je ljutnja izazvana boljim ocjenama drugih učenika koji prepisuju u odnosu na moje dijete dovela do toga da se i mu koristimo takvim postupcima. Pomagala sam mu radeći testove za njega i šaptajući mu tokom usmenih odgovaranja jer učiteljica na to nije reagovala, a željela sam ga naučiti snalaženju u momentu koje će mu koristiti i kasnije u životu.“</p> <p>UČENIK 4. „Mama je prepisivanje tokom testova odobravalala, te mi je mnogo puta šaptala kada nisam znao odgovor na neko pitanje koje učiteljica postavi. Govorila mi je kako je važno da se snađem jer i ostali učenici prepisuju, a učiteljica nije nikoga kažnjavala zbog toga.“</p>
R5 i U5	<p>RODITELJ 5. „Više gradiva je usvojio u učionici nego u online nastavi jer učenici ne usvajaju samo ono što učitelj priča već i postavljajući pitanja. Njegova neotvorenost za postavljanje pitanja dovela je do toga da ima niži uspjeh u online nastavi nego u učionici. Nikada nisam zadovoljna ocjenama i uvijek tvrdim da može bolje, ali mogu reći da su ocjene rezultat njegovog truda tokom online nastave.“</p> <p>UČENIK 5. „Više znanja sam usvojio tokom nastave u učionici jer me nije bilo sramota da pitam sve što mi nije jasno kao u online nastavi. U online nastavi sam imao prosjek manji nego u učionici, te s njim nisam zadovoljan. Mnogo sam se više trudio u online nastavi, a manji sam imao prosjek nego u učionici.“</p>	<p>RODITELJ 5. „Koliko sam upućena u njegove obaveze i ocjene samo jednom sam prisustvovala situaciji kada je krijući prepisivao zadaću iz Moje okoline od drugarice iz razreda. Razgovarala sam s njim zašto takav postupak nije dobar jer ga nije praktikovao ni u učionici, te mu je pririjećeno da isti ne smije ponavljati.“</p> <p>UČENIK 5. „Nekoliko puta sam samo prepisao zadaću od drugova iz razreda, ali na testu nisam nikada prepisivao. Jednom me je mama „uhvatila“ kako prepisujem i dobio sam kaznu zbog toga, te sam se kasnije trudio da ne sazna kad to radim.“</p>
	<p>RODITELJ 6. „Smatram da je tokom online nastave dječak usvojio manje znanja u odnosu na nastavu u učionici jer je bio totalno nezainteresiran za ovakav oblik nastave – nije htio da piše u svesku, pažnja mu je bila orjentisana na druge aktivnosti tokom nastave, te se često žalio kako mu je</p>	<p>RODITELJ 6. „Kao roditelj sam mnogo razgovarao sa njim kako pravila koja je naučio u učionici važe i u online okruženju, te sam siguran da je to ispoštovao i da nije prepisivao tokom online nastave. Događale su se situacije kada se bunio, ali sam</p>

R6 i U6	<p>nastava bila dosadna. Time mu je napravljena „rupa“ u znanju i generalno razvoju koja se primjetila i u nastavi u učionici. Stalno smo ga morali podsjećati na školske obaveze, te su ocjene u skladu sa njegovim trudom. Isti prosjek je imao i u nastavi u učionici i online nastavi, te sam zadovoljan s tim kao roditelj.“</p> <p>UČENIK 6. „Tokom online nastave sam naučio manje nego u nastavi u učionici jer se u učionici mogu fokusirati na čas dok mi u online nastavi tehnologija odvraća pažnju i zaboravljam školske obaveze. Moj uspjeh je rezultat truda u online nastavi, ali nisam zadovoljan s njim jer sam imao veći prosjek u nastavi u učionici.“</p>	<p>imao čvrst stav po tom pitanju nastojivši mu objasniti kako će ga to neznanje stići u životu kad – tad ako bude se koristio takvim postupcima.“</p> <p>UČENIK 6. „Tokom online nastave sam se samo jednom služio prepisivanjem testa iz Vjeronauke od druga iz odjeljenja. Nastojao sam da to više ne radim, a ni da taj postupak ne saznaju roditelji.“</p>
R7 i U7	<p>RODITELJ 7. „Dječak je usvojio više znanja u učionici nego u online nastavi jer su to dvije različite prakse – u učionici je navikao da treba biti fokusiran, a soba dijete asocira na opuštenost u porodičnom domu. Navikao je da se trudi i u učionici, pa je nastavio tako i u online nastavi. S obzirom da je pratio nastavu i gotovo sve realizirao sam uz minimalne savjete smatram da su ocjene jednake uloženom trudu budući da je imao isti prosjek u oba vida nastave, a s tim sam prezadovoljan.“</p> <p>UČENIK 7. „Mnogo više sam znanja usvojio u učionici nego u online nastavi jer mi je u online nastavi bilo teže da učim – morao sam većinu gradiva da shvatam sam dok u učionici uvijek pitam učiteljicu ako mi nešto nije jasno. U učionici mnogo puta ponavljamo ono što smo naučili, dok u online nastavi rijetko ponavljamo išta već samo prelazimo gradivo. Trudio sam da u online nastavi podjednako kao i u učionici, te sam imao isti prosjek s kojim sam zadovoljan.“</p>	<p>RODITELJ 7. „Naučen je i dok je išao u učionici da je bolje da dobije nižu ocjenu nego da prepisuje, te se nije koristio time. Govorili smo mu da je puno bolje da se ne koristi takvim postupcima jer će ga sve to neznanje sačekati kad se bude vratio u školu, a kako se gradivo bude prirodno nadovezivalo da će mu biti sve teže i teže da uči. Učiteljica je bila korektna po tom pitanju jer je tokom susreta upozoravala učenike koji se koriste takvim postupcima, a roditeljima slala poruke na zajedničku Viber – grupu ne imenujući nikada nikoga.“</p> <p>UČENIK 7. „Ni u nastavi u učionici kao ni u online nastavi nisam se koristio prepisivanjem. Roditelji su me naučili da to nije dobro jer ću dobiti šupljine u znanju jer se gradivo nadovezuje i da će mi biti teže učiti. Učiteljica je opominjala na času učenike koji su prepisivali ili kojima je neko šaptao (npr. „Jedan minus ___ - neka osoba, do tri minusa ide jedinica“) i roditeljima je slala poruke putem Viber – grupe kako sam saznao.“</p>
	<p>RODITELJ 8. „Manje znanja je dječak usvojio tokom online nastave nego u nastavi u učionici jer je učiteljica dozirala aktivnosti i gradivo da ih ne opterećuje. Dao je maksimum što se od njega tražilo, te je imao isti odličan prosjek u oba oblika nastave čime sam zadovoljna. Mogao je dati i više da je učiteljica postavila visoko kriterije, ali je mislila da tako ne treba u ovoj</p>	<p>RODITELJ 8. „Učiteljica je mnogo puta upozoravala na prepisivanje drugih učenika, te sam to posebno pratila kod svog djeteta. Naš odnos je građen na iskrenosti i međusobnom povjerenju, te sam nastojala da mnogo razgovaram s njim zašto takvi postupci nisu dobri. To se potvrdilo kada su se vratili u</p>

<p>R8 i U8</p>	<p>situaciji.“</p> <p>UČENIK 8. „U nastavi u učionici sam više naučio jer učiteljica detaljnije i bolje objašnjava nego u online nastavi. Više sam se trudio tokom online nastave, ali sam imao isti odličan uspjeh u obje nastave i zadovoljan sam s njim.“</p>	<p>učionicu jer učenici koji su prepisivali nisu znali ćirilicu, tablicu množenja i dijeljenja koje su osnova za dalje nesmetano školovanje.“</p> <p>UČENIK 8. „Roditelji su me stalno pitali da li prepisujem, te su razgovarali sa mnom zašto to nije dobro. Nikada nisam prepisivao ni u nastavi u učionici ni u online nastavi, ali moji drugovi iz odjeljenja jesu i učiteljica ih je često upozoravala.“</p>
<p>R9 i U9</p>	<p>RODITELJ 9. „Djevojčica je usvojila manje znanja tokom online nastave jer ja joj nisam mogla nadomjestiti na pravi način ulogu učitelja kakvu je imala u učionici. Sužavanje gradiva i često oslobađanje od obaveza dovelo je do toga da se ona opusti tako da ne bude dovoljno fokusirana kod praćenja nastave jer je radila druge stvari dok je pratila nastavu. Zaključne ocjene bi trebale biti manje jer smatram da je kao i drugim učenicima većina njih makar za jednu poklonjeno. U online nastavi je imala veći prosjek nego u učionici, te s takvim prosjekom nisam zadovoljna jer nije realan.“</p> <p>UČENIK 9. „Gotovo sve što sam naučila tokom online nastave sam zaboravila jer nisam bila koncentrisana na ono što učiteljica priča tokom časa, a i ona je sužavala gradivo tako da je ono bilo previše jednostavno za mene. Ocjene su uglavnom svoj djeci poklanjane pa i meni, te u tom smislu s njima nisam zadovoljna iako sam imala isti prosjek i u učionici i u online nastavi.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Koliko sam uspjela upratiti budući da sam bila stalno uz nju mislim da se nije koristila takvim postupcima jer nije prepisivala koliko znam ni u učionici. Ono što sam zaista nastojala jeste da joj ne činim „medvjedu uslugu“ odnosno da dijete usvoji znanje, a ne da je potičem da samo dobije najbolju ocjenu koja nije rezultat njenog truda već nekog vida „varanja“.“</p> <p>UČENIK 9. „Tokom nastave u učionici nisam prepisivala, ali tokom online nastave jesam kada sam shvatila da učenici koji lošije ocjene u učionici imaju bolje ocjene u online nastavi. Napravili smo grupu za koju smo se dogovorili da ne zna ni učiteljica ni roditelji, te smo nas pet zajedno radili sve testove i zadaće. Moji roditelji nisu saznali za to jer bi zbog toga bili ljuti na mene.“</p>

5.6. Podrška učitelja/ škole učenicima i roditeljima tokom online nastave, te kvaliteta digitalnih kompetencija učitelja

Tabela 8. Šesta oblast zadataka istraživanja – Podrška učitelja/ škole učenicima i roditeljima tokom online nastave, te kvaliteta digitalnih kompetencija učitelja

6. OBLAST: PODRŠKA OD STRANE UČITELJA/ ŠKOLE I KVALITETA DIGITALNIH KOMPETENCIJA UČITELJA				
ODGOVORI ISPITANIKA	<i>PITANJE 1. Da li su i na koji način učitelj i sama škola pružali pomoć učenicima i roditeljima tokom pandemije (pojašnjenje pitanja: Da li je i koliko često u okviru škole koju dijete pohađa bilo organizirano psihološko savjetovanje, radionice za efikasnije učenje u online okruženju, kurs za ovladavanje informatičkim vještinama s ciljem što lakše prilagodbe nastavnog procesa u online okruženju za učenike i roditelje ili neki drugi vidovi podrške?)</i>	<i>PITANJE 2. Da li je učitelj bio otvoren za dodatne susrete u vannastavnom terminu za učenike kojima je bila potrebna pomoć pri usvajanju gradiva (dopunska/ dodatna nastava), ali i za roditelje koji su imali bilo kakvih pitanja? Da li su i na koji način roditelji bili informisati o obavezama koje učenik ima tokom online nastave?</i>	<i>PITANJE 3. Da li je i koliko često učitelj organizirao susrete sa roditeljima i/ ili učenicima na kojima se govorilo o tome kako poboljšati online nastavu u uslovima pandemije? Da li je učitelj provodio istraživanja s ciljem ispitivanja zadovoljstva roditelja i učenika izvođenjem online nastave u vrijeme pandemije?</i>	<i>PITANJE 4. Kako ocjenjujete digitalne kompetencije učitelja za provođenje online nastave tokom pandemije, zašto?</i>
R1 i U1	RODITELJ 1. „Tokom online nastave u doba pandemije škola je pružala pomoć roditeljima jedino na način da je u jednom polugodištu organizirala predavanje koje je realizirao pedagog škole pod nazivom „Psihološki aspekti utjecaja pandemije na učenje učenika“, te radionice koje su realizirali učitelji za ovladavanje platformom Google Teams. Što se tiče učenika nisu	RODITELJ 1. „Učiteljica je kontinuirano održavala jedino dopunsku nastavu za učenike kojima je trebala dodatna pomoć pri usvajanju nastavnog sadržaja, a najčešće su se one bile organizirane iz nastavnog predmeta Matematika. Na sedmičnom nivou su u okviru jednog radnog dana u poslijepodnevnom terminu organizirane konsultacije sa učiteljicom gdje su roditelji imali priliku postavljati bilo kakva pitanja vezana za nastavni proces. Pored toga učiteljica je cjelodnevno bila	RODITELJ 1. „Na svakom susretu sa učiteljicom smo govorili o poteškoćama sa kojima se kao roditelji suočavamo u ovakvom obliku nastave imajući u vidu i same učenike. Međutim, učiteljica nije razgovarala o ovoj temi sa učenicima koliko sam upućena. Ona nije provodila nikakva istraživanja čija je svrha bila poboljšanje online	RODITELJ 1. „Učiteljica nam je nebrojeno puta u okviru informativnih razgovora i roditeljskih sastanaka isticala kako se stručno usavršavala u području platforme Microsoft Teams budući da je implementacija platforme bila planirana još prije širenja virusa COVID – 19. Njene digitalne kompetencije ocjenjujem srednjom ocjenom

	<p>organizirane nikakve radionice ili predavanja već se očekivalo da dobijaju pomoć od nas roditelja i učiteljice.“</p> <p>UČENIK 1. „Škola tokom online nastave nije pružila nikakav vid pomoći roditeljima i učenicima tokom online nastave koliko sam upućena. Ona je jedino pomagala u pogledu dijeljenja uređaja nama učenicima i pomoći roditeljima za ovladavanja platformom Microsoft Teams koju je vršila učiteljica.“</p>	<p>prisutna putem Viber – a za nedoumice kako učenicima tako i nama roditeljima, a gdje smo mi kao roditelji u okviru grupe bili informisani o svim obavezama koje učenici imaju u vidu zadaća koje trebaju obaviti i datumima provjera znanja.“</p> <p>UČENIK 1. „Učiteljica je svake sedmice po jednom u trajanju od dva školska časa vodila dopunsku nastavu pomoću platforme koja je najčešće održavala iz matematike. Ona je sa roditeljima organizirala pored redovnih roditeljskih sastanaka informativne razgovore svake sedmice. Bila je dostupna i svakodnevno putem Viber – a za bilo kakva pitanja od strane kako učenika tako i roditelja, ali je informisala i roditelje o svemu vezano za nas učenike i naš napredak.“</p>	<p>nastave ni sa učenicima ni sa roditeljima.“</p> <p>UČENIK 1. „Tokom svakodnevnih susreta sa učiteljicom nismo pitani kao učenici o zadovoljstvu sa online nastavom niti njenim načinom rada u istoj. Međutim, s roditeljima je razgovarala u okviru informativnih razgovora i roditeljskih sastanaka na tu temu, a o prijedlozima koje su roditelji davali mi kao učenici nismo bili upoznati. Učiteljica nije provodila nikakva istraživanja ni sa učenicima ni sa roditeljima koja su govorila o zadovoljstvu online nastavom u vrijeme pandemije.“</p>	<p>budući da je rješavala brojne tehničke poteškoće koje su se kako njoj samog tako događale i učenicima. Međutim, ono u čemu je zasigurno potrebno poboljšanje jesu kreativni alati za vođenje ovakvog oblika nastave budući da je najčešće bila usmjerena na vođenje nastavnog sata primjenjujući frontalni oblik nastave.“</p> <p>UČENIK 1. „Učiteljica se dobro snalazila sa tehnologijom jer je znala osnove za izvođenje nastave pomoću platforme Microsoft Teams budući da je znala okačiti materijal na isti, podijeliti ekran i voditi nastavni sat pomoću platforme. Rješavala je brojne tehničke poteškoće koje su se događale učenicima i njihovim roditeljima, ali ono što joj je nedostajalo jeste korištenje različitih igara da bi nam čas bio zanimljiviji.“</p>
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. „Škola koju moje dijete pohađa mogu reći da nije pružila pomoć ni učenicima ni roditeljima tokom online nastave. Jedini oblik pomoći pružen roditeljima je poslani video – materijal od učiteljice kreiran od strane ministarstva koji se odnosio na upravljanje platformom. Ono</p>	<p>RODITELJ 2. „Dopunska nastava iz Bosanskog jezika i Matematike je održavana pomoću platforme jedanput sedmično u trajanju od dva školska časa, a dodatne nastave nije bilo. Ono na čemu je kada su u pitanju roditelji učiteljica insistirala jeste da budemo slobodni da je kontaktiramo ako budemo imali bilo kakvih pitanja, te smo imali susrete svake druge sedmice koji su bili</p>	<p>RODITELJ 2. „Učiteljica je organizirala svake druge sedmice informativne razgovore sa roditeljima gdje je jedna od glavnih tema bila poboljšanje online nastave. Činila je sve da učenici imaju doživljaj kao da su na nastavi u učioničkim uslovima budući da je kupila tablu, kameru i</p>	<p>RODITELJ 2. „Digitalne kompetencije učiteljice ocjenjujem odličnom ocjenom jer je uistinu s obzirom na dvadesetpet godina njenog radnog angažmana pokazala spremnost za prilagođavanje ovakvom vidu nastave. Snimala je videoe na Youtube – u sa lekcijama kako bi</p>

	<p>što mi je kao roditelju nedostajalo jesu radionice kako da pomognem vlastitom djetetu da efikasnije uči, te da razgovaram sa stručnom osobom o izazovima sa kojima se suočavam tokom online nastave.“</p> <p>UČENIK 2. „Koliko sam upućena nismo imali ni roditelji ni mi učenici nikakav vid pomoći u tom smislu od škole. Mnogo učenika se nije snašlo u online nastavi kao ni roditelja, te bi im takva pomoć zaista bila korisna.“</p>	<p>informativnog tipa. Obavjesti o zadaćama koje djevojčica treba da obavi i testovima/ usmenim ispitivanjima su bile postavljene na platformi gdje sam imao pristup istoj.“</p> <p>UČENIK 2. „Sa učenicima koji su imali dodatna pitanja vezana za gradivo učiteljica je ostajala jednom sedmično poslije zadnjeg časa i pomoću platforme objašnjavala nam gradivo najčešće iz Engleskog jezika – iako nije bila dužna, te Bosanskog jezika i Matematika. Roditelji su o svim mojim obavezama dobijali svaki dan poruke pomoću Viber – a od učiteljice i pratili obavjesti na platformi.“</p>	<p>bubicu kako bi ih ispred iste vodila nastavu. Dijelila je nekoliko puta sa roditeljima link preko kojeg smo evaluirali kvalitetu njenog rada tokom online nastave, te je rezultate istih iznosila i nastojala da prijedloge roditelja o poboljšanju iste usvoji.“</p> <p>UČENIK 2. „Roditelji su mi govorili mnogo puta kako je učiteljica razgovarala sa njima tokom informativnih razgovora i roditeljskih sastanaka kako poboljšati online nastavu. Nastojala je da probleme sa kojima se roditelji suočavaju riječi. Mnogo puta sam bila svjedok da je slala ankete roditeljima s ciljem ispitivanja zadovoljstva njenim radom, mi kao učenici nismo pitani o tome niti smo popunjavali takve ankete.“</p>	<p>učenicima detaljnije pojasnila svaku nastavnu jedinicu, rješavala tehničke poteškoće na koje smo nailazili, realizirale brojne aktivnosti koje su bile kreativne za učenike (npr. snimanje kako kuhaju, kreiranje stipa i sl.). Ono što je nedostajalo jeste primjena različitih digitalni igrice u radu sa učenicima.“</p> <p>UČENIK 2. „Učiteljica se brzo prilagodila promjeni oblika nastave, te se snalazila odlično u online okruženju. Snimala nam je lekcije na Youtube – u kako bismo mi kao i drugi učenici mogli kada god želimo iste pogledati i rješavala tehničke probleme zajedno sa roditeljima. Koristila je mnoge krizove, pravila online plakate za neke lekcije, pisala i snimala pjesmice itd.“</p>
<p>R3 i U3</p>	<p>RODITELJ 3. „Škola nije pružala tokom pandemije nikakav vid podrške učenicima i roditeljima osim doniranja uređaja i seminara za roditelje koji su govorili o vakcinaciji. Direktor je bio jedina osoba koja je zamjenila ulogu učitelja, te bio otvoren za rješavanje problema sa kojima su se roditelji i učenici suočavali.“</p> <p>UČENIK 3. „Mama mi nije</p>	<p>RODITELJ 3. „Dopunske nastave su se odvijale jednom sedmično u trajanju od 45 minuta, te su bile opšteg karaktera – nisu bile raspoređene po predmetima već šta iz kojeg predmeta djeci nije bilo jasno tokom prošle sedmice. Jedini vid susreta ostavljen za roditelje su roditeljski sastanci i informativni razgovori. Budući da je djevojčici potrebno bilo stalno moje prisustvo zbog nesnalaženja u digitalnom okruženju bila sam upućena putem mail – a, a potom pomoću platforme koje su njene obaveze i pri tome slušajući sa</p>	<p>RODITELJ 3. „Susreti koji su bili organizirani sa roditeljima bili su usmjereni na kratko informisanje istih o uspjehu njihove djece, te predstavljanje online nastave kao idealne. Sve što smo iznijeli kao prijedlog za poboljšanje naišli smo na „zid“, a učenici o tome nisu ni pitani. Istraživanja o našem zadovoljstvu i zadovoljstvu naše djece o online nastavi</p>	<p>RODITELJ 3. „Poruke od učiteljice slane putem mail – a i platforme ukazuju na njen manjak digitalne pismenosti jer sam se i sama mnogo puta pitala šta je zapravo zadatak koji dijete treba da obavi. Online nastava mi je zaista pokazala nesposobnost učiteljice za ovaj proces zbog posuđivanja materijala od drugih kolega i nepoznavanja platforme koju je koristila kao</p>

	<p><i>spominjala da imaju bilo kakve radionice za nas učenike i roditelje niti bilo kakva pomoć nama osim uređaja koji su neki učenici dobili. Dijeljeni su samo neki videi koji su govorili o važnosti vakcinacije koje se sjećam da ja moja mama gledala.“</i></p>	<p>strane svaki nastavni sat.“</p> <p>UČENIK 3. „Učiteljica je držala dopunsku nastavu svake sedmice u trajanju od po pola sata gdje bi nas pitala šta nam nije jasno iz bilo kojeg predmeta i to nam nastojala objasniti. Mama se najčešće susretala sa učiteljicom preko roditeljskih sastanaka i informacija pomoću platforme, a pratila je moje obaveze pomoću platforme i prateći nastavu.“</p>	<p>nije bilo.“</p> <p>UČENIK 3. „Mi kao učenici nismo pitani kako bismo popravili online nastavu, a roditelji su iznosili prijedloge kako da je učinimo boljom tokom susreta sa učiteljicom. Mama se ljutila zato što je učiteljica govorila kako je online nastava idealna, a o tome da li je neko istraživanje provodila učiteljica o tome nisam bila upućena.“</p>	<p>i nezainteresiranost da se sama stručno usavršava u okviru iskorištavanja svih mogućnosti koje ova platforma nudi.“</p> <p>UČENIK 3. Dešavalo se da na samom početku učiteljica na platformi nije znala podijeliti ekran, zadaću je pogrešno postavljala u „karticu“ sa drugim predmetom i sl. Nije koristila nikakva igrice tokom nastave i bilo mi je poprilično dosadno slušati samo kako priča lekciju.“</p>
R4 i U4	<p>RODITELJ 4. „Nisam očekivala nikakav oblik pomoći ni roditeljima ni učenicima u okviru online nastave u vrijeme pandemije jer se to od škole moglo i očekivati. Škola je podijelila uređaje, a to su se sva priča završava. Ni učiteljicu ni školu nije bilo briga sa čime se roditelji i učenici suočavaju jer je online nastava djetetu nanijela ozbiljne probleme i dovela čak ga do psihologa kojeg sam privatno angažirala.“</p> <p>UČENIK 4. „Škola je jedino pomogla roditeljima i učenicima jer im je podijelila uređaje za praćenje online nastave – to je bila jedina pomoć škole. Online nastava me je dovela do toga da idem kod</p>	<p>RODITELJ 4. „Dodatna nastava je održavana za bolje učenike iz matematike, a dopunska nastava koja je bila potrebna jer je bilo mnogo djece koja se nisu snašla učeći u online nastavi nije održavana. O tome kako se odvijala dodatna nastava nisam upućena jer moje dijete nije prisustvovalo istoj. Informativni razgovori svake druge sedmice su bili prostor da postavljamo bilo kakva pitanja učiteljici. O obavezama sam informisana isključivo kada mi je dijete govorilo, a obavještenja o rokovima predaje zadaća, terminima usmenih i pismenih provjera znanja bila su okačena na platformu.“</p> <p>UČENIK 4. „Moji drugovi iz razreda su imali dodatnu nastavu gdje su se pripremali za takmičenja iz matematike, a dopunska nastava se nije održavala. Potrebna mi je bila dopunska nastava iz</p>	<p>RODITELJ 4. „Mi kao roditelji nismo imali susrete organizirane namjenski kako bi se iznosili prijedlozi za poboljšanje online nastave. O tome se govorilo uglavnom tokom roditeljskih sastanaka i Odjeljske zajednice u slučaju djece. Međutim, mnogo je prijedloga iznešeno ali niti jedan od njih nije usvojen.“</p> <p>UČENIK 4. „Učiteljica me nikada nije pitala šta bi trebalo da se uradi kako bi online nastava bila bolja. Ne znam da li su o tome pitani moji roditelji, a istraživanja učiteljica nije obavljala ni sa</p>	<p>RODITELJ 4. „Digitalne vještine učiteljice ocjenjujem prosječnom ocjenom jer je vladala platformom koja je uvedena, ali ne čineći nastavu zanimljivom učenicima. Trebala je poticati učenje kroz igru karakterističnu za takav dječiji uzrast za šta bi joj poslužile mnoge platforme koje su i meni kao roditelju poznate.“</p> <p>UČENIK 4. „Učiteljica se dobro snalazila sa tehnologijom i Microsot Teams – om. Meni je online nastava tokom pandemije bila dosadna jer smo mnogo više učili kroz igru u učionici nego</p>

	<i>psihologa jer me je učiteljica mnogo puta ponižavala govoreći mi ružne riječi pred drugim učenicima (npr. da sam nesposoban da skontam nešto i sl.).“</i>	<i>matematike i engleskog jezika kako moji roditelji ne bi plaćali instrukcije jer mi nisu znali sami objasniti gradivo iz tih predmeta. Sa roditeljima sam razgovorao svaki dan o mojim školskim obavezama, mama je ponekad pratila platformu i često imala susrete sa učiteljicom kada i drugi roditelji.“</i>	<i>nama učenicima ni sa našim roditeljima.“</i>	<i>u online nastavi.“</i>
R5 i U5	<p>RODITELJ 5. „Unutar škole nije pružen nikakav oblik podrške roditeljima i učenicima s obzira na situaciju u kojoj su se našli. Učiteljica je pitala da li neko od roditelja i djece ima potrebu za psihološkom pomoći, ali roditelji iako su imali raznih problema sa kojima su se suočavali nisu htjeli da se realizuje ovakav vid podrške. Radionice o efikasnijem učenju učiteljica je realizirala sa učenicima tokom Odjeljske zajednice jedanput sedmično, te su predstavljale jedini vid podrške pružen roditeljima i učenicima.“</p> <p>UČENIK 5. „Škola je podijelila uređaje učenicima čiji roditelji nisu mogli da ih kupe u tom trenutku, a učiteljica nam je mnogo pomagala sa učenjem. Na svakom času Odjeljske zajednice nas je pomagala kako da lakše pamtimo, te smo imali dosta vježbi (npr. izabere neke nove pojmove i uputi nas kako da je lakše zapamtimo</p>	<p>RODITELJ 5. „Na samom početku upoznavanja sa učiteljicom smo dobili broj njenog mobilnog telefona, te je kreirana Viber – grupa koja nam je dobro poslužila i u online nastavi za komunikaciju sa njom. Dopunska nastava je organizirana jednom sedmično iz matematike u trajanju od dva školska časa u popodnevnom terminu, a dodatna nastava nije postojala. Učiteljica je bila otvorena za susrete dodatne sa učenicima i često ih je zvala da individualno radi sa njima ako je primjetila da tokom nastave dijete nije usvojio neki dio gradiva. Odgovarala je roditeljima na pozive u svakom trenutku, a o obavezama nam je govorila tokom sedmičnih susreta i putem platforme.“</p> <p>UČENIK 5. „Dopunsku nastavu smo samo imali iz matematike blok čas jednom sedmično, a dodatne nastave nije bilo. Učiteljicu je moja mama najčešće zvala putem Viber – a i na roditeljskim sastancima vezano za moje obaveze i uspjeh, a ona joj je uvijek odgovarala na takva pitanja. Ono na čemu sam zahvalan učiteljici jeste što me je nekoliko puta nazvala da mi dodatno</p>	<p>RODITELJ 5. „Nikada nisu striktno organizirani susreti samo o tome kako poboljšati online nastavu, ali je to pitanje bilo predmet susreta učiteljice i sa roditeljima i sa učenicima. Sa roditeljima tokom informativnih razgovora svake sedmice i u vrijeme roditeljskih sastanaka. Učenici su sa učiteljicom o tom pitanju govorili tokom Odjeljskih zajednica. Ni nama roditeljima ni djecu nisu dijeljene ankete koje su se odnosile na ispitivanje zadovoljstva online nastavom, ali smo o tome usmeno pitani svakodnevno.“</p> <p>UČENIK 5. „Roditelji su mi govorili da ih je takva pitanja pitala učiteljica tokom online susreta sa njima, a mi učenici smo o tome pitani na Odjeljskoj zajednici. Mnoge prijedloge je učiteljica ispoštovala kada smo joj to rekli, ali nije provodila istraživanja na tu temu.“</p>	<p>RODITELJ 5. „Kada bih trebala ocijeniti digitalne kompetencije učiteljica ocijenila bih je sa vrlodobrom ocjenom budući da je mlada i da se od nje očekivalo da dobro vlada tehnologijom što se i pokazalo tokom online nastave. Međutim, ono što je primjedba u tom smislu jeste samo metodičko oblikovanje online nastave koja nije ista kao nastava u učioničkim uslovima, te njeno neuključivanje u rješavanje tehničkih problema sa kojima se susreću roditelji i djeca.“</p> <p>UČENIK 5. „Učiteljicino vladanje tehnologijom bih ocjenio sa peticom jer nije imala nekih većih problema u snalaženju na Microsoft Teams – om. Često sam tokom online nastave sa ugašenom kamerom gledao TV ili igrao igrice jer mi ovakva nastava nije zanimljiva kao u učionici kada sve zadatke radimo</p>

	<i>crtajući/pišući kako bismo ih zapamtili).“</i>	<i>objasni ono što mi nije bilo jasno na času kada bi je to mama pitala.“</i>		<i>grupno.“</i>
R6 i U6	<p>RODITELJ 6. „Bilo kakav oblik podrške roditeljima i učenicima od strane škole i učiteljice je izostala. Dakle, nisu bile organizirane nikakve radionice ni savjetovališta već smo bili prepušteni sami sebi. Mogu slobodno reći da ih nije bilo briga sa kojim se izazovima suočavamo mi kao roditelji niti naša djeca.“</p> <p>UČENIK 6. „Niti jedan oblik pomoći učenicima i roditeljima tokom online nastave nije postojao od strane škole osim što je podijelila uređaje učenicima koji ih u tom trenutku nisu imali. Učiteljica je bila ta koja je bila dostupna učenicima i roditeljima za bilo kakva pitanja, ali ništa dalje od toga.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Nisam upućen o postojanju i organiziranju dodatne i dopunske nastave za učenike. Učiteljica je stalno isticala kako joj se možemo mi kao roditelji ali i djeca javiti ako imamo određenih nedoumica, ali dječak nije osjećao slobodu da učiteljicu pita ono što mu nije jasno već se oslanjao na moju pomoć. O obavezama koje dječak ima sam bio informisan u okviru roditeljskih sastanaka i informativnih razgovora, platforme i elektronskog dnevnika.“</p> <p>UČENIK 6. „Dopunsku nastavu nismo imali, ali smo imali dodatnu nastavu iz Matematike koju sam pohađao jednom sedmično u trajanju od dva školska časa jednom sedmično. Roditelji su se mogli obratiti u bilo koje vrijeme učiteljici za susret ako su imali nekih pitanja. O obavezama koje imam roditelji su bili informisani kroz online susrete sa učiteljicom i platformu Microsoft Teams.“</p>	<p>RODITELJ 6. „O poboljšanju online nastave pitani smo samo mi kao roditelji i to kroz roditeljske sastanke i informativne razgovore. Međutim, mi kao roditelji nismo imali iskustva sa online nastavom te se nismo osjećali spremnima da iznosimo prijedloge za poboljšanje iste. Učiteljica nije provodila nikakva istraživanja gdje bi se ispitivalo zadovoljstvo online nastavom i njenim načinom rada u istoj od strane roditelja kao i učenika za vrijeme pandemije.“</p> <p>UČENIK 6. „O čemu se govorilo tokom online susreta između roditelja i učiteljice nisam bila upućena, ali mene kao učenika učiteljica nije pitala za neke ideje kako poboljšati online nastavu. Učiteljica nije provodila niti bilo kakva istraživanja gdje bi propitivala naše zadovoljstvo online nastavom.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Smatram da se učiteljica odlično snašla u online okruženju budući da je situacija s kojom se suočavala je zatekla nespornom u smislu tehnologije, obuke za korištenje platforme kao i načina izvođenja online nastave. Na početku je imala manjih problema u snalaženju sa platformom, ali je kroz vrijeme odlično ovladala istom. Jedino što je nedostajalo jeste da kreativnost koju je imala u nastavi u učionici premjesti i u online okruženje.“</p> <p>UČENIK 6. „S obzirom da je učiteljica starija smatram da se dobro snašla u online nastavi tokom pandemije. Njeno snalaženje bi ocjenio vrlo dobrom ocjenom, ali ono što joj je nedostajalo da bi nastava bila kao u učionici jeste da nas raspoređuje u parove i grupe kako bi obavljali neke zadatke tokom časa.“</p>
	RODITELJ 7. „Nismo imali ni mi roditelji ni učenicima nikakav oblik pomoći od škole osim dodjele tableta. Učiteljica	RODITELJ 7. „Dopunska i dodatna nastava nije realizovana, a ako je nešto nije bilo razumljivo poslije časa bi zamolila učenike da ostanu na platformi.	RODITELJ 7. „Susrete na kojima se samo govorilo o tome kao roditelj nisam imao kao ni moje dijete. O toj temi	RODITELJ 7. „Budući da je dječakova učiteljica starija dobro se snašla u online okruženju. Na početku

R7 i U7	<p>je na svoja leđa preuzela ulogu onoga ko edukuje učenike i roditelje o platformi, a roditelji su se međusobno pomagali u smislu razgovora među sobom o izazovima sa kojima se suočavaju kao i rješavanju tehničkih problema koje imaju.“</p> <p>UČENIK 7. „Škola je jedino podijelila tablete učenicima, te nije ni na kakav drugi način pomogla učenicima i roditeljima tokom online nastave u vrijeme pandemije iako je trebala. Učiteljica je tokom Odjeljske zajednice slušala sa kojim se izazovima susrećemo i davala nam je podršku, te nastojala naći rješenje za njih. Roditelji su se među sobom pomagali savjetima, a učiteljica je isto slušala njihove probleme na online susretima sa njom.“</p>	<p>Dakle, radilo se o privatnom razgovoru „1 na 1“ kako bi im razjasnila ono što nije bilo jasno tokom časa. Roditeljima je isticala da je uvijek dostupna za njihova pitanja, te da je u tom smislu mogu kontaktirati. Školske obaveze djeteta sam saznavao kroz Viber – grupu, razgovor sa djetetom, elektronski dnevnik, te roditeljske sastanke i informativne razgovore.“</p> <p>UČENIK 7. „Učiteljica nije vodila dopunsku i dodatnu nastavu kao u učionici, ali je uvijek bila otvorena da pojedinačno razgovara sa svakim učenicom van časa pozivom ako mu nešto nije jasno. Ukoliko bi ona tokom časa vidjela da kada bi prozvala nekog učenika on ne bi znao odgovoriti na pitanje ili uraditi neki zadatak ostajala bi s njim nakon časa i objašnjavala mu to što mu je nejasno. O tome šta su moje obaveze roditelji su mi bili obavješteni pomoću Viber – grupe, online susreta sa učiteljicom, razgovora sa mnom, e – dnevnika i platforme koje su šifre imali.“</p>	<p>se više govorilo kroz roditeljske sastanke, informativne razgovore i Odjeljsku zajednicu. Mnogi prijedlozi su iznešeni u smislu opominjanja učenika koji prepisuju i poboljšanja nastave u smislu zanimljivosti učenicima što je i usvojeno od strane učiteljice. Istraživanja na tu temu nije provodila nego je naše zadovoljstvo i zadovoljstvo naše djece saznavala kroz prethodno pomenute razgovore.“</p> <p>UČENIK 7. „Na Odjeljskim zajednicama smo razgovarali o tome kako bi mogla online nastava da se poboljša, a roditelji tokom online susreta sa učiteljicom. Učenici i roditelji su navodili kako je online nastava nezabavna i kako učenici prepisuju, te je učiteljica nastojala naći rješenje za te probleme. Nikada nam nije rekla da provodi neko istraživanje ni sa učenicima ni sa roditeljima na temu zadovoljstva online nastavom.“</p>	<p>pandemije je imala poteškoća sa korištenjem digitalnih alata, te se savjetovala sa mnom kao nastavnikom. Kako je vrijeme prolazilo vidio se osjetan napredak, pa je na kraju pandemije smatram svaki njen susret bio kreativno upotpunjen (digitalne platforme, dijeljenje u grupe/parove, video – materijali, online kvizovi i sl) tako da je učenicima bilo zabavno biti na nastavi.“</p> <p>UČENIK 7. „Mojoj učiteljici je moj razred bio zadnja generacija jer je trebala ići u penziju, ali mogu reći da se dobro snašla u online nastavi. Uglavnom je znala sve vezano za rad platforme, a upućen sam da je od mojih roditelja koji su nastavnici tražila prijedloge kako da nastavu učini zanimljivijom što je i prihvatila.“</p>
R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „Škola nije pružila nikakav oblik podrške ni roditeljima ni učenicima tokom online nastave u vrijeme pandemije. Bilo koji oblik podrške koji smo dobili bio je učiteljica dobra volja</p>	<p>RODITELJ 8. „Dopunske i dodatne nastave nije bilo, ali je učiteljica nakon časa vodila bilješke ko od učenika nije nešto shvatio i svakog radnog dana bi pojedinačno zvala učenike kako bi im objasnila to gradivo. O školskim obavezama se pisalo na Viber – grupi i</p>	<p>RODITELJ 8. „Svi susreti roditelja sa učiteljicom nisu bile fokusirane na iznošenje prijedloga za poboljšanje već je bilo govora o snalaženju u situaciji koja nas je zadesila. Isticala nam je kako je važno</p>	<p>RODITELJ 8. „Snalaženje učiteljice u online nastavi bih ocjenila odličnom ocjenom sa malim minusom. Naime, smatram velikim propustom to što se do uvođenja platforme nastava nije odvijala u</p>

	<p>nevezano za instituciju u kojoj obavlja svoju ulogu. Ona je imala individualne razgovore sa roditeljima i učenicima o izazovima sa kojima se suočavaju i pokušavala naći rješenje za iste, te učenicima mnogo puta pomagala kako da brže pamte i budu koncentrisani tokom online nastave različitim aktivnostima i savjetima.“</p> <p>UČENIK 8. „Učiteljica je jedina koja je pružala podršku učenicima i roditeljima sa razgovorima, savjetima i pomoći učenicima kod lakšeg učenja. Škola nije pružila nikakvu podršku, pa čak ni uređaje za praćenje online nastave.“</p>	<p>platformi Microsoft Teams, te spominjalo se na online susretima sa učiteljicom.“</p> <p>UČENIK 8. „U vrijeme online nastave nije bilo ni dopunske ni dodatne nastave. Učiteljica je pojedine učenike sama zvala pomoću poziva preko platforme da bi im objasnila ono što je shvatila da im nije jasno na času. Šta su moje školske obaveze je slala roditeljima pomoću Viber – grupe i platforme Microsoft Teams.“</p>	<p>da svojoj djeci budemo psiholozi i pri tome da ih potičemo da budu što samostalniji. Učiteljica je prosljedila samo jednom anketu ministarstva na sredini online nastave koja govori o toj temi, ali sama nije provodila istraživanje na tu temu.“</p> <p>UČENIK 8. „O čemu je učiteljica razgovarala na sa roditeljima tokom susreta nisam obavješten. Sa nama učenicima tokom Odjeljske zajednice učiteljica nije razgovarala ne temu poboljšanja online nastave već nas je ohrabrivala da budemo strpljivi i da ćemo sve biti kao prije – u učionici. Istraživanja na temu zadovoljstva online nastavom nije provodila.“</p>	<p>realnom vremenu čime su nastali mnogi propusti u znanju koji su bili teško nadoknadivi. Međutim, nedostajalo je i da online nastava bude takva da je zasnovana na kreativnim zadacima kao ona u učionici što nije bio slučaj iako se raspolagalo sa mnogim alatima u okviru platforme i van nje.“</p> <p>UČENIK 8. „Učiteljica je odlično snalazila sa platformom i tehnologijom. Međutim, ja više volim nastavu u učionici jer smo u njoj mnogo više radili u grupama i imali kreativnije zadatke nego u online nastavi.“</p>
R9 i U9	<p>RODITELJ 9. „Škola nije čak ni donirala uređaje učenicima za praćenje online nastave, a da ne govorimo o nikakvom drugom obliku pomoći u situaciji online nastave. Mogu zaista pohvaliti učiteljicu koja je bila razumljiva, pomagala djeci kako da lakše uče i snađu u novom okruženju iako su bili zaista mali.“</p> <p>UČENIK 9. „Škola nije čak ni podijelila nama učenicima koji nismo imali uređaje za praćenje</p>	<p>RODITELJ 9. „Dopunska i dodatna nastava nisu održavane, ali je uvijek roditeljima i učenicima bila dostupna za postavljanje bilo kakvih pitanja. U okviru Viber – grupe, informativnih razgovora i roditeljskih sastanaka, te platforme bila sam informisana o obavezama koje moje dijete ima tokom online nastave.“</p> <p>UČENIK 9. „Ni dopunska ni dodatna nastava nije bila organizirana kao ni sekcije tokom online nastave. I roditelji i mi učenici smo bili slobodni da učiteljicu nazovemo i pitamo bilo šta što nam nije</p>	<p>RODITELJ 9. „Učiteljica nije provodila nikakva istraživanja vezana za zadovoljstvo nas kao roditelja i naše djece online nastavom. O tome se govorilo vrlo rijetko (najčešće jednom mjesečno) u okviru informativnih sastanaka i Odjeljskih zajednica. Ono što je mogla a da je bilo u okviru odjeljenja ona je poboljšala poput češćih usmenih odgovora u odnosu na pismene, kreativnije</p>	<p>RODITELJ 9. „Učiteljica se snalazila u online okruženju zadovoljavajuće jer je znala kako funkcionira platforma koji su koristili, ali ja to ne bih mogla komentirati jer ja nisam vična u korištenju tehnologije. Djevojčica mi je govorila da joj je online nastava dosadna i da joj nedostaju kreativni zadaci koje je mogla uvrstiti u istu.“</p> <p>UČENIK 9. „Učiteljica je objašnjavala i roditeljima i</p>

	<p><i>online nastave, a niti jedan od navedenih oblika pdorške učenicima i roditeljima nije bio organiziran. Na učiteljicina leđa je pao teret pomoći učenicima i roditeljima da vladaju platformom, da lakše učenici uče tokom online nastave i da nam bude savjetnik tokom online nastave.“</i></p>	<p><i>jasno, a uglavnom smo se koristili Viberom za to. Roditelji su bili informisani o mojim obavezama kroz platformu, razgovor sa mnom i susrete sa učiteljicom gdje im je najavljivala provjere znanja i zadaće koje ćemo imati.“</i></p>	<p>zadatke na samom kraju online nastave, upozoravanje na prepisivanje drugih učenika i sl.</p> <p>UČENIK 9. „Nisu postojali samo susreti na kojima se o tome govorilo, već je ta tema bila usputna. Za učenike se o tome govorilo na Odjeljskoj zajednici, a za roditelje tokom roditeljskih sastanaka. Svake sedmice se o tome govorilo, te je učiteljica nastojala da prihvati kritike i poslušna naše prijedloge kako bi online nastava bila bolja.“</p>	<p><i>meni kako se koristiti platformom Microsort Teams, te se dobro snalazila sa istom. Meni su nedostajali svi oni zanimljivi zadaci koje bi ona imala da smo bili u učionici, a online nastava mi je zbog toga bila dosadna.“</i></p>
--	---	--	---	--

5.7. *Komunikacija i kvaliteta povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj tokom online nastave*

Tabela 9. Sedma oblast zadataka istraživanja – Komunikacija i kvaliteta povratnih informacija na relaciji učitelj – učenik i učitelj – roditelj tokom online nastave

7. OBLAST: KOMUNIKACIJA I KVALITETA DOBIVENIH POVRATNIH INFORMACIJA NA RELACIJI UČITELJ – UČENIK I UČITELJ – RODITELJ	
ODGOVORI ISPITANIKA	<p><i>PITANJE 1. Da li je učitelj bio dostupniji Vama i djetetu za postavljanje pitanja u okviru online nastave nego u učioničkim uslovima? Na osnovu čega je to vidljivo? Da li ste i koliko često Vi i Vaše dijete bili najčešći inicijatori komunikacije na relaciji učenik – učitelj i roditelj – učitelj ili je to činio i učitelj? Šta je najčešće bio predmet komunikacije učenik – učitelj, a šta komunikacije na relaciji učitelj – roditelj? Na koji način su se odvijali roditeljski sastanci i informativni sastanci sa učiteljem (pomoću kojih platformi, audio ili audio – video poziv, trajanje i sl)?</i></p>
R1 i U1	<p>RODITELJ 1. „Tokom cjelokupne online nastave učiteljica je bila dostupnija za postavljanje bilo kakvih pitanja nego u nastavi u učioničkim uslovima jer je imala cjelodnevan online status. Kada smo imali pitanja javljali smo joj se iz čega je vidljivo da smo najčešće mi bili inicijatori komunikacije, a ona se pojedinačno javljala rijetko. Najčešće smo razgovarali o učeničkom napretku i njihovom snalaženju u online okruženju, a o tome razgovarala i sa učenicima. Informativni razgovori i roditeljski sastanci su se najčešće odvijali audio – pozivom pomoću Viber – grupe dok nije osposobljena platforma Google Teams pomoću koje su se kasnije odvijali takvi oblici susreta pomoću video – poziva, a koji su trajali od 45 minuta do sat vremena s obzirom na teme o kojima se govori.“</p> <p>UČENIK 1. „Cjelokupna online nastava je obilježena učiteljicininim govorom o tome da joj se mi ili naši roditelji javimo ako imamo bilo kakvih nedoumica, te je bila uvijek dostupna online. Učiteljica je zahtjevala redovno prisustvo informativnih razgovorima i roditeljskim sastancima, a roditelji su uglavnom se obraćali njoj za sve što ih je zanimalo. Najčešće smo moja mama i ja pitali za moj uspjeh, za moje snalaženje u online okruženju, o mojim obavezama i rokovima za iste i sl. Roditeljski sastanci i informativni razgovori su realizirani pomoću platforme Microsoft Teams, a o dužini njihovog trajanja nisam bila upućena jer nisam prisustvovala istima iako smo bili u istom prostoru moji roditelji i ja tada.“</p>
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. „Učiteljica je bila podjednako dostupna za postavljanje pitanja u oba tipa nastave jer smo komunicirali preko Viber – grupe kako u nastavi u učionici tako i u online nastavi. Nije protekao dan da nam se pojedinačno nije javljala kako bi nas obavještavala o učeničkom napretku i pitala za izazove sa kojima se suočavamo. Mi smo je dakle kontaktirali samo ako smo imali dodatnih pitanja. Informativni razgovori i roditeljski sastanci su organiziranim po tačkama dnevnog reda prvo pomoću Viber – a, a kasnije preko platforme Microsoft Teams u okviru video – poziva u trajanju od sat vremena.“</p> <p>UČENIK 2. „Učiteljica je bila dostupnija u online nastavi jer je bila tokom cijelog dana prisutna na mreži u odnosu na nastavu u učionici. Najčešće se učiteljica javljala da pita kakvog smo zdravstvenog stanja i imamo li kakvih problema, a mi smo joj se obraćali samo ako smo imali dileme za koje nismo sami mogli naći rješenje. Moji roditelji i ja smo najčešće razgovarali o neetičkim postupcima drugih učenika tokom online nastave, mom</p>

	<i>uspjehu i kako da lakše usvajam znanje u online nastavi. Roditeljski sastanci su se vodili putem Viber – a dok nije uvedena platforma, a onda pomoću nje video – pozivom i o dužini njihovog trajanja nisam bila upućena.“</i>
R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Tokom online nastave učiteljica je bila ažurna u odgovaranju na upite roditelja putem mail – a i porukama preko platforme. Međutim, ono s čime sam kao roditelj bila začuđena jeste činjenica da i na našu inicijativu nismo dobili broj njenog telefona kako bismo kreirali Viber – grupu zbog brže komunikacije. Razgovaralo se najčešće o slanju zadataka i potvrdi evidencije istih čiji smo mi kao roditelji bili inicijatori. Roditeljski sastanci i informativni razgovori nisu održavani do uvođenja platforme – mjesec dana. Kasnije su se odvijali jednom u petnaest dana putem platforme audio – poziva što ukazuje na krajnje nepoštovanje nas kao roditelja i trajali su najčešće po pola sata.“</p> <p>UČENIK 3. „Ako bismo se javili mama i ja učiteljici brzo smo dobijali odgovor. Roditelji mojih drugara i mama su tražili stalno njen broj kako bi je mogli nazvati ako se desi neki problem tokom online nastave, ali im ona svoj broj nije dala. Najčešće je mamu zanimalo da li je učiteljica zapisala sve zadaće koje sam uradila i kako je zadovoljna sa mnom u online nastavi. Dok nije uvedena platforma roditelji se nisu susretali sa učiteljicom, a kada je uvedena onda su sastanci čije trajanje ne znam i koji su vođeni pomoću platforme.“</p>
R4 i U4	<p>RODITELJ 4. „Učiteljica je bila dostupnija u nastavi u učionici nego tokom online nastave jer je u okviru nastave u učionici imala tačno definisane termine informativnih razgovora i roditeljskih sastanaka dok na platformi to uvijek nije bio slučaj – najčešće je eskivirano. Najčešće smo se javljali mi roditelji i učenici ako su imali nekih pitanja, a najčešće se razgovaralo o ocjenama i poboljšanju istih. Informativni razgovori su bili svakih petnaest dana putem Viber – grupe pismeno u formi chata, a roditeljski sastanci dva puta u polugodištu pomoću platforme kroz audio – poziv u trajanju od sat vremena.“</p> <p>UČENIK 4. „Moji roditelji su imali tokom nastave u učionici svake sedmice susrete sa učiteljicom kao i mi učenici u okviru odjeljske zajednice. U online nastavi se dešavalo da se susreti pomjeraju ili da čak ne budu obavljani. Uvijek smo razgovarali sa učiteljicom kako da poboljšamo naše ocjene, a o načinu susreta učiteljice i mojih roditelja nisam upućen jer mi to nije bilo dozvoljeno. Učiteljica je mnogo puta govorila kako nama tako i našim roditeljima da joj se možemo obratiti ako imamo bilo kakvih pitanja što smo i činili.“</p>
R5 i U5	<p>RODITELJ 5. „Učiteljica je ako uporedimo nastavu u učionici i online nastavu bila dostupnija u učionici jer je s obzirom na novi oblik nastave mnogo vremena oduzimala njena priprema što nam je i sama govorila, a u okviru nastave u učionici ona je upoznata sa planiranjem časova. Putem Viber – grupe pomoću audio – poziva smo u trajanju od 30 minuta svake srijede su izvođeni informativni razgovori. Roditeljski sastanci su se odvijali pomoću platforme video – pozivama u trajanju od sat vremena dva puta u jednom polugodištu. Najčešći inicijator komunikacije je bila dakle učiteljica jer je zahtjevala brojne kako individualne tako i grupne susrete sa učenicima i roditeljima gdje je nastojala pomoći učenicima kod usvajanja gradiva, ali i poboljšanju njihovih ocjena i informirati roditelje da budu uključeni aktivno u ovakav oblik nastave.“</p> <p>UČENIK 5. „Učiteljica je dostupnija kada smo u učionici nego online unaprijed zakaže susrete i uvijek dođe na njih, a u online nastavi se dešavalo da se otkaže roditeljski sastanak zbog tehničkih problema koje je imala. Najčešće smo moji roditelji i ja pitali učiteljicu šta nam nije</p>

	<i>jasno, a govorili smo o mom napretku i učenicima koji prepisuju. Susreti mojih roditelja i učiteljice su se vodili preko platforme, a vrijeme trajanja ni koliko često su se susretali mi nije poznato.“</i>
R6 i U6	<p>RODITELJ 6. „Učiteljica je bila dostupnija za komunikaciju u učionici nego tokom online nastave jer smo u učioničkim uslovima uvijek imali informativne razgovore kada je najavljeno, dok u online nastavi nije bilo moguće zbog različitih tehničkih i drugih problema voditi iste. Najčešći inicijator komunikacije je bila učiteljica jer je zahtjevala prisustvo roditeljskim sastancima i informativnim razgovorima gdje se najčešće razgovaralo o utjecaju pandemije na roditelje i djecu, poboljšanju discipline u online okruženju i ukazivanju grupno rješavanje testova od strane učenika. Roditeljski sastanci su se odvijali dva puta u polugodištu, a informativni razgovori svake sedmice u trajanju od po sat vremena putem video – poziva preko platforme Microsoft Teams.“</p> <p>UČENIK 6. „Iako smo joj kako mi učenici tako i roditelji u bilo koje vrijeme obratiti i u učionici i u online nastavi mogu zaključiti kako je bila dostupnija u učionici. Mnogo neobaveznih razgovora smo vodili o izazovima sa kojima se suočavamo kako u školi tako i u van nje, dok je online nastava bila fokusirana samo na rad i na razgovoru o školskom uspjehom. Učiteljica je postavljali obavijest za susrete u koje bi roditelji ulazili u vrijeme dogovorenih susreta sa njom u trajanju od 45minuta, a o čemu se razgovaralo tokom istih nisam upućen.“</p>
R7 i U7	<p>RODITELJ 7. „Učiteljica je bila podjednako dostupna i u online nastavi i u nastavi u učionici s obzirom da smo imali njen broj te smo je u obje situacije mogli kontaktirati kad god smo imali nekih pitanja. Najčešće je bio fokus na uspjehu učenika, izazovima sa kojima se suočavaju i opominjaju vezano za prepisivanje. Inicijator komunikacije bila je učiteljica koja je sva obavještenja slala odmah kroz Viber – grupu istog dana kako bi roditelji i djeca bili informisani o svemu. Od strane Ministarstva naloženo je da informativni razgovori u online nastavi trebaju biti realizirani makar jednom sedmično što je učiteljica i ispoštovala, a roditeljski su bili dva puta u okviru jednog polugodišta pomoću platforme Microsoft Teams video – pozivom u trajanju po potrebi.“</p> <p>UČENIK 7. „I u online nastavi i u nastavi u učionici učiteljica je bila uvijek dostupna kako učenicima tako i njihovim roditeljima za sve nedoumice. Ona je sve obavjesti slala roditeljima, ali i učenicima tako da je ona bila pokretač komunikacije. Kroz razgovore mojih roditelja i mene se govorilo o školskom uspjehu, prepisivanju u online nastavi, školskim obavezama i sl. Roditelji su pomoću platforme imali svake sedmice susrete sa učiteljicom pomoću video – poziva, a o trajanju susreta nisam obavješten jer su bili nakon moje nastave – poslijepodne.“</p>
R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „Podjednaka dostupnost je bila prisutna i tokom online nastave i tokom nastave u učionici. Učiteljica je u obje vrste nastave bila otvorena za pitanja u bilo koje doba, brinula za učenike i roditelje, bila ohrabrujuća u smislu rješavanja naših problema i puna podrške. Najčešće se razgovaralo o uspjehu, obavezama, prepisivanju drugih učenika i izazovima sa kojima se suočavaju kako roditelji tako i djeca. Susreti su se sa učiteljicom i roditeljima odvijali tek nakon uvođenja platforme gdje nismo imali sastanke dva mjeseca. Kada je osposobljena platforma sastanci su se odvijali jednom sedmično informativni razgovori, a dva puta u polugodištu roditeljski sastanci u trajanju od po sat vremena.“</p> <p>UČENIK 8. „Učiteljica je dostupnija u nastavi u učionici nego u online nastavi jer se mnogo puta desilo da mi se poruka koju joj postavim ne pošalje na vrijeme ili da poruku uopšte ne vidi. Kada podignem ruku u učionici na času uvijek mi u tom trenutku odgovori. Roditeljima je bila podjednako dostupna jer su oni s njom i prije komunicirali putem Viber – a i dok je nastava bila u učionici. Svaki dan se čula sa nama učenicima i</p>

	<p><i>roditeljima, a online susreti su organizirani kada bi učiteljica poslala obavještenje roditeljima na Viber – grupu i kreirala susret na platformi. O trajanju i šta se na njima govorilo nisam upućen, a mi kao učenici sa učiteljicom smo najčešće govorili o ocjenama, obavezama i prepisivanju tokom online nastave.“</i></p>
R9 i U9	<p>RODITELJ 9. „Učiteljica je bila dostupnija u online nastavi nego u nastavi u učionici jer je tokom cijelog dana bila aktivna. U bilo kom trenutku smo je mogli pitati bilo šta vezano za online nastavu, te je češće odgovarala nego kada bismo je na taj način pitali dok je djevojčica imala nastavu u učionici. Najčešće smo se mi javljali ako smo imali nekih pitanja, a rijetko nas je ona sama od sebe obavještavala o bilo čemu. Uglavnom se razgovaralo o prosjeku učenika, kako poboljšati online nastavu, o rokovima predaje aktivnosti, prepisivanju učenika, tehničkim problemima i sl. Roditeljski sastanci su se organizirali jednom u polugodištu, a informativni razgovori jednom u petnaest dana pomoću platforme audio – pozivom u trajanju od oko sat vremena.“</p> <p>UČENIK 9. „Tokom online nastave je učiteljica bila dostupnija nego u nastavi u učionici jer je uvijek bila online. Kada bismo joj pisali ne bismo dugo čekali da dobijemo odgovor – u učionici joj je trebalo mnogo duže vremena. Pisali smo i zvali smo je ako smo imali pitanja, a ona sama se gotovo nikada nije javljala. O tome šta je razgovarala sa roditeljima nisam upućena, ali sa nama učenicima je razgovarala o ocjenama, obavezama, rokovima, prepisivanju i sl.“</p>

5.8. Način izvođenja online nastave tokom pandemije

Tabela 10. Osmo oblast zadataka istraživanja – Način izvođenja online nastave tokom pandemije

8. OBLAST: NAČIN IZVOĐENJA ONLINE NASTAVE U VRIJEME PANDEMIJE		
<p>ODGOVORI ISPITANIKA</p>	<p><i>PITANJE 1. Od samog početka pandemije kako je tekao proces nastave (pojašnjenje pitanja: Od početka pandemije na koji način je učenik pratio nastavu – TV, preko Viber – grupa ili drugih mreža? Koliko dugo je bilo potrebno da se osposobe digitalne platforme za izvođenje online nastave? Koliko su trajali nastavni sati? Da li se nastava realizirala putem audio ili video – poziva? Da li je učitelj koristio različita pomagala kako bi održavao nastavu (npr. prezentaciju, tablu u digitalnom obliku, dijelio video – materijale) ili samo predavao lekciju?</i></p>	<p><i>PITANJE 2. Koliko je učenik imao vremena za obavljanje zadaća i testova? Da li je to isto ili više/ manje nego u učioničkim uslovima? Da li je učitelj skraćivao/proširivao sadržaj koji se trebao naučiti ili se sadržaj učio u obliku u kojem je prikazan u udžbeniku?</i></p>
<p>R1 i U1</p>	<p>RODITELJ 1. „Upućena sam da se preko kanala BHT1 emitirala na samom početku pandemije nastava u čijem su snimanju učestvovali učitelji i nastavnici. Međutim, djevojčica takav vid nastave nije pratila jer je učiteljica odmah na početku pandemije kreirala Viber – grupu sa svim roditeljima koji su imali ulogu posrednika u slanju uputa i realiziranih zadataka na relaciji učenik – učiteljica. Petnaest dana nakon početka pandemije osposobljen je Microsoft Teams gdje su učenici dobili pristupne podatke, a roditelji od strane učitelja bili educirani za njegovo korištenje. Dok nije osposobljena platforma učiteljica je imala sa učenicima audio – pozive putem Viber – a gdje je zadavala zadaću i objašnjavala nastavni sadržaj za cijeli dan, a nakon uvođenja platforme nastavni sati su trajali po pola sata i održavali su se prema rasporedu putem video – poziva koristeći najčešće prezentacije kao pomoć.“</p> <p>UČENIK 1. „Gledanjem TV – a tokom pandemije upoznata sam da je postojao kanal na kojem su učitelji i nastavnici iz različitih osnovnih škola bili snimljeni i održavali časove učenicima. Međutim, moja učiteljica je odmah kreirala Viber – grupu sa roditeljima gdje je održavala pozive kako sa njima tako i sa nama učenicima. Slala im je zadatke koje trebamo realizirati, a mi smo joj urađene prosljeđivali na isti način. Kada je uvedena platforma nakon petnaest dana mi smo dobili pristupne podatke, naši roditelji su bili obučeni za korištenje iste i počela je online nastava. Časovi su trajali po pola sata, te se</p>	<p>RODITELJ 1. „Na samom početku pandemije učiteljica je davala više vremena za realizaciju zadaće gdje je zahtjevala da se ista preda do sljedećeg dana i testova najčešće oko 45 minuta. Međutim, primjetila je mnogo prepisivanja i vrijeme skratila do kraja istog dana kada je dijete dobilo i testove do 30 minuta što je djevojčici koja se nije koristila takvim postupcima stvaralo napetost i plač. Nastavni sadržaj je bio proširen i sužavan prema procjeni učiteljice – najčešće sužavan što je nekada dovodilo do preskakanja vrlo važnih koraka koji vode ka bržem razumijevanju istog. O postupku sužavanja ili širenja pojedinih nastavnih jedinica niti roditelji niti učenici nisu bili upućeni.“</p> <p>UČENIK 1. „Online nastava je učinila da imam manje vremena za realizaciju aktivnosti budući da je učiteljica govorila kako je skratila vrijeme zbog učenika koji se služe prepisivanjem. Time je nama koji to ne činimo stvarala bespotreban stres. Zadaće sam trebala završiti istog dana do navečer, a testovi su skraćeni na 30 minuta. Da li je učiteljica proširila ili sužavala sadržaj o tome mi kao učenici nismo bili upućeni.“</p>

	<i>zahtjevalo da imamo uključene kamere. Učiteljica je tokom vođenja časova najčešće koristila prezentaciju uz pričanje same lekcije.“</i>	
R2 i U2	<p>RODITELJ 2. „Od prvog razreda učiteljica je imala kreiranu Viber – grupu sa roditeljima koja je bila svakodnevno korištena za komunikaciju roditelja i nje. Međutim, kasnije po početku pandemije ta grupa je služila kako bi učenici dobijali zadatke i slali iste učiteljici dok platforma nije uvedena nakon sedam dana. Nastavu je prvih sedam dana prema rasporedu držala putem Viber – a audio – pozivom u trajanju od pola sata, a potom je prešla na platformu video – pozivom u trajanju od 30 – 45 minuta po potrebi. Pri tome je za izvođenje nastave koristila prezentacije, kvizove, edukativne postere, video – materijale koje je sama snimala i sl.“</p> <p>UČENIK 2. „Nastavu nisam pratila pomoću TV – a već je učiteljica odmah dan nakon proglašenja pandemije slati materijale roditeljima pomoću Viber – grupe kako bi neometano nastavili nastavu. Vrlo brzo je uvedena platforma, te su na nju postavljeni zadaci i vođena nastava uz pomoć nje. Do uvođenja platforme nastava se održavala putem Viber – a, a kasnije tek putem video – poziva na platformi u trajanju od pola sata.“</p>	<p>RODITELJ 2. „Ono što sam mogao primjetiti jeste da je učiteljica za svaki predmet predavala gradivo prema rasporedu u knjizi. O tome da li je pojedini sadržaj sužavala ili proširivala sam bio upućen tokom svakog dana jer nas je o tome obavještavala. Najčešće se usvajanje gradiva zasnivalo na učenju najvažnijeg, a u procjeni širine gradiva sam vjerovao učiteljici i smatrao da ona najbolje obavlja svoju ulogu s obzirom na okolnosti u kojima se našla.“</p> <p>UČENIK 2. „Primjetila sam da mi se lekcije u svesci slažu sa redoslijedom poglavlja u knjizi kada sam učila. Međutim, o tome koliko da li je skraćivala neke lekcije nisam bila upućena.“</p>
R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Nastava od početka pandemije pa sve do uvođenja platforme odvijala se isključivo putem mail – a gdje je učiteljica slala zadatke, a mi roditelji prije svega trebali kreirati isti i prosljeđivati realizirane zadatke. Gotovo mjesec dana do uvođenja platforme nije imala niti jedan online susret sa roditeljima i učenicima. Pomoću TV – a djevojčica nije pratila nastavu već sam joj ja zamjenila ulogu učiteljice. Nakon što je uvedena platforma učiteljica je postavila samo materijale, a učenici postavljali urađene zadatke. Jednom sedmično u trajanju od 45 minuta je organizirala audio – poziv sa učenicima gdje im je objašnjavala sve što im nije bilo jasno prošle sedmice. Pri tome se najčešće koristila prezentacijama primjenjujući frontalni oblik nastave.“</p> <p>UČENIK 3. „Pomoću TV – a nikada nisam pratila online nastavu već je učiteljica odmah nakon što su zatvorene škole slala roditeljima mail sa zadacima, a onda kada bi mi učenici uradili te zadatke roditelji su ih uslikali i slali učiteljici. Kada je platforma uvedena preko platforme se tako odvijala nastava, a susrete preko platforme sa učiteljicom smo rijetko imali – najčešće jednom sedmično i to najčešće po pola sata gdje nam je ispričala gradivo koje je bilo teže, te se koristila najčešće prezentacijom.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Tokom slanja zadaća i testova putem mail – a učiteljica je ostavljala prostora da se isti predaju do kraja istog dana što je za testove bilo apsurdno. Kada je platforma uspostavljena za testove su imali sat vremena, a zadaće su se trebale predati do kraja istog dana što je činilo da dijete provodi od 8 sati ujutro do 4 popodne prepisujući zadatke sa platforme. Ono što sam primjetila jeste da redoslijed naslova u svesci iz bilo kog predmeta ne odgovara redoslijedu njih u knjizi. Međutim, o sužavanju ili proširivanju nastavnih jedinica nismo bili obavješteni.“</p> <p>UČENIK 3. „Više vremena sam imala za obavljanje zadaća i testova nego u nastavi u učionici – najčešće cijeli dan. Testove smo onda kada je uvedena platforma radili sat vremena, a zadaće do navečer istog dana. Primjetila sam da ne mogu kao prije da pratim lekcije u knjizi i svesci, te da nam učiteljica daje samo ono osnovno da naučimo iz knjige.“</p>

R4 i U4	<p>RODITELJ 4. „Nastavu preko TV – a je dječak pratio na BHT1 programu od početka pandemije prvih petnaest dana što je učiteljica isticala kao važno. Međutim, vrlo malo je u tim emisijama bilo razredne nastave već je najčešće bila predmetna. O tome smo obavjestili učiteljicu, te je ona kreirala Viber – grupu i mi smo kao roditelji dobijali zadatke koje učenici trebaju da urade i nakon što su urađeni prosljeđivali učiteljici opet. Platforma je uspostavljena nakon dva mjeseca, a do tada nije kontaktirala sa učenicima. Kada je uvedena platforma onda se nastava odvijala po jedan susret dnevno audio – pozivom u trajanju od sat vremena gdje im je uz prezentaciju prepričavala iz svih predmeta gradivo za taj dan i nakon toga zadavala zadaću.“</p> <p>UČENIK 4. „Pratio sam nekoliko dana nastavu preko TV – a dok učiteljica nije počela slati zadaće roditeljima preko Viber – grupe. Slali smo zadaće tako dok platforma nije uvedena – nakon mjesec dana. Kada je uveden Microsoft Teams nastavu sam imao jedan čas dnevno gdje bi nam učiteljica objasnila zadatke za sve predmete tog dana i poslala nam zadaću na platformu koju smo nakon što završimo slali nazad učiteljici na pregled.“</p>	<p>RODITELJ 4. „Učiteljica je najčešće sužavala gradivo učenicima. To sam shvatila po tome što brojne lekcije čak nisu ni bile ispredavane, a često se događalo da samo okači lekciju kao materijal sa tezama koje je dijete trebao prepisati u svesku i tako naučiti. Na testovima i kroz usmeno ispitivanje su pitane samo osnovne činjenice koje su zapisane u svesci, a ne ono što je prošireno prikazano u udžbeniku.“</p> <p>UČENIK 4. „Za testove sam imao 20 minuta, a za zadaće do 20 navečer što je bilo manje nego u učionici. Kada sam listao udžbenik i svoju svesku vidio sam kako u svesci imaju samo teze koje trebam naučiti. Samo ono što smo zapisali u svesci smo i usmeno odgovarali, te imali u testovima.“</p>
R5 i U5	<p>RODITELJ 5. „Nastavu putem TV – a kada je bila emitirana na samom početku pandemije nije pratio jer je učiteljica odmah realizirala nastavu pomoću poziva preko Viber – grupe gdje je i slala roditeljima zadaće, a nakon čega su joj oni iste slali urađene. Međutim, često je slala video – materijale nekih časova baš iz te emisije kako bi im gradivo bilo još jasnije. Nakon mjesec dana uvedena je Microsoft Teams gdje je vođena nastava pomoću video – poziva i u trajanju od trideset minuta prema rasporedu gdje nisu korišteni nikakvi alati osim prezentacije koje im je nakon časa kačila na platformu.“</p> <p>UČENIK 5. „Online nastavu nisam pratio preko TV – a ali su mi te emisije bile zanimljive za ponavljanje gradiva i gledao sam ih u slobodno vrijeme. Učiteljica je odmah Viber – grupu sa početkom pandemije koju je imala sa roditeljima odavno počela koristiti kako bi imala nastavu sa nama učenicima – jedanput sedmično pri tome šaljući zadaće svaki dan. Microsoft Teams je uveden otprilike nakon mjesec dana od početka pandemije. Tada smo počeli imati susrete svaki dan prema rasporedu, a časovi su trajali uglavnom pola sata. Prezentaciju je učiteljica slala na platformu nakon časa, a tokom časa je imala uključenu kameru i podjeljenu prezentaciju.“</p>	<p>RODITELJ 5. „Vjerujem da je učiteljica tokom godinu dana rada sa djecom u učionici mogla shvatiti šta može da očekuje po pitanju uspjeha od svakog učenika, te je shvatila i ko ima skokovit napredak tokom online nastave. To je nastojala prevazići usmenim i pismenim ispitivanjem istog gradiva, ali i skraćivanjem vremena za zadaće i testove – pola sata testovi i zadaća do navečer istog dana kada je zadana. Sadržan je skraćivan što sam shvatila po broju pitanja na koja je dijete trebalo da odgovori nakon nove lekcije s ciljem ponavljanja gradiva, ali i po obimu napisanog u samim sveskama vezano za svaku nastavnu jedinicu i slatim materijalima koji su suženi s obzirom na sadržaj u udžbeniku.“</p> <p>UČENIK 5. „Za školske obaveze sam imao manje vremena u online nastavi nego u učionici jer nam je učiteljica govorila kako skraćuje vrijeme zbog učenika koji grupno rade testove i zadaće. Učiteljica nam je govorila mnogo puta da ćemo neke lekcije preskočiti i da ćemo ih učiti kada se vratimo u učionicu, a najosnovnije smo učili iz onoga što je u svesci napisano.“</p>
	<p>RODITELJ 6. „Od proglašenja lockdown – a dječak nikada nije pratio online nastavu putem TV – a već je učiteljica imala audio – pozive sa učenicima putem Viber – grupe prema rasporedu nastave u trajanju od po pola sata. Roditeljima</p>	<p>RODITELJ 6. „Ne bih mogao tačno navesti da li je imao manje ili više vremena za je imao manje ili više vremena za realizaciju zadataka tokom online nastave u odnosu na nastavu</p>

R6 i U6	<p>je slala zadaće putem mail – a gdje smo mi nakon što dijete obavi ono što se od njega očekuje iste poslali nazad učiteljici. Nakon mjesec dana je uvedena platforma Microsoft Teams gdje su se časovi odvijali putem video – poziva u trajanju od po pola sata, a kasnije i u trajanju od 45 minuta koristeći dijeljenje digitalne table za predmet Matematika i prezentacija za ostale predmete.“</p> <p>UČENIK 6. „Na početku online nastave sam istu pratio preko Viber – grupe koju je učiteljica odavno kreirala, a čiji su članovi bili roditelji. Nastava je trajala po rasporedu gdje su časovi trajali po pola sata. Putem mail – a je mama dobijala zadaće koje trebam da uradim, a nakon što sam ih uradio na isti način su slate učiteljici. Platforma je uvedena nakon petnaestak dana od početka pandemije, a tada se nastava odvijala video – pozivima prema rasporedu gdje su časovi trajali 45 minuta. Učiteljica bi najčešće podijelila ekran na času poput Matematike, a prezentacije je dijelila za ostale predmete i video – materijale.“</p>	<p>u učionici. Za testove je učiteljica skraćivala vrijeme zbog mogućeg prepisivanja i imao je rok da ih uradi do pola sata. S druge strane, za zadaću je imao isto vremena kao i u učionici – do slijedećeg časa istog tog predmeta iz kojeg je zadana. Generalno je učiteljica imala slobodniji pristup za predaju zadataka u odnosu na starijeg sina kod kog su nastavnici insistirali na poštivanju smanjenog roka za predaju istih. Skraćivala je sadržaj jer nije insistirala da bilo šta pišu u svesku, a prezentacije koje je slala su bile poslone sa samo tezama koje je trebalo naučiti što nam je i sama govorila.“</p> <p>UČENIK 6. „Tokom online nastave sam imao manje vremena za testove i zadaće – za testove pola sata, a za zadaće do narednog susreta kao u učionici. Nismo pisali u sveske ništa, ali bi učiteljica postavila na platformu prezentaciju nakon svakog časa koja je imala samo nekoliko rečenica koje smo imali zadatak da naučimo. Skraćivala je sadržaj jer iz udžbenika nije tražila da učimo bilo šta već da samo ako želimo dodatno pročitamo gradivo kako bi nam bilo jasnije.“</p>
R7 i U7	<p>RODITELJ 7. „Kao nastavnik sam pratio redovno program BHT1 kako bi uvidio kakav je kvalitet onoga što se predstavlja učenicima, te sam primjetio ga je uglavnom bila orjentisana na predmetnu nastavu. Dječak nije pratio na takav način nastavu, već je učiteljica prve sedmice slala nama roditeljima pomoću Viber – grupe zadatke i mi smo urađene slikane vraćali. Platforma je uvedena nakon dvije sedmice, te su se tada časovi odvijali pomoću video – poziva u trajanju pola sata prema rasporedu (djeca su imala male i velike odmone kao u učionici). Učiteljica je tokom nastave koristila digitalne alate poput WordWall – a, dijelila video – materijale, tablu, prezentacije i sl.“</p> <p>UČENIK 7. „Nastavu u vrijeme pandemije pomoću TV – a sam gledao u slobodno vrijeme i naučio sam iz nje mnogo korisnih stvari iz Geografije, Historije, Hemije i drugih predmeta. Međutim, učiteljica je odmah po zatvaranju škole odlučila da pomoću Viber – grupe šalje roditeljima zadaće, a da joj roditelji uslikane vraćaju privatnom porukom. Nakon petnaest dana uvedena je platforma kada smo imali časove kao u učionici samo u online okruženju, ali su trajali po pola sata. Uz savjete mojih roditelja i drugih učiteljica koristila se prezentacijama, kvizovima, video – materijalima i različitim igricama kako bi časovi bili zanimljiviji.“</p>	<p>RODITELJ 7. „Mnogo manje je imao vremena i za predaju testova i za predaju zadaća – testovi dvadeset minuta, a zadaće do 18h istog dana. Učiteljica je proširivala gradivo što nam je mnogo puta i govorila, te se vidjelo da on njih ne traži da znaju samo ono što piše u udžbeniku već i mnogo šire. Bila je svjesna da će se vratiti u učionicu, te da moraju kod njih održavati disciplinu koju su stekli godinama.“</p> <p>UČENIK 7. „U online nastavi sam imao manje vremena za rađenje testova i zadaća. Za testove smo imali dvadeset minuta, a za zadaće do kraja dana od 18h. Imala je razumijevanja za pola sata kašnjenja u oba slučaja ako bi joj se roditelji javili sa objašnjenjem. Proširivala je gradivo jer nam je mnogo puta tražila da nešto na Internetu istražimo, napišemo u sveske i to naučimo pored učenja iz udžbenika.“</p>

R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „Nastavu na početku pandemije preko TV – a nije pratio jer je ona meni kao roditelju bila dosadna, a ne mogu zamisliti kako bi bila dosadna djetetu da je pratio. Prvih nekoliko dana učiteljica je slala zadatke roditeljima Viber – om, a oni su joj odrađene slikali i slali na isti način. Nakon toga učiteljica je po slobodnom izboru odabrala platformu Edmodo koju je koristila mjesec dana. Microsoft Teams je bila platforma koju je škola koristila do kraja pandemije, a gdje su počeli se nakon mjesec dana održavati časovi putem video – poziva u trajanju od pola sata. Koristila je najčešće dijeljenje video – materijala, prezentacije, table i ponekad platformu WordWall.“</p> <p>UČENIK 8. „Časove na TV – u sam pratio, ali u slobodno vrijeme jer su mi bili interesantni. Prvih petnaest dana je učiteljica slala zadaću roditeljima na Viber – grupu, ja sam istu radio i onda smo je slikali i slali učiteljici. Edmodo platformu smo koristili mjesec gdje smo dobijali zadaće i postavljali na pregledanje, a poslije je uveden Microsoft Teams koji smo koristili do kraja online nastave. Učiteljica je zahtjevala da imamo uključene kamere, časovi su trajali po pola sata i koristila se tokom časa videima, aplikacijama poput WordWall – a, prezentacijama, dijeljenjem table i sl.“</p>	<p>RODITELJ 8. „Više vremena je učiteljica davala za obavljanje zadaće i testova nego u nastavi u učionici baš zbog tehničkih problema sa kojima je moguće da se susreću u tom trenutku. Za testove je imao 45 minuta, a za zadaće do slijedećeg časa predmeta iz kojeg je ona zadana. Skraćivala im je sadržaj jer nam je to i sama govorila kako filtrira informacije da bi djecu zaštitila s obzirom na okolnosti u kojima se nalaze. Dakle, sama je pravila teze i djelila im kao i pitanja koja mogu biti na provjeri znanja. Nije htjela da ništa ne nauče, ali je mnogo manje imao gradiva za naučiti u odnosu na učionicu.“</p> <p>UČENIK 8. „U online nastavi sam imao mnogo više vremena za moje obaveze nego u učionici jer sam za testove imao 45 minuta, a za zadaću kao i u učionici do slijedećeg susreta iz predmeta u kojem je zadaća zadana. Imam starije drugare godinu od mene koji su mi pričali kada sam tek krenuo u školu šta se radi u drugom i trećem razredu osnovne škole. Mnogo onoga što su mi ispričali ja sa učiteljicom nisam radio što znači da je ona gradivo preskakala i skraćivala.“</p>
R9 i U9	<p>RODITELJ 9. „Prvih dva mjeseca djevojčica nije imala nastavu već je učiteljica samo slala pomoću Viber – grupe nama roditeljima zadaće koje su djeca trebala obaviti. Nakon toga mi smo iste slikali i slali joj na pregled. Nikada nastavu nije pratila pomoću TV – a, a kada je platforma uvedena imali su časove prema rasporedu. Pola sata su trajali časovi sa uključenim kamerama, a najčešće je korištena prezentacija kao pomoć da bi se gradivo objasnilo učenicima.“</p> <p>UČENIK 9. „Nastavu na TV – u sam pratila u slobodno vrijeme i bila mi je interesantna – posebno nastava Geografije nastavnika Vedrana. Učiteljica je odmah na početku zatvaranja škole slala roditeljima na Viber zadaće koje trebamo mi učenici obaviti i onda joj slikati i poslati na pregled. Oko dva mjeseca se nismo čuli sa učiteljicom, a kada je platforma uvedena nastavu smo imali prema rasporedu. Uključene su kamere bile tokom časova i trajali su oko pola sata, a koristila je uglavnom prezentaciju koju bi nam prosljedila poslije časa.“</p>	<p>RODITELJ 9. „Imala je mnogo više vremena za testove i zadaće – testove je trebala poslati za sat vremena, a zadaće do slijedećeg časa. Učiteljica nam je tokom susreta sa njom govorila kako dosta gradiva preskače, kako im ona pravi osnovne teze koje trebaju naučiti i kako ih nastoji poštediti zadavajući im manje zadaće što sam smatrala neadekvatnim.“</p> <p>UČENIK 9. „Za testove sam imala sat vremena, a za zadaće do slijedećeg časa što je više nego u učionici. Mnogo puta nisam imao zadaću, nije nas mnogo puta usmeno pitala, imala sam manje zadaće nego u učionici i gradivo koje nam je pripremala da učimo koje je stajalo na prezentaciji je bilo dosta skraćeno.“</p>

5.9. Prednosti i nedostaci online nastave tokom pandemije

Tabela 11. Deveta oblast zadataka istraživanja – Prednosti i nedostaci online nastave tokom pandemije

9. OBLAST: PREDNOSTI I NEDOSTACI ONLINE NASTAVE TOKOM PANDEMIJE		
ODGOVORI ISPITANIKA	PITANJE 1. Šta smatrate prednostima, a šta nedostacima online nastave u vrijeme pandemije COVID – 19?	PITANJE 2. Da imate priliku kako biste poboljšali online nastavu u vrijeme pandemije u budućnosti?
R1 i U1	<p>RODITELJ 1. „Najevidentnija prednost online nastave jesu digitalne kompetencije koje je djevojčica usvojila. Budući da od prvog razreda izučavaju nastavni predmet Informatika, te da u okviru istog u školi imaju računare koje ne koriste nesporno je dočekala ovakav oblik nastave. Nedostaci online nastave su: manjak žive riječi koja mijenja ulogu roditelja u ulogu predavača za koje većina njih nema kompetencije, loša komunikacija između učiteljice i učenika koja se ogleda u smanjenoj aktivnosti učenika tokom nastavnog procesa (neupaljene kamere, tišina učenika kada učiteljica postavi pitanje) i sl. Budući da sam prošla kroz ulogu i nastavnika i roditelja tokom online nastave zasigurno mogu istaći kako je online nastava jedino efikasna u ekstremnim situacijama poput ove koja nas je zadesila.“</p> <p>UČENIK 1. „Jedina prednost koju vidim u online nastavi je razvoj mojih kompetencija vezanih za upotrebu tehnologije. Na samom početku iste imala sam iskustvo vezano za korištenje tehnologije vezane uglavnom za društvene mreže. Online nastava mi je pomogla da steknem kompetencije koje ne bih usvojila sama ni za mnogo duži vremenski period. Nedostaci online nastave za mene su brojne tehničke poteškoće sa kojima sam se suočavala i koje su utjecale na moju koncentraciju, nepravda u vidu prepisivanja brojnih učenika kao i smanjena zanimljivost časa zbog učiteljicinog slabog vladanja tehnologijom.“</p>	<p>RODITELJ 1. „Prostor za poboljšanje online nastave je veliki. Prije svega potrebno je omogućiti da svako dijete ima prostor za praćenje online nastave, lični kvalitetan digitalni uređaj i dobru Internet vezu. Drugi korak bi bila praktična edukacija kako učenika tako i roditelja za ovakav oblik nastave budući da je tokom ovakvog oblika nastave bio vidljiv manjak digitalne pismenosti. Pri tome je važno da škola bude otvorena za pomoć kako učenicima tako i njihovim roditeljima organizirajući različite aktivnosti važne za situaciju u kojoj smo se našli. Međutim, ono što kao nastavnik smatram prioritarnim jeste edukacija učitelja o kreativnim načinima izvođenja online nastave korištenjem različitih digitalnih alata kako bi se pobudila zainteresiranost i aktivno učešće učenika u istoj.“</p> <p>UČENIK 1. „Kada bih imala priliku da poboljšam online nastavu prije svega bih obezbjedila svakom učeniku prostor i uređaj da mogu istu neometano pratiti. Da sam nastavnik kreirala bih nastavni sat baziran na igri koji je učenicima interesantan.“</p>
	<p>RODITELJ 2. „Širenje znanja u oblasti korištenja tehnologije na kojem je insistirala učiteljica tokom online nastave smatram važnim za dječiji dalji napredak u budućnosti, a ostale prednosti iste ne prepoznajem. Nedostatak učioničke atmosfere i uopšte predavanja važnih za</p>	<p>RODITELJ 2. „Idealan model online nastave ne postoji, ali ono u čemu bi je bilo moguće korigovati jeste da se djeci omoguće uređaji kako mi je neometano pratili, te da učitelji teže da budu u korak sa vremenom razvijajući svoje kompetencije u korištenju tehnologije.</p>

R2 i U2	<p>razumijevanje gradiva, te nedostatak volje za kreiranjem nastavnih materijala preuzimajući iste od kolega učinio je da učenicima ostanu „rupe“ u znanju koje je teško nadomjestiti.“</p> <p>UČENIK 2. „Najveća prednost online nastave jeste što mogu bolje organizirati svoje vrijeme i ne trošiti ga na odlazak u školu i dolazak iz nje budući da mi je škola dosta udaljena od kuće. Tokom online nastave sam mnogo naučila o različitim platformama i korištenju istih, ali mi je nedostajala atmosfera u razredu gdje imam priliku grupno raditi zadatke sa drugim učenicima kao i pravičnost pri provjerama znanja.“</p>	<p>Učitelje bi trebalo osvjestiti da manjak njihove edukacije i entuzijazma dovodi do dječijeg smanjenog napretka. Stoga, ono što je ključno jeste učiteljska volja i edukacija u području izvođenja nastave u online uslovima.“</p> <p>UČENIK 2. „Online nastavu bih poboljšala tako što bih otklonila sve tehničke probleme koje sam i sama imala. Također, potakla bih nastavnike da trebaju sa nama imati svaki čas susrete a ne samo onda kada oni za tim osjećaju potrebu.“</p>
R3 i U3	<p>RODITELJ 3. „Prednosti online nastave ne vidim osim ako je u pitanju bolest djeteta, pa na tako kratak period ona može omogućavati da i učenik i roditelj budu u toku šta se na nastavi radi. Provođenje mnogo vremena za računarom prepisujući zadatke u svesku bez smisla opterećuje dječije oči i mozak. Također, roditeljsko preuzimanje uloge učitelja može sa sobom donijeti mnoge propuste u razumijevanju gradiva čije se posljedice vide i u nastavi u učionici.“</p> <p>UČENIK 3. „Najbolja stvar online nastave jeste što sam u svojoj sobi mogla slušati nastavu bez da idem u školu i što sam naučila mnogo o korištenju uređaja i platforme Microsoft Teams. Ono što mi je najveća zamjerka jeste učiteljica nezainteresiranost za nas učenike i naše roditelje tokom online nastave jer nismo imali priliku da nam objasni gradivo kao u nastavi u učionici.“</p>	<p>RODITELJ 3. „Smatram da je osnova komunikacije odnosno razvoja svakog socijalnog odnosa u živoj riječi koje u online nastavi gotovo da nije ni bilo. Kroz nju učitelj treba pokazati empatičnost i spoznati okolnosti odakle dolazi dijete jer na taj način online nastava može biti jedino efikasna. Pored toga djeci je potrebno omogućiti ranije uređaje kako bi neometano pristupili ovom procesu jer je mnogo vremena proteklo u prilagođavanju uređajima. Online nastavu učiteljica nije osmišljavala na kreativno – praktičan način već je zasnivala na reprodukciji što ukazuje na potrebu usavršavanja u tom polju.“</p> <p>UČENIK 3. „Omogućila bih svakom djetetu da ima uređaj pomoću kojeg može pratiti online nastavu. Organizirala bih susrete svaki dan sa učiteljicom i osmislila mnogo zadataka koji će biti zanimljivi djeci.“</p>
R4 i U4	<p>RODITELJ 4. „Jedina prednost online nastave koju vidim jeste da sam imala priliku vidjeti kako se učiteljica ponaša u svom domu vodeći online nastavu gdje je u odnosu na učionicu ponižavala učenike na različite načine što je moje dijete dovelo do psihologa. Nedostaci su mnogi od zapostavljanja socijalnog života među vršnjacima, otežane komunikacije zbog brojnih tehničkih problema i nedostatka kvalitetno osmišljenih časova koji će utjecati da nastava bude efikasnija.“</p> <p>UČENIK 4. „Dobra stvar online nastave jeste što nisam trebao ići u školu jer mi je škola od kuće mnogo udaljena. Tokom online nastave mi je nedostajalo druženje sa drugovima i drugaricama iz razreda, a učiteljicino ponašanje prema meni smatram najvećim nedostatkom online nastave.“</p>	<p>RODITELJ 4. „Voljela bih ako se online nastava nikada ne bi ponovila jer smo moje dijete i ja zaista imali isključivo negativna iskustva vezana za nju. Niti jednu pozitivnu stvar u tom nisam vidjela pozitivnu, te nisam u stanju da iznosim prijedloge za poboljšanje iste u budućnosti.“</p> <p>UČENIK 4. „Ne znam navesti ništa što bi poboljšalo online nastavu tokom pandemije. Ne bih volio nikada više imati ovakvu online nastavu zbog mnogo njenih loših strana.“</p>

R5 i U5	<p>RODITELJ 5. „Najveći nedostatak online nastave smatram prekomjerno provođenje vremena djeci ispred računara (događalo se da dijete ima nastavu od devet sati ujutro do jedan popodne, a potom od tri do sedam sati piše zadaću). To je dovelo do toga da dječak ima problema sa očnim pritiskom, te da poslije online nastave ne može da bude za računarom duže od pola sata. Također, djeca su ozbiljno motorički oštećena jer kao učitelj smatram da je vrlo važno da djeca početkom osnovne škole što duže pišu što tokom online nastave nije bio slučaj. Online nastava je donijela sa sobom da su učenici naučili da istražuju, naučila je većinu njih da budu samostalni i da su opušteniji tokom komunikacije u online okruženju.“</p> <p>UČENIK 5. „Najviše mi je tokom online nastave smetalo prepisivanje drugih učenika i dobijanje dobrih ocjena, te bespotrebno prepisivanje zadataka u sveske. U online nastavi sam imao mnogo više slobodnog vremena koje sam proveo sa porodicom i da budem samostalniji nego u nastavi u učionici.“</p>	<p>RODITELJ 5. „Prvi prijedlog bi se odnosio na trajanje nastavnih sati odnosno voljela bih kada bi online nastava bila kreativna i praktična, te da se susreti najčešće zasnivaju na prezentiranju urađenih zadataka. Jedan čas obavezni subotom smatram važnim kako bi se neobavezno razgovaralo i sumirala iskustva od radne sedmice kako bi se nastava poboljšala u narednoj. Učitelji bi trebali češće primjenjivati tehniku koju smatram efikasnom, a koju je primjenjivala učiteljica tokom propitivanja znanja učenika – lektiru je ispitivala prvo pomoću kviza i onda usmeno.“</p> <p>UČENIK 5. „Postavio bih prije svega učenicima zadatke koje nije moguće prepisati, te ih iz njih ocjenjivala. Svim učenicima bi omogućio da imaju dobru Internet vezu i kvalitetan uređaj za praćenje online nastave. Volio bih kada bismo više učili kroz igru jer se online nastava pokazala kao neinteresantna.“</p>
R6 i U6	<p>RODITELJ 6. „Apsolutno nikakvu prednost online nastave u vrijeme pandemije ne vidim osim da je to bilo jedino logično rješenje za situaciju u kojoj smo se našli. Međutim, ona je sa sobom donijela „rupe“ u znanju kod učenika koje postaju sve veće jer se gradivo prirodno nadovezuje jedno na drugo što je teško i u učioničkim uslovima nadoknadio. Manjak pisanja izazvan realizacijom zadataka u digitalnom obliku usporio je zasigurno dječiji razvoj, a prepuštenost mene kao roditelja i djeteta samima sebi tokom ovog procesa dovodi do ogorčenosti prema istoj.“</p> <p>UČENIK 6. „Nikada nisam za kratko vrijeme toliko naučio vezano za informatiku kao tokom online nastave jer sam se upoznao sa platformom koju nisam koristio, te naučio se istraživati na pravi način koristeći se Internetom. Ono što mi je nedostajalo jesu drugovi iz razreda, te mi je mnogo teže bilo pratiti nastavu i aktivno učestvovati u istoj zbog tehničkih problema.“</p>	<p>RODITELJ 6. „Prije svega bi bilo važno da online časovi traju duže nego oni u učionici zbog mogućih prije svega tehničkih problema sa kojima se suočavaju učitelji. Idealno rješenje bi bilo kada bi se razred mogao podijeliti u grupe kako bi se više moglo posvetiti svakom pojedinačnom učeniku, a uključivanje dodatne i dopunske nastave bi pomoglo učenicima u kako shvatanju gradiva koje nisu naučili tokom časa tako i posvećivanju nadarenim učenicima.“</p> <p>UČENIK 6. „Ono što bih predložio kako bi se poboljšala online nastava jeste da nastava makar jednom sedmično u trajanju od sat vremena bude u vidu „1 na 1“ kako bi učiteljica otklonila sve nejasnoće vezane za gradivo koje smo radili tokom sedmice za svakog učenika. Na taj način učenici koji su imali tehničkih problema i nisu sve uspjeli da shvate, te koji se nisu osjećali slobodnima da mogu pitati šta im nije jasno to učine u roku od sat vremena sa učiteljicom.“</p>
	<p>RODITELJ 7. „Dobra praksa učiteljice je bila njena saradnja sa njenim kolegicama koje vode istu generaciju, ali druga odjeljenja gdje su podijelile predmete i kreirale nastavni materijal koji su razmjenjivale i tako vodili nastavu. Ispitivanje koje je učiteljica primjenjivala se pokazalo efikasnim jer je isto gradivo ispitivala i usmeno ili pismeno (npr. poslije testa učenike ispituje usmeno ili obrnuto). Online nastave je donijela sa</p>	<p>RODITELJ 7. „Ono što je prije svega važno jeste da se svakom učeniku omogući uređaj i brzina Interneta za njeno praćenje. Potom je potrebno da škola omogući edukaciju učenicima, roditeljima i učiteljima vezane za korištenje platforme koja će se primjenjivati u okviru online nastave. Također, važno da se učitelji upoznaju sa</p>

R7 i U7	<p>sobom i to da je dječak naučio da koristi pogodnosti tehnologije i platforme s kojom se prvi put susretao, a naučio je da pravila koja postoje u učionici važe u online okruženju. Nedostaci online nastave su manjak interakcije između učenika i učitelja u ovakvom procesu, prestanak rada sekcija koje je dijete pohađalo i nedostatak uključivanja roditelja u ovakvom obliku nastave (npr. voljan bi bio kao neko ko ima muzičko obrazovanje da držim muzikoterapiju, da neki roditelj koji je slikar drži radionice gdje se stres pravazilazili kroz crtanje i sl).“</p> <p>UČENIK 7. „Online nastave za mene je ta što sam razvio svoje informatičke vještine, te sam imao mnogo više slobodnog vremena koje sam provodio sa članovima porodice. Naučio sam da budem samostalniji, te da vidim kako se odvijaju poslovi mojih roditelja. Najviše mi je nedostajalo druženje sa drugovima i drugaricama iz razreda, da u svakom trenutku mogu da pitam šta mi nije jasno, da češće ponavljamo gradivo i da se vode sekcije jer sam član dosta njih.“</p>	<p>moogućnostima platforme koja se koristi tokom ovakve nastave jer mnoge njene kreativne mogućnosti nisu iskorištene.“</p> <p>UČENIK 7. „Da imam priliku da online nastava bude bolje omogućio bih svakom učeniku da ima brži Internet i dobar uređaj. Volio bih da ima mnogo više ponavljanja gradiva kroz takmičenja i igru kao što je to bilo u učionici, te da se sekcije odvijaju jer mi je to nedostajalo.“</p>
R8 i U8	<p>RODITELJ 8. „Ja lično nikakve prednosti online nastave nisam uvidjela, te o njima ne mogu govoriti. Međutim, nedostaci se vide kroz manjak interaktivnosti tokom nastave i manjak socijalizacije budući da su učenici prostorno odvojeni. Ono što je kod mene posebno izazivalo frustraciju tokom online nastave jeste brzina razmjene informacija zbog brojnih tehničkih problema kako učenika tako i učitelja.“</p> <p>UČENIK 8. „Za vrijeme online nastave mnogo sam naučio o različitim platformama koje smo koristili za praćenje online nastave. Online nastava mi je bila dosadna jer nisam imao kreativnih zadataka, a učenici drugi su prepisivali što nije u učionici bilo tako.“</p>	<p>RODITELJ 8. „Kada bi imala priliku poboljšati online nastavu najprije bi svakom učeniku omogućila lični uređaj i kvalitetnu Internet vezu. Također, dodjelila bih i učiteljicama opremu za takvu nastavu kako ne bi trošili iz svog budžeta kupujući različite uređaje (kamere, mikrofone, bubice, uređaje visokih specifikacija i sl). Ono što smatram najvažnijim tiče se edukacije nastavnika o izvođenju nastave u online okruženju, te spektrom alata koje je moguće koristiti da se ona učini zanimljivijom.“</p> <p>UČENIK 8. „Volio bih kada bi svakoj učiteljici i svakom djetetu bilo omogućeno da ima svoj uređaj i da ima dobru Internet vezu jer bi tada online nastava bila bolja. Učiteljice bi trebale da smisle kreativnije zadatke za učenike kako im online nastava ne bi bila dosadna i samo usmjerena na prepisivanje svega u sveske.“</p>
	<p>RODITELJ 9. „Prednosti online nastave jesu nužno veća uključenost roditelja u taj proces i praćenje napretka njihove djece. Svakako da su djeca naučila se koristiti tehnologijom i Microsoft Teams – om, ali problemi sa komunikacijom usljed tehničkih problema su bili veliki.“</p> <p>UČENIK 9. „Najveća prednost online nastave za mene je ta što nisam trebala dugo putovati do škole jer živim daleko od nje već sam mogla</p>	<p>RODITELJ 9. „Učiteljica bi trebala imajući u iskustvu ovakav oblik nastave trebala težiti da što više dijelova nastave u učionici prenese u online nastavu poput kreativnih zadataka, rada u parovima i grupama i sl. Škole bi nužno trebale donirati uređaje učenicima kojima su potrebni jer je to moglo dovesti i do diskriminacije na osnovu socioekonomskog statusa. Poklanjanje mnogo više vremena za pripremu online nastave zasigurno bi dovelo do toga da ona bude</p>

R9 i U9	<p><i>slušati nastavu iz svoje sobe. Naučila sam se koristiti platformom i istraživati sama Internetom. Nedostaci su najčešće bili tehnički problemi koje sam imala kao i neposjedovanje uređaja za praćenje online nastave.“</i></p>	<p>kvalitetnija, a poklanjanje ocjena i sužavanje gradiva smatram velikim nedostatkom iste.“</p> <p>UČENIK 9. „Ja bih prije svega omogućila svakom učeniku od strane škole da ima uređaj za praćenje online nastave. Mama iako mi je znala objasniti većinu gradiva nije mogla zamjeniti učiteljicu, te bih voljela da je učiteljica na jednostavniji način objašnjavala gradivo. Također, nedostajali su mi zanimljivi zadaci koje sam imala i tokom nastave u učionici koje bi učiteljica ocjenjivala.“</p>
---------	---	--

Prilog br. 6. Popis slika

Slika 1. <i>Prikaz održavanja nastave uz pomoć javne televizije (Domaća zadaća)</i>	17
Slika 2. <i>Prikaz održavanja nastave uz pomoć digitalnih platformi tokom pandemije</i>	18
Slika 3. <i>Održavanje nastavnog sata u učioničkim uslovima u doba pandemije</i>	20
Slika 4. <i>Učenik u online nastavi tokom pandemije – samostalni voditelj procesa učenja</i>	24
Slika 5. <i>Realizacija domaćih zadaća učenika od strane roditelja tokom online nastave u vrijeme pandemije</i>	26
Slika 6. <i>Prikaz održavanja roditeljskog sastanka putem digitalne platforme Microsoft Teams</i>	29